

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

PhD-hallgató: dr. Szalai Ildikó

Témavezető: Dr. Raffai Katalin Edit
tszv. egyetemi docens

Budapest
2026

Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt szeretném kifejezni köszönetemet mindazoknak, akik segítettek ezen az úton. Különösen Dr. Raffai Katalin Edit témavezetőmnek és további Mentoraimnak, akik szakmai útmutatásukkal járultak hozzá a disszertáció elkészültéhez.

Hálás vagyok Családomnak és Barátaimnak a türelmükért, megértésükért, de hitükért is, ami a legnagyobb erőforrásaimat képezték a hosszú út alatt. Jó szívvel emlékezem a Kollégáimmal és Hallgatóimmal folytatott inspiráló beszélgetésekre is, amelyek új perspektívákat nyitottak számomra.

Ez a munka ugyanannyira tükrözi támogatásukat, mint az én erőfeszítéseimet.

Köszönöm annak, aki részese volt ennek az utazásnak.

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

A nemzetközi beruházási jogviták rendezése, különös tekintettel az uniós tendenciákra

Dr. Szalai Ildikó

Budapest
2026

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ.....	9
Hipotézis.....	15
Módszertan	19
I. A NEMZETKÖZI BERUHÁZÁSVÉDELMI JOG ALAPJAI	22
I.1. A modern nemzetközi beruházásvédelmi jog kialakulása	24
I.1.1. Előzmények	24
I.1.2. A modernkori beruházásvédelmi szerződések megjelenése.....	27
I.2. Beruházásvédelmi megállapodások rendelkezései.....	30
II. A VITARENDEZÉS REFORMJA UNIÓS PERSPEKTÍVÁBÓL	43
II.1. Beruházási Bírószági Rendszer (ICS)	45
II.2. Állandó bírószági mechanizmus.....	49
II.2.1. Multilaterális Beruházási Bírószág (MIC).....	51
III. AZ EU BERUHÁZÁSVÉDELMI SZAKPOLITIKÁJA	57
III.1. Új generációs uniós megállapodások	58
III.2. Multilaterális tendenciák uniós perspektívában.....	61
III.3. Kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások.....	62
III.3.1. Extra-EU beruházásvédelmi megállapodások	63
III.3.2. Intra-EU beruházásvédelmi megállapodások.....	65
IV. INTRA-EU BERUHÁZÁSVÉDELMI MEGÁLLAPODÁSOK MEGSZÜNTETÉSE	71
IV.1. Az Achmea ügy	71
IV.1.1. Tényállás.....	72
IV.1.2. Választottbírószági eljárás	72
IV.1.3. Előzetes döntéshozatali eljárás	77
IV.1.4. Az ítélet értékelése.....	81
IV.2. Az Achmea-ítélet következményei	85
IV.2.1. Extra-EU beruházásvédelmi megállapodások	86
IV.2.2. Intra-EU beruházásvédelmi megállapodások	89
IV.2.2.1. 2019-es deklaráció	89
IV.2.2.2. 2020-as megszüntetési megállapodás	92
A. <i>Sunset</i> klauzula	94

B. Lezárt, folyamatban lévő és új ügyek	99
C. BIT alapján hozott választottbíróági döntések	104
V. A MULTILATERÁLIS BERUHÁZÁSVÉDELMI ÉRA UNIÓS PERSPEKTÍVÁJA	109
V.1. Előzmények	109
V.2. Komstroy ügy	113
V.2.1. Tényállás	113
V.2.2. Választottbíróági eljárás	114
V.2.3. Előzetes döntéshozatali eljárás.....	115
V.2.4. Az ítélet értékelése	120
V.3. A Komstroy ítélet hozadéka	123
V.4. Választottbíróági reflexiók.....	124
V.5. A Komstroy-ítélet végrehajtása	135
V.5.1. 2024-es deklaráció	136
V.5.2. ECT értelmezéséről és alkalmazásáról szóló megállapodás	142
VI. AZ EUB ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATÁNAK TOVÁBBI FEJLEMÉNYEI.....	146
VI.1. Romatsa ügy	146
VI.2. PL Holdings ügy.....	147
VI.2.1. Tényállás.....	147
VI.2.2. Választottbíróági eljárás	148
VI.2.3. Előzetes döntéshozatali eljárás	148
VI.2.4. Az ítélet értékelése.....	151
VII. JOGÉRVÉNYESÍTÉSI ALTERNATÍVA.....	154
VII.1. Alkotmányjogi panasz.....	154
VII.1.1. Achmea ügy.....	154
VII.1.2. Sodexo ügy	156
VII.2. Az emberi jogok sérelme	158
VIII. IN CONCRETO	164
VIII.1. Uniós beruházók védelme.....	164
VIII.2. Tagjelölt országok	173
IX. KÖVETKEZTETÉSEK.....	177
I r o d a l o m j e g y z é k.....	187
1. Felhasznált irodalom	187

2. Jogszabályok, egyezmények, állásfoglalások.....	197
2.1. Jogszabályok, egyezmények	197
2.2. Vélemények, jelentések és állásfoglalások	198
2.3. Egyéb nyilatkozatok.....	202
3. Jogesetek.....	202
3.1. Az Európai Unió Bíróságának döntései	202
3.2. Választottbíróági eljárások	203
3.3. Egyes nemzeti bíróságok döntései	205
F ü g g e l é k	207
1. Grafikon: Nemzetközi beruházási megállapodások alakulása (2018-2025)	207
2. Táblázat: EU-tagjelölt országokkal létrehozott társulási megállapodások beruházásvédelemre irányuló rendelkezései	207

RÖVIDÍTÉSEK

BIT (*Bilateral Investment Treaty*) – kétoldalú beruházásvédelmi megállapodás

CETA (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*) – Átfogó gazdasági és kereskedelmi megállapodás (EU-Kanada)

CSR (*Corporate Social Responsibility*) – vállalati társadalmi felelősségvállalás

ECT (*Energy Charter Treaty*) – Energia Charta Egyezmény

EGT (*European Economic Area*) – Európai Gazdasági Térség

EJEB (*European Court of Human Rights*) – Emberi Jogok Európai Bírósága

EJEE (*European Convention on Human Rights*) – Emberi Jogok Európai Egyezménye

EU (*European Union*) – Európai Unió

EUB (*Court of Justice of the European Union*) – Európai Unió Bírósága

EUMSZ (*Treaty on the Functioning of the European Union*) – Európai Unió Működéséről szóló Szerződés

EUSZ (*Treaty on European Union*) – Európai Unióról szóló Szerződés

FDI (*Foreign Direct Investment*) – közvetlen külföldi beruházások

FET (*Fair and Equitable Treatment*) – tisztességes és méltányos elbánásmód

ICC (*International Chamber of Commerce*) – Nemzetközi Kereskedelmi Kamara Nemzetközi Választottbírósága

ICS (*Investment Court System*) – Beruházási Bírósági Rendszer

ICSID (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*) – Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja

IIL (*International Investment Law*) – nemzetközi beruházásvédelmi jog

ISDS (*Investor-State Dispute Settlement*) – beruházó-állam közötti vitarendezés

MFN (*Most Favoured Nation*) – legnagyobb kedvezményes elbánás

MIC (*Multilateral Investment Court*) – Multilaterális Beruházási Bíróság

NT (*National Treatment*) – nemzeti elbánás

OECD (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet

PCA (*Permanent Court of Arbitration*) – Állandó Választottbíróság (Hága)

SCC (*Stockholm Chamber of Commerce*) – Stockholmi Kereskedelmi Kamara Választottbírósági Intézete

SLO (*social license to operate*) – társadalmi engedély koncepciója

TIP (*Treaty with Investment Provisions*) – Szerződés beruházási rendelkezéssel

TTIP (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) – Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (EU-USA)

TWAIL (*Third World Approaches to International Law*) – harmadik világ szempontú nemzetközi jogi irányzat

UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*) – ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága

UNCTAD (*United Nations Trade and Development*) – ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája

VIAC (*Vienna International Arbitral Centre*) – Bécsi Gazdasági Kamara Nemzetközi Választottbíráskodási Központja

VCLT (*Vienna Convention on the Law of Treaties*) – szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény

WTO (*World Trade Organization*) – Kereskedelmi Világszervezet

BEVEZETŐ

"The life of the law has not been logic: it has been experience."

Oliver Wendell Holmes Jr.

E disszertáció a beruházásvédelmi jog uniós viszonylatában nemrégiben történt jogi mérföldkövekre reflektál, kísérletet tesz értékelésére és bemutatja jelenkori irányvonalát.

A nemzetközi beruházásvédelmi jogot – annak ellenére, hogy a nemzetközi gazdasági jog egyik meghatározó területe – kritikák mindig is érték és érik jelenleg is. Az egyik legdinamikusabban változó éra, ami leginkább azzal magyarázható, hogy a beruházásvédelem a jog a gazdaság és a politika metszéspontjában helyezkedik el,¹ ahol a szuverén hatalmakként megjelenő államok jelentős szereppel bírnak, a gazdasági motor lényegi részét képező külföldi beruházások pedig sajátos jogi környezetet igényelnek. A folyamatosan változó gazdasági rezsimekhez való alkalmazkodás tehát elengedhetetlen követelmény – amely miatt egy-egy új kihívás a jogi szabályozás alapjaira is hatással van –, ezért az érintett jogterület megújítását igényli, ami a gazdasági és társadalmi átalakulásokból felmerült komplex kérdések hatékony kezelésére irányul. Erre tekintettel nőtt a relevanciája azon garanciarendszer folyamatos megújulásának, amely az államok által kötött nemzetközi szerződések révén biztosítja a beruházók érdekeit. A jogterület megújítása így bár nem újkeletű dolog, mégis nehézségbe ütközhet. Ezt a jelenlegi – bizonyos esetekben már évtizedek óta fennálló – helyzet is szemlélteti: a jogterület többdimenziós válsága azonosítható, melynek politikai, intézményi jellegű és kollíziós jogi vetülete is van. Egyrésze reformok útján, így a mindenkori modern korhoz igazodó jogi szabályozás kialakításával lassan felszámolásra kerülhet. Ezzel szemben bizonyos pontjai továbbra is kritikusak maradtak.

A nemzetközi szintéren támogatott multilaterális egyezményi keretrendszerrel szemben a beruházásvédelmet a fragmentáltság jellemzi.² Kétoldalú államközi megállapodásokban rejlő alapvető jogi keretei mellett előtérbe kerülnek mind a regionális megállapodások, fogadó állam

¹ Kenneth J. VANDEVELDE: A Brief History of International Investment Agreements. *U.C. Davis Journal of International Law & Policy*, 2005. Vol. 12. No. 1. 193.

² Ld. Muthucumaraswamy SORNARAJAH: *The International Law of Foreign Investment*. Cambridge University Press, Second Edition, 2004. 87-96.; Rudolf DOLZER – Ursula KRIEBAUM – Christoph SCHREUER: *Principles of International Investment Law*. Third Edition, Oxford, 2022. 15-25.; KOROM Veronika: Bevezetés a nemzetközi beruházásvédelem és a beruházásvédelmi választottbíráskodásba. In: SCHMIDT Richárd (szerk.): *Választottbíráskodás és alternatív vitarendezési módok II*. ORAC Kiadó, Budapest, 2026. 60.

és beruházó közötti egyezségek, valamint a *soft law* eszközei és az egyes államok belső jogszabályi kerete által biztosított védelem is. A különféle jogforrások az eltérő szabályozás révén eltérő jogrendet hoznak létre. Az egységesség hiánya így már alapjaiban előidézí a rendszer intézményi jellegű kihívásait, amelyet a beruházási jogviták rendezése során a kereset benyújtására biztosított lehetőségek általi eltérő eljárásjogi szabályok fennállása tovább fokoz.

A nemzetközi beruházásvédelmi megállapodások a gyarmati rendszer felbomlása, majd a kommunista diktatúrák végnapjai után fellendülést hoztak a beruházások ösztönzésével. Sőt, ami azt illeti a szerződő felek az egymás területén beruházást megvalósító befektetőinek vagyonbiztonsága védelmében olyan köteleket foglaltak megállapodásokba, amelyek több esetben mind a mai napig védelmet biztosítanak ezen beruházói körnek. Ezek az egyezségek teszik lehetővé azt, hogy a beruházó az állam ellen bizonyos esetekben fellépjen, nemzetközi választottbíróshoz forduljon. Az elmúlt évtizedek azonban szakítottak a pragmatikus gazdaságközpontúsággal. Egyre jelentősebbek a környezetvédelemhez vagy akár az emberi jogokhoz fűződő kampányok.³ Ez az, ami által a beruházásvédelmi joggal kapcsolatban egyfajta politikai válság is felmerül, amelynek középpontjában szintén a beruházási jogviták rendezése áll. Az államok viszont nehezen birkóznak meg a szupranacionális érdekek, tőkés társaságok igényérvényesítésével, amelyek jogalapja ezen megállapodások eljárásjogi szabályozása. A szakirodalom egyrésze szerint a régi típusú hatályos megállapodások védelme igazságtalan és aránytalan előnyt jelent a fogadó állam természetes és jogi személyeivel, a helyi beruházókkal szemben.

A választottbíróshoz (*Investor-State Dispute Settlement, ISDS*) kikötés mindenesetre a két ország beruházóinak azt a legfőbb garanciális elemet adja, hogy a beruházók a beruházásaikhoz kapcsolódó vagyoni jogaikat biztonságban tudhassák egy jövőbeni jogvita felmerülése esetén, amit előre kijelölt és megállapodásukba foglalt vitarendező szervek elé vihetnek. Ebből kifolyólag a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások tartalmukat tekintve komoly következményekkel járó gazdasági és pénzügyi kötelezettségeket keletkeztetnek, melyek értelemszerűen nemzetközi jogi kötőerővel bírnak. A Beruházási Viták Rendezésének

³ Ld. SIMONNÉ GOMBOS Katalin – KESERŰ Barna Arnold – GELENCSEŖ Dániel: Szabadkereskedelem vs. környezetvédelem: zsákutca egy érdekpolarizált helyzetben – gondolatok az ISDS reformjának margójára. *Európai Tükör*, 2018/1. 7-35.; SÁNDOR Lénárd: Emberi jogok a beruházásvédelem rendszerében. *Pázmány Law Working Papers*, 2015/16.; Mamadou HÉBIÉ: Climate Change Clauses in International Investment Agreements: An Analytical Survey. *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal*, Vol. 40. Issue 2. Spring 2025. 239-294.; Steven R. RATNER: Global Investment Rules as a Site for Moral Inquiry. *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 27. No. 1. 2019. 107-135.

Nemzetközi Központja (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*, ICSID), valamint további intézményes választottbíróságok⁴ és az *ad hoc* panelek⁵ eljárásának legfőbb kritikáját az esetenként felmerülő következetesség hiánya, és az ebből fakadó inkoherencia adja. Napjainkban annak következtében, hogy ez a rendszer bírálat tárgyává vált, egyre több állam döntött a beruházásvédelmi megállapodásaik modernizációjának kezdeményezése, sőt megszüntetése, akár egyoldalú felmondása mellett.

Uniós szinten a kihívás ennél jóval szélesebb kontextusban értelmezhető, aminek alapja a rendszer jogi dimenziójának válságában keresendő, egyfajta geopolitikai határt húzva a nemzetközi beruházásvédelmi jogban.

TENDENCIÁK

A jogterület kapcsán a legfőbb célkitűzés az eljárásjogi szabályok megreformálása. Ennek elérése érdekében az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottságának (UNCITRAL) III. Munkacsoportjában többek között egy multilaterális alapon működő beruházási vitákkal foglalkozó bírósági fórum felállítását kezdeményezték. A jövőbeli bírósági mechanizmus várhatóan egy egységesebb és koherensebb joggyakorlat kialakítását fogja elősegíteni.

Az Európai Unió (EU) az eljárásjogi reform egyik legjelentősebb támogatója, kérdéses lehet azonban az EU-nak a nemzetközi jogalkotásban vállalt kiemelt szerepköre, miközben az uniós tendenciák kapcsán az uniós, valamint a nemzetközi közeg – sőt bizonyos tárgykörökben az EU és tagállamai közötti – álláspontok megosztottsága is megfigyelhető. Mindebből adódóan a vitarendezési klauzula értelmezéséből és alkalmazásából eredő nemzetközi kihívások kezelésén túlmenően EU-s perspektívában további fókuszterületek kerültek előtérbe, melyek fokozott figyelmet igényelnek.

⁴ Pl. PCA (*Permanent Court of Arbitration*), SCC (*Stockholm Chamber of Commerce*), ICC (*International Chamber of Commerce*), VIAC (*Vienna International Arbitral Centre*).

⁵ Pl. az UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*) Szabályzata alapján *ad hoc* jelleggel létrehozott választottbíróági panel.

A tagjelölt országok számára elvárás az uniós gazdasági kapcsolatok elmélyítése, amelynek érdekében a tagállamokkal beruházásvédelmi megállapodásokat kötöttek. Az EU-hoz való tényleges csatlakozással azonban ezen egyezségek explicit módon nem lettek kivezelve.⁶

Az egységes piac működését támogató tagállami szakpolitikák koordinációjának előmozdításáért felelős Gazdasági és Pénzügyi Bizottság 2006. évi jelentésében tisztázatlan szituációnak („*unclear situation*”) nevezte az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások alkalmazhatóságának helyzetét, és a tagállamokat kérte a jogbizonytalanságok és a tagállamok számára felmerülő felesleges kockázatok elkerülése érdekében, hogy az ilyen megállapodások szükségességét vizsgálják felül.⁷ Az EU, különösen annak végrehajtó szerve, az Európai Bizottság (EB) már a tagállami jogviszonyok létrejötte óta következetesen azt az álláspontot képviselte, hogy a közös piacon nincs helye intra-EU beruházásvédelmi megállapodásoknak, mivel a közösségi jog tartalmuk javarészét lefedi. A megállapodások fenntartása így kettős szabályozási rendszer kialakulásához vezetne, és eszerint vezetett is, mivel a nemzetközi joggal összhangban lévő eljárás keretein belül az EB nem szüntette meg időben a még tagjelölti státuszban lévő országok és a tagállamok között létrehozott beruházásvédelmi megállapodásokat.

Az EU által képviselt álláspontot a korai választottbírói gyakorlat nem fogadta el,⁸ és a tagállamokkal szemben, a megállapodások megszüntetésének hiánya miatt indított kötelezettségzegési eljárások sem vezettek eredményre.⁹ Mindemellett az sem jelentett nagyobb áttörést, hogy az uniós jog szupremáciája a 2009-es Lisszaboni Szerződés¹⁰ óta a közös kereskedelempolitika és belső piaci rendszer kialakítása révén meghatározza a tagállamok beruházásvédelmi jogi kereteit is.

⁶ Tagállamok esetében érintett a 2004-ben, 2007-ben és 2013-ban csatlakozott országok, előtte két intra-EU beruházásvédelmi megállapodást kötöttek (Németország-Görögország (1961), Németország-Portugália (1980)).

⁷ Annual EFC Report to the Commission and the Council on the Movement of Capital and the Freedom of Payments, 5044/07. 15 November 2006 7.

⁸ Ld. Rupert Joseph Binder v. Czech Republic, UNCITRAL (A jogsérelem ugyanakkor az uniós csatlakozást megelőző időszakban történt.); Eastern Sugar B.V. (Netherlands) v. The Czech Republic, SCC Case No. 088/2004, Achmea B.V. v The Slovak Republic, PCA Case No. 2008-13 (korábban Eureko B.V. v The Slovak Republic), ECT: Electrabel S.A. v. Republic of Hungary, ICSID Case No. ARB/07/19

⁹ Ld. Commission Asks Member States to Terminate Their Intra-EU Bilateral Investment Treaties (Press Release, IP/15/5198, 2015) Ezt megelőzően bizonyos tagállamokkal szemben indított eljárások alapja a tagjelölt országokkal kötött beruházásvédelmi megállapodások uniós joggal való összeegyeztethetlenségére irányult (Bizottság kontra Ausztria (C-205/06. sz. ügy), Bizottság kontra Svédország (C-249/06. sz. ügy) és Bizottság kontra Finnország (C-118/07. sz. ügy).

¹⁰ Lisszaboni Szerződés (2007. december 13.) az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról (HL 306/01, 2007. 12. 17.)

Végül az Európai Unió Bírósága (EUB) a *Slowakische Republik kontra Achmea BV* ügye alatt 2018. március 6-án hozott döntésében¹¹ kimondta, hogy a tagállamok közötti beruházások ösztönzésére és védelmére irányuló megállapodások nemzetközi választottbíróági klauzulája összeegyeztethetetlen az uniós joggal. Ezen ítélet végrehajtásaként 2020. augusztus 20-án hatályba lépett az a plurilaterális uniós megállapodás,¹² amely az EU tagállamai közötti kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásokat hivatott megszüntetni. Magyarország, mint uniós tagállam, megtette a szükséges jogi lépéseket: kihirdette a megállapodást, továbbá a megállapodásban nem részes felekkel szóbeli jegyzék útján, kétoldalú egyezséggel biztosította az uniós jognak való megfelelést.

Hasonlóan, a beruházásvédelmi rendelkezéseket is tartalmazó és jelentős számú intra-EU beruházási jogvitát „keletkeztető” nemzetközi energiaspecifikus Energia Charta Egyezmény (*Energy Charter Treaty, ECT*)¹³ tekintetében is előrelépés történt az uniós közös piac jogának tiszteletben tartása érdekében. Az ECT-nek a tagállamok és regionális szervezetként az EU is tagja volt. Az EUB a 2021. szeptember 2-i *Komstroy* ítéletében¹⁴ rögzítette az ECT alatti beruházási vitarendezési klauzula uniós joggal való összeegyeztethetetlenségét. Az ítélet végrehajtására a 2025. október 9-i az EB és tagállamok közötti *inter se* egyezménnyel került sor.¹⁵

A megállapodások által már megszüntetett intra-EU beruházásvédelmi egyezségekből eredő joghatások viszont további kihívást generáltak, különösen azért, mert az EU visszamenőleges hatállyal kimondta az EU-n belüli jogviszonyokra a beruházási választottbíráskodásra vonatkozó klauzula alkalmazhatatlanságát. Nemzetközi megállapodásaival tehát a vitát az EU eldöntötte, de továbbra is kérdéses, hogy a meghozott uniós ítéletek általi jogalkalmazással az uniós jogpolitika hogyan fér össze a nemzetközi szerződéses joggal, így felvetődik további kérdésként, hogy hogyan formálja az EU, sőt a tagállamok és esetlegesen a tagjelölt országok beruházásvédelmi jogpolitikáját. Kérdéses továbbá, hogy ez mit jelent a gyakorlatban az uniós

¹¹ C-284/16. sz. ügy, *Slowakische Republik kontra Achmea BV*, EUB (nagytanács) 2018. március 6-i ítélet (ECLI:EU:C:2018:158)

¹² Megállapodás az Európai Unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszűnéséről (HL 169/1, 2020. 5. 29.) (kihirdetve: 2020. évi LXI. törvény)

¹³ Európai Energia Charta Konferencia Záróokmánya, az Európai Energia Charta Egyezmény, Döntések az Energia Charta Egyezmény tekintetében, valamint az Energiahatékonyságról és a kapcsolódó környezeti vonatkozásokról szóló Energia Charta Jegyzőkönyv – kihirdetve: 1999. évi XXXV. törvény

¹⁴ C-741/19. sz. ügy, *République de Moldavie kontra Komstroy LLC*, EUB (nagytanács) 2021. szeptember 2-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:655)

¹⁵ Magyarország nem írta alá a megállapodást.

beruházók számára és az uniós tendenciának milyen további hatásai vannak. Az ezen jogi lépéseket kiváltó Achmea-ítéletet jelentős kritika érte – nem teljesen egyértelmű – konklúziója miatt, amely csupán kezdete volt az uniós rezsim epxanziójának, látva az ítélet meghozatalát követő jogalkotói és jogalkalmazói mechanizmusokat.

Az uniós beruházásvédelem és a nemzetközi választottbíráskodás szerteágazó terület, ami több olyan részproblémát felölel, amely önálló vizsgálat tárgyát is képezhetné. Kutatásom azonban a részterületek részletes feltárása helyett tudatosan az EU aktuális jogfejlesztési irányainak kritikai elemzésére összpontosít és a folyamat bemutatásával igyekszik rávilágítani az általa okozott következményekre. Ennek következtében arra törekszik, hogy azokat az uniós területeket azonosítsa, ahol a szabályozási és stratégiai megközelítés mielőbbi korrekciója volna indokolt, további jogbizonytalan helyzetek elkerülése érdekében.

Az értekezés felépítését tekintve első körben a modern beruházásvédelmi jog kialakulását és fejlődését vizsgálja, kiemelve annak kritikus pontjait (I. fejezet). Ezt követően a vitarendezés reformtörekvéseire összpontosít, és így az EU abban foglalt szerepkörére helyezi a hangsúlyt (II. fejezet). Az uniós beruházásvédelmi szakpolitika ismertetése után (III. fejezet) részletesen elemzi és értékeli a választottbírószági reflexiók figyelembevételével az uniós jogalkalmazás és jogalkotás mérföldköveit (IV-VIII. fejezet), amelyek alapján következtetéseket von le az uniós beruházásvédelem jelenlegi alakulására (IX. fejezet).

Mindezekre tekintettel a doktori kutatás **„A nemzetközi beruházási jogviták rendezése, különös tekintettel az uniós tendenciákra”** címet kapta.

Hipotézis

A nemzetközi beruházásvédelmi jog jelenképe többdimenziós válsággal küzd. Disszertációm központi célja ezen válság fentebb bemutatott dimenziói közül a nemzetközi jog és uniós jog közötti kollíziójának vizsgálata: a beruházásvédelmi jog uniós jelenkorának értékelésén túl a további tendenciák bemutatására összpontosítani. Meggyőződésem ugyanakkor, hogy átfogó és megalapozott következtetések levonásához elengedhetetlen a teljes kép megismerése, mert csak így érthetőek meg a kapcsolódási pontok és az összefüggések, ezáltal nyílik lehetőség arra, hogy az uniós irányvonalat tágabb kontextusba helyezve elemezzük, feltárva annak relevanciáját és hatását a szélesebb körű beruházásvédelmi rendszerre. Ennek következtében az értekezés érintőlegesen, de kitér a jogi válság mellett az intézményi jellegű kihívásokra, valamint annak közpolitikai vetületére is.

A rezsim globális szintjén eljárásjogi szabályozásának felülvizsgálata áll a középpontban, mivel bírálói szerint a választottbíráskodási kikötések – amelyek sajátos vitarendezési eszköze ezeknek a jogviszonyoknak – a külföldi beruházók túlzott védelmi eszközévé váltak, több esetben szemben állva egy-egy jelentős közpolitikai intézkedéssel, ami miatt bizonyos államok már beruházásvédelmi megállapodásaik felmondása mellett döntöttek, vagy mások a beruházókra irányuló kötelezésekkel, az állami kötelezettségvállalás szűkítésével igyekeznek csökkenteni a nemzetközi felelősségre vonás kockázatát.

A beruházásvédelem terén kialakult bizalomvesztés orvoslása érdekében a cél a jelenlegi rendszer megreformálása, amelynek az EU kiemelt támogatója. Végső célkitűzése, hogy egy állandó nemzetközi beruházási vitarendezési bíróság felállításával egy pártatlan és igazságos, fellebbviteli rendszerrel működő bíróság jöjjön létre. Ehhez azonban megfelelő dogmatikai alapokra épülő mielőbbi többszintű – érintve az anyagijogi rendelkezéseket is – jogfejlesztés szükséges, amely további aktív magatartást igényel, az EU részéről is.

Mindezek következtében még ha a beruházási jogviták rendezése nemzetközi szinten rendeződik is, az nem biztosít megoldást valamennyi kihívásra. Az EU jog és a beruházásvédelmi jog kollíziója, mint nemzetközi jogi normák konfliktusa a beruházásvédelmi jog napjaink kiemelt uniós kérdése, amely röviden összefoglalva nehézséget okoz:

- a beruházó oldaláról: jogbizonytalanságot keletkeztet ugyanis az Achmea-, valamint a Komstroy-ítélet jogkövetkezménye, mivel az uniós jog a folyamatban lévő ügyek megszüntetését, a nemzetközi választottbíróságok végre nem hajtott ítéleteinek elutasítását követeli meg.
- az állam oldaláról: a beruházásvédelmi szakpolitikán, különösen az esetlegesen még folyamatban lévő vagy új választottbírósági eljárások vonatkozásában a választottbíróságok tájékoztatási kötelezettségében, valamint a megállapodások tartalmi elemeinek meghatározásában.

Általánosságban a beruházásvédelmi megállapodásokban alkalmazott ún. *sunset* klauzula a beruházások számára további 5-20 évig jogvédelmet biztosít a fogadó államban a megállapodások felmondása előtt megvalósított beruházások tekintetében. A 2020-as megszüntetési megállapodás¹⁶ értelmében a beruházásvédelmi megállapodások védelme azonban visszaható hatállyal megszűnt, majd az EUB kimondta az Achmea ügy analógiájára, hogy az ECT hatálya alatt sem alkalmazható a választottbírósági klauzula, mivel a megállapodások állam és beruházó közötti választottbírósági kikötése ellentétes az uniós joggal. Az EUB által hozott Komstroy-ítélet végrehajtását követően tehát a kör lassan bezárul, valamennyi intra-EU viszonylatban alkalmazott beruházásvédelmi jogforrást érintettek. A beruházókat ugyanakkor továbbra is bizonytalan jogi helyzetben hagyja.

Kutatásom így a nemzetközi beruházásvédelmi jog átalakulóban lévő nemzetközi hátterének vizsgálata, a jogalkotási hangsúlyok uniós jogi irányába való eltolódásán keresztül bemutatva a jelenkor konfliktusos helyzetét. A nemzetközi vitarendezés jogi hátteréből kiindulva az értekezés középpontjában az intra-EU beruházások kapcsán tett intézkedések, a választottbíróságok által hozott ítéletek, azok elismerése és végrehajtása, valamint a rá reflektáló uniós jogi helyzet bemutatása és e nemzetközi konfliktusok feloldási iránya áll.

¹⁶ Megállapodás az európai unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszüntetéséről (HL 169/1. 2020. 05. 29.) – kihirdetve: 2020. évi LXI. törvény

Mindebből adódóan a kutatás során az alábbi hipotézisek és kapcsolódó kérdések mentén vizsgáltam a témakört:

Az értekezés I. fejezete a beruházásvédelmi jog történeti fejlődésére összpontosít, a tendenciák irányát meghatározó nézetek és a szakirodalmi álláspontok ismertetése mellett. A fejezet a jelenkori válságos helyzet kialakulásának okaira összpontosít, az alábbi hipotézis felvetése mellett, amelynek indokoltsága a jogterület speciális helyzetéből ered, melyben a jog mellett a gazdaság és a politika is jelentős hatással van:

H1: A nemzetközi beruházásvédelem reformigénye, amelyben az EU is érdekelt, a megváltozott gazdasági, társadalmi és politikai környezetből következett.

Kapcsolódó főbb irányított kérdések:

- Hogyan alakult a beruházásvédelem? Milyen kiemelt történelmi események, eszmék hatottak rá?
- Milyen hatással volt rá a gyarmatosítás, majd a dekolonizáció?
- Mikorra tehető a modern beruházásvédelmi jog kialakulásának ideje?
- Hogyan fejlődött az elmúlt évtizedekben? Mi a beruházásvédelmi tendencia a tőkeexportáló, és -importáló országok perspektívájában?
- Melyek a jelenkori válság kialakulásának okai?

Az értekezés II. fejezete az I. fejezetben ismertetett válságra adott reflexiókat, a beruházásvédelmi jog jelenkori globális kihívásokra tett vitarendezési reformot helyezi középpontba, különös tekintettel az uniós tendenciákra, valamint azok gyakorlati hasznosulásuk meglétére, illetve jövőbeli lehetőségeire. Ezt követően a III. fejezet az uniós beruházásvédelmi szakpolitika irányait részletezi, majd a IV-VIII. fejezet kapcsán elemzi és részletezi az uniós jogalkalmazás és jogalkotás folyamatát, kitérve a fennálló kollízióra, valamint az ezzel kapcsolatos álláspontok ütköztetésére, amely kapcsán az alábbi hipotézisek kerültek meghatározásra:

H2.1: Az EU-nak a nemzetközi vitarendezési reformokban vállalt szerepe megelőzte a belső jogi kereteinek konszolidációját.

Kapcsolódó főbb irányított kérdések:

- Mi a beruházásvédelem nemzetközi vitarendezési reformjának alapja? Miből ered?
- Mi az EU szerepköre a nemzetközi vitarendezési reformokban? Milyen kapcsolódási pontja van az uniós beruházásvédelmi szakpolitikával?
- Van-e kockázata az uniós szerepvállalásnak?
- Milyen elemekből áll az uniós belső jogi beruházásvédelmi keret? Milyen ráhatással vannak az EUB által hozott döntések (Achmea-, Komstroy-, PL Holdings-ítélet¹⁷)?
- Mire irányul az EU szabályozási és jogértelmezési fókusza? Ez a fókuszt valamennyi, a szakpolitikában érintett területet lefedi?

H2.2: Az EU az intra-EU beruházásvédelem visszaható hatályú megszüntetésére irányuló, több szinten összehangolt intézkedése vitatható jogi alapokon nyugszik. A folyamat túlmutat az uniós jog és a nemzetközi jog klasszikus kollízióján.

Kapcsolódó főbb irányított kérdések:

- Milyen hatással voltak az EU-nak az intra-EU beruházásvédelmi rendszer felszámolására tett intézkedései a nemzetközi beruházásvédelmi jog egységességére és autonómiájára?
- Hogyan reagált és milyen álláspontot képviselt a tagállamok közössége, a nemzetközi választottbíráskodás, illetve a szakirodalom?
- Milyen alternatívák állnak fent az uniós beruházásvédelemre?
- Milyen következtetések vonhatóak le az uniós jog és nemzetközi jog közötti kollízió kapcsán?

¹⁷ C-109/20. sz. ügy, Republiken Polen kontra PL Holdings Sàrl, EUB (nagytanács) 2021. október 26-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:875)

Módszertan

A megújuló gazdasági ideológiák és a változó ökonómiai viszonyok hatására a nemzetközi beruházásvédelmi jog reformja örökzöld téma a jogtudósok berkein túl a jogalkotók és jogalkalmazók körében is. Ily módon a kutatás a jelenkori nemzetközi beruházásvédelmi jog uniós helyzetére és annak irányvonalára összpontosít, a fennálló álláspontok ismertetéséből és ütköztetéséből vonva következtetéseket a helyes jogpolitikai irányvonal megtalálásához. Szükségessége a jelenkor reformfolyamatait látva igazolt.

A tárgykör fentebb kiemelt sajátosságából adódik, hogy az alkalmazott módszertani eljárásaim között nem csupán a (jog)dogmatikai analitika, a leíró módszer, hanem az (jog)összehasonlítás, valamint a joggyakorlati elemzés is szerepel. Első körben a kutatás előkészítése, továbbá a vizsgálandó kérdések határainak identifikálása érdekében az elméleti háttér „felderítésére” és bemutatására helyeztem a hangsúlyt.

Az elméleti háttér széles spektrumának megismerése céljából témavezetőm, Dr. Raffai Katalin Edit egyetemi docens asszony kutatószemináriumai alkalmi kiváló alapot jelentettek a szakirodalom szélesebb körű felkutatásához. Mindamellet, azáltal, hogy behatóan megismertem a nemzetközi beruházásvédelmi jog területének specifikumait, eljuttattam a kutatás területén megválaszolatlan kérdések, lefedetlen területek (*research gap*) megismeréséhez. Ennek eredményeképpen az anyaggyűjtés fázisában tudományos felvetéseim is gyarapodtak, amelyek egyéb olyan elemre is kiterjednek, melyek az elsődleges hipotézis-meghatározáskor még fel sem merültek. Többek között ilyen az EU tagjelölt államai tárgykört érintő jogi szabályozásának helyzete, vagy az ECT vonatkozásában tett uniós kötelezettségek nemzetközi jogi viszonya.

A beruházásvédelmi jog tendenciáira orientálódó kutatásom fő területe az EU. A szakirodalmat erősen foglalkoztatja a téma, ugyanakkor jelen értekezés egyedi jellegét a tárgykör átfogó feldolgozása adja, amely valamennyi releváns központi elem vizsgálatát célul tűzte. Az eddigi szakirodalmi könyvek és tanulmányok megfelelő alapot jelentettek a kutatási kereteim meghatározásában, amelynek formálódása, tekintettel a téma aktualitására, mind a mai napig

fennáll. Ezt egészítik ki a vizsgált választottbíróági ítéletek,¹⁸ valamint az EUB-nak joggyakorlata is.¹⁹ További kiemelt jelentőséggel bírnak az EB által kiadott közlemények.

A kutatásban a leíró-elemző, valamint összehasonlító módszer dominál. Ahhoz ugyanakkor, hogy teljes mértékben megértsük a nemzetközi beruházásvédelmi jogi rezsim sajátosságait, különös tekintettel uniós perspektíváját, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogával, a tételes joggal csonka eredményhez jutnánk. Szükséges meglátnunk a jogi szabályozás mögötti értékeket és célokat. Ennek fényében indokolt volt kutatásom alatt a különböző kiegészítő (politikatudomány) és segédtudományok (jogtörténet, jogi hermeneutika, statisztika) alkalmazása. Kiemelten fontos a jogpolitikai irányvonal adekvát meghatározása és a beruházási jogviták rendezése kapcsán a jogszabályok bírói alkalmazásának megismerése, amihez segítséget a jogértelmezés nyújthat. Ezáltal kutatásomban a multidiszciplináris szemléletű elemzés ad teljes körű képet a téma vizsgálatára.

Jelentősen segítette a kutatást, hogy jelen jogterület vonatkozásában a Külgazdasági és Külügyminisztérium Kereskedelempolitikai Főosztályán végzett munkatevékenységem eredményeképpen a gyakorlatban is rálátásom nyílt a nemzetközi beruházásvédelmi jog reformtörekvéseire. Kutatásom szempontjából különös jelentőséggel bír, hogy kiemelt feladatköröm volt a beruházásvédelmi megállapodások kitárgyalása, amelyhez szorosan kapcsolódik az e beruházásvédelmi megállapodásokból származó nemzetközi beruházási jogviták kérdésköre is. Továbbá kutatásom irányát meghatározta, hogy munkámban kiemelt figyelmet kapott Magyarország érdekeinek képviselője az európai uniós, multilaterális és

¹⁸ A teljesség igénye nélkül például: Marfin Investment Group Holdings S.A., Alexandros Bakatselos and Others v. Republic of Cyprus, ICSID Case No ARB/13/27, Award, 26 July 2018; Vattenfall AB and Others v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No ARB/12/12, Decision on the Achmea issue, 31 August 2018; UP and C.D Holding Internationale v. Hungary, ICSID Case No ARB/13/35, Award, 9 October 2018; Foresight Luxembourg Solar 1 S.A.R.L. and Others v. Kingdom of Spain, SCC Arbitration V (2015/150), Final Award, 14 November 2018; Greentech Energy Systems A/S, NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v. Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/095), Final Award, 23 December 2018; CEF Energia B.V. v Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/158), Award, 16 January 2019; Cube Infrastructure Fund SICAV and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/20, Decision on jurisdiction, liability and partial decision on quantum, 19 February 2019; Landesbank Baden-Württemberg and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/45, Decision on jurisdiction, 23 February 2019; NextEra energy Global Holdings B.V. and NextEra energy Spain Holdings B.V. v. Spain, ICSID Case No ARB/14/11, Decision on jurisdiction, liability and quantum principles, 12 March 2019; Eskosol S.P.A. In Liquidazione v. Italian Republic, ICSID Case No ARB/15/50, Decision on Italy's request for immediate termination and Italy's jurisdictional objection based on inapplicability of the Energy Charter Treaty to intra-EU disputes, 7 May 2019; I.C.W. Europe Investments Limited v. Czech Republic, PCA Case No 2014-22, Award, 15 May 2019; Photovoltaik Knopf Betriebs-GmbH v. Czech Republic, PCA Case No. 2014-21, Award, 15 May 2019

¹⁹ Ld. Achmea-ítélet (11. lábjegyzet (a továbbiakban lbj.); Komstroy-ítélet (14.lbj.), valamint PL Holdings-ítélet (17.lbj.)

nemzetközi fórumok munkájában (kiemelten az UNCTAD, UNCITRAL és ICSID tevékenységében), amely különösen mérvadóvá vált a jelenleg zajló nemzetközi reformsorozatok mögött. Az első kézből szerzett információk a realitás talajára helyezték alapkutatásomat, amely az irányvonal megtartását, valamint a gyakorlati hasznosulás lehetőségét biztosítják.

I. A NEMZETKÖZI BERUHÁZÁSVÉDELMI JOG ALAPJAI²⁰

A nemzetközi beruházásvédelmi szerződések alapja, hogy az egyik szerződő (származási) állam befektetései nemzetközi jogi oltalom alá kerülnek, míg a másik szerződő (fogadó) állam a külföldi beruházások vonzásával erősíti gazdaságát, ami általánosságban a működőtőke globális áramlásának fokozásához vezet. Középpontjában a külföldi beruházók ösztönzése, valamint érdekeinek védelme áll, de az újgenerációs megállapodásokban ma már bizonyos szinten korlátozottabban van jelen a szerződések kedvezményezettjeinek joga, nagyobb hangsúlyt fektetve a kivételekre (*carve-outs*), valamint a fogadó állam bizonyos, különösen a belső jogának legfontosabb szabályozási körére (közkerölcs, közbiztonság közegészségügy stb.).

Ma már több állam ilyen irányban korszerűsítette, vagy felmondta az e terület jogi szabályozását lefedő, leginkább elsőgenerációs egyezményeit.²¹ Szemben a nemzetközi kereskedelem általános normáival, annak jogi szabályozásában, hogy egy állam hogyan alakítja saját gazdaságát, a beruházóknak milyen szintű védelmet nyújt, szükséges megvizsgálni annak szubtextusát,²² mivel az adott szerződéses rendelkezések egy érdekcsoport védelmére összpontosítanak, egy különböző érdekközpontú jogterületen. Ebből adódóan felmerül a kérdés, hogy a nemzetközi beruházásvédelem reformigénye, az az eredeti intézményi konstrukció alapjainak hiányosságaiból, így már egyfajta eredendő egyensúlytalan helyzetből vagy a megváltozott gazdasági, társadalmi és politikai környezetből következett?

Ennek megvizsgálására a külföldi beruházások védelmére irányuló mechanizmusok fejlődéstörténetének szemléltetése szolgál. A természetjogi alapokból, majd a külföldi vagyon

²⁰ Jelen fejezet részben a szerző korábban megjelent tanulmányán alapul (SZALAI Ildikó: Érdekek harca? – a Beruházásvédelmi jog labilis egyensúlyi helyzete. *Pázmány Law Working Papers* Nr. 2021/8.), annak átdolgozása és kiegészítése mellett.

²¹ August REINISCH – Sara Mansour FALLAH: Post-Termination Responsibility of States? - The Impact of Amendment/Modification, Suspension and Termination of Investment Treaties on (Vested) Rights of Investors. *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal*, Vol. 37. Issue 1-2. Winter/Spring 2022, 102.; Lise JOHNSON – Jesse COLEMAN – Brooke GÜVEN – Lisa E. SACHS: Clearing the Path: Withdrawal of Consent and Termination as Next Steps for Reforming International Investment Law. *Columbia Center on Sustainable Investment Paper*, 2018. április 9. 2-3.

<https://scholarship.law.columbia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1153&context=sustainable_investment_staffubs> Letöltve: 2020. december 2.

Ld. Bolívia <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/24/bolivia-plurinational-state-of>>; Ecuador <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/61/ecuador>>; India <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/96/india>>

²² RATNER i.m. 108.

diplomáciai védelméből építkező keretrendszer jelenét a beruházásvédelmi szerződések képezik. A disszertáció történeti fókuszában így végül a neoliberális ideológia áll: mivel a modern beruházásvédelem jogforrásait jelentő nemzetközi megállapodások ezen gazdaságpolitika megerősödésének időszakában jelentek meg, ami majd a 2000-es évektől kezdődően erős kritikai bírálat alá került és a már említett intézményi és politikai válság alapjává vált. Ez a jogi rezsim eltérő pólusok találkozóhelye, ahol az érdekek (ha nem is össze-, de) finomhangolásához megfontolt jogi szabályozás szükséges. Minderre tekintettel fontos megvizsgálni a jogterület eredetét, annak alakulását és ráhatását a jogosultak és kötelezettek körének egyensúlyi helyzetére kapcsán.

A nemzetközi beruházásvédelmi jog (*International Investment Law*, IIL) a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogába tagozódik,²³ ugyanakkor speciális területe: a nemzetközi magán- és közjog határán található.²⁴ A külföldi beruházók védelmére vonatkozó szabályozás alapjaiban az államok gazdaságához kapcsolódik, különösen az általuk biztosított garanciák által, melyek bizonyos szinten gazdasági szuverenitásuk korlátozását adják.²⁵ Ez egyben a működőtőke nemzetközi mozgását biztosítja, ami az állam oldaláról viszont a köz- és magánérdekek összehangolása révén társadalmi felelősséggel jár, különösen ha a közérdek egyben sokak magánérdeke. Mindebből adódóan egy államnak fokozott figyelmet kell fordítania ezen érdekek összehangolási kötelezettségére.²⁶ Szmodis Jenő az előző sorokat bár nem specifikusan a beruházásvédelem kapcsán, hanem a gazdasági ideológiák és a jog kapcsolatát vizsgálva rögzíti, mégis találó az IIL alatt is. Analógiát vonva ezen a téren a gondolat egyrészt kiemeli az állami beavatkozás és szabályozási rendszer kiépítésének fontosságát, valamint kitér arra a már inkább jogfilozófiai kérdésre is, hogy valójában mi a közérdek, ami a jelenkori beruházásvédelmi megállapodások rendelkezései felülvizsgálatának kiemelt elemévé vált.

Éppen ezért, ahhoz, hogy átlássuk az IIL jelenkori tendenciáit, szükséges fejlődéstörténetének rövid áttekintése, ami leginkább a legfontosabb történelmi mérföldkövekhez fűződő jogi, valamint gazdaságpolitikai lépésekre szorítkozik.

²³ KOROM (2026) i.m. 61.

²⁴ SZALAI (2021A) i.m. 3.

²⁵ Surya P. SUBEDI: *International Investment Law: Reconciling Policy and Principle*. Hart Publishing, Third Edition, 2016. 107.

²⁶ SZMODIS Jenő: A jog és gazdaság néhány összefüggéséről. *Polgári Szemle*, 2012/1-2. 181.

I.1. A modern nemzetközi beruházásvédelmi jog kialakulása

A beruházásvédelem rendszerének történeti fejlődésének bemutatási iránya megoszlik a szakirodalomban. A hagyományos szemlélet olyan elemzést ad, amely szerint a rendszer alapvetői elemeinek kialakulását a kereskedelem élénkülésével a külföldi beruházók védelmére irányuló rendszer kialakítása hozta, ami fokozatosan formálódott a tulajdon védelme érdekében. Ezen szerzők inkább a történeti fejlődésre összpontosítanak.²⁷ Mások viszont arra mutatnak rá, hogy a modern IIL gyökerei a fejlett gazdaságok igényérvényesítésén alapszik, amely az egyenlőtlen gazdasági erőviszonyok biztosítói, az erősebb érdekcsoportok támogatói. Ez különösen a 17. századi nagyhatalmi imperializmusra nyúlik vissza,²⁸ ami viszont a posztkoloniális korszakra is jelentős kihatással volt, azaz ez a hatalmi egyenlőtlenségek fennmaradását biztosította.²⁹ Ez a kritikus nézet a nemzetközi jog harmadik világbeli megközelítéshez, az ún. TWAIL (*Third World Approaches to International Law*) szemléletmódhoz kapcsolódik.³⁰ Ezen szerzők az IIL fejlődésének normatív kritikájára helyezik a hangsúlyt. Más perspektívában, de szintén kritikus szemléletet képvisel többek között Gus Van Harten és Schneiderman is.³¹

I.1.1. Előzmények

Habár a jelenkor jogforrásai a második világháborút követően keletkeztek, mindazonáltal a külföldi tulajdon nemzetközi védelmének megjelenése jóval korábbra datálható. Első körben két nézet állt egymással szemben. Vitoria³² álláspontja természetjogi alapokhoz nyúlik vissza,

²⁷ Ld. pl. Georg CAVALLAR: Vitoria, Grotius, Pufendorf, Wolff and Vattel: Accomplices of European Colonialism and Exploitation or True Cosmopolitans? *Journal of the History of International Law*, 2008. Vol. 10. No. 2. 181-209.; VANDELDE i.m. 157-194.; DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m.; Felipe F. COLE: Race and the History of International Investment Law. *The University of Chicago Law Review Online*, Vol. 89. 2022.

²⁸ Kate MILES: *The Origins of International Investment Law*. Cambridge University Press, Cambridge 2013. 42.

²⁹ Ld. pl. Antony ANGHIE: *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge University Press, 2005.; Martti KOSKENNIEMI: *The Gentle Civilizer of Nations*. Cambridge University Press 2001.; SORNARAJAH (2004) i.m.; Muthucumaraswamy SORNARAJAH: International Law and Development: Foreign Investment. In: Ruth BUCHANAN – Luis ESLAVA – Sundhya PAHUJA: *The Oxford Handbook of International Law and Development*. Oxford University Press, 2023. 387-406.

³⁰ Ld. pl. Antony ANGHIE: *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge University Press, 2005.; Bhupinder S. CHIMNI: Third World Approaches to International Law: a Manifesto. *International Community Law Review*, Vol. 8. No. 1. 3-27.

³¹ Ld. pl. David SCHNEIDERMAN: *Resisting Economic Globalization: Critical Theory and International Investment Law*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.; Gus VAN HARTEN: *The Trouble with Foreign Investor Protection*. Oxford University Press, Oxford, 2020.

³² Általánosan elfogadott tény, hogy Hugo Grotius a modern nemzetközi jog előfutára, azonban a tudományág történészei annak eredetét Francesco Vitoria (c. 1483-1546) műveire vezetik vissza. Ld. David KENNEDY: Primitive Legal Scholarship. *Harvard International Law Journal*, Vol. 27. No. 1. 1986. 3.

miszerint a természet örök és igazságos rendje alapján egyenlő bánásmódban kell részesíteni egy külföldi jogállású személyt.³³ Az ezzel szemben álló nézet viszont magasabb szintű garanciákkal biztosítaná egy külföldi beruházó jogát.³⁴ Vattel álláspontja különösen fontos a jövőt nézve, mivel a diplomáciai védelemmel lényegében kiemelte a beruházásvédelmet a fogadó állam belügyéből,³⁵ amit a külföldi beruházások védelmének egyik korai formájaként értékelhetünk.

Ez az időszak egybe esett a nagyhatalmi imperializmussal, így a gyarmati rendszerben azon államokban, ahol a gyarmatok lényegében az anyaországba integrálódtak nem volt szükség magasabb fokú oltalomra.³⁶ Ezen kívül viszont a 18-19. század során a diplomáciai védelem dominált,³⁷ mialatt az államok gazdasági eszközök mellett politikai és katonai beavatkozást is támogattak, extraterritoriális jogintézmények létrejötté, valamint a hatalom általi nyomásgyakorlás került előtérbe.³⁸ A diplomáciai védelem alatt tehát egy károsult beruházó egy sérelmezett államot implicált.³⁹ A külföldi vagyon védelme javarészt azonban a nemzetközi szokásjoghoz igazodott, ami a fogadó államot a nemzetközi minimum standardok szerinti védelemre kötelezte, ugyanakkor ennek tartalma és kikényszeríthetősége ahogy arra Vandevelde is rávilágít, több esetben, annak jogalapja nélkül vitatható volt.⁴⁰ Sornarajah viszont ennek kapcsán az erőszak intézményét hangsúlyozza, amit a tőkeexportáló fél nyílt vagy burkolt kényszer alkalmazásával próbált elérni. A hatalom alkalmazása kapcsán elismerte azonban a jogi doktrínákkal való igazolás fontosságát.⁴¹

A dekolonizáció kezdetén a fejlett országok – gyarmattartói perspektívából – teljesebb körű védelem biztosítása mellett igyekeztek fellépni a fogadó állam intézkedéseivel szemben, addig

³³ Azt vallotta, hogy a *ius gentium* képes honosítani és legitimálni a gyarmati rendszert, különösen a kereskedelem, valamint a hódítók behatolása révén. Ld. Antony ANGHIE: Francisco de Vitoria and the Colonial Origins of International Law. *Social and Legal Studies*, Vol. 5. No. 3. 1996. 323-325.

³⁴ Emmerich de Vattel, a XVIII. század egyik kiemelt természetjogásza szerint szükséges a kiterjesztett védelmi rendszer a külföldi befektetők számára. Ld. Emmerich de Vattel: *The Law of Nations or the Principles of Natural Law*. Londres, 1758.; SORNARAJAH (2004) i.m. 19.

³⁵ DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 2.

³⁶ SORNARAJAH (2004) i.m. 20.

³⁷ Klasszikus értelmezésben ez a védelem természeténél fogva mindenképpen egy nemzetközi lépést jelentett: egy állam által a másikhoz intézett felhívás, az utóbb nevezett állam kötelezettségeinek teljesítése érdekében. Ld. Edwin BORCHARD: *The Diplomatic Protection of Citizens Abroad or the Law of International Claims*. New York Bank Laws Publishing, 1915. 354.

³⁸ DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 2-3.; SORNARAJAH (2004) i.m. 20.

³⁹ Edwin BORCHARD: The Protection of Citizens Abroad and Change of Original Nationality. *Yale Law Journal*, Vol. 20. No. 4. 1934. 361.

⁴⁰ VANDEVELDE i.m. 159-160.

⁴¹ SORNARAJAH (2004) i.m. 20.

a volt gyarmatok többsége a Calvo-doktrína elvét alkalmazta. Ez egyfajta törvényes nacionalista eszközként funkcionált a nagyhatalmak esetleges visszaéléseivel szemben. A volt gyarmatoknak a gazdasági függetlenség visszaszerzése ugyanis komoly erőfeszítést igényelt a természeti erőforrásaiknak a külföldi társaságok vagy volt gyarmattartó államok általi birtoklása miatt.⁴² Carlos Calvo, argentin jogász álláspontja szerint egyenlő bánásmód szükséges a beruházók között, származástól függetlenül. A fogadó államok szuverenitása védelmében arra hivatkozva tette ezt, hogy egy állam belügyébe egy másik állam kormánya ne avatkozzon bele. Tehát külföldi beruházói jogvita esetén a fogadó állam jogorvoslati lehetőségei álltak rendelkezésül,⁴³ így diplomáciai beavatkozást csak ezt követően lehet alkalmazni. „Ennek következménye, hogy a volt gyarmattartó államok szerint a nemzetközi szokásjognak nem lehet részese a tulajdonhoz való jog olyan értelmezése, amely során kisajátítás esetén az állampolgár és külföldi befektető ugyanolyan védelem alatt áll,”⁴⁴ így kedvezve beruházóik fogadó állambeli védelmének biztosításához. Nagy-Britannia, Németország és Olaszország mindeközben blokád alá vették Venezuelát annak adósságai miatt. Luis M. Drago, argentin külügyminiszter a nagyhatalmak nézőpontjára, illetve tettére reflektálva 1902-ben kiadta doktrínáját,⁴⁵ amely szerint az állam immunitása révén – kivetítve Latin-Amerika államaira – nincs lehetőség a követelések erőszakos úton történő végrehajtására sem.⁴⁶ Másik oldalról rontotta az összképet a kommunista diktatúrák államosítási mechanizmusa is, mivel az effajta tevékenység nehezen volt összeilleszthető a nemzetközi jogi alapokkal. A kompromisszum biztosítása érdekében a követeléseket végül egyösszegű kártalanítási megállapodásokkal (ún. *lump-sum agreements*) rendezték.⁴⁷

Az egyensúly visszaállítása érdekében a fejlett országok körében radikálisan terjedt a Hull-formula. Ennek alapját a mexikói-amerikai jogvita képezte, amikor is Mexikó kártalanítás biztosítása nélkül amerikai tulajdonú földeket sajátított ki. Diplomáciai tárgyalások által Cordell Hull, amerikai külügyminiszter levelében felszólította Mexikót a kártalanításra, amely

⁴² SZALAI (2021A) i.m. 4.

⁴³ DOLZER –KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 2.

⁴⁴ SZALAI (2021A) i.m. 4.

⁴⁵ A Drago-doktrína hozzájárult az állami szuverenitás és egy állam belügyébe történő be nem beavatkozás elvének erősödéséhez. Az 1907-es Hági Egyezmény ennek következménye volt, amely kimondta, hogy fegyveres fellépésre kizárólag abban az esetben került sor, amennyiben a jogérvényesítés békés eszközei kimerültek.

⁴⁶ Amos S. HERSHEY: The Calvo and Drago Doctrines. *Articles by Maurer Faculty*, 1907. 31.

⁴⁷ SORNARAJAH (2004) i.m. 22.

során tipizálta a kártalanítás fogalmát.⁴⁸ Az 1936-ban megfogalmazott hármas követelményrendszer a teljes, azonnali és hatékony kártalanítást deklarálta,⁴⁹ ugyanakkor a külföldi vagyon védelmére tipizált különálló megállapodás megkötésére továbbra sem került sor, kereskedelmi megállapodások részeként került jogi védelem alá.

A második világháborút követően a nagy gyarmati birodalmak felbomlása révén a dekolonizációval viszont teljeskörűen megszűnt a gyarmattartói vagyonvédelem, amely jelentősen megnövelte a külföldi – különösen a volt gyarmattartói államokhoz kötődő – beruházásokkal szembeni kockázatot. Továbbá a nemzetközi gazdasági kapcsolatok erősödésével és az újonnan függetlenedett országoknak szuverenitási erejük megszilárdítására tett lépéseikkel⁵⁰ a diplomáciai védelem és a nemzetközi szokásjog minimum standardjai elégséges védelme miatt felmerült az igény egy új nemzetközi jogi keret kialakítására.⁵¹

I.1.2. A modernkori beruházásvédelmi szerződések megjelenése

Az új nemzetközi jogi keret kialakítása kapcsán az államok a politikai stabilitás és az univerzális jogegységesítésre törekedtek. Többek között Herman Abs és Hartley Shawcross által ekkor került kialakításra egy többoldalú nemzetközi szerződéses tervezet, a külföldi tulajdon védelmét biztosító ún. kapitalista Magna Charta (*Draft Convention on Investments Abroad*), amely a külföldi beruházások egységes védelmére irányult volna (állandó választottbíráskodás mellett), ugyanakkor csupán kezdeményezés maradt.⁵²

A további multilaterális kísérletek kudarcai⁵³ – különösen a tőkeexportáló és -importáló országoknak eltérő érdekeiből adódó nézeteltérései – végül megalapozták a jelenkori beruházásvédelmi rendszer alapjait.⁵⁴ A beruházásvédelem nemzetközi eszközei a regionális,

⁴⁸ Letter of the US Secretary of State to Mexican Ambassador to the United States, 21 July 1938, The United States Office of the Historian <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1938v05/d662>> Letöltve: 2020. december 11.

⁴⁹ SUBEDI i.m. 6-12.

⁵⁰ DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 6.

⁵¹ SORNARAJAH (2004) i.m. 22-25.; VANDEVELDE i.m. 161-167.; KOROM (2026) i.m. 64-65.

⁵² DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 10-11.

⁵³ Ld. Havannai Charta nem lépett hatályba (1948); OECD égisze alatti egyezmény, csupán tervezet maradt (1961), ahogy az 1990-es években tett kísérlet: Multilaterális Befektetési Megállapodás (*Multilateral Agreement on Investment, MAI*) is; ENSZ Közgyűlés ereje ajánlásokig terjedt.

⁵⁴ Stephan W. SCHILL: *The Multilateralization of International Investment Law*. Cambridge University Press. 2009. 69.

többoldalú egyezmények, valamint kétoldalú beruházásvédelmi szerződések⁵⁵ (*Bilateral Investment Treaty*, BIT) váltak, amik két vagy több részes állam között a beruházások ösztönzésének és védelmének jogi alapjait határozzák meg.⁵⁶

A jelenkori IIL alapvető jogforrásai a 20. században megjelent beruházásvédelmi megállapodások. Szükséges megjegyezni ugyanakkor, hogy bilaterális vonalon már a 18. századi nemzetközi kereskedelmi szerződések is tartalmaztak rendelkezéseket a külföldi tulajdon védelme érdekében, különösen a választottbíráskodáshoz való fordulás jogának biztosítása mellett.⁵⁷ Továbbá, ahogy Subedi is kiemeli, ezek a szerződések valamelyest kiterjesztett diplomáciai védelemként is értelmezhetők, mivel a jogi mechanizmus közös fogalmi alapokon nyugszik.⁵⁸ A BIT-ek tehát kvázi a diplomáciai védelem szerződéses, intézményesített és individualizált továbbfejlesztései, amely direkt módon, előzetes állami kötelezettségvállalás megtétele mellett biztosít jogorvoslati lehetőséget a külföldre beruházók részére.

A kötelezettségek szerződésbe foglalása révén az állami érdekek valamelyest politikailag semlegessé tehetők – különösen a *sunset* klauzulák beépítése ad hosszabb távú garanciát –, ami által az államok szándékegysége külső erők befolyásától maradhat távol.⁵⁹ Egyesek szerint azonban az új szabályozási rend alatt kötött első generációs szerződések – mint a neokolonializmus egyik lehetséges formájaként – leginkább a politikailag képlékeny, viszont természeti erőforrással bíró országokban lévő külföldi beruházások védelmét biztosította.⁶⁰ A szabályozás alapjai tehát imperialista örökséget hordoznak magukban.⁶¹ Ezt azonban megcáfolja többek között Svájc, mivel ez az ország gyarmat nélkül szintén az elsők között tárgyalta ilyen típusú megállapodásokat. Továbbá más nézet szerint – ami jócskán erősíti az

⁵⁵ NAFTA, ECT

⁵⁶ Az első beruházásvédelmi megállapodást Németország és Pakisztán kötötte meg 1959 novemberében.

⁵⁷ VANDEVELDE i.m. 158.; DOLZER –KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 8-9. Pl. Treaty of Amity, Commerce and Navigation – ún. Jay Egyezmény (1974)

⁵⁸ SUBEDI i.m. 28. 161-162.

⁵⁹ Tai-Heng CHENG: Positivism, New Haven Jurisprudence, and the Fragmentation of International Law. In: Todd WEILER – Freya BEATONS: *New Directions in International Economic Law*. 2011. 420.: A pozitívizmus igyekszik elkülöníteni a hatályos törvényeket a nem jogi tényezőktől, mint például politikai ideológiák, erkölcsi ítéletek, természeti törvények.; Bruno SIMMA – Andreas L. PAULUS: Symposium on Method in International Law: The Responsibility of Individuals for Human Rights Abuses in Internal Conflicts: A Positivist View. *American Journal of the International Law*, Vol 93. No. 2. 1999. 302-304.: A jog objektív értelmezése fontos, mert az államok hiteles akaratát rögzítik a jogszabályok.

⁶⁰ Enrique PRIETO-RIOS: Neoliberal Market Rationality: The Driver of International Investment Law. *Birkbeck Law Review*, Vol. 3. No. 1. 2015. 57.; Dean M. HANINK: *The International Economy: A Geographical Perspective*. John Wiley & Sons. New York, 1993. 234.

⁶¹ MILES i.m. 22.

államok szuverenitását – egy nemzetközi megállapodás megkötése az állam szabad akaratán múlik.⁶² Ehhez kapcsolódóan álláspontom szerint azonban egy ország nehéz pozícióba is kerülhet, mivel a külső gazdasági kapcsolatai kiemelten mérvadóak fejlődéséhez, így gazdaságának erőssége függhet beruházásvédelmi megállapodásain. Tehát egy tőkeimportáló ország ebből adódóan versenyhelyzetbe kerül a külföldi beruházások ösztönzésére irányuló politikai irányvonalai kapcsán. Egy ilyen jogi eszközzel pedig gazdasági pozícióját erősítheti a nemzetközi piacon.

Lényegében a neoliberalizmus kora a szabályozott tulajdonvédelmen és magasabb garanciákon át a gazdaság fellendülését hozta. „A neoliberalista ideológiát sokan befektetőbarát szabadpiaci rendszerként jellemzik, ami instrumentális racionalitáson alapul. Piaci magatartások egységesítéséhez vezetett, ami átalakította a piaci szereplők kapcsolatrendszerét. Ebben a kontextusában az ideológia átjárta az egész társadalmat, biztosítva, hogy minden a gazdasági észszerűség lencséjén keresztül legyen vizsgálendő.”⁶³ Ennek központi eszméje, hogy a közpolitika (*public policy*),⁶⁴ a beruházásvédelmi szerződések és az állam belső joga együttesen képes fenntartani a piac szabad működését.”⁶⁵ A neoliberalizmus korát megelőzően ez a védelem jóval korlátozottabb volt. A beruházásvédelmi megállapodások viszont már explicit tartalmazzák a tisztességes és méltányos elbánásmód (*fair and equitable treatment* – FET) elvét, a nemzeti elbánást (*national treatment* – NT) és legnagyobb kedvezményes elbánást (*most favoured nation* – MFN), valamint több esetben rendelkeznek a közvetett kisajátításról, illetve a teljes körű védelemre és biztonságra irányuló rendelkezésekről is. Ezt kiegészítette eljárásjogi keretben az ISDS kikötés, ami magasfokú védelmi rendszert alakított ki.⁶⁶

A beruházásvédelmi megállapodások ezáltal a korábbi védelemmel szemben jóval magasabb fokú garanciát adnak, ami viszont egyesek szerint „(...) valójában a nagyvállalati szektor által az államok foglyul ejtéséhez vezethet. Egy foglyul ejtett állam pedig korlátozza azt a szabadságot, amit a politikai liberalizmus célul tűzött. Az ezen nézetet vallók szerint a tendencia a jelenkorban is fennáll. Prieto-Rios úgy fogalmaz, hogy az elmúlt évtizedekben a külföldi befektetőket előnyben részesítő, a fogadó állam és állampolgárainak rovására, a piaci

⁶² Johannes FAHNER: The Contested History of International Investment Law: From a Problematic Past to Current Controversies. *International Community Law Review*. Vol. 17. No. 3. 2015. 377-380.

⁶³ PRIETO-RIOS i.m. 56.

⁶⁴ Nem tévesztendő össze a közrendi záradékkal, melynek angol nyelvű elnevezése szintén *public policy*.

⁶⁵ SZALAI (2021A) i.m. 5.

⁶⁶ Ld. bővebben SÁNDOR Lénárd (2015) i.m. 6-12.

szemléletet előtérbe helyező rend képe bontakozott ki.⁶⁷ Ebből a szempontból a szerződések szélsőséges nézetben akár neokolonista eszközként is értékelhetők, bár nem gyarmat és gyarmattartó, vagy sokkal inkább tőkeexportáló és -importáló ország kapcsolatában, hanem állam és magánvállalkozások kapcsán.”⁶⁸ Egy még kritikusabb álláspont nem is nevezi ezt egy egységes jogi rezsimnek: szemben Schill megállapításával, miszerint ez egy koherens és egységes normarendszerként fogható fel,⁶⁹ Joost Pauwlyn azzal érvel, hogy az IIL vitáinak rendezésére szolgáló választottbíróági eljárások valójában a rendszer fennmaradását gátolják, amely ugyan komplex, de adaptív rendszer jelentős számú nemzetközi megállapodással.⁷⁰ Ez ugyanakkor értelmezhető aszerint is, hogy ezen megállapodások is jogszabályi keretbe épülnek,⁷¹ ebből adódóan ez egy többértékű rendszer, melynek *sui generis* jellegének alapja az, hogy több paradigmából származó felismerésen nyugszik.⁷²

Mindemellett a beruházásvédelem tekintettel a gazdasági, politikai és jogi behatásokra nem lehet mentes a külső ingerektől, így az érdekelt felek általi befolyástól sem. Bár alapjai államközi szerződések, mégsem lehet figyelmen kívül hagyni a kedvezményezett kör érdekeit, akik nem mellesleg a működőtőke áramlásának kulcsszereplői.

Az eltérő nézetek alapját az eltérő érdekszempontú megközelítés adja. Viszont, ha elméleti síkon közelítjük meg a rendszert továbbra is az válik a pozitív jog részévé, amelyhez a felek beleegyezésüket adják, így a további vizsgálódási pont a beruházásvédelmi megállapodások konkrét rendelkezéseire irányul.

I.2. Beruházásvédelmi megállapodások rendelkezései

A modern IIL alapját képező államközi egyezségek széles körű jogvédelmet biztosítanak kedvezményezettjei részére, tekintettel arra, hogy nemcsak arra kötelezik a szerződő államot, hogy védelemben részesítse a másik fél beruházóit, hanem arra is, hogy választottbíróági

⁶⁷ PRIETO-RIOS i.m. 72.

⁶⁸ SZALAI (2021A) i.m. 5-6.

⁶⁹ SCHILL (2009) i.m. 15.

⁷⁰ Joost PAUWELYN: At the Edge of Chaos? Foreign Investment Law as a Complex Adaptive System, How It Emerged and How It can be Reformed, ICSID REVIEW, 2014. 372. hiv.: Borzu SABAHI – Ian. A. LAIRD – Giovanna E. GISMONDI: *International Investment Law and Arbitration: History, Modern Practice, and Future Prospects*. Brill Academic Public, 2018. 6.

⁷¹ Jose Enrique ALVAREZ: The Public International Law Regime Governing International Investment. Collected Courses of the Hague Academy of International Law, 2009. 193-211. hiv.: Uo.

⁷² Anthea ROBERTS: Clash of Paradigms: Actors and Analogies Shaping the Investment Treaty System. *American Journal of the International Law*, 45. 2013. 94. hiv.: Uo.

klauzulája révén nemzetközi fórum előtt biztosítson magánjogi fellépést a fogadó állammal szemben.

Egy tőkeexportáló ország számára a BIT elsősorban a beruházóinak védelmét jelenti, mialatt a tőkeimportáló országok az FDI fokozásával gazdasági mutatóik emelkedésében bíznak.⁷³ A kritikák szerint aszimmetrikus rendszerként a szerződő államok közötti kölcsönös jelleget ezen szerződések csak bomlasztják, tekintettel a két eltérő pólusra, és arra a megállapításra alapozva, hogy az FDI javarészt a fejlettség alacsonyabb fokán álló államba áramlik, mialatt egy tőkeexportáló ország beruházói érdekeit segíti, míg egy tőkeimportáló államnak több kötelezettséget jelent, mint előnyt.⁷⁴ Ennek megcáfolására ugyanakkor jó példa Kína vagy India. Ezen államok napjainkban már a nyugati piacok kiemelt beruházói körét adják.⁷⁵

Továbbá a fejlődő országok által kötött szerződések száma nem mutat jelentős eltérést a fejlett államok megállapodásaihoz képest sem. Dolzer ezt a tendenciát azzal magyarázza, hogy a fogadó államok hajlandósága is megvan a szokásjog által biztosított védelmen túli garanciák lefektetésére, amelyből azt következteti, hogy a szabályozási igény nemcsak a tőkekivitelben érdekelt országok számára fontos.⁷⁶

A tőkeexportáló és -importáló országok viszonyán túl a szerződések további egyenlőtlenséget keletkeztetnek. Az elsőgenerációs beruházásvédelmi megállapodásokban a fogadó állam egyoldalú és kiterjedt kötelezettségvállalása dominál. Egyes szerzők kiemelik, hogy ezen megállapodásoknak két központi kiemelt eleme van: a beruházói jogok és az állami kötelezettségek, ugyanakkor az államok határozzák meg a szabályozási keretet. Ezen megállapodások nélkül megszűnne a magasabb fokú védelem is, ami az alapokhoz való visszatéréssel járna.⁷⁷ A szabadpiaci ideológia alatt a gazdasági hatékonyság márpedig magasabb fokú védelmet feltételez. Az államnak a közpolitikai érdekek miatti jogalkotásának ellenben következménye lehet egy külföldi beruházói kártérítési per is, amennyiben

⁷³ SZALAI (2021A) i.m. 6.

⁷⁴ SCHNEIDERMAN i.m. 92-93.; M. SORNARAJAH: *Resistance and Change in the International Law on Foreign Investment*. Cambridge University Press, 2015. 15-16.; David MILLER: *National Responsibility and Global Justice*. Oxford University Press, 2007. 252-253.

⁷⁵ RATNER i.m. 112.

⁷⁶ DOLZER –KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 10.

⁷⁷ GARCIA, Frank J. – CIKO, Lindita –GAURAV, Apurv – HOUGH, Kirrin: Reforming the International Investment Regime: Lessons from International Trade Law. *Journal of International Economic Law*, Vol 18. 2015. 869-871.

választottbírósi eljárást kezdeményezne.⁷⁸ Ellenben a fogadó állam helyi beruházói köre az esetlegesen felmerülő igényeit – jogalap nélkül – ilyen úton már nem tudja érvényesíteni.⁷⁹

Tehát általános kontextusban a beruházásvédelmi rendszer kapcsán egyensúlyi rendszer sosem állt fent, egyik irányban sem. Ennek megértését talán olyan jogfilozófiai elvek segítik, mint a normatív igazságosság helyett a disztributív igazságosságra való törekvés,⁸⁰ hogy a rendszerből adódó előnyök és terhek társadalmi megoszlása megfelelő arányú legyen.⁸¹ Ehhez pedig egy olyan jogi szabályozási háttér szükséges, amely valóban racionális és legitim intézményi alapokon nyugszik, így szükséges megvizsgálni a beruházásvédelmi megállapodások leginkább vitatott rendelkezéseit, és azok mögöttes tartalmát.

A külföldi beruházók védelmét biztosító nemzetközi megállapodások tipizált rendelkezésekkel bírnak. Bizonyos klauzulák szinte valamennyi megállapodás tartalmi elemét képezik, különösen az NT, az MFN, a kisajátítás elleni védelem, a szabad átutalás, valamint a leginkább ismert standard, amely széleskörű értelmezése miatt egyben a jogviták többségének alapja is, a FET,⁸² amely javarészt a fogadó állam részéről az átláthatóságot, kiszámíthatóságot és a jogos elvárások tiszteletben tartását követeli meg.

Az államok a közjót szolgálva, többek között például emberi jogi megfontolásból, vagy környezetvédelem szempontjából hozhat intézkedést, azonban a mérlegelés része a szerződéses alapú külföldi beruházói érdekek megsértésének esetleges fennállása. Erre hivatkozva akár választás elé is állhat az adott államot,⁸³ ami alatt dönt a közpolitikai irányvonal megtartása mellett, vállalva akár a jogi pert, vagy tartózkodik az intézkedések megtételétől.⁸⁴ Ebben az esetben azonban felmerül az ún. *regulatory chill* hatás megjelenése, ami alatt elmaradhatnak a közérdekét szolgáló szabályok, új törvények bevezetései, mivel a fogadó állam kormánya

⁷⁸ SZALAI (2021A) i.m. 6-7.

⁷⁹ Gus VAN HARTEN (2020) i.m. 56.

⁸⁰ A modern nemzetközi beruházásvédelmi jog értelmében a felek közötti egyensúlyi rendszer nem áll fent. Ellenben ettől még a norma lehet igazságos, hiszen az igazságosnak tekintett állapot eléréséhez vezet: a külföldi befektetők számára szélesebb körű védelem, ami ösztönzőleg hat a befektetőknek, és ami ezáltal serkenti a gazdaságot.

Vö. FRIVALDSZKY János: A jogrendszerek versenye és a jogmegkerülés a természetjog, az igazságosság és a közjó mérlegén. *Iustum Aequum Salutare*, XII. 2016/3. 133-135. (Analógia a belső (adó)szabályozással, és annak kihívásaival.)

⁸¹ SZALAI (2021A) i.m. 7.

⁸² DOLZER – KRIEBAUM – SCHREUER i.m. 186.

⁸³ Ld. Gus VAN HARTEN (2020) i.m. 133-146.

⁸⁴ A szakirodalomban elterjedt megnevezéssel *regulatory chill*, azaz szabályozási fagy jellemezheti az állam jogpolitikáját.

külföldi beruházások pereitől tart. Ez kezdetben még csak a környezetvédelmi tárgykörre irányult, ma már a szociális szabályozás kapcsán is tendencia és megjelent a határon átnyúló szabályozási befagyasztás is.⁸⁵ Ennek további fokozása kapcsán érdekesnek bizonyulnak a Philip Morris v. Australia és Philip Morris v. Uruguay ügyek,⁸⁶ melyek vonatkozásában – bár a gyakorlat alapján végül nem lett kihatás, de – felmerült, hogy a dohánytermékekre vonatkozó korlátozó szabályozásokkal kapcsolatban indult beruházói perek miatt további államok nem merik meglépni a közegészségügy érdekében tervezett azonos belső szabályok jogi keretbe foglalását.⁸⁷ Ez már fokozza az alapjaiban ismert hatást, és azt mutatja, hogy egy jogvita által felmerülő határokon átnyúló befagyasztás révén lényegében több államra is kihatással lehet egy-egy közpolitikai döntésből indult jogvita.

A tisztességes és méltányos elbánásmód elve azáltal, hogy a nemzetközi szokásjogból ered, annak tartalmát nehéz meghatározni.⁸⁸ Az esetjog alapján azon alapelvként értelmezhető, amely teljes körű védelem és biztonság biztosítására kötelezi az államot, ami kiegészül az önkényes és diszkriminatív állami szabályozás tilalmával és a szerződéses kötelezettségek betartásával.⁸⁹ A szerződés kedvezményezettjeinek, a beruházóknak viszont az állami szabályozási háttér kapcsán megfelelő ismerettel kell rendelkezniük, mialatt viselik az esetlegesen felmerülő jogszabályváltozás kockázatát. A határa az állam *prima facie* kötelezettségéig terjed.⁹⁰ A FET ebből adódóan átlátható és kiszámítható jogi szabályozást igényel.⁹¹ Továbbá az államnak kötelessége – akár konzultáció útján is, de – értesíteni a beruházókat többek között egy, a beruházásokkal kapcsolatos jogszabálymódosítás részleteiről is.⁹² Ellenben ez sem teljeskörű

⁸⁵ HAJDU Gábor: A szabályozási befagyasztás fejlődése és jövője – The Evolution and Future of Regulatory Chill. *Külügyi Műhely*, 2020. (1) 151.

⁸⁶ Philip Morris Asia Limited v. The Commonwealth of Australia, UNCITRAL, PCA Case No. 2012-12.; Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products S.A. and Abal Hermanos S.A. v. Oriental Republic of Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7

⁸⁷ HAJDU i.m. 155-156.

⁸⁸ SUBEDI i.m. 86.

⁸⁹ Noble Ventures, Inc. v. Romania, ICSID Case No. ARB/01/11, Award. 12 Oct 2005. 112.

⁹⁰ Ld. Alexander BROWN: A theory of legitimate expectations. *Journal of Political Philosophy*, Vol. 25. No. 4. 2017. 435–460.

⁹¹ SZALAI (2021A) i.m. 8.

⁹² Pl. Electrabel S.A. v. Republic of Hungary, ICSID Case No. ARB/07/19, 32, 7.79: Az átláthatóság alatt értendő, hogy az információáramlás elengedhetetlen elem a kormányok és a külföldi befektetők közötti relációban. Az információk pedig olyan politikai törekvéseket jelentenek, amelyek jogszabályok alkotását, módosítását eredményezik, és amelyek jelentősen befolyásolhatják az adott államban megjelent külföldi beruházókat. Ezzel szemben a Paushok, CJSC v. Mongolia ügyben eljáró panel szerint nem történt jogsértés azért, mert az állam egy hét alatt, konzultáció nélkül hozott döntést, ami hátrányosan érinthetett külföldi vállalkozókat, hiszen az állami törvényhozás rendszeresen fogad el rövid idő alatt, viták nélkül jogszabályokat. Szűkített értelmezést alkalmazva az átláthatóság hiánya csak nyilvánvalóan önkényes állami jogpolitika mentén húzódhat. Ld. Sergei Paushok, CJSC Golden East Company and CJSC Vostokneftegaz Company v. The Government of Mongolia, UNCITRAL, Award on Jurisdiction and Liability, 28 April 2011. 304.

garancia, mivel éppen ezen a ponton erősödhet az említett *regulatory chill* hatás. Egy állami intézkedést, akár már annak megtétele előtt befolyásolhat a külföldi, nemzetközi szerződés alapján védelembe helyezett beruházó.⁹³

A beruházási jogviták rendezésének jelenlegi struktúrája a külföldi beruházót a nemzetközi gazdasági jog kulcsalanyává tette. „Tökéletes példája a *homo oeconomicus*-nak, aki egy olyan jogalanyt jelent, akinek tevékenysége nem a közérdekhez, hanem saját haszon maximalizálásához kötődik. A beruházásvédelmi választottbíróságok elé terjesztett ügyek többsége azonban hatással van a fogadó állam állampolgáira is. A modern IIL kialakításában fontos szerepet játszó neoliberális ideológia értelmében viszont az államok szerepköre minimális szinten marad, ami a szabadpiaci rend megvalósítására korlátozódik. Tehát ezen szemléletmód szerint a neoliberális követelményi rendszer nem a közérdekre fókuszál, hanem a piacra és annak működésére.”⁹⁴ Ez még inkább erősíti azt a meglátást, hogy az IIL alapjai képesek a lakosság számára előnyös intézkedések döntésében meggátolni az államot, ami által annak sajátos preferenciája rossz irányba mozdulhat el.”⁹⁵

Ezt a külföldi beruházók jogai és a fogadó állam szabályozási érdekei kapcsán erősítette Sornarajah is, aki a 2000-es évek elején legitimációs válságra hívta fel a figyelmet a szerződéses úton megerősített beruházói jogok miatt. A szuverenitás ily mértékű feladásának kérdéskörét elemezte, ha a jövőt nézve a gazdasági fellendülés elakadna.⁹⁶ Erre kezdeti példaként hozta az AAPL kontra Sri Lanka ügyet⁹⁷ is (ami egyben az első BIT-alapú választottbírószági eljárás is volt), ami alatt a választottbíróság a BIT értelmezése alapján nemcsak egy közös vállalkozásban részes kisebbségi beruházót is közvetlen nemzetközi helyezett oltalom alá, hanem egy nem teljességgel közvetlen beruházási természetű ügy – fegyveres konfliktusok jogának tulajdonvédelmi szabályai – kapcsán joghatósága megállapítását követően a jogvitát a nemzetközi szokásjog alapján bírálta el.⁹⁸ A választottbírószági megközelítés kapcsán is ad egy korképet, mivel bár a jogvita nem kimondottan a FET értelmezésével foglalkozott, hozzájárult

⁹³ HAJDU i.m. 153.

⁹⁴ PRIETO-RIOS i.m. 70-72.

⁹⁵ SZALAI (2021A) i.m. 8.

⁹⁶ SORNARAJAH (2004) i.m. 267-268.

⁹⁷ Asian Agricultural Products Ltd. (AAPL) v. Republic of Sri Lanka, ICSID Case No. ARB/87/3

⁹⁸ SORNARAJAH (2004) i.m. 231., 246-248.

a tendenciához, amely a megállapodások anyagi jogi garanciáit önállóan érvényesíthető beruházási jogokká emelte, ami erősítette az alapelvek kiterjesztő értelmezését.

A 2010-es években egyes álláspont szerint a vitarendezési fórum előtt adott alapelv vizsgálata még mindig több esetben jogi, mint erkölcsi értékszemplétű volt.⁹⁹ Ezzel szemben azonban Barnes a társadalmi engedély (*social license to operate*, SLO) koncepciójára hivatkozik, ami által az IIL egyensúlyi rendszere is javulhat, mivel a SLO értelmében egy külföldi beruházáshoz társadalmi elfogadottság is szükségessé válik. Ez azonban alapjaiban nem szerződéses alapú, hanem a helyi közösségek és érdekcsoportok általi társadalmi elfogadásához köthető, viszont a választottbíráskodásnak iránymutatást ad a jogi normák értelmezéséhez, ami a legitimitási kritikákat kezelhetné.¹⁰⁰ Ezzel kapcsolatban több beruházási jogvitában is megjelent már a SLO,¹⁰¹ ami alapot jelenthet a választottbírók mérlegelési körének ilyen irányú kiterjesztésében.

Ennek alapja részben a beruházásvédelmi megállapodások tartalmán is múlik. Az új generációs megállapodásokban már hangsúlyba kerültek az államok belső szabályozási jogán túl bizonyos társadalmi elvárások és az emberi jogok tiszteletben tartása, ami kötelezettséget keletkeztet a beruházók fele. Ez egyrészt biztosítja a fogadó állam szakpolitikai mozgásterét, továbbá hatással lehet egy beruházási jogvita kapcsán felmerült kártérítés mértékére is. Mindezek következtében a disztributív igazságosság felé való elmozdulást is segíti, mindez azonban az új megállapodások mellett a korábbiak korszerűsítését is igényli.

A beruházásvédelmi megállapodások további, leginkább vitatott pontja azok eljárásjogi rendelkezése, a vitarendezés. Az ISDS egy külföldi beruházó számára a választottbíróshoz való fordulás jogát biztosítja, amit a fentebb megfogalmazott kritikák alapján az állami immunitás limitálási eszközöként is értékelhető.¹⁰² Az ISDS választottbíróági kikötése

⁹⁹ SUBEDI i.m. 123-124.

¹⁰⁰ Mihaela-Maria BARNES: The 'Social License to Operate': An Emerging Concept in the Practice of International Investment Tribunals. *Journal of International Dispute Settlement*, Vol. 10. Issue 2. 2019. 331., 360.

¹⁰¹ Ld. BARNES i.m. Bear Creek Mining Corporation v. Republic of Peru, ICSID Case No. ARB/14/21; Copper Mesa Mining Corporation v. Republic of Ecuador, PCA No. 2012-2; South American Silver Limited v. Bolivia, PCA Case No. 2013-15; Pac Rim Cayman LLC v. Republic of El Salvador, ICSID Case No. ARB/09/12

¹⁰² SUBEDI i.m. 8-9.

meghatározza a vitarendező fórumot,¹⁰³ valamint ezzel közvetve annak eljárási rendjét.¹⁰⁴ Jellemzői alapján – különösen annak *ad hoc* jellege, továbbá a fellebbviteli fórum hiánya, és a fogadó államok felelősségre vonhatóságának lehetősége miatt – a beruházói kör privilegizált területeként értékelhetjük,¹⁰⁵ mivel bár az ISDS része akár a fogadó állam bíróságához való fordulás lehetősége is, a beruházók jelentős számban választottbíróóság előtt kezdeményezik a BIT alatti jogvitákat.

Gus Van Harten szerint a rendszer strukturális igazságtalanságának elsődleges oka a már jól bevett ISDS alkalmazásában rejlik.¹⁰⁶ A nemzetközi választottbíróóságok eljárási jogosultsága illegitim hatáskör-átruházás, különösen az állam közpolitikai intézkedései miatt indított eljárások kapcsán, mivel a BIT-ek ezen intézkedések megvitatására nemzetközi fórumot biztosítanak, előzetes nemzeti bírósági eljárás lefolytatása,¹⁰⁷ valamint fellebbviteli eljárás és precedens nélkül. Egy stabil szabályozási rendszer viszont igényelné a jogvitákban meghozott döntések konzisztenciájára való törekvését. Az ISDS kikötés alatt a szerződésbe foglalt eljárásjogi rendelkezéstől függően alternatíva lehet akár a Washingtoni Konvenció által fennálló ICSID,¹⁰⁸ akár *ad hoc* jellegű választottbíróági panel igénybevétele, például az UNCITRAL Választottbíróági Eljárás Szabályzata alkalmazásával. Ellenben fellebbviteli bíróság hiányzik. Eseti alapon születnek döntések, lényegében *de facto* precedensrendszer alapján.¹⁰⁹ További kritikus pont a választottbíróági eljárás költsége és időtartama, ahogy a választottbírák felek általi kijelölése is, ami képes lehet a pártatlanság negatív befolyásolására is.¹¹⁰

¹⁰³ A fennálló vitarendező fórumok közül a Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (*International Centre for Settlement of Investment Disputes* – ICSID) a legismertebb és legtöbb ügyben eljáró nemzetközi választottbíróóság. Gyakori az ICC (*International Chamber of Commerce*), valamint a SCC (*Stockholm Chamber of Commerce*) választása is.

¹⁰⁴ Pl. ICSID eljárási szabályzat, vagy *ad hoc* beruházásvédelmi választottbíróági panelek esetében az UNCITRAL (*United Nations Commission on International Trade Law*) Szabályzata.

¹⁰⁵ SZALAI (2021A) i.m. 9.

¹⁰⁶ Gus VAN HARTEN (2020) i.m. 56.

¹⁰⁷ Ld. Gus VAN HARTEN: *Investment Arbitration and Public Law*. Oxford, Oxford University Press, 2007. 95–119.

¹⁰⁸ Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény – kihirdetve: 1987. évi 27. törvényerejű rendelet

¹⁰⁹ SZALAI (2021A) i.m. 9.

¹¹⁰ Az *ad hoc* módon összeállított panelek bírái kapcsán megállapított kritikus nézet szerint sok esetben érdekeltek, hogy a döntések a befektetőknek kedvezzenek. Komoly díjazás ellenében eljárva többszörös megbízásban reménykednek egy-egy befektetőbarát döntés meghozatala után. Ld. European Parliament: Investor-State Dispute Settlement (ISDS) State of play and prospects for reform. Briefing. January 2015. 5.; Grace J. BURGERT: A System in “Crisis”? An Outlook on Investor-State Dispute Settlement. *Houston Law Review*, Vol. 63. No. 3. 2026. 736-737. Jelenlegi reformok kezelnék: ld. *double-hatting* (II. fejezet).

Kvantitatív kutatást végezve Thomas Schulz és Cédric Dupont a BIT-ekből eredő jogvitákra fókuszált. Az 1972-2010 közötti időszakban benyújtott 541 keresetlevél megvizsgálása alapján azt a következtetést vonták le, hogy 1972-től az 1990-es évek közepéig az eljárásjogi klauzulát elsősorban neokolonialista eszközként alkalmazták a legtöbbször diktatórikus berendezkedésű államokkal szemben, a jogállamiság kikényszerítése érdekében. Ezt követően – feltehetően az államok átrétegződése, politikai-gazdasági viszonyok változása révén – az ISDS alkalmazásának célja egyre inkább a nemzetközi jogállamiság előmozdításának irányába fejlődött. Ehhez hozzájárult a modellszerződésekbe a részletesebb, a szerződő államok számára is jogi biztosítékot tartalmazó cikkek beépítése, illetve az intézményi és eljárásjogi előrelépések (átláthatóság növelése, *amicus curiae* beadványok alkalmazása) is. Ám ezt a szerepet továbbra is csak korlátozott mértékben képes betölteni, mivel inkább a gazdagabb országok számára kedvez, és arányaiban nagyobb terhet ró a szegényebb államokra.¹¹¹ Ez azonban nyilván több tényezőtől is függ, köztük az állami apparátus stabilitásán, a szabályozási keretrendszer gyengeségein, és az ISDS jellegén túl az eljárási költségek relativitásától – mivel nagyobb teher egy szegényebb állam számára az eljárási költségek fizetése – is.

A jogviták elemzése alapján Schulz és Dupont a kezdeti ISDS-t negatív értékítélettel neokolonista eszközként határozta meg.¹¹² A TWAIL-nézet alapja, hogy a BIT-ek kialakulása szorosan összefügg a dekolonizációs folyamatokkal, és kvázi azok nemzetközi jogi következményeiként értelmezhetők. A gyarmati rendszer felbomlását követően ugyanis számos újonnan függetlenné vált ország jelent meg a nemzetközi gazdasági térben, amelyek politikai és jogi berendezkedése gyakran instabil volt, ugyanakkor jelentős természeti erőforrásokkal rendelkeztek, ezáltal a külföldi beruházók számára vonzó célponttá váltak.

Ebben a kontextusban álláspontom szerint az államok által megkötött, ún. első generációs BIT-ek elsődleges feladata az volt, hogy a beruházók számára kiszámítható és jogilag biztosított környezetet teremtsenek, különösen az olyan kockázatokkal szemben, mint az államosítás, a kisajátítás vagy az önkényes állami beavatkozás. Ennek megfelelően ezen nemzetközi szerződések központi funkciója a külföldi beruházók védelmének garantálása volt a politikailag instabil, de gazdasági szempontból kiemelt jelentőségű, erőforrásokban gazdag államokban. Ebből adódóan a fejlett államok beruházói felé tolódott erőviszony szinte törvényszerű volt,

¹¹¹ Ld. Thomas SCHULZ - Cédric DUPONT: Investment Arbitration: Promoting the Rule of Law or Over-empowering Investors? A Quantitative Empirical Study. *The European Journal of International Law*. 2014. november Vol. 25. Issue 4. 1147–1168.

¹¹² SCHULZ - DUPONT i.m. 1150.

mivel egy volt gyarmattartó státuszából adódóan tőkeexportáló országgént javarészt beruházói védelmében kötött megállapodást, szemben egy, a gazdaság megerősítését célzó volt gyarmatországgal. Ellenben neokolonista eszközként való értékelése negatívan hat és a BIT-ek megjelenésével egyidőben olyan országok is alkalmazzák, amelyek a gyarmatosításban részt sem vettek, tehát túl pejoratív jelző, amelyet az újgenerációs megállapodások, tehát a jelenkori változások is megdőnteni látszanak.

A nemzetközi szerződések választottbírói rendelkezése – ami lényegében *ultima ratioként* került bele a megállapodásokba, mivel eljárásjogi eszközként, esetleges jogsérelem fennállása esetére korlátozódik használata – ugyanakkor a BIT-ek megosztó klauzulájává vált.¹¹³

Mindebből kifolyólag a modern beruházásvédelem a régi típusú BIT-jeivel bizonyos jogviszonyokban még mindig ugyanazon strukturális és működési alapokkal bír, ugyanakkor a szerződések anyagi jogi rendelkezéseinek túl általános definiálása miatt, valamint a beruházásvédelmi választottbírói kikötések alkalmazásával a szupranacionális érdekek ezen beruházásvédelmi megállapodások alatt képesek lehetnek az államok felett érvényre jutni. Kiemelten fontos ezáltal, hogy az állam közpolitikai intézkedések mentén tervezett döntései kapcsán ezen kockázatokra is figyeljen. Ehhez adott esetben a törvényjavaslatokhoz csatolt egyszerű hatásvizsgálat kevésnek bizonyulhat, szélesebb körű feltérképezés szükséges, tekintettel nemcsak az intézkedést kiváltó okokra és az intézkedéssel elérni kívánt célokra, hanem az esetlegesen fennálló BIT-ekre is, annak személyi hatálya alá tartozó érdekekre is.¹¹⁴

Az állam alapvetően a köz javát szolgálja. Ahogyan Szmodis is értékeli, már pedig a köz java, a közérdek általában nem azonos a piac javával, a piaci érdekekkel.¹¹⁵ A beruházásvédelem alatt a közérdek a piac érdekeivel különösen azon a ponton találkozik, hogy az FDI munkahelyteremtéssel bír, elősegítheti az innovációt és a versenyt,¹¹⁶ így találunk átfedéseket, ugyanakkor az, hogy a makrogazdasági mutatók javulását hozná, nem minden esetben megalapozott. Számos egyéb tényező – többek között az infláció és munkanélküliség, a környezet állapota és a lakosság egészsége – fontos ennek eldöntésében, ami háttérbe

¹¹³ SZALAI (2021A) i.m. 10.

¹¹⁴ Uo. 10-11.

¹¹⁵ FRIVALDSZKY János: A jó kormányzás és a helyes közpolitika formálásának aktuális összefüggéseiről. 57. In: SZIGETI Szabolcs – FRIVALDSZKY János (szerk.): *A jó kormányzásról: Elmélet és kihívások*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012.

¹¹⁶ Ružica PETROVIĆ – Dragana RADENKOVIĆ-JOČIĆ – Tamara MILENKOVIĆ KERKOVIĆ: The Impact of Bilateral Investment Agreements on Attracting Foreign Direct Investments. *Economic Themes*, Vol. 61. No. 2. 2023. 167.

szoríthatja az FDI jelentőségét,¹¹⁷ ami megkérdőjelezi a modern IIL kialakulásába vetett akkori jövőbeli bizalmat.

Ellenben az államok nyilván előnyök szerzése végett vállalnak kötelezettségeket, így csökkentve akár mozgásterüket, amit mutat akár a *regulatory chill* jelensége is. Ezt viszont önként teszik. Ennek következtében a korlátozás mértéke továbbra is az államoktól függ, ahogy a beruházásvédelem irányvonala is.¹¹⁸ Itt szükséges kiemelni a kezdeti beruházásvédelmi megállapodásokat, melyek tartalma jóval korlátozottabb, így erős beruházásvédelmi fókusszal bírva kisebb mértékben képesek a fogadó államok közpolitikai intézkedéseinek védelmére. Amennyiben ezen megállapodások nem kerülnek felmondásra vagy megszüntetésre, mindenképpen indokolt azok felülvizsgálata, annak tartalmi kiegészítése olyan garanciális elemekkel, amelyek az államok közpolitikai érdekeinek védelmében állnak.

Az elmúlt egy évtizedben több állam is felmondta a beruházások ösztönzésére és védelmére irányuló szerződéseit, vagy a választottbíráskodási eljárásba vetett bizalom megingása miatt az ICSID Egyezményt.¹¹⁹ Az elmúlt 5 éves statisztikát nézve, bár nem radikálisan, de megállapítható, hogy csökkent az érvényesen megkötött és hatályban lévő bilaterális megállapodások száma.¹²⁰ Ehhez ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy a 2020-as uniós megszüntetési megállapodás révén 130 intra-EU kétoldalú megállapodás került megszüntetésre, valamint már a megállapodást alá nem író uniós felek is rendezték az uniós jogból fakadó kötelezettségeiket, illetve a COVID járvány miatti fókusz átpriorizálás is közre játszhatott. Mindeközben a beruházási rendelkezésekkel bíró, többségében regionális hatáskörű megállapodások relevanciája kezdett növekedni.¹²¹ Az UNCTAD adatai alapján az összes

¹¹⁷ PETROVIĆ – RADENKOVIĆ-JOCIĆ – MILENKOVIĆ KERKOVIĆ i.m. 167-168.

¹¹⁸ SZALAI (2021A) i.m. 11.

¹¹⁹ KÁPOSZNYÁK Aliz: Beruházásvédelmi bírósági rendszer és a multilaterális beruházásvédelmi bíróság. Az általuk létrehozott határozatok elismerése és végrehajtása harmadik országokban. *Jogi Tanulmányok*, 2018. 553. Ebben az esetben az államok többsége a továbbiakban saját belső jogát, valamint nemzeti bíróságát alkalmazza a beruházási jogviták rendezésére. Ld. pl. Dél-Afrika: Joseph KRON – Mitchell CLARK: South Africa's changing approach to investment protection: What does it mean for investors? *Norton Rose Fulbright*. 2015. <<https://www.nortonrosefulbright.com/en/knowledge/publications/72e8d8d6/south-africas-changing-approach-to-investment-protection>> Letöltve: 2020. december 23.

¹²⁰ UNCTAD adatbázis: 2020-as adatok: 2901 érvényes kétoldalú beruházási szerződésből 2342 hatályban van. 2025-ös adatok: 2853 érvényes kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásból 2227 van hatályban. <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements>>

¹²¹ Ld. UNCTAD World Investment Report 2025 – International investment in the digital economy 104. <https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf> Letöltve: 2026. január 28. – Az UNCTAD adatai alapján 2024-ben 3 regionális beruházási rendelkezéssel bíró szerződést (TIP – *Treaty with Investment Provisions*) írtak alá, amely 47 ország közötti gazdasági kapcsolat jogi szabályozására van hatással.

beruházási megállapodás száma 2021-től növekvő tendenciát mutat.¹²² (Ld. Függelék – 1. Grafikon)

Az elmúlt években – ha az EU által kijelölt beruházásvédelmi megállapodásokat nem vesszük figyelembe – ugyan megállapítható, hogy csökkent a beruházási megállapodások megszüntetésére irányuló kedv, az viszont tényként kezelendő, hogy az eddig megszüntetett megállapodások 70 %-a az elmúlt évtizedben került hatályon kívül és csak 11 %-a került korszerűsítésre.¹²³ Az eredeti rendszerbe vetett bizalomvesztés tehát árnyaltan, de jelen van. Ezt erősíti az is, hogy bár a 2025-ös beruházási megállapodásokra irányuló adatok alapján egyre több állam köt egyezséget. Ezek összességében azonban a beruházásösztönzésre és piacrajutásra irányuló rendelkezések ma már meghaladják a klasszikus beruházásvédelemre vonatkozó részeket.¹²⁴ Az 1959 és 2010 között kötött beruházási megállapodások még 98 %-ban tartalmaztak beruházásvédelemre vonatkozó rendelkezést, ez a szám a 2021 és 2025 létrehozott egyezségeknél 62 %-ra csökkent, míg az együttműködésre és elősegítésre irányuló rendelkezéseket már 77 %-os arányban tartalmazzák, a korábbi 38 %-kal (együttműködés) és 14 %-kal (elősegítés) szemben.

Ennek kiküszöbölésére jelentősen hozzájárulhatnak a jövőben azon rendelkezések, amelyek már hangsúlyozzák az emberi jogok és környezetvédelem elsőbbségét,¹²⁵ így a vállalatok társadalmi felelősségvállalását (*Corporate Social Responsibility*, CSR), illetve az átláthatóság növelésére irányuló UNCITRAL szabályokat,¹²⁶ amelyek egy átláthatóbb eljárási rend létrehozását segítik elő. 2008-2012 között tárgyalt megállapodások kb. 75 %-a, míg a 2012-2013 közötti egyezségeknél szinte már valamennyi esetben tartalmazták a CSR-ra és fenntartható fejlődésre irányuló rendelkezéseket.¹²⁷ Egyre erőteljesebb tehát az igény a beruházásvédelmi jog alapelvi szintű megújítására, ami a beruházói oldal felelősségvállalásának megerősítését hozná. Ehhez szorosan kapcsolódik a SLO koncepció is, amely a társadalmi elfogadottság révén

¹²² UNCTAD World Investment Report 2019-2026 közötti kiadványok adatain alapulva.

¹²³ UNCTAD World Investment Report 2025 i.m. 105.

¹²⁴ UNCTAD World Investment Report 2026 – International investment in a turbulent era. 72., 89-90. <https://unctad.org/system/files/official-document/wir2026_en.pdf> Letöltve: 2026. augusztus 10. – Az UNCTAD adatai alapján egyre hangsúlyosabb a beruházásösztönzési és piacrajutási kérdések rendezése (új megállapodások 77 %-ában jelenik meg), mint a klasszikus beruházásvédelem (új megállapodások 62 %-ában jelenik meg).

¹²⁵ Ld. Philip Morris Asia Limited v. The Commonwealth of Australia, UNCITRAL, PCA Case No. 2012. Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No. ARB/12/12.

¹²⁶ The UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based investor-State Arbitration 2014.

¹²⁷ BARNES i.m. 348.

magasabb fokú ellenőrzést biztosítana a külföldi beruházások kapcsán. Ezek mind-mind a modernkori beruházásvédelem alapjainak aszimmetrikus jellegét gyengíti.

A mai modellmegállapodásokat értékelve több állam olyan rendelkezéseket építene be a szerződésekbe, amelyek bár ténylegesen nem keletkeztetnek kikényszeríthető normákat, mégis a beruházók részére adnak iránymutatást egyfajta célkitűzésként az emberi jogok, vállalati kultúra, köztük a munkaügyi szabályozások (különösen ILO Konvenciókra¹²⁸ való hivatkozással) vonatkozásában, valamint a klímaváltozás elleni küzdelemben való szerepvállalásuk (különösen a Párizsi Megállapodás¹²⁹ tekintetében) megerősítésére.

Az UNCTAD adatai alapján a 2020 óta aláírt megállapodások több mint a fele legalább *soft law* formájában alkalmazza ezeket a standardokat, egytizedük pedig már közvetlen beruházói kötelezettségekként tartalmazza, köztük a Brazília és India által 2020-ban kötött megállapodás,¹³⁰ de 2023-ban hasonló rendelkezésekben állapodott meg Belarusz és Zimbabwe is,¹³¹ aminek hatályba lépésére azonban továbbra sem került sor. Az Urbaser kontra Argentína ügyben¹³² hozott 2016-os ítélet óta pedig felértékelődött a viszontkereset benyújtásának jogi eszköze is, valamint találunk példát a beruházók korrupcióellenes és pénzügyi átláthatósági kötelezettségeinek előírására.¹³³ Mindeközben az ISDS reformja is folyamatban van, amely a választottbírószágok kiterjesztett értelmezési jogkörének biztosítását redukálhatná.

Az 1. hipotézis kapcsán a fentiek alapján megállapítható, hogy a beruházásvédelem fejlődéstörténete vonatkozásában a nemzetközi választottbíráskodási reformigény az eredeti

¹²⁸ ILO Konvenciók: a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (*International Labour Organization*, ILO) által a munka- és életkörülmények javítása érdekében tett alapvető munkajogi normák (*Freedom of Association, Elimination of Forced Labour, Elimination of Discrimination, Abolition of Child Labour, Safe and Healthy Working Environment*).

<<https://www.ilo.org/international-labour-standards/conventions-protocols-and-recommendations>>

¹²⁹ ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben Részes Feleinek 21. Konferenciáján elfogadott Párizsi Megállapodás – kihirdetve: 2016. évi L. törvény

¹³⁰ A megállapodás a beruházások elősegítésére irányul, ISDS nélkül.

¹³¹ UNCTAD World Investment Report 2025 i.m. 112.

¹³² Urbaser S.A. and Consorcio de Aguas Bilbao Bizkaia, Bilbao Biskaia Ur Partzuergoa v. The Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/07/26

¹³³ PROTOCOL TO THE AGREEMENT ESTABLISHING THE AFRICAN CONTINENTAL FREE TRADE AREA ON INVESTMENT Article 37 on Anti-Corruption 2023.

<<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaties/tips/5114/afcfra-protocol-on-investment-2023->> Letöltve: 2024. április 10.

intézményi konstrukció alapjainak hiányosságaiból, így már egyfajta eredendő egyensúlytalan helyzetből következik, mivel a kezdeti védelem aszimmetrikus jellege jóval erősebb volt. A jelenkori tendencia ezt megtörni látszik. Ehhez azonban szükség volt a megváltozott gazdasági, társadalmi és politikai környezethez, ami felerősítette többek között a tőkeimportáló államok érdekeit, az esetleges közpolitikai intézkedésekkel kapcsolatos beruházói befolyás redukálására való igényt, valamint a fenntartható fejlődésébe vetett ambíciót is. Ez az, ami az eredeti IIL aszimmetrikus jellegét a jelenkorban mérsékli, és a rendszerrel kapcsolatban megfogalmazott kritikus nézetek szerinti legitimációs válság kiküszöbölését elősegítheti.

II. A VITARENDEZÉS REFORMJA UNIÓS PERSPEKTÍVÁBÓL

Az ISDS, ami a beruházásvédelmi megállapodások eljárásjogi rendelkezéseinek alapját képezi, mára már kétségtől a nemzetközi jog szerves része. Sajátos normarendszert épített ki és ezen jogalapról indított jogviták számát is exponenciális növekedés jellemzi.¹³⁴ 2020 óta több mint 400 jogvita indult, amely az összes ismert ügy (1463) kb. 30 %-át teszi ki az utóbbi 5 év,¹³⁵ és a jogviták többségének alapja régi típusú – többségében 1990-1999 között tárgyalta – megállapodás.¹³⁶ Ezen megállapodások kedvezőbb védelmi mechanizmust adnak a külföldi beruházóknak, ami által nagyobb a beruházói keresetindítási kockázata a fogadó államnak is.¹³⁷

A jelenlegi statisztika alapján mindemellett körülbelül a jogviták 29 %-ában a beruházóknak, míg 38 %-ában az államoknak kedvező ítélet született,¹³⁸ ugyanakkor a peren kívüli egyezségek 17 %-át tették ki.¹³⁹ Ezen jogvitákból a szuverén hatalmak szintén több esetben közpolitikai céllal igazolt jogszabályi változások miatt kerültek ki peresztesként. A teljesség igénye nélkül, például a *Metalclad v. Mexico* ügy, amely során Mexikó környezetvédelmi megfontolásra hivatkozva megtagadta egy veszélyeshulladék-lerakó működési engedélyét, a választottbíróság mégis a beruházó javára döntött.¹⁴⁰ Hasonlóan Mexikót marasztalta a választottbíróság az *Abengoa v. Mexico* ügyben is, amelyben a tényállás szerint Mexikó visszavonta a spanyol vállalat részére kiadott működési engedélyt, mivel a hulladékgazdálkodással foglalkozó cég az UNESCO rezervátum közelében működött.¹⁴¹ Olaszország szintén környezetvédelmi okokból tiltotta be az offshore cég olajfúrását, azonban az ICSID döntése marasztalta, és 190 millió dollár kifizetésére kötelezték a Rockhopper vállalat részére.¹⁴² Argentína hasonló okok miatt avatkozott be egy külföldi beruházó vízközmű-szolgáltató tevékenységébe, azonban a választottbírószági döntés az Azurix vállalatnak kedvezett.¹⁴³ Fenti példákból is látható, hogy

¹³⁴ UNCTAD report: Facts and figures on investor–State dispute settlement cases. *IIA Issues Note*, No. 3. 2024. <www.unctad.org/publication/facts-and-figures-investor-state-dispute-settlement-cases> Letöltve: 2025. szeptember 2.

¹³⁵ UNCTAD: Update on investor–State arbitrations: 400 cases filed under investment treaties since 2020. UNCTAD News, 2026. <<https://investmentpolicy.unctad.org/news/hub/1793/20260401-update-on-investor-state-arbitrations-400-cases-filed-under-investment-treaties-since-2020>>

¹³⁶ UNCTAD World Investment Report 2026 i.m. 100.

¹³⁷ BURGERT i.m. 735.

¹³⁸ UNCTAD World Investment Report 2026 i.m. 102.

¹³⁹ Ld. UNCTAD statisztika (2025. július 31.) Ismert ISDS ügyek – Befejezett eljárások <<https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement>>

¹⁴⁰ *Metalclad Corporation v. The United Mexican States*, ICSID Case No. ARB(AF)/97/1

¹⁴¹ *Abengoa S.A. y COFIDES S.A. v. United Mexican States*, ICSID Case No. ARB(AF)/09/2

¹⁴² *Rockhopper Exploration Plc, Rockhopper Italia S.p.A. and Rockhopper Mediterranean Ltd v. Italian Republic* ICSID Case No. ARB/17/14

¹⁴³ *Azurix Corp. v. The Argentine Republic*, ICSID Case No. ARB/01/12

még ilyen esetekben (közérdekű célokból) sem mindig indokolt az állami korlátozás, ezért a beruházó vállalat javára döntött a választottbíróság.

A korábbi fejezetben kifejtettek szerint az aktív beruházásvédelmi politikát folytató államok új generációs modell megállapodásaikba mára már különféle garanciális elemeket építettek be az állami kötelezettségvállalás redukálása érdekében. A modellemegállapodások áttekintése alapján a legtöbb BIT rögzíti az államok belső szabályozási jogát, szűkíti a beruházók védelmére irányuló minimumstandardok hatókörét, korlátozza a visszaélésszerű követeléseket és további rendelkezéseket épít be a CSR növelése érdekében, például a környezetvédelem, klímaváltozás miatt. Eljárásjogi szabályozás terén növelték többek között az átláthatóságra, valamint a dokumentumok közzétételére, bírói etikára vonatkozó rendelkezések számát, szigorították például a bírák összeférhetetlenségére vonatkozó rendelkezéseket, vagy éppen az eljárásjogi határidőket, továbbá teret adnak a konzultációnak, valamint mediációra irányuló elemeket építettek a BIT-ekbe.

Ellenben az ISDS megújításához intézményesített reform van folyamatban, ami az eljárásjog terén hozna újítást. Ebben mind az UNCITRAL, mind az ICSID jelentős szerepet játszik. Sőt, itt szükséges kiemelni az EU progresszív reformintézkedéseit is, amely a jelenlegi keretrendszeren túl mutatva új tendenciákat hoz.

A jelenlegi átfogó intézményi reformnak az EU 2015 óta aktív résztvevője,¹⁴⁴ ami Magyarországot is érinti. Az EU az intézményi reform megvalósítását komplex képpen, két lépcső kialakításával látja, amelynek célja, hogy a jelenleg fennálló aggályos elemeket mielőbb felszámolja. Az első lépcső, a Beruházási Bírószági Rendszer (*Investment Court System*, ICS) megalakítása, mely uniós vívmányként jelenik meg, míg az általa második lépcsőként határozott Multilaterális Beruházási Bírószág (*Multilateral Investment Court*, MIC) nemzetközi szintű létrehozása főként az EU kezdeményezésére indult, de korábbi intézményi javaslatra épült.

¹⁴⁴ European Commission: *Trade for all – Towards a more responsible trade and investment policy*. European Union, 2015. 21. <https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf> Letöltve: 2025. november 27.

Fahira BRODLIJA: The Multilateral Investment Court: Necessary ISDS Reform or Self-Fulfilling Prophecy? *Arbitration Law Review*, Vol. 15. Article 3. 2024. 2.

<<https://insight.dickinsonlaw.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1325&context=arbitrationlawreview>> Letöltve: 2025. november 27.

II.1. Beruházási Bírósági Rendszer (ICS)

Az EU reformja kapcsán, annak kereskedelmi megállapodásaiban¹⁴⁵ megjelenő bilaterális alapú ICS jelentős eltérést mutat a hagyományos ISDS keretrendszerhez képest. Az ICS egy kétszintű bírósági rendszert jelent, amely egy elsőfokú és egy fellebbviteli bíróságból tevődik össze. A fórum struktúrája a beruházási jogviták rendezésének legitimitását és hitelességét hivatott növelni, biztosítva a döntések következetességét és azok felülvizsgálatának lehetőségét. Az ICS emellett tartalmazza az átláthatóság biztosítására vonatkozó előírásokat, így a nyilvános meghallgatásokat és döntések publikálását, ami hozzáférhetővé teszi az eljárást a nyilvánosság számára.¹⁴⁶

Egy állandó intézményrendszer gondolata, amely a beruházásvédelemre kiható jogviták rendezésére szolgálna, először az EU és az Amerikai Egyesült Államok közötti Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*, TTIP) tárgyalásai során merült fel. Az EU kezdetben egy módosított *ad hoc* választottbírósági ISDS mechanizmust fontolgatott a TTIP beruházásokra irányuló fejezetébe, részben emiatt végül ez egy jelentős ellenálláshoz, a „Stop TTIP” kezdeményezéshez vezetett.¹⁴⁷ A közfelháborodás nyomán a vita rendezésére vonatkozó rendelkezések átfogó jogi felülvizsgálatát követően a TTIP 2014 szeptemberére már az ICS-koncepciót tartalmazta.¹⁴⁸ Habár a TTIP nem jött létre, az ICS javaslat Kanada számára is bemutatásra került, mivel párhuzamosan folytak az EU–Kanada Szabadkereskedelmi Megállapodás (*Comprehensive Economic and Trade Agreement*, CETA) beruházási fejezetéről folytatott tárgyalások, így ez a vitarendezési mechanizmus utat tört magának. Az EB mellett foglalt állást, hogy az *ad hoc* bíraskodás helyett az ICS mechanizmus kulcsfontosságú tényező legyen a CETA ratifikációja során,¹⁴⁹ amely bekerült a megállapodásba is. A CETA közös kereskedelempolitikai rendelkezései 2017-ben léptek ideiglenesen hatályba, a beruházásvédelemre irányuló része,

¹⁴⁵ Először az EU kereskedelmi megállapodásaiban jelent meg, mint például az Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodás Kanadával (CETA), valamint különmegállapodásként az EU-Vietnám, majd az EU-Szingapúr Beruházásvédelmi Megállapodás.

¹⁴⁶ Ld. EU honlapja: The Investment Court System

<<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/investment-court-system>>

¹⁴⁷ Stephan SCHILL: The TTIP Negotiations: US Versus EU Leadership in Global Investment Governance. *Kluwer Arbitration Blog*, 2016. március 5. <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2016/03/05/the-ttip-negotiations-us-versus-eu-leadership-in-global-investment-governance/>> Letöltve: 2025. december 1.

¹⁴⁸ BRODLJA i.m. 8.

¹⁴⁹ A CETA 8.19. cikke alapján a vitás felek alternatív vitarendezési módszereket is igénybe vehetnek: konzultációt vagy közvetítést, amelyet még a választottbírósági eljárás alatt is kezdeményezhetnek. A lehetőség a költségek csökkentését és a bíróságok leterheltségének enyhítését célozza.

amely az ICS-t tartalmazza, azonban mindmáig nem, mivel ahhoz az EU valamennyi tagállamának ratifikációs eljárása szükséges.¹⁵⁰ Ettől függetlenül a CETA az első olyan kitárgyalt uniós megállapodás, amely ICS-t tartalmaz.

Az ICS a jogi ügyek békés rendezése, az eljárási terhek csökkentése, valamint az alaptalan ügyek kiszűrése érdekében tartalmaz szabályokat két alternatív vitarendezési módszerre is, mind a konzultációra, mind a közvetítői eljárásra,¹⁵¹ amelyek az eljárás során kereset benyújtást követően is igénybe vehetőek. Lássuk röviden, hogyan is néznek ki a vitarendezési szabályok. A formális bírósági eljárás a kereset benyújtásával kezdődik. A CETA az ICS bíróságát példaként véve, egy speciális bírói apparátust hozna létre: 15 tagból állna, akiket közösen nevezne ki az EU és Kanada. A testület öt tagja uniós állampolgár, öt tagja kanadai állampolgár, míg öt tag harmadik ország állampolgára lenne, akik sem Kanadához, sem az EU egyetlen tagállamához nem tartoznak. A bírák öt évre szóló mandátumot töltenének be, amely egyszer megújítható. Az egyes ügyeket pedig háromfős testületek (Fórum) tárgyalnák.

Az ICS állandó jellegű, meghatározott számú és időszakra szóló mandátum alapján kialakított bírói mechanizmus lenne, amely érdemi felülvizsgálatra irányuló fellebbviteli fórumot is biztosít.¹⁵² A fellebbviteli mechanizmus bevezetésétől a szakértők azt remélik, hogy az elő fogja segíteni a döntéshozatal következetességének fenntartását és kiküszöböli a beruházási választottbíráskodás jelenlegi gyakorlatára jellemző esetleges egyéni megközelítéseket. Emellett ezen megoldás erősebb koherenciát és fokozott jogbiztonságot biztosíthat a beruházási jogterületen.¹⁵³ Sőt, a fellebbezési mechanizmus bevezetése lehetővé teszi a határozat megtámadását annak kibocsátásától számított 90 napon belül.¹⁵⁴ Ez egyúttal bővíti a megtámadás alapjául szolgáló okok körét, mivel nemcsak a jogértelmezési és jogalkalmazási hibákat, hanem a ténymegállapítások nyilvánvaló tévedéseit is magában foglalja.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Továbbra sem ratifikálta az Egyezményt Belgium, Bulgária, Írország, Görögország, Franciaország, Olaszország, Ciprus, Magyarország, Lengyelország és Szlovénia.

Ld. <<https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?id=2016017>>

¹⁵¹ CETA 8.19-20. cikk

¹⁵² KÁPOSZNYÁK i.m. 556.

¹⁵³ Nicolette BUTLER: Possible Improvements to The Framework of International Investment Arbitration. *The Journal of World Investment & Trade*. Vol. 14. 2013. 632.

¹⁵⁴ CETA 8.28 (9a)

¹⁵⁵ CETA 8.28 (2b)

Az ICS ezáltal szilárdabb talapzatra épít, szemben a klasszikus ISDS rendszerrel, így ily módon tehát a döntések helyességének és kiszámíthatóságának fokozására is törekszik.¹⁵⁶ Ez alapján az ún. Fellebbviteli Fórum a következő döntési lehetőségekkel élhet: hatályon kívül helyezheti a Fórum ítéletét, helyt adhat a fellebbezésnek, így fenntarthatja az ítéletet, és részben vagy egészben módosíthatja az ítéletet.¹⁵⁷ A magasabb fokú jogi védelem biztosítására az ICS-modellt fokozatosan beépítették több stratégiai jelentőségű EU-s megállapodásba is, köztük az EU-Szingapúr, EU-Vietnám, valamint EU-Mexikó megállapodásba is, amivel az ICS az EU hosszú távú jogpolitikai stratégiájának részévé vált.

Amint arra Káposznyák Aliz és más szerzők¹⁵⁸ is rámutatnak, fontos megjegyezni, hogy a *res inter alios acta* elv folytán az ICS-ítéletek harmadik államokkal szemben nem keletkeztetnek joghatást. Az ítéletek végrehajtása kizárólag akkor minősülhet jogszerűnek, ha az adott döntés megfelel a New York-i Választottbíróági Ítéletek Elismeréséről és Végrehajtásáról szóló Egyezmény,¹⁵⁹ illetve az ICSID Egyezmény releváns rendelkezéseinek.¹⁶⁰ Az ICS-ítéletek elismerésének és végrehajtásának kulcselemei tehát az ICSID-kerethez, valamint a New York-i Egyezményhez való viszony.¹⁶¹ Bizonyos szerzők álláspontja szerint, mivel az ICS nem klasszikus választottbíróági fórumként került kialakításra, nem alkalmazhatók automatikusan rá sem az ICSID Egyezmény, sem a New York-i Egyezmény szabályai. Mindebből kifolyólag kétségek merültek fel az ICS keretében hozott határozatok nemzetközi elismerhetősége és végrehajthatósága tekintetében, különös figyelemmel arra, hogy azok nem kapcsolódnak például sem az ICSID-, sem az UNCITRAL-választottbíróági eljárási mechanizmusokhoz. Az ICS mivel nem az ICSID Egyezmény alapján működik – tekintettel arra is, hogy az EU nem lehet az ICSID Egyezmény szerződő fele (kizárólag államok csatlakozhatnak) – az ICS alatti

¹⁵⁶ HORVÁTHY Balázs: A transzatlanti kereskedelmi tárgyalások és a beruházási vitarendezés reformja. In: GLAVANITS Judit – HORVÁTHY Balázs – KNAPP László (szerk.): *Az európai jog és a nemzetközi magánjog aktuális kérdései: Ünnepi tanulmányok a 65 éves Milassin László tiszteletére*. Győr, Magyarország: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2016. 71-72.

¹⁵⁷ Juan Pablo CHARRIS-BENEDETTI: The proposed Investment Court System: does it really solve the problems? *Rev. Derecho Estado* no.42 Bogotá 2019. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3295826> Letöltve: 2025. december 5.

¹⁵⁸ Ld. Catharine TITI: The European Union's Proposal for an International Investment Court: Significance, Innovations and Challenges Ahead. *Transnational Dispute Management*. 2017. 122. o.; August REINISCH: Will the EU's Proposal Concerning an Investment Court System for CETA and TTIP Lead to Enforceable Awards? - The Limits of Modifying the ICSID Convention and the Nature of Investment Arbitration. *19 Journal of International Economic Law*, 2016. 782.

¹⁵⁹ Külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény – kihirdetve: 1962. évi 25. törvényerejű rendelet

¹⁶⁰ KÁPOSZNYÁK i.m. 557.

¹⁶¹ Jin WOO KIM – Lucy M. WINNINGTON-INGRAM: Investment Court System Under EU Trade and Investment Agreements: Addressing Criticisms of ISDS and Creating New Challenges. *Global Trade and Customs Journal*. 165 2 188.

döntések nem automatikusan minősülnek ICSID-ítéleteknek. Következésképpen az ICS nem tudja automatikusan átvenni az ICSID Egyezmény által biztosított, globálisan stabil végrehajtási keretet.¹⁶²

E tekintetben a szakirodalom rámutat arra is, hogy vitatható, vajon az ICS „félíg állandó választottbíróági testületként” bíróságnak vagy választottbíróáságnak minősül-e.¹⁶³ Itt szükséges megemlíteni, hogy a nemzetközi választottbíráskodás történetében léteznek hibrid jellegű mechanizmusok, amelyeket a New York-i Egyezmény végrehajtható ítéletek meghozatalára alkalmas fórumokként ismert el.¹⁶⁴ A vegyes bíróági modellek alapján tehát ez lehetséges, ugyanakkor fennáll az a veszély, hogy egyes nemzeti bíróságok megtagadják az ICS-ítéletek végrehajtását, precedenshiány miatt vegyes bírói gyakorlat alakulhat ki, vagy akár az ICS-döntések végrehajtása geopolitikai vagy jogpolitikai kérdéssé válhat.¹⁶⁵ A végrehajtási bizonytalanság tehát az egyik legmagasabb gyakorlati kockázatot rejti magában, a kritikusok szerint.

Az ICS azonban fellebbviteli mechanizmusával, etikai és átláthatósági szabályaival, valamint a közpolitikai célok védelmére irányuló garanciáival olyan kiszámíthatóbb jogi környezetet teremthet, amely ezáltal akár csökkenthetné az államok szabályozói önkorlátozásának kockázatát is. Egyes szerzők mindazonáltal továbbra is óvatos megközelítéssel élnek. Az ún. *regulatory chill* jelenség mérséklésének garanciáját egy olyan általános záradék beépítésében látják, amely egyértelműen kimondja, hogy a beruházásvédelem nem eredményezheti az alapvető jogok megsértését, mivel a CETA eljárásjogi rendelkezései több ponton is a bírói értelmezésre hagyatkozik.¹⁶⁶ Ezt megerősíti az Európa Tanács 2017-es határozata is, miszerint az ISDS rendszer potenciális fenyegetést jelenthet az államokra nézve arra irányuló védelmi mechanizmus kiépítése nélkül. A Tanács erre vonatkozóan megállapította, hogy a kormányok kötött intézkedéseinek messze ható következményei lehetnek, mivel az ISDS hatással van az emberi jogokra, a jogállamiságra, a demokráciára,

¹⁶² WOO KIM – WINNINGTON-INGRAM i.m. 189.

¹⁶³ CHARRIS-BENEDETTI i.m.

¹⁶⁴ Legjelentősebb példája az 1981-ben létrehozott Iran-United States Claims Tribunal, amely az Egyesült Államok és Irán által delegált bírák közreműködésével működik, és állampolgáraik közötti igények elbírálására szolgál. Ez a bíróság mindezidáig több mint 3900 ügyet zárt le, és napjainkban is aktív fórumként működik.

¹⁶⁵ WOO KIM – WINNINGTON-INGRAM i.m. 190.

¹⁶⁶ Zoltán VIG – Gábor HAJDU: Investment Protection under CETA: a New Paradigm? In: NAGY (ed.): *Investment Arbitration and National Interest*. Indianapolis, Council on International Law and Politics, 2018. 218-221.

valamint a nemzeti szuverenitásra is, amelyek az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE)¹⁶⁷ tisztességes eljáráshoz való jog és a diszkrimináció tilalma összefüggésében felvethetnek emberi jogi kifogásokat.¹⁶⁸ Ennek helyes értelmezésébe és a tagállami mozgáster határainak kijelölése ezáltal a CETA alatti fórum felelősségévé válik.¹⁶⁹

Az ICS kapcsán belső aggályok is felmerültek, amelyre vonatkozóan az EUB az 1/17. véleményében¹⁷⁰ Belgium kérésére kifejtette, hogy az ICS nem sérti az EU bírósági rendszerének autonómiáját, tiszteletben tartja az egyenlő bánásmód elvét, valamint az államok részére megfelelő garanciákat tartalmaz a belső szabályozáshoz való jog biztosításában. A tervezett bírósági rendszer EU-n kívülálló jellege nem jelent sérelmet, mivel az uniós jog értelmezésére és alkalmazására a CETA 8.31. cikk (2) bekezdése értelmében nincs joghatósága.¹⁷¹ Ez a döntés tehát zöld utat adott a CETA beruházásvédelmi rendszerének, és megerősítette az EU azon célját, hogy az ICS-modellt alkalmazza más egyezményekben is. Habár jelenleg egy ICS-tartalmú uniós megállapodás sem lépett hatályba, az ICS ennek ellenére egy lépéssel közelebb visz egy átfogó beruházási bíróság létrehozásához, annak kvázi előfutáraként lehet értelmezni.

II.2. Állandó bírósági mechanizmus

A beruházásvédelmi jog fejlődése során már az említett multilaterális beruházási igazságszolgáltatási fórum – EU által hivatkozva MIC – gondolatának felvetése előtt, korábban felmerült az igény egy intézményesített és állandó jelleggel működő vitarendezési mechanizmus létrehozása iránt.

A kezdeti gondolatok alapja, hogy a különböző választottbíróságok és eljárások lényegében diverzifikált normatív keretet biztosítanak a nemzetközi beruházások számára. Ez akár ahhoz vezet, hogy hasonló ügyekben ellentmondó ítéletek születhetnek.¹⁷² Ennek következtében egy, a jelenkori kihívások kezelésére alkalmas átfogó bírói fórum létrehozására már több szerző is

¹⁶⁷ Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény – kihirdetve: 1993. évi XXXI. törvény

¹⁶⁸ EJEE 6. és 14. cikke

¹⁶⁹ HORVÁTHY Balázs: A CETA új vitarendezési mechanizmusa. *Társadalomtudományi Kutatóközpont, JTiblog*, 2016. <<https://jog.tk.hu/blog/2016/04/a-ceta-uj-vitarendezeesi-mechanizmusa>>

¹⁷⁰ EUB 1/17. véleménye 2019. április 30. (ECLI:EU:C:2019:341)

¹⁷¹ Uo. 121.p.

¹⁷² KOVÁCS Bálint: A nemzetközi beruházásvédelmi vitarendezés reformja küszöbén: észrevételek és javaslatok a jogorvoslattal kapcsolatban. *Iustum Aequum Salutare*, 2021/3. 128.

javaslatot tett a 2000-es években.¹⁷³ Köztük Gus Van Harten, aki kiemelte, hogy a beruházásvédelmi választottbíráskodáshoz átfogó joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság szükséges, mivel közhatalmi funkciót lát el.¹⁷⁴ Christoph Schreuer továbbá rámutatott az ISDS gyakorlatának töredezettségére.¹⁷⁵ Jogorvoslat terén a Világbank szintjén egyeztetések is folytak az USA általi ún. Bipartisan Trade Promotion Authority Act elfogadásakor, ugyanakkor tényleges eredmények nem születtek.¹⁷⁶

Az átfogó joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság felállításának diskurzusában említésre került a Kereskedelmi Világszervezetben (*World Trade Organization*, WTO) alkalmazott vitarendezési mechanizmus is.¹⁷⁷ Ez a bíróság kereskedelmi jogviták esetén olyan struktúrát biztosít, ami magasabb fokú kiszámíthatóságot és elszámoltathatóságot képes garantálni, mint egy *ad hoc* módon létrejött választottbírói panel. Az államok globális konszenzusa által a kereskedelmi jogvitákban már létrehozott fellebbviteli fórum így referenciapontként szolgálhat az ICSID megújítására. Itt szükséges azonban megjegyezni, hogy bár politikai indokok miatt, de éppen a WTO fellebbviteli fóruma kapcsán a kereskedelmi vitarendezés jelenleg működési válságban szenved.¹⁷⁸ Továbbá az ISDS-szel való párhuzamba állítása is kétséges, tekintettel arra, hogy a WTO-ban zajló jogviták peres felei kizárólag államok, így az az államok közötti politikai alku és a WTO szabályainak való jogi megfelelés eszköze, míg az ISDS hatálya alatt közvetlen anyagi jogi felelősség terheli az államot a beruházóval szemben. Mindenesetre a WTO testületének részbeni analogikus felfogása, valamint a WTO fellebbviteli bírósága struktúrájának vizsgálata segítheti a reformokat.

Ezen teóriák mentén a 2010-es évektől kezdődően a szakpolitikai egyeztetések részévé vált az állandó beruházási bírósági mechanizmus létrehozásának gondolata, amely ma egy állandó nemzetközi beruházási vitarendezési bíróság kialakítására irányuló törekvésben realizálódik.

¹⁷³ Ld. Asif QURESHI: An Appellate System? *The Oxford Handbook of International Investment Law*. 2008. 1167.

¹⁷⁴ Gus Van HARTEN: A Case for an International Investment Court. *Society of International Economic Law (SIEL) Inaugural Conference 2008 Paper*, 2008. június 30.

<https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1153424> Letöltve: 2025. december 12.

¹⁷⁵ Christoph SCHREUER: *The ICSID Convention: A Commentary*. Cambridge University Press, 2009. 88-89.

¹⁷⁶ KOVÁCS (2021) i.m. 124-125.

¹⁷⁷ Ld. Joost PAUWELYN: The rule of law without the rule of lawyers? Why investment arbitrators are from Mars, trade adjudicators from Venus. *American Journal of International Law, Cambridge University Press* Vol. 109. No. 4. 2015. október 761., José E. ALVAREZ: ISDS Reform: The Long View. *ICSID Review*, Vol. 36. No. 2. 2021. 253-277.

¹⁷⁸ Az Amerikai Egyesült Államok 2019 óta blokkolja a fellebbviteli testület működését, mert álláspontja szerint a testület túllépte hatáskörét, és olyan döntéseket hoz, amelyek sértik az amerikai gazdasági és nemzetbiztonsági érdekeket.

II.2.1. Multilaterális Beruházási Bíróság (MIC)

A multilaterális beruházási vitarendezési rendszer létrehozása – ugyancsak a transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerségről (TTIP) szóló megállapodás kapcsán – egy 2014-ben tartott uniós szintű nyilvános konzultáció során került felvetésre,¹⁷⁹ amely a beruházásvédelemre és a beruházásokkal kapcsolatos vitarendezésre irányuló új politikai irányvonal kialakítását szolgálta. Ebben megállapították, hogy a beruházó és állam közötti vitarendezési mechanizmus reformja elengedhetetlen ahhoz, hogy az ISDS rendszere megfeleljen a modern jogállamisági és igazságszolgáltatási követelményeknek. A konzultáció során kiemelésre kerültek az eljárási alapelvek, úgy, mint a döntéshozó testület tagjainak függetlensége, az eljárások átláthatósága, valamint egy hatékony fellebbezési mechanizmus bevezetése. A konzultációban résztvevők így azt szorgalmazták, hogy a jövőbeli vitarendezési fórum inkább egy állandó bírósági intézmény legyen, amely megfelelően lefektetett eljárásjogi, és ezen túl etikai normák mentén működik, ami által hosszú távon képessé válhat az eddigi szakpolitikai kihívásokkal kapcsolatos bizalom visszanyerésére is.

A MIC célja, hogy a befektetési viták rendezésére a hagyományos ISDS mechanizmusok és kétoldalú ICS megállapodások egy egységes és állandó globális intézmény által kerüljenek felváltásra. Ez a mechanizmus többek között az állandóság, az átláthatóság és a fellebbezhetőség biztosításán és az univerzalitás elvén alapulna. Az állandó bírósági fórum felállításával az ügyekben képzett és független bírák járnának el, akik a beruházó és beruházás fogadó állama közötti jogviták objektív és pártatlan elbírálását végeznék. A bíróság működésében a teljes körű átláthatóság a cél, ideértve a nyilvános meghallgatásokat és a döntések közzétételét is, ami hozzájárulhatna a döntéshozatal legitimitásának megerősítéséhez. A mechanizmus egyik legjelentősebb újítása a fellebbezési lehetőség bevezetése, amely a jelenlegi ISDS-mechanizmusokban hiányzik, míg az ICS kvázi csak szűkkörben fedti le.

Az EU a MIC legjelentősebb támogatója, mivel prioritása valamennyi uniós beruházó védelme, amire azonban az ISDS, valamint a bilaterális jellegű ICS sem ad teljeskörű védelmet.¹⁸⁰ Az

¹⁷⁹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: *Report – Online public consultation on investment protection and investor-to-state dispute settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Agreement (TTIP)*. Brussels, 13.1.2015. SWD(2015) 3 final 83.

<[https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/inta/dv/swd\(2015\)0003final_/swd\(2015\)0003_final_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/inta/dv/swd(2015)0003final_/swd(2015)0003_final_en.pdf)> Letöltve: 2025. november 2.

¹⁸⁰ KÁPOSZNYÁK i.m. 554.

ICS-re alapozva az EU így 2015. május 5-én javaslatot tett a beruházási viták rendezésére szolgáló multilaterális rendszer létrehozására.¹⁸¹ Ennek eredményeképpen 2017. július 10-én az UNCITRAL megállapodott abban, hogy a rendszer megreformálásához keretet ad, így 2017 telén az UNCITRAL III. Munkacsoportjának első tárgybeli ülésére kerülhetett sor, amely munka évi több ülészak mellett továbbra is zajlik.¹⁸²

Az említett UNCITRAL III. Munkacsoport több szakaszban végzi tevékenységét. Először feltárta a beruházási vitarendezési rendszer hiányosságait, majd megállapította a reform szükségességét, jelenleg pedig a konkrét reformjavaslatok kodifikációja zajlik. A Munkacsoport ezen túlmenően etikai kódexet, eljárási szabályokat, de emellett harmadik fél általi perfinanszírozásra és összeférhetetlenségi helyzetekre vonatkozó rendelkezéseket is előkészít.¹⁸³ Szintén jelentős eredmény, hogy 2026-ban véglegesítésre került a Tanácsadó Központ (*Advisory Centre*) statútumának tervezete, amelynek legfőbb célja, hogy technikai és jogi támogatást nyújtson a fejlődő országok számára.¹⁸⁴ A központ működése elősegítheti az eljárási egyenlőséget és az érdemi jogérvényesítést a beruházási vitákban, ezáltal hozzájárul a reform legitimációjához és gyakorlati hasznosságához. Továbbá az eljárási keretrendszer fejlesztéseként elfogadásra kerültek az eljárások levezetéséről szóló UNCITRAL kiegészítő rendelkezések is.¹⁸⁵

Az EU ezen reformfolyamatban nem csupán technikai, hanem politikai értelemben is vezető szerepet tölt be. Az EB koordinálja a tagállamok álláspontját, egységes uniós fellépést biztosít az UNCITRAL fórumain, miközben széles körű egyeztetéseket folytat a civil társadalommal és szakmai szervezetekkel. Továbbá az EU új generációs kereskedelmi és beruházásvédelmi megállapodásaiban – így például a CETA-ban és az EU–Vietnám, valamint EU–Szingapúr

¹⁸¹ European Commission: Concept paper: *Investment in TTIP and beyond – the path for reform*. 2015. <https://atlantische-initiative.org/files/doclib/docs/2015/may/tradoc_153408.pdf> Letöltve: 2025. november 2.

¹⁸² Ld. <https://uncitral.un.org/en/working_groups/3/investor-state>

¹⁸³ Pl. 2023. július: Mediációra vonatkozó Modellrendeletek (*Model Provisions on Mediation for International Investment Disputes and Guidelines on Mediation for International Investment Disputes of the United Nations Commission on International Trade Law : resolution / adopted by the General Assembly*) Letöltve: 2026. január 11. <<https://digitallibrary.un.org/record/4030719?v=pdf>>

¹⁸⁴ Statute of the Advisory Centre on International Investment Dispute Resolution (adopted in principle in 2024). <<https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/2413025e.pdf>> Letöltve: 2026. július 12.

¹⁸⁵ UNCITRAL Supplementary Provisions on the Conduct of Proceedings to Resolve International Investment Disputes <<https://docs.un.org/en/A/CN.9/1246>> Letöltve: 2026. július 12.

beruházásvédelmi egyezményeiben – már olyan vitarendezési modelleket alkalmaz, amelyek kompatibilisek a jövőbeli MIC-keretrendszerrel.

Az UNCITRAL ülésszakain egyeztetik az állandó nemzetközi beruházási vitarendezési bíróság státútumának tervezetét. Mindazonáltal a reformfolyamatot számos kihívás övezi. A reform elemzői szerint aggályos lehet az eljárások időbeli hossza, ami a költségek növekedését is magával hozná. Erre példaként említik a WTO alatti bírósági rendszert, ahol az ügyek több mint 80 %-a másodfokra került.¹⁸⁶ Részletkérdések kapcsán, az újtípusú bíróság ugyan kezelné többek között az ún. *double-hatting* problémáját,¹⁸⁷ mivel szabályozása alatt megszűnne a beruházásvédelmi arbitrázs beruházói elfogultsága körüli aggály, ugyanakkor kérdést vethet fel a bírakra gyakorolt politikai befolyás megerősödése. Felmerülhet az a veszély, hogy az államok döntéshozatal feletti politikai befolyása erősödhet. Mindemellett kérdéses az is, hogy a további politikai töltetű kihívásokat – mint például a beruházói érdekek és az államok szuverén joga közötti eltérések kezelését –, hogyan képes feloldani egy eljárásjogi reform. A legnagyobb nehézséget jelenleg éppen a globális konszenzus hiánya jelenti, mivel a résztvevő államok a reformok mélységében és irányában is eltérő álláspontot képviselnek. Több befolyásos állam, így például az Egyesült Államoknak is fenntartásai vannak az állandó bírói fórum koncepció bizonyos elemeivel szemben. Vita tárgyát képezi többek között a nemzetközi beruházási jogvita fogalma, de az állandó mechanizmus joghatósága köre is.¹⁸⁸ Ezen alapvető tárgykörök mielőbbi rendezése elengedhetetlen a reformfolyamat. Mindazonáltal egyes szerzők a hangsúlyozzák a jelenlegi rendszer megbízható részeinek implementálását is,¹⁸⁹ amely valóban megkönnyítené az új mechanizmus végrehajtását.

A multilaterális bíróság létjogosultsága, hogy egy olyan vitarendezési fórum, ami garanciális feltételek mellett külön szervezettel és állandó infrastruktúrával rendelkezzen, a mai jogi környezetben igazolható.¹⁹⁰ A cél a ténylegesen pártatlan és átlátható állandó bíróság felállítása, ami a szerződő államokat kötné a nemzetközi beruházási jogviták rendezésére és

¹⁸⁶ KOVÁCS (2021) i.m. 133.

¹⁸⁷ *Double-hatting*, vagyis a kettős mandátum fogalma: adott személy egyidejűleg különböző, és egymással összeférhetetlen vagy konfliktusos pozíciót tölt be.

¹⁸⁸ Gabriel BOTTINI – Betty CHOI – Daniel GARCÍA – Martín Salvador MORA: UNCITRAL Group III standing mechanism: overview of an ambitious project that is about to become a reality. *International Arbitration Outlook Uría Menéndez*, 2025. No. 14. Letöltve: 2026. január 18.

<<https://www.uria.com/en/publicaciones/9257-uncitral-group-iii-standing-mechanism-overview-of-an-ambitious-project-that-is>>

¹⁸⁹ KOVÁCS (2021) i.m. 144.

¹⁹⁰ SIMONNÉ GOMBOS– KESERŰ – GELENCSÉR i.m. 27.

valószínűsíthetően a jelenkor – ha nem is valamennyi, de – legtöbb kérdését is kiküszöbölné. Összességében tehát megállapítható, hogy az ISDS-rendszer reformja nem a mechanizmus végét, hanem annak rugalmas adaptációját jelentheti a 21. századi nemzetközi gazdasági és politikai környezet követelményeihez igazodva. A jövőbeni fejlődés kulcsa a legitimitáció, az átláthatóság, a szakmai függetlenség, valamint a közérdek és a beruházói jogvédelem közötti egyensúly további erősítése lesz, illetve az, hogy a tagok a végső eredményeket milyen ütemben fogják implementálni, de felmerül az is, hogy valóban implementálni fogják-e.

Erre az uniós beruházásvédelmi szakpolitika alatti közös uniós eredménytelenségek is rávilágítanak, különösen a Mauritius Egyezmény, valamint az uniós beruházásvédelmi egyezmények ratifikációs hiánya. A CETA-t például 10 tagállam még mindig nem ratifikálta: Írország részben az ICS ítéletek végrehajthatóságának alkotmányos aggályai miatt,¹⁹¹ de Belgium sem léptette hatályba, annak ellenére, hogy az 1/17. vélemény kimondta, hogy a megállapodás összeegyeztethető az uniós joggal.¹⁹² A kizárólag már csak beruházásvédelemre szűkülő uniós megállapodások kapcsán szintén uniós oldalról hiányzik a ratifikáció. A Vietnámmal és Szingapúrral kitargyalt megállapodás alkalmazása szintén a tagállami implementálás hiánya miatt marad el. Az uniós megállapodásokban az ICS-re, valamint egy állandó bírósági fórumra való hivatkozás márpedig a fokozatos átmenetet biztosíthatná a kétoldalú ISDS-mechanizmusoktól egy multilaterális, intézményesített vitarendezési fórum felé.

Az EU által bevezetett ICS mechanizmus már számos strukturális problémát hivatott megoldani. Egy új rendszer azonban új típusú bizonytalanságokat is eredményezhet, többek között a rendszer újrapolitizálódásának veszélyét, a döntések minőségével és végrehajthatóságával kapcsolatos aggályokat, valamint a költségek bizonytalan alakulását. Az ICS ugyan a beruházásvédelmi vitarendezés fontos mérföldkövének számít, a siker ugyanakkor jelentős mértékben az implementációs mechanizmusokon fog múlni. A hosszabb távú célkitűzés a multilaterális bírósági struktúra létrehozása, amely már több szinten működő, állandó nemzetközi beruházási fórumként szolgálna. Tovább lépve az ICS modelljén a rendszer radikális változását hozná magával, azonban annak részletszabályaiban nehézkes a megállapodás, így továbbra sem biztosítja közel jövőbeli létrejöttét.

¹⁹¹ Ld. Costello v. Government of Ireland (2022) IESC44

¹⁹² EUB 1/17. véleménye 245.p.

Összegzésként elmondható, hogy az EU proaktív és következetes szerepvállalása a beruházásvédelmi vitarendezési rendszer globális reformjában kulcsfontosságú. Az ICS mellett az UNCITRAL keretében zajló tárgyalásokban való aktív részvétel, a tagállami koordináció és az új típusú beruházásvédelmi megállapodások révén az EU nemcsak a reform szorgalmazója, hanem egyik legfontosabb intézményi és szakpolitikai alakítója is. Az azonban továbbra is megkérdőjelezi az EU UNCITRAL előtt képviselt egységes álláspontját, hogy több uniós szintű, harmadik állammal kötött beruházásvédelmi megállapodás hatályba lépése is éppen a tagállami ratifikációk hiánya miatt van függőben. Holott ezen megállapodások eljárásjogi rendelkezései között szerepel a MIC-re való utalás is.

Mindemellett az UNCITRAL 2014-es Átláthatósági Szabályai kapcsán kiemelt a 2017-ben hatályba lépett Mauritiusi Egyezmény is, amely már a 2014. április 1-je előtt megkötött beruházásvédelmi megállapodások kapcsán is nagyobb átláthatóságot és nyilvánosságot biztosít a választottbírói eljárásokban.¹⁹³ Ellenben ezen egyezményhez az EU később csatlakozott, ami részben magyarázható az uniós szakpolitika alatti hangsúlyosabb tárgykörök prioritásával (ICS, MIC, intra-EU beruházásvédelmi megállapodások és ECT alatti jogvédelem felszámolása), ugyanakkor a tagállamok egy része továbbra sem tag, ami további bizonytalanságot kelt az uniós egységes álláspont kapcsán. Az ISDS reformjai vonatkozásában ugyan kirajzolódik egy közös uniós álláspont, viszont a tárgykörhöz szorosan kapcsolódó területeken a tagállamok eltérő, több esetben passzív politikai, így ratifikációs gyakorlata lényegében a reformagenda megvalósításának korlátaira is felhívják a figyelmet. Miközben a nemzetközi reformok zajlanak, a beruházásvédelem uniós szinten új jogi alapokra szerveződött, ami az uniós jog és a nemzetközi beruházási jog kollízióját hozta magával. E konfliktus koherens rendezése is fontos lenne annak érdekében, hogy az EU a beruházásvédelmi reformfolyamat hiteles és következetes szereplője maradjon, és a külső és belső jogi keretrendszer összhangja hosszú távon biztosított legyen.

A kutatás ezen hipotézise (2.1.) az EU nemzetközi reformokban vállalt szerepkörére és az intra-EU viszonylatban tett uniós jogi lépésekre összpontosít. A kutatás ezen pontján megállapítható, hogy az EU-nak a nemzetközi vitarendezési reformokban vállalt szerepköre jelentős, különösen

¹⁹³ Mauritius Convention on Transparency <<https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/conventions/transparency>>
Letöltve: 2026. július 12.

az ICS alternatíva kidolgozásával, valamint az UNCITRAL III. Munkacsoportja alatti tevékenységével, és a – bár még nem hatályos, de kitárgyalt – beruházásvédelmi megállapodásaikkal, melyek az ICS-n alapulva további hivatkozást és a felek elköteleződését tartalmazzák egy jövőbeli beruházási bíróság alkalmazására is. Az ezekre való szerződéses hivatkozás megkönnyítheti a fokozatos átmenetet a kétoldalú ISDS-mechanizmusoktól egy multilaterális, intézményesített vitarendezési fórum felé, amennyiben ténylegesen sikerül azokat ratifikálni. Jelen helyzetben azonban a tagországok passzivitása megkérdőjelezi az uniós közös álláspont meglétét is, amely a későbbiekben a reformok esetleges gyakorlatba implementálását is hátráltathatják.

Ezen a ponton már részben felsejlik, hogy az EU vitarendezésben vállalt szerepköre, azok eredményei alapján az uniós beruházásvédelmi szakpolitika kiemelt eleme, viszont a szorosan kapcsolódó területeken a tagállamok eltérő állásponton vannak. Ez különösen a ratifikációs folyamatok stagnálásában mutatkozik, ami a beruházásvédelmi jog jellegéből adódóan egyes esetekben akár politikai és gazdasági megfontolásokra is visszavezethetőek. Ellenben negatív jogkövetkezményekkel járhat, amennyiben ez a tendencia a jövőben is fennmarad. A hipotézis azonban további elemzést igényel, mivel a kutatás eddig kizárólag a nemzetközi vitarendezési reformra, az azzal kapcsolatos uniós lépésekre szorítkozott. A következő fejezetek az EU beruházásvédelmi szakpolitikájának, és annak alakulásának vizsgálatára irányulnak.

III. AZ EU BERUHÁZÁSVÉDELMI SZAKPOLITIKÁJA

A Lisszaboni Szerződés 2009. december 1-jei hatályba lépése óta a közvetlen külföldi beruházások az Európai Unió működéséről szóló megállapodás (EUMSZ) 207. cikke értelmében a közös kereskedelempolitika részévé váltak. Az EUMSZ 3. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy a közös kereskedelempolitika az EU kizárólagos hatáskörébe tartozik. Az EUMSZ 206. cikke továbbá arról rendelkezik, hogy a vámunió alatt az EU hozzájárul a nemzetközi kereskedelemre, valamint a közvetlen külföldi beruházásokra irányuló korlátozások és további akadályok csökkentéséhez. Az európaizálódás folyamatában tehát kizárólagos uniós hatáskörre vált az FDI szabályozása,¹⁹⁴ ami több szempontból is jelentős átalakulást hozott az EU beruházási politikájában: mialatt az EU szabad kezet kapott a beruházásvédelem jövőjével kapcsolatban, azzal párhuzamban az uniós tagállamok nagyrészt elvesztették a szakpolitikával kapcsolatos sajátos jellegű hatásköröket az FDI szabályozására vonatkozó valamennyi területen, így a beruházásvédelem terén is.

Az EB 2010-es közleményében¹⁹⁵ meghatározta céljait az uniós beruházási rezsim kapcsán, amely az EU alapértékei érvényesülésének érdekében az uniós beruházók védelme mellett egy egységes és koherens uniós politika megteremtésére irányult. A lefektetett uniós politika célkitűzése az uniós beruházók harmadik országbeli magas szintű védelmének biztosítására fókuszált, ugyanakkor kiemelte annak fontosságát is, hogy a beruházók védelme nem korlátozhatja a tagállamok közérdekű szabályozásra irányuló jogát. Az EB hangsúlyozta, hogy a jövőbeli uniós megállapodásoknak a beruházásvédelem mellett a piacrajutás kérdéskörét is tartalmazniuk kell, annak érdekében, hogy a beruházásokat egy teljes körű keret biztosítsa. A közlemény külön kiemelte annak fontosságát, hogy a hatáskörök átrendeződésének tárgykörével kapcsolatban, a tagállamok meglévő kétoldalú egyezményeit fokozatosan fel kell váltsák az uniós szintű megállapodások, de a beruházásokra összpontosítva a jogbiztonság és a folytonosság biztosítása mellett. Az EB továbbá hangsúlyozta, hogy az új uniós

¹⁹⁴ Bálint KOVÁCS: Watch for the Ripples, Not Just the Splash: How the EU Position on Investment Arbitration Has Affected the Enforcement of Awards. *Central European Journal of Comparative Law*. Vol. III. No. 1. 2022. 138.; Catharine TITI: International Investment Law and the European Union: Towards a New Generation of International Investment Agreements. *European Journal of International Law*, 2015. Vol. 26. No. 3. 639.; Konstantina GEORGAKI: Conflict resolution between EU law and bilateral investment treaties of the EU Member States in the aftermath of Achmea. *Yearbook of European Law* (Oxford Publication) 2022. Vol. 41. 375.

¹⁹⁵ European Commission: *Towards a Comprehensive European International Investment Policy*. Brussels, 7.7.2010. COM(2010)343 final
<<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0343:FIN:EN:PDF>> Letöltve: 2021. január 12.

beruházásvédelmi politika csak akkor hiteles és fenntartható, ha az átláthatóságra, a kiegyensúlyozottságra és az EU alapvető értékeinek – így például a fenntartható fejlődés, az emberi jogok és a környezetvédelem – tiszteletben tartására épül. A dokumentum tehát kijelölte az utat a közös uniós beruházásvédelmi megállapodások rendszere felé, és egyértelműen megfogalmazta, hogy az EU maga válik a beruházásvédelem terén a nemzetközi tárgyalások és egyezmények elsődleges szereplőjévé.

A Lisszaboni Szerződés hatályba lépése a jelenkori uniós beruházásvédelmi rendszer első számú mérföldkövének tekinthető, ezzel bővítve az uniós beruházásvédelem nemzetközi eszköztárát a tagállamok által kötött kétoldalú megállapodásokon túl az új generációs uniós egyezmények felé. Valamennyi a külföldi beruházások ösztönzője, ám eltérő jogi környezetben.

III.1. Új generációs uniós megállapodások

Az uniós beruházásvédelmi politika fejlődésének jelen szakaszát az úgynevezett új generációs szabadkereskedelmi és beruházásvédelmi megállapodások jelentik, amelyek már integrált módon kezelik a kereskedelem liberalizációját és a beruházások védelmét. Ilyen egységes keretbe foglalt megállapodás a már említett átfogó szabadkereskedelmi megállapodás Kanadával (CETA). A megállapodás szabadkereskedelmi része 2017. szeptember 21-e óta továbbra is ideiglenesen van hatályban, míg beruházásvédelmi rendelkezései a tagállami ratifikációk hiányában nem alkalmazandók. A CETA megkötése ugyanis összetett jogi és politikai folyamattal jellemezhető, amely mindeközben az uniós hatáskörök korlátjaira világított rá. A kihívás az EUMSZ 207. cikkéhez köthető, ami ugyan az FDI-t az EU kizárólagos hatáskörébe utalta, ugyanakkor a beruházásvédelmi rendelkezések tartalma alapján hagyott némi szürke zónát, amelyhez az EUB értelmezési jogköre vált szükségessé.

A hatáskör-megosztás kérdését az EUB a 2/15. sz. véleményében tisztázta.¹⁹⁶ Az EB az EU-Szingapúr szabadkereskedelmi megállapodás létrehozásával kapcsolatban az EUMSZ 218. cikk (11) bekezdése alapján kérte az EUB véleményét többek között arra vonatkozóan, hogy a megállapodás létrehozása – tehát annak aláírása és hatályba lépése – kizárólagos uniós hatáskörbe esik-e. Az EB, az Európai Parlamenttel együtt azon az állásponton voltak, hogy az

¹⁹⁶ EUB 2/15. véleménye 2017. május 16. (ECLI:EU:C:2017:376)

EUMSZ 207. cikke értelmében az EU kizárólagos hatásköre érvényesül a megállapodás alatt, míg több tagállam, valamint a Tanács is vitatta az álláspontot.

Az EUB véleményében két központi elemre helyezte a hangsúlyt. Megállapította, hogy az EU kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a megállapodás azon részei kapcsán, amelyek a közös kereskedelempolitika keretein belüliek, így az FDI tekintetében is. Kiemelte viszont, hogy a közvetlen beruházásokon kívül eső befektetések, az ún. portfólió-beruházások, valamint a beruházó-állam közötti vitarendezési mechanizmus (ISDS) már az EU és tagállamok közötti osztott hatáskör része. Mivel a közvetlen külföldi beruházások olyan befektetések, amelyek tartós gazdasági kapcsolatot és irányítási befolyást feltételeznek, addig a portfólió-beruházások általában inkább részvény- vagy kötvényvásárlást jelentenek a gyakorlatban – tehát nem fejtenek közvetlen és azonnali hatást a kereskedelemre – így a tőkemozgások körébe sorolhatóan az EU és a tagállamok közötti osztott hatáskör érvényesül azok jogi szabályozása felett. A megállapodás másik kritikus pontja, az ISDS, mint önálló jogorvoslati mechanizmus kapcsán az EUB arra a következtetésre jutott, hogy a vitarendezés kihatással lehet a tagállami bíróságok hatáskörére, sőt mi több, befolyásolhatja a tagállamok nemzeti jogrendjének szuverén szerkezetét is: a tagállami bíróságok joghatóságának kivonását nem lehet a gyakorlatban a tagállamok jóváhagyása nélkül alkalmazni. Ennek vonatkozásában az ISDS-mechanizmus – mivel a tagállami bírósági rendszerekbe képes beavatkozni – alkotmányos érzékenységgű kérdés, mivel sértheti a tagállamok igazságszolgáltatási szuverenitását. Ezt pedig az EUMSZ 4. cikk (2) bekezdése az EU által tiszteletben tartott alapvető állami funkciók közé sorolja.

Az EUB 2/15. véleménye szintén mérőföldkőnek számít az uniós beruházásvédelem terén, mivel nem kizárólag technikai döntésként, hanem az uniós alkotmányos rend újra értelmezésére irányuló lépésként értelmezhető. Ezt követően a szabadkereskedelmi és beruházásvédelmi egyezségek elváltak egymástól, biztos teret adva a kereskedelmi liberalizációnak. Több szerző pozitívan értékelte a bírósági véleményt, vagy legalábbis annak következményeit, amely a hatáskörök átrendezését követő aggályok eloszlatását szolgálta,¹⁹⁷ mialatt a tagállamok jogi szerepét erősítette az EU külső gazdaságpolitikájában. Ellenben beruházásvédelmi perspektívából a vegyes megállapodásokból eredő hosszabb tárgyalási, majd hatályba léptetési

¹⁹⁷ Guillaume VAN DER LOO: The Court's Opinion on the EU-Singapore FTA: Throwing off the shackles of mixity? *Policy Insights*. No 2017/17, May 2017. <https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2017/05/PI2017-17Gvdl_SingaporeJudgement.pdf> Letöltve: 2021. április 8.

procedúrát sem szabad figyelmen kívül hagyni, amelyet a jelenlegi gyakorlat is igazolni látszik, mivel jelenleg egy uniós beruházásvédelmi megállapodás sem lépett hatályba.¹⁹⁸ Az EU globális cselekvőképességének korlátozásaként értékelt döntés, ami valóban fennáll a jelenlegi rendszert látva, ugyanakkor a kihívások kezelése érdekében mind az EB, mind a tagállamok nagy erőfeszítéseket tesznek.

Az Európai Unió Tanácsa – a magyar Elnökség alatt – 2024. december 16-án tanácsi következtetést fogadott el a tárgykör alatt,¹⁹⁹ amely az EU jövőbeli beruházásvédelmi szakpolitikájára irányult. Ebben a dokumentumban a tagállamok elhatározták, hogy a jelenlegi kihívások kezelésére további stratégiai vitát irányoznak elő a Tanácsban, ami azért is hangsúlyos, mert több uniós beruházásvédelmi tárgyalás is kihívással néz szembe az ISDS-szel, valamint ICS-sel kapcsolatos eltérő nézőpontok miatt.

A beruházásvédelmi szabályrendszer klasszikus megközelítése mellett az elmúlt években hangsúly került a beruházáskönnyítés területére is. Az EU ezáltal a beruházások védelmét nem kizárólag a jogi garanciákon, hanem a befektetési környezet átláthatóságán, kiszámíthatóságán és közigazgatási hatékonyságán keresztül kívánja előmozdítani. Tehát az ösztönzés során a beruházási keretfeltételekre kerül a hangsúly, nem a védelemre, így nem tartalmazzák az ISDS jellegű mechanizmust sem. A beruházáskönnyítés ebből kifolyólag a hagyományos beruházásvédelem negatív logikájával – vagyis a beruházói jogok sérelmének tilalmával – szemben pozitív szabályozási megközelítést képvisel: a cél nem a viták utólagos rendezése, hanem azok megelőzése és a beruházási folyamatok fogadó állambeli adminisztratív akadályainak csökkentése. Az EU ez idáig Angolával és Ecuadorral kötött ilyen típusú megállapodást,²⁰⁰ miközben több állammal is bejelentette tárgyalásai megkezdését, köztük Ghánával, Kamerunnal és Elefántcsontparttal is.²⁰¹

¹⁹⁸ HORVÁTHY Balázs: Az EU kereskedelmi és beruházási megállapodásaiból származó kötelezettségek jellege. In: GLAVANITS Judit (szerk.): *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Dialóg Campus, Budapest 2019. 105.

¹⁹⁹ Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the future of European investment protection policy. 16977/24 Brüsszel, 2024. december 16.

<<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16977-2024-INIT/en/pdfkormány>> Letöltve: 2025. április 2.

²⁰⁰ EU–Angola Sustainable Investment Facilitation Agreement (hatályba lépés dátuma: 2024. szeptember 1.)

EU–Ecuador Sustainable Investment Facilitation Agreement (kitárgyalva: 2026. január 22.)

²⁰¹ European Parliament: Clean trade and investment partnerships A new instrument in the EU's trade policy toolbox. Briefing. 2025. április 10. Think Tank

<https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/769576/EPRS_BRI%282025%29769576_EN.pdf?utm> Letöltve: 2025. április 22.

III.2. Multilaterális tendenciák uniós perspektívában

Multilaterális közegben szükséges megemlíteni – ugyancsak beruházáskönnyítés terén – a WTO keretében 2023. július 6-án létrehozott megállapodást, amelyet az EU és további WTO-beli tagok tárgyaltak ki a beruházáskönnyítés fejlesztésére irányulva.²⁰² Ez azonban továbbra sem a beruházásvédelmet, hanem a beruházási környezet javítását célozza, ellenben segíti a további uniós megállapodások létrehozását, amely specifikusan, az EU és harmadik állam között lefektetett további elvek mentén biztosíthat magasabb fokú beruházás ösztönzést. A hatáskör-megosztás elve kapcsán szükséges megjegyezni, hogy ezen megállapodások az uniós tagállamokban, így Magyarország esetében is jogharmonizációs eljárás nélkül kerülnek alkalmazásra, mivel a beruházáskönnyítés terén elfogadott rendelkezések az EU kizárólagos hatáskörébe tartoznak. Mindezek alapján a beruházáskönnyítési eszközök a beruházási környezet fejlesztésének fontos pillérét képezik, ugyanakkor ezen mechanizmusok hatékonyságához megfelelő beruházásvédelmi garanciák biztosítása szükséges.

A beruházásvédelem multilaterális dimenziójában EU-s szempontból kiemelt jelentőséggel bír a már taglalt – ICSID és UNCITRAL alatti – ISDS reform. Ezenfelül beruházásvédelmi megállapodások viszonylatában egy, az energia területén 1994-ben létrejött megállapodás, az ECT, mivel annak tagja volt valamennyi uniós tagország és regionális integrációs szervezetként az EU is. Az ECT a beruházások védelmére irányuló hagyományos koncepciót követi, tehát kitér az alapvető standardokra, mint a kisajátítás elleni védelem és a FET-elve. Az ECT tartalmazza az ISDS mechanizmusra irányuló kereteket is. Az elmúlt években az egyezmény viszont egyre több kritikát váltott ki, mivel rendelkezései számos ponton összeütközésbe kerültek az EU klímapolitikai céljaival és a Zöld Megállapodás (*European Green Deal*)²⁰³ alapelveivel. A megállapodás korszerűsítésének célja a fosszilis beruházások védelmének jövőbeli kizárására, fenntarthatósági és emberi jogi normák beépítésére, valamint az ISDS-rendszer megreformálására irányult. Az EU esetében ez abból a szempontból is sürgető volt, hogy megszüntesse az EU-n belüli energia viták jogalapját, mivel az ECT rendelkezései értelmében uniós beruházó uniós tagállammal szemben ISDS vitarendezést kezdeményezhetett, amely kapcsán a 2010-es évek elején többek között Spanyolországot majd 40 beruházó perelte

²⁰² WTO: Investment Facilitation for Development (IFD) Agreement
<https://www.wto.org/english/tratop_e/invfac_public_e/invfac_intro_e.htm>

²⁰³ The European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent
<https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en>

be egy közpolitikai intézkedése miatt,²⁰⁴ amely által ma Spanyolország az ECT alatti egyik legtöbb kártérítést meg nem fizető ország egyike.²⁰⁵ Annak ellenére, hogy a megállapodást – bár néhány kulcsállam kilépése mellett, de – sikerült modernizálni, az EU, valamint a tagállamok javarésze – köztük Németország, Franciaország, Hollandia és Spanyolország – szintén kilépett a megállapodásból. Az ezzel kapcsolatos, ISDS reformhoz köthető további uniós aggályok a későbbiekben kerülnek kifejtésre.

A beruházásvédelem jelenlegi uniós modellje tehát több szinten építkezik. Az új generációs szabadkereskedelmi és beruházásvédelmi megállapodások a gazdasági liberalizációt és a jogvédelmet egységes szabályozási keretbe foglalását igyekeznek elérni, míg az EU egyre aktívabb szerepet vállal a multilaterális jogfejlődés alakításában is, ideértve az ICS és a leendő átfogó és állandó beruházásvédelmi bíróság intézményesítését. Az uniós beruházásvédelmi szakpolitika WTO terén a beruházáskönnyítésre, továbbá az energiaágazatban az ECT-ből eredő kihívások kezelésére összpontosít. Ezen folyamatok mögött az az alapvető szemléletváltás húzódik meg, hogy az EU beruházásvédelme immár nem kizárólag a beruházók jogainak garantálását, hanem a beruházás és a közérdek közötti új egyensúly megteremtését tekinti céljának, igazodva a jelenkor alapelveihez. Az uniós beruházásvédelmi politika ezzel egy értékalapú, fenntarthatóságközpontú és jogilag integrált modell felé fejlődik, amely a globális beruházásvédelmi rendszer reformjának egyik legfontosabb irányát jelöli ki. Továbbá harmadik pillérként mind a mai napig a tagállami BIT-ek biztosítják a szélesebb körű uniós beruházók védelmére irányuló lefedettséget olyan államok vonatkozásában, ahol az EU még nem kezdte meg tárgyalásait.

III.3. Kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások

A fentiekben meghatározott jogi eszközök mellett továbbra is kiemelt szerepet játszanak a tagállamok által – javarészen még a 20. században – kötött kétoldalú beruházásvédelmi

²⁰⁴ Jesús Alfonso SOTO PINEDA – Evelyn GACITÚA – Fernando GONZÁLEZ – Elena LUCAS: Spain, and the Crisis of Investment Arbitration: Extra-EU Jurisdictions as Alternative enforcement Forums. *Behavior&Law Journal*, Vol. 11. No. 2. 2025. 134.; Nikos LAVRANOS: Spain Tops the Ranking as the Most Non-compliant State: Main Findings of the 2024 Report on Compliance With Investment Treaty Awards. *Kluwer Arbitration Blog*, 2025. január 3. Letöltve: 2026. augusztus 20. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/spain-tops-the-ranking-as-the-most-non-compliant-state-main-findings-of-the-2024-report-on-compliance-with-investment-treaty-awards/>>

²⁰⁵ Amélie NOILHAC: Renewable energy investment case against Spain and the quest for regulatory consistency. *Questions of International Law*. 2020. június 14. Letöltve: 2023. december 13. <<https://www.qil-qdi.org/renewable-energy-investment-cases-against-spain-and-the-quest-for-regulatory-consistency/>>

megállapodások. Jogi helyzetük átmenetileg bizonytalanná vált a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével, mivel 2009 környékén a tagállamok által több mint 1000 kétoldalú megállapodás volt hatályban, mialatt az EU kizárólagos hatáskörébe került az FDI tárgyköre, így lényegében ezen megállapodások jövője is.

III.3.1. Extra-EU beruházásvédelmi megállapodások

Az európai beruházásvédelem alapját a tagállamok által létrehozott kétoldalú beruházásvédelmi egyezmények képezik, a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta az EU azonban fokozatosan egységesíti a beruházásvédelmi szabályozást. Az EU tehát megkezdte a tagállami BIT-ek „uniósítását”, azaz az újtípusú uniós megállapodások révén a BIT-ek jogi és intézményi betagozódását az uniós jogrendbe.

Az EU tárgyalásait lezárta Kanadával, Szingapúrral, Vietnámmal, valamint Mexikóval és Chilével. Jelenleg tárgyalásokat folytat többek között Indiával, Indonéziával és az ASEAN-országokkal. Mialatt India a tárgyalások megkezdésével párhuzamban elkezdte felmondani az uniós országokkal kötött beruházásvédelmi megállapodásokat.²⁰⁶ Ezen megállapodásokat stratégiai szerepük miatt azonban nem konzekvens lépés felmondani,²⁰⁷ beruházói perspektívából a *lex posterior derogat legi priori* elv alapján célszerű bevárni, hogy annak helyébe az uniós megállapodás lépjen. A megállapodások felmondása ugyanakkor nem egyenlő a beruházások védelmének megszüntetésével, mert az egyezmények ugyanis tartalmazzák az ún. *sunset* klauzulát, amely a megállapodás felmondását követően a felek által megegyezett – általában további 5-10-20 évig – biztosítják a felmondásig a már beruházott külföldi befektetők védelmét.

A jogfolytonosság biztosítása érdekében az EU az Európai Parlament és a Tanács 1219/2012/EU rendeletével²⁰⁸ biztosít átmeneti jogi keretet a meglévő kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások fenntartásához, valamint az esetleges további tárgyalásokhoz egyes uniós tagállamok és nem uniós országok között. A nemzetközi közjog

²⁰⁶ Ld. India ezidáig 22 uniós tagállammal mondta fel a megállapodást, Litvánia kivételével. <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/96/india>>

²⁰⁷ HORVÁTHY (2019) i.m. 100.

²⁰⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1219/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a tagállamok és harmadik országok közötti kétoldalú beruházási megállapodások tekintetében átmeneti rendelkezések megállapításáról (HL 351/40, 2012. 12. 20.)

alapján ezen megállapodások továbbra is hatályban voltak, ugyanakkor a Lisszaboni Szerződésben foglaltakból kiindulva egyfajta jogsértő helyzet alakult ki, mivel tagállami hatáskör hiányában a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásokat az uniós jogba ütköző szerződéseként értelmezendők.²⁰⁹ A megállapodások hatályban tartása azonban helyénvalónak tűnt mindaddig, amíg azokat az EU beruházásvédelmi megállapodásaival fel nem váltják. Ez a rendelet tehát azon feltételrendszer meghatározására szolgál, amellyel biztosított a megállapodások uniós összhangja. Ennek következtében egy tagállami beruházásvédelmi megállapodás abban az esetben lehet hatályban, ha a megállapodás nem ütközik az uniós jogba, vagyis összhangban van az EU beruházásvédelmi szakpolitikájával, valamint az EB nem jelezte a harmadik állammal kapcsolatban a tárgyalások megkezdésére irányuló szándékát.

A rendelet értelmében a tagállamok (1) megtarthatták a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően harmadik országokkal kötött beruházásvédelmi megállapodásaikat, amennyiben azok összhangban vannak az uniós joggal, ugyanakkor tájékoztatási kötelezettség mellett, amelyet az EB fele kellett intézni. A rendelet III. fejezete szabályozza (2) a megállapodások módosítására, valamint létrehozására irányuló uniós felhatalmazás keretrendszerét. Ez alapján a tagállamoknak mind a hivatalos tárgyalások megkezdésére, mind a tárgyalások befejezését követően bizottsági felhatalmazást szükséges kérni, mialatt az EB a tárgyalások folyamán kérelmezheti a tárgyalásokon való részvételét is. A rendelet továbbá (3) együttműködési kötelezettséget is előír a tagállamok részéről, ami folyamatos tájékoztatási kötelezettséget jelent a tárgyalások és ratifikációs folyamatok állásáról, mivel az EU végrehajtó szerve, az EB lényegében a tagállami szerződéskötések felügyeletéért és koordinálásáért is felelős. A tagállamok ezáltal nem veszítették el a lehetőséget további beruházásvédelmi megállapodások létrehozása tekintetében, de ez a tevékenység ma már bizonyos korlátok között, az uniós jogi és politikai keretekhez kötötten történhet.

A rendelet 15. cikke értelmében az EB-nak jelentéstételi kötelezettsége van a rendelet alkalmazása vonatkozásában, amelyre 2020-ban került sor.²¹⁰ A statisztikai adatok mellett az EB ezen dokumentumában ajánlja, hogy a rendelet III. fejezete – ami további BIT létrehozására ad felhatalmazást – továbbra is az uniós beruházásvédelmi szabályozás szerves része legyen,

²⁰⁹ HORVÁTHY (2019) i.m. 99-100.

²¹⁰ A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK a tagállamok és harmadik országok közötti kétoldalú beruházási megállapodások tekintetében átmeneti rendelkezések megállapításáról szóló 1219/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásáról COM(2020) 134 final

így az extra-EU BIT-ek létrehozása bizonyos feltételek mellett, de továbbra is adott a tagállamok részére.

III.3.2. Intra-EU beruházásvédelmi megállapodások

Az 1219/2012/EU rendelet átmeneti rendelkezései felhatalmazást biztosítanak a tagállamoknak, így EU-n kívüli országokkal továbbra is fennáll a beruházásvédelmi megállapodások létrehozásának lehetősége.²¹¹ A jogbiztonság megteremtése érdekében viszont ezeknek a megállapodásoknak a megreformált uniós megközelítés kulcsfontosságú elemeit és normáit már tartalmazniuk kell. Ezzel szemben az EU a tagállamok közötti BIT-ek rendszerét – fokozatos lépések mellett, de – mára már felszámolta. Az EB az elmúlt évtizedekben többször is kísérletet tett az általa belső piaci anomáliaként²¹² titulált helyzet megszüntetésére. Ennek kapcsán Korom Veronika az EB-nek az intra-EU beruházásvédelem megszüntetésére irányuló eszközrendszerét három fő kategóriára bontja: *amicus curiae* beadványok, kötelezettségszegési eljárások, választottbíróági ítéletek végrehajtásának elutasítása.²¹³

Az EB a választottbíróági eljárások alatti *amicus curiae* beadványában már a 2004-es *Eastern Sugar v. Czech Republic* ügyben²¹⁴ kifejtette, hogy a választottbíróóságok az uniós jog értelmezésekor nem gyakorolhatnak joghatóságot. Álláspontja szerint az EU-hoz történő csatlakozással ezen megállapodások összeegyeztethetetlenek az uniós joggal, különösen az EUMSZ (akkor még EK-Szerződés) 267. és 344. cikkével, mivel a párhuzamos vitarendezés sérti az uniós jog egységét és ellentétesek a belső piac elvével. Ahogy Mohay az EUB állandó ítélkezési gyakorlatára hivatkozva rögzíti,²¹⁵ amennyiben egy nemzetközi megállapodás megsérti a hatásköri rendet, úgy az uniós jogrend autonómiáját is,²¹⁶ tekintettel az uniós jog tiszteletben tartásának és alkalmazásának biztosítására. Ez az EUSZ 4. cikk (3) bekezdésének

²¹¹ 1219/2012/EU rendelet 7. cikk

²¹² *Achmea B.V. v The Slovak Republic* c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 177.p.

²¹³ Veronika KOROM: The impact of the Achmea ruling on intra-EU BIT investment arbitration – A Hungarian perspective. In: *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*. 1st ed. Eleven, 2020. 58-59.

²¹⁴ *Eastern Sugar B.V. (Netherlands) v. The Czech Republic*, SCC Case No. 088/2004

²¹⁵ Ld. 1/91 vélemény, (EU:C:1991:490) 35.p.; 1/00 vélemény, (EU:C:2002:231) 11. és 12.p.; C-459/03 c. Bizottság kontra Írország ítélet, (EU:C:2006:345) 123. és 136.p.; Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság ítélet, (EU:C:2008:461) 282.p.; Costa-ítélet, (EU:C:1964:66) 1159. és 1160.p.; Internationale Handelsgesellschaft ítélet, (EU:C:1970:114) 3.p.; 1/09 vélemény, (EU:C:2011:123) 68.p.

²¹⁶ MOHAY Ágoston: Külső fórumok és az uniós jog autonómiája. In KIS KELEMEN Bence – MOHAY Ágoston – PÁNOVICS Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet Bruhács János 80. születésnapja tiszteletére*. PTE-ÁJK 2019. 55.

első albekezdésébe foglalt lojális együttműködés elvéből, valamint az EUSZ 2. cikkéből – ami megerősíti a tagállamok közötti kölcsönös bizalom fennállását – ered.²¹⁷ Erre vonatkozóan a választottbírók előtt a tagállamok szintén joghatósági kifogást tettek. Ellenben az a tendencia volt megfigyelhető, hogy egy régi uniós állam (tőkeexportáló) továbbra is a BIT-ek fenntartását támogatta, míg az újonnan csatlakozott (leginkább tőkeimportáló) uniós ország gazdaságpolitikai érdekei mentén utasította el azok uniós csatlakozást követő felhívhatóságát.²¹⁸

Már önmagában specifikussá teszi az a helyzetet, hogy tárgykör alatt a jogértelmezés valamelyest kontextusfüggő. Az EB az uniós jog elsőbbségének elvéből indult ki, addig a nemzetközi beruházási választottbírók léte nemzetközi jogi alapokból származik.²¹⁹

A fentebb megfogalmazottak értelmében az EU-n belüli BIT-ek két perspektívája eltérő megállapítást eredményezett. Ahogy Szabados Tamás is kiemeli, a nemzetközi jogi szempontból végzett elemzések szerint az intra-EU BIT-ek, vagy azok egyes rendelkezései nem tekinthetők megszüntetettnek. A tagállami BIT és az abban foglalt ISDS-kikötés addig hatályban marad, amíg annak megszüntetésére a szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény²²⁰ (*Vienna Convention on the Law of Treaties*, VCLT) 59. cikke értelmében sor nem kerül, ami a VCLT 65–68. cikkben lefektetett eljárási szabályok szerint történik, mivel a vizsgált szerződések elsődleges célja nem azonos.²²¹ Tehát amíg az intra-EU BIT-ek tekintetében a formális kritériumok nem valósultak meg,²²² azok a nemzetközi jog értelmében továbbra is hatályban vannak.²²³ EU-s oldalról Szabados azonban nem tartja ennyire egyértelműnek a fennállt kollízió értékelését, ugyanakkor a helyzet feloldását az EUB hatáskörébe determinálta,²²⁴ ami be is igazolódott.

²¹⁷ MOHAY i.m. 55.

²¹⁸ SZABADOS Tamás: A tagállamok közötti beruházásvédelmi egyezmények az uniós jogban. *Állam- és Jogtudomány*. 8(3), 2017. 18.

²¹⁹ SZALAI (2021B) i.m. 111.

²²⁰ Szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés – kihirdetve: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

²²¹ August REINISCH: Articles 30 and 59 of the Vienna Convention on the Law of Treaties in Action: The Decisions on Jurisdiction in the Eastern Sugar and Eureko Investment Arbitrations. *Legal Issues of Economic Integration*, Vol. 39. Issue 2. 2012. 167.

²²² Ld. Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 231-238. p.

²²³ SZABADOS (2017) i.m. 18-21.

²²⁴ SZABADOS (2017) 20-21.

Az múlt évtizedben uniós szemszögből a VCLT 30. cikkének (3) bekezdése szerint a *lex posterior derogat legi priori* elv vált irányadóvá. Abból kifolyólag, hogy átfedés van az EU-n belüli BIT-ek és az EUMSZ-ben foglalt rendelkezések között: ez megalapozottságot ad arra vonatkozóan, hogy a tagállami beruházásvédelmi megállapodásokat lényegében felváltotta az EU belső szabályozási rendszere. Ezen szerződések tárgyi hatály bizonyos pontig egyezik, vagyis az EUMSZ és EUSZ lefedi a beruházásvédelem tárgyi hatályát, mivel az EU mind a tőke szabad mozgásához, valamint a jogvédelemhez való jog hozzáférését is jogi garanciák mellett biztosítja. Mindemellett az EUMSZ 351. cikke kitér²²⁵ a szerződések kollíziója esetén fennálló kötelezettségekre is, azonban ebben az esetben nem alkalmazható. Annak ellenére, hogy az intra-EU BIT-ekként említett nemzetközi megállapodások többsége az EU-hoz történő csatlakozás előtt jött létre, mintegy extra-BIT-ként, a tárgybeli cikk kizárólag olyan megállapodásokra vonatkozik, amely harmadik állammal jött létre, tehát, tagállamok vagy csatlakozó államok közötti szerződések esetén nem alkalmazható, ilyen esetben egyértelmű az uniós jog elsőbbsége.²²⁶

Az EU által fenntartott álláspont – amely a VCLT 30. cikkére hivatkozott és ezekből vont következtetéseket – vitatható. Az azonos tárgyú egymást követő szerződések alkalmazására irányuló 30. cikk feltételezi a normák ütközését is,²²⁷ tehát a tárgykör uniós jogban történő szabályozását. A belső piac elsődleges célja a tagállamok közötti szabad mozgásra irányul, míg a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások nevükből adódóan is a beruházások ösztönzése mellett a beruházások védelmét szabályozzák,²²⁸ kitérve a tulajdonvédelemre és a hatékony vitarendezési mechanizmusra is. Ahogy Nagy Csongor István is rávilágít ezen lényegi elemek

²²⁵ EUMSZ 351. cikke (az EKSz. korábbi 307. cikke):

„Az egyrészről egy vagy több tagállam, másrészről egy vagy több harmadik állam által egymás között 1958. január 1-je előtt, illetve a csatlakozó államok esetében a csatlakozásukat megelőzően kötött megállapodásból eredő jogokat és kötelezettségeket a Szerződések rendelkezései nem érintik.

Annyiban, amennyiben ezek a megállapodások nem egyeztethetők össze a Szerződésekkel, az érintett tagállam vagy tagállamok megteszik a megfelelő lépéseket a megállapított összeegyeztethetlenség kiküszöbölésére. A tagállamok e cél érdekében szükség esetén segítséget nyújtanak egymásnak, és amennyiben indokolt, egységes magatartást tanúsítanak.

Az első bekezdésben említett megállapodások alkalmazása során a tagállamok figyelembe veszik azt, hogy a Szerződések szerint az egyes tagállamok által nyújtott előnyök az Unió létrehozásának szerves részét képezik, és ezáltal elválaszthatatlanul összekapcsolódnak a közös intézmények létrehozásával, ez utóbbiak hatáskörrel történő felruházásával, valamint ugyanilyen előnyöknek az összes többi tagállam részéről történő biztosításával.”

²²⁶ SZABADOS (2017) i.m. 24-25. Ld. továbbá C-482/09. sz. ügy Budějovický Budvar kontra Anheuser-Busch Inc., EUB 2011. szeptember 22-i ítélet (ECLI:EU:C:2011:605): két tagállam között létrejött nemzetközi megállapodásban rögzítettek nem alkalmazhatók az adott két tagállam viszonylatában, ha megállapítható, hogy azok az uniós szerződésekbe ütköznek.

²²⁷ Csongor István NAGY: Intra-EU Bilateral Investment Treaties and EU Law After Achmea: “Know Well What Leads You Forward and What Holds You Back”. *German Law Journal*, Vol. 19 Issue 1 2018. 1000.

²²⁸ REINISCH (2012) i.m. 167.

közvetett módon ugyan megjelennek az uniós szabályozási keretben, de teljes körű védelmet nem biztosítanak a beruházók számára. Több jogforrás, köztük az EU Alapjogi Chartája²²⁹ is, elsődlegesen az EU intézményeire alkalmazandó.²³⁰

Felmerült továbbá, hogy a helyzet aláassa az uniós jog egységét a megkülönböztetés tilalma elvének²³¹ megsértésével, ugyanis gazdasági érdekszemlélettel nézve az egyenlőtlen versenyfeltételek torzító hatással lehetnek a belső piacra.²³² A diszkriminációból eredő jogsérelmet ugyanis a tényállás jellemzői és azok belső piachoz való viszonya határozza meg, ami feltételezi azt is, hogy az uniós jog hatálya csak eseti alapon állapítható meg. Az EUB joggyakorlata alapján olyan ügyekben, amelyek nemzeti eljárásjogi rendelkezéseket érintettek – amelyek a külföldi felpereseket biztosíték nyújtására kötelezték a perköltségek fedezetéül –, a Bíróság rámutatott, hogy habár az EUMSZ 18. cikke széles hatállyal bír, kizárólag abban az esetben alkalmazandó, ha az érintett szabályozás hatással van a tagállamok közötti áruk vagy szolgáltatások kereskedelmére.²³³ Ebből következően általánosságban az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások és az uniós jog között nem áll fenn ellentét az EUMSZ 18. cikke alapján. Bár a határokon átnyúló elemet tartalmazó ügyek elvileg az EUMSZ 18. cikkének hatálya alá eshetnek, ez csak eseti mérlegeléssel dönthető el. Emellett az EUB-nak a kettős adóztatásról szóló egyezményekkel kapcsolatos gyakorlata is erős analógiát adhat, mivel ezen, adózási előnyöket tartalmazó szerződések sem tekinthetők ellentétesnek az EUMSZ 18. cikkével, ami alátámasztaná, hogy beruházásvédelmi tárgykör alatt a cikk nem teszi szükségessé az intra-EU BIT-ek megszüntetését. Hindelang szerint ugyanakkor kétséges ennek átvitele.²³⁴ Abban az esetben, ha az analógiát fenntartjuk, megállapítható, hogy ha a BIT-eket diszkriminatívnak is minősítenék, az ebből fakadó jogi következmény nem azok eltörlése, hanem előnyeik más tagállami beruházókra való kiterjesztése lenne.²³⁵

²²⁹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 17. cikk 83/02 HL

²³⁰ NAGY (2018) i.m. 998.

²³¹ EUMSZ 18. cikk kifejeződése: *Eastern Sugar v. The Czech Republic c. (Final Award)* 106.p.; *Achmea v. The Slovak Republic c. (Award on Jurisdiction)* (8.lbj.) 183–184.p.

²³² BARTHA Ildikó: *Nemzetközi szerződések mozgásában*. Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó 2015. 194.

²³³ Case C-43/95, *Data Delecta Aktiebolag and Ronny Forsberg v. MSL Dynamics Ltd.*, 1996 E.C.R. I-04661 15; Case C-323/95, *David Charles Hayes and Jeannette Karen Hayes v. Kronenberger GmbH*, 1997 E.C.R. I-01711, 17.p.

²³⁴ Steffen HINDELANG: *Members States BITs – There's Still (Some) Life in the Old Dog Yet*. In: Karl P. SAUVANT (ed.): *Yearbook of International Investment Law & Policy 2010-2011*. Oxford, 2012. 223.

²³⁵ Nikos LAVRANOS: *New Developments in the Interaction between International Investment Law and EU Law. The Law and Practice of International Courts and Tribunals*. 2010/9. 433.; SZABADOS (2017) i.m. 33.; NAGY (2018) i.m. 1008-1012.

Az EU általi érvelés tehát több szempontból is vitatható, megkérdőjelezve az uniós jogértelmezést, melyet a gyakorlat is megerősített: mivel a választottbírószági panelek a nemzetközi jogból származtatják létjogosultságukat, ezért az intra-EU BIT-ekben megtalálható specifikus jogszabályhely, a választottbírószághoz fordulás joga a másik tagállam beruházói számára ekkor még nyílt terepet kínált a jogviták ilyen módon történő rendezéséhez.

Az EB továbbá – Korom által megállapított eszköztár kapcsán, másodrészt – politikai nyomást gyakorolva kötelezettségszegési eljárásokat indított. 2009-ben több tagállammal szemben elvárt kötelezettségként jelezte a beruházásvédelmi megállapodásaik uniós joggal való összeegyeztethetőségét.²³⁶ Majd 2015-ben az EB egyes BIT-ek explicit megszüntetésére öt tagállammal – Ausztria, Hollandia, Románia, Svédország és Szlovákia – szemben is kötelezettségszegési eljárást indított,²³⁷ mivel azokat az uniós joggal összeegyeztethetetlennek ítélte meg.²³⁸ Az EB célkitűzése valószínűsíthetően arra irányult, hogy az intra-EU BIT-eket a tagállamok egységesen szüntessék meg, ugyanakkor nem minden tagállammal szemben élt az eljárás megindítására fennálló jogával. A kötelezettségszegési eljárások egyfajta szimbolikus értelmezéssel bírtak, mivel alapvetően ezen öt tagállam alakította az EU-n belüli beruházási vitarendezés jelentősebb részét, valamint bizonyos tagállamok már kifejezték hajlandóságukat a BIT-jeik közel jövőbeli rendezésére; azonban ez a lépés sem vezetett átfogó eredményhez.

Harmadrészt az EB a tagállami ellenállás hatására az uniós beruházók irányában tett szigorító lépéseket, azzal a céllal, hogy ellehetetlenítse őket a választottbírószági ítéletek végrehajtásától. A US Steel kontra Szlovákia ügyben végül a beruházó elállt a beruházási választottbírószági jogvitától.²³⁹ A Micula testvérek kontra Románia ügyben²⁴⁰ viszont választottbírószági ítélet született, amelynek végrehajtása kapcsán az EB állásfoglalást tett.²⁴¹ Az EB határozatot hozott a Micula-ügyben tett észrevételei alapján arra vonatkozóan, hogy a nemzetközi

²³⁶ Case C-205/06 European Commission v Austria (2009-ECR I-1301); Case C-118/07 European Commission v Finland (2009-ECR I-1301); Case C-249/06 European Commission v Sweden (2009-ECR I-1335)

²³⁷ Commission Asks Member States to Terminate Their Intra-EU Bilateral Investment Treaties (Press Release, IP/15/5198, 2015)

²³⁸ SZABADOS (2017) i.m. 26.; KOROM (2020) i.m. 58.

²³⁹ Luke Eric PETERSON: INVESTIGATION: Intervention by EU Commission – and expression of doubts on enforceability – preceded investor's decision to drop intra-EU BIT claim. *IAReporter*, 21 October 2014. Ld. KOROM (2020) i.m. 58-59.

²⁴⁰ Ioan Micula, Viorel Micula, S.C. European Food S.A., S.C. Starmill S.R.L. and S.C. Multipack S.R.L. v. Romania, ICSID Case No. ARB/05/20

²⁴¹ Ld. EB határozat 2015/1470 (L 232/43, 2015. 4. 9.), Választottbírószági ítélet (I. Micula, V. Micula, S.C. European Food S.A., S.C. Starmill S.R.L. and S.C. Multipack S.R.L. v. Romania, ICSID Case No. ARB/05/20, Final Award), EUB törvényszék ítélete (T 624/5 c. European Food és társai kontra Bizottság, (kibővített második tanács, (ECLI:EU:T:2019:423).

választottbíróóság általi ítéletben megállapított kártérítés az európai uniós állami támogatási politikára vonatkozó szabályokkal ellentétes. Az EB szerint a kártérítés függetlenül attól jogtalan, hogy a Micula testvérek jogérvényesítésének alapja Románia uniós csatlakozását megelőzően keletkezett. Az EUB ítéletében az EB hatáskörének hiányáról és az uniós jognak a Románia csatlakozása előtti helyzetekre való alkalmazhatatlanságáról döntött, és megsemmisítette az EB határozatát,²⁴² amit aztán vissza is vont, így az EB több esetben is ezt az eszközt – a jogellenes állami támogatás deklarációját – alkalmazza a választottbíróósági ítéletek végrehajtásának megakadályozása céljából.²⁴³

Összességében, ahogy Kovács Bálint is fogalmaz, a kezdeti intervenció jelentősnek bizonyult, ennek ellenére a tovaryűrűző hatások korlátozottak maradtak,²⁴⁴ mivel továbbra is alkalmazásra kerültek az intra-EU BIT-ek, esetlegesen azok végrehajtása vált nehézkessé.

²⁴² Ezt később visszavonta. (Ld. C-638/19 P ECLI:EU:C:2022:5)

²⁴³ KOROM (2020) i.m. 59.

²⁴⁴ KOVÁCS (2022) i.m. 140. „*Although the splash was significant, the ripples had limited effects.*”

IV. INTRA-EU BERUHÁZÁSVÉDELMI MEGÁLLAPODÁSOK MEGSZÜNTETÉSE²⁴⁵

Az uniós és nemzetközi jog jelenkori beruházásvédelmi kollíziójának alapjait előidéző, az EU-s beruházásvédelem mérföldkövének számító lépésre, egészen a 2010-es évek második feléig kellett várni. Az *Achmea versus Szlovák Köztársaság* választottbírósi eljárással²⁴⁶ kapcsolatos EUB előzetes döntéshozatali eljárásában az EU megfelelő jogi keretek között nyilatkozhatott a tagállamok között fennálló BIT-ek egyes rendelkezéseinek uniós joggal való összeegyeztethetőségéről.

Az ügybeli döntéshozatal az uniós jog és nemzetközi jog közötti intézményi rend alaposabb kiértékelésével mind intézményi, mind gazdasági és szakpolitikai változást ígért. Tekintettel arra, hogy fő kérdése arra irányult, hogy az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások választottbírósi kikötése veszélyezteti-e az EU autonómiáját, megjelenik a jogi pluralizmus problematikája, ami lényegében egy állandó és koherens nemzetközi beruházásvédelmi jog hiányából és az uniós jog sajátos, *sui generis* jellegéből ered.²⁴⁷ Az EU ezen ítéletével ugyanis az uniós jog elsőbbségét hirdetve plauzibilis vitarendező joghatóságát igyekszik fenntartani a nemzetközi jogi környezetben.²⁴⁸ Azt, hogy jogszerűen teszi-e, csak az *Achmea*-döntés és az azt követő jogalkalmazás és jogalkotás igazolhatja.

IV.1. Az *Achmea* ügy

Az intra-EU BIT megszüntetése kapcsán mérföldkönek számító jogeset, az *Achmea*-ügy egy hosszas választottbírósi eljárásan született ítéletet követően került az EUB elé. Az *Achmea* ügy meghatározó a jelen uniós beruházási jogalkotási folyamatok elindulása szempontjából, ezért álláspontom szerint megkerülhetetlen részletes elemzése.

²⁴⁵ Jelen fejezet részben a szerző korábban megjelent tanulmányán alapul (SZALAI Ildikó: A nemzetközi beruházási konfliktusok vitarendezésének sajátos útja: az *Achmea*-ügy és hatása. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, LXV. évf., 2021. május–június 106–121.), annak átdolgozása és kiegészítése mellett.

²⁴⁶ *Achmea B.V. v The Slovak Republic* c. (8.lbj.)

²⁴⁷ SZALAI (2021B) 108-109.

²⁴⁸ Matej AVBELJ: The EU and the Many Faces of Legal Pluralism Toward a Coherent or Uniform EU Legal Order? *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, No.2. 2006. 382.

IV.1.1. Tényállás

Az Eureko BV, egy holland biztosítási csoporthoz tartozó korlátolt felelősségű társaság, amely nemzetközi szinten biztosítási szolgáltatásokkal, köztük vagyonkezelés és banki tevékenységek mellett egészségbiztosítással foglalkozik. Az Eureko a Union Insurance szlovák állami vállalatban 1997-ben szerzett részesedése által megjelent a szlovák piacon. Ezt követően a Szlovák Köztársaság 2004-es – bel- és külföldi magán-egészségbiztosítási szolgáltatás nyitását szolgáló – egészségügyi reformja kapcsán 2006-ban leányvállalatot is alapított, 100 %-os tulajdonrészesedés mellett, Union Healthcare néven. Fő tevékenysége magán-egészségbiztosításra irányult, 72 millió euró alaptőkével. A Szlovák Köztársaság 2006-os kormányváltása azonban radikális újítást – illetve az intézkedéseket értékelve – visszalépést hozott. Jogszabályi változás keretében részben visszaállamosította a piacot, többek között megtiltva az egészségbiztosítási tevékenységből származó nyereség felosztását és a biztosítási portfóliók értékesítését is. A holland beruházó gazdasági tevékenységét érintve – az állami intézkedésre válaszul – az Eureko BV 2008-ban választottbírószági eljárást indított Szlovákiával szemben, alapul véve a szlovák-holland BIT-ben szereplő eljárásjogi rendelkezést, az ISDS-t.²⁴⁹ Az anyavállalat álláspontja szerint a Szlovák Köztársaság által meghozott intézkedések megsértették a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodás tisztességes és méltányos elbánásmódra irányuló 3. cikk (1)-(2) bekezdését, valamint a nyereség és osztalék szabad átutalására vonatkozó 4. cikkét és a kisajátítással kapcsolatban hozott 5. cikk rendelkezései, mivel a Szlovák Köztársaság jogellenes közvetett kisajátítással élt. A felperes fél a kárt több mint 100 millió euróban határozta meg.²⁵⁰

Az Eureko 2008-ban az EB-hoz is panasszal fordult, amely kötelezettségi eljárást kezdeményezett a Szlovák Köztársasággal szemben a szlovák szakpolitika felülvizsgálatára.²⁵¹

IV.1.2. Választottbírószági eljárás

A választottbírószági eljárás a hágai Állandó Választottbírószág (*Permanent Court of Arbitration*, PCA) alatt létrehozott panel előtt, az UNCITRAL Szabályzata alapján folyt. A

²⁴⁹ Netherlands - Slovakia BIT (1991) 8. cikke

²⁵⁰ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 1-28.p.

²⁵¹ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 55.p.; Infringement No. 2008/4268. 20 August 2009

választottbíróági eljárás helyszínéül a németországi Frankfurt am Main városát jelölték, így az eljárás a német jogon alapult, ami az ügy kiemelten fontos eleme arra vonatkozóan, hogy a választottbíróági döntés végül az EUB elé kerülhetett.

A választottbíróági eljárásban a Szlovák Köztársaság joghatósági kifogást tett uniós tagságára hivatkozással, és tagadta, hogy az Eureko bármely követelése ténylegesen megalapozott lenne. Joghatósági kifogásában kifejtette, hogy a BIT Szlovákia 2004-es EU-hoz történő csatlakozásával a VCLT 59. cikke alapján megszűnt. A jogi érvelés hasonlóan a korábban már említett Eastern Sugar üggyhöz, a BIT és az EK-Szerződés összehasonlításán alapult. A két jogszabály tárgyi hatálya egyazon beruházási körre terjed ki, egyazon céllal hozták létre őket, így egyazon védelmet biztosítanak, egyenértékű jogorvoslat mellett. A szlovák állam állásfoglalásában példaként hozta többek között a BIT 3. cikkében szereplő méltányos és tisztességes elbánásmód kapcsán az EK-Szerződés 12. (diszkriminációmentesség) és 43. cikkét (letelepedés szabadsága), valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájában rögzített megkülönböztetés mentesség és egyenlő elbánásmód elvei közötti hasonlóságot, valamint az EU által az EK-Szerződés 56. cikkében biztosított tőke szabad mozgását, ami a BIT átutalásokra vonatkozó cikkében foglaltakkal megegyező védelmet biztosít a szlovák uniós csatlakozás óta. A kétoldalú megállapodásban kiemelt sajátos elemére, a kisajátítás esetére vonatkozó kártalanítás vonatkozásában pedig az uniós jog általi alapvető jogok közé sorolt tulajdonvédelmet emelte párhuzamba, valamint szintén az EK-Szerződés 43. cikkét, a letelepedés szabadságát. Eszerint a tagállamoknak biztosítani kell, hogy az uniós állampolgárok a másik tagállamban ugyanazokat a feltételeket élvezzék, mint a saját állampolgáraik, ami magában foglalja a gazdasági tevékenységek zavartalan működését.²⁵²

Kiemelte emellett az EK-Szerződés 48. cikk (1) bekezdését is, amely szerint az EU valamennyi polgárát – természetes és jogi személyt – egyaránt védelem illeti meg. A jogorvoslati rendszer kapcsán pedig azzal érvelt, hogy a beruházások az uniós jog alatt nemzeti bíróságok előtt érvényesíthetik a jogi igényeiket. Ez a bírósági rendszer ugyanazt a célt szolgálja, mint egy választottbíróóság. A cél pedig a beruházók védelme, amely alatt jogvédelem, tehát jogellenes károkozásért a beruházók részére kártérítés jár, amit az EUB már a Francovich kontra Olasz Köztársaság ügyében²⁵³ megerősített. Ez az érvelés azonban csak részben fedi le a jelen

²⁵² Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.Ibj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 58-59.p.

²⁵³ C-6/90 - Francovich és Bonifaci kontra Olaszország (ECLI:EU:C:1991:428) 1999. november 19.

tárgykört, mivel a hivatkozott ügyben az EUB azt mondta ki, hogy egy tagállam köteles kártérítés megfizetésére, abban az esetben, amelyet uniós jogot sértő magatartása eredményez. Továbbá az Eureko által felhozott két korábbi, hasonló ügyben hozott ítélet²⁵⁴ jelen ügyre való kivetítését is elutasította, arra hivatkozással, hogy a választottbírószági rendszer nem precedens jellegű bíraskodás, és megkérdőjelezte az Eastern Sugar ügyben eljáró panel döntését is, mivel nem vette figyelembe az uniós intézmény működésének alapjait, kiemelve az EUB hatáskörét.²⁵⁵

A Szlovák Köztársaság mindemellett kitért a VCLT 30. cikkére is, amely az azonos tárgyú, egymást követő szerződések alkalmazására irányulva a *lex posterior derogat legi* elv alapján mondja ki a választottbírószág joghatóságának hiányát. Álláspontja szerint, ha a VCLT 59. cikke alapján nem ismerhető el a BIT megszűnése, a 30. cikk (3) bekezdése válhat irányadóvá, mivel a választottbírószági eljárás a BIT bizonyos cikkeinek megsértését vizsgálja, amelyeket már felváltották az EK-Szerződés bizonyos rendelkezései. A választottbírószágnak azonban nincs joga az uniós jog alkalmazására és értelmezésére, így a VCLT 30. cikk (3) bekezdése alkalmazhatatlanná teszi a választottbírószági eljárást, így nincs joghatósága az ügy eldöntésében.²⁵⁶

Az EB az Eastern Sugar ügyben benyújtott észrevételei felülvizsgálata mellett nyilatkozott, amely kapcsán szintén kifogást emelt az EU-n belüli beruházásvédelmi megállapodások alkalmazása vonatkozásában. Fenntartotta a belső piaci anomáliával kapcsolatos álláspontját, miszerint a BIT-ben foglalt rendelkezések javarésze az uniós jog alatt szabályozott. Az EUB szerepkörét az uniós jogi értelmezésbeli kérdésekben a Mox Plant ügyre²⁵⁷ hivatkozva hangsúlyozta, miszerint a luxemburgi bíróságnak kizárólagos joghatósága áll fent olyan jogvitákban, amelyekben az EU érintett. Analógiát vonva a jelenlegi helyzettel leszögezte, hogy egy uniós beruházó jogorvoslati jogát a tagállami bíróságok előtt érvényesítheti, esetlegesen panasszal fordulhat az EB felé.²⁵⁸ Ezt abból eredezteti, hogy az államok, köztük Szlovákia is elfogadta azt, hogy az EU-hoz való csatlakozásukkal, az általa uniós tagállammal kötött

²⁵⁴ Rupert Joseph Binder v. Czech Republic, UNCITRAL, Eastern Sugar B.V. (Netherlands) v. The Czech Republic, SCC Case No. 088/2004

²⁵⁵ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 74.p.

²⁵⁶ Uo. 92-96.p.

²⁵⁷ C-459/03 - Commission v. Ireland Ltd. részletesen: SZABÓ Marcel: A Mox Plant ügy: út az eurosovinizmus felé? *Európai Jog*, 2010/2. 18-28.

²⁵⁸ Ez jelen esetben is megtörtént.

beruházásvédelmi megállapodással szemben az uniós jog élvez elsőbbséget, ezért nem alkalmazhatóak ezen megállapodások uniós joggal ellentétes rendelkezései. Kiemelte továbbá az EU-n belüli diszkriminációmentesség elvét, melyben elutasítja a választottbíróshoz való fordulás jogának valamennyi uniós beruházóra történő kiterjesztését, mivel az az uniós bírósági rendszer integritását veszélyeztetné. Érvelésében a választottbíróságok alkalmazása kapcsán kritikusan fordult a *forum shopping* jelenséghez, és megjegyezte azt is, hogy ez a fajta bírósági fórum lényegében a tagállami bíróságokba vetett kölcsönös bizalom elvét is sérti.²⁵⁹

Vitatható módon az EB nyilatkozatában nem a megállapodások megszűnésére helyezte a hangsúlyt, hanem azok alkalmazhatóságának tilalmára, amely alapján arra a következtetésre jutott – szemben a Szlovák Köztársaság elsődleges felvetéseire –, hogy a BIT azon rendelkezései, amelyek az EU jogba ütköznek, nem alkalmazhatóak a VCLT 30. cikke alapján. Ellenben ez a logikai érvelés lényegében az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások kulcselemét, az ISDS alkalmazását ássa alá, amely ellehetetleníti a beruházások védelmének céljára létrehozott BIT-ek alkalmazását, mivel eljárásjogi rendelkezéseinek uniós jogba való ütközése által az általános jogi rendelkezések kikényszeríthetősége is vitathatóvá válik. Az EB kitért a választottbíróshoz határozatok EU-n belüli végrehajtásának kockázataira is, mivel az uniós joggal ellentétes választottbíróshoz ítéletek végrehajtása akár kötelezettségszegési eljárással is járhat, ebből adódóan az EB a választottbíróshoz eljárás felfüggesztését kérte, míg a beruházói panasz kivizsgálásra nem kerül az EU részéről, hivatkozva a holland-szlovák BIT 8. cikk (6) bekezdésére, miszerint a „kölcsönös tisztelet és udvariasság elvei” a bíróság által alkalmazandó általános jogelvek részét képezik.²⁶⁰

A VCLT 59. cikke szerinti megszűnési feltételek teljesüléséhez azonban szükséges, hogy a BIT és az akkori elsődleges primer jogforrás, az EK-Szerződés ugyanarra a tárgyra vonatkozzon, mindkét államnak így szándékában kellett állnia, hogy az Eureka beruházást már az EK-Szerződés szabályozza, valamint annak is, hogy a beruházásvédelmi megállapodás rendelkezéseinek oly mértékben összeegyeztethetetlennek kellett lennie az EK-Szerződés rendelkezéseivel, hogy a két szerződés nem alkalmazható egyszerre. Ezek a felperes szerint nem teljesültek.²⁶¹ Az ugyanazon tárgyra vonatkozó megállapításra tett észrevételei kapcsán az Eureka kiemelte, hogy egy BIT elsősorban a beruházások védelmére összpontosít, míg az EK-

²⁵⁹ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 175-177.p. 187-196.p.

²⁶⁰ Uo. 178-182.p. 188.p.

²⁶¹ Uo. 64.p.

Szerződés a tagállamok gazdasági integrációjára és a kereskedelemre irányul. A tőke szabad mozgásával és a letelepedés szabadságával nem egyenrangú a FET, vagy a választottbíráskodás lehetősége.²⁶² Tehát a felperes értelmezésében a tárgyi hatály szűken értelmezett, mivel egy-egy BIT konkrétabb rendelkezéseket, részletszabályok lefektetését biztosítja, amelyet a választottbíráóság a szóban forgó Eastern Sugar és Binder ügyben is megállapított. A VCLT 59. cikke szerint két megállapodás egyidejű alkalmazásának korlátja a részes felek szándékegysége, vagy a megállapodások tartalmabeli összeegyeztethetetlensége. Ebből adódóan megállapítható, hogy szándékegység azonban holland-szlovák viszonylatban nem állt fent, összeférhetőségükre pedig a legjobb példa a már hasonló ügyekben meghozott választottbíráósági ítéletek, amelyek megerősítik egymás mellett való alkalmazhatóságukat.

A választottbíráóság joghatósága kapcsán az EUB az Eco Swiss és Claro ügyekben²⁶³ megállapította, hogy a választottbíráóságoknak kötelességük az uniós jog alkalmazása, annak ellenére is, hogy előzetes döntéshozatali eljárásra nincs lehetőségük. Az Eureko álláspontja szerint tehát a BIT és az uniós jogforrások kiegészítik egymást. A BIT több pontja rendelkezik az esetleges jövőbeni szerződések kiegészítő jellegéről: a BIT 8. cikk (6) bekezdése kifejezetten elismeri további megállapodások figyelembevételét, sőt a 3. cikk (5) bekezdése biztosítja a más szerződésekből eredő kedvezőbb jogokra és kötelezettségekre irányuló rendelkezések esetleges alkalmazását. A BIT emellett a Szlovák Köztársaság hivatalos online felületein is hatályos megállapodásként volt feltüntetve az EU-hoz való csatlakozást követően is. Annak ellenére is, hogy a felperes EU csatlakozási szerződése tartalmazza azt a kötelezettséget, hogy a csatlakozáskor az új tagállamok felelőssége nemzetközi megállapodásaik uniós joggal való összhangjának biztosítása. A VCLT 30. cikk (3) bekezdésére tett alperesi jogi érvelés kapcsán a felperes az Eastern Sugar ügyben hozott választottbíráósági megállapítását adta elő, amely szerint a BIT és EK-Szerződés tartalma azonossága a bírósághoz fordulás jogával nem valósul meg, mivel erre az EK-Szerződés alatt nincs lehetőség.²⁶⁴

²⁶² Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 78-79.p.

²⁶³ C-126/97 - Eco Swiss China Time Ltd v Benetton International NV, C-168/05 - Mostaza Claro kontra Centro Móvil Milenium SL Ltd. részletesen RAFFAI Katalin: *A közrend fogalma a nemzetközi és a belföldi kereskedelmi választottbíráskodásban*. Pázmány Press – Doktori értekezések 10. Budapest 2014. 49-52.

²⁶⁴ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010) 97-107.p.

A választottbíróági panel 2010. október 26-i a joghatóságról, a választottbíróóság elé terjeszthetőségről és a felfüggesztésről hozott közbenső ítéletében²⁶⁵ megállapította hatáskörének fennállását, így lefolytatta az eljárást. Ennek következtében hozott 2012. december 7-i végleges ítéletében²⁶⁶ marasztalta a Szlovák Köztársaságot az Achmea B.V. társasággal szemben okozott jogsérelem miatt.²⁶⁷ A választottbíróóság a szlovák állammal szemben a keresetlevélben beterjesztett jogsérelem egy részének adott helyt, nevezetesen a nyereségfelosztás és szabad átutalás tilalmából eredően a FET klauzula és a szabad átutalásokra irányuló cikk megsértésére. A Szlovák Köztársaságot így 22,1 millió euró kártérítés, valamint ehhez igazodó kamat és egyéb eljárási költségek megfizetésére kötelezte.

Ennek kapcsán szükséges kiemelni a szlovák Alkotmánybíróság 2011. január 26-i ítéletét is, amelyben megállapította a szlovák kormány által tett jogszabálmódosítás alkotmányellenességét,²⁶⁸ ami habár az eljáró választottbíróóság hatáskörének megállapításában nyilván nem foglalt állást, de megerősítette az Achmea BV követelésének jogosságát.

IV.1.3. Előzetes döntéshozatali eljárás

A Szlovák Köztársaság álláspontja szerint a választottbíróági ítélet közrendbe ütközik, mivel (1) az eljáró választottbírói arbitrázs nem vette figyelembe a tőke szabad mozgására vonatkozó uniós jogi rendelkezéseket, (2) az EUB felé kérelemmel nem élhet, illetve (3) sértette a kártérítési összeg megállapításával védelemhez való jogát. Mindemellett (4) a BIT 8. cikkében rögzített választottbíróági kikötés kapcsán előadta, hogy az az EUMSZ 267. és 344. cikkével, valamint az EUMSZ 18. cikkével ellentétes.²⁶⁹

Ezen jogi érvelés mellett a szlovák állam a választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezése iránt nyújtotta be kérelmet a német állami bíróság előtt, amire a választottbíróági eljárás helye szerinti jog alapján²⁷⁰ volt lehetőség. Az Oberlandesgericht Frankfurt am Main a kérelmet

²⁶⁵ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award on Jurisdiction, Arbitrability, and Suspension (26 October 2010)

²⁶⁶ Achmea B.V. v The Slovak Republic c. (8.lbj.), Award (7 December 2012)

²⁶⁷ Az Eureko B.V. 2011-ben vette fel az Achmea nevét, amikor az Eureko-csoport és az Achmea (egy holland biztosítási egyesület) egyesült. Ettől az időponttól kezdve a vállalat Achmea B.V. néven működik.

²⁶⁸ Finding of the Constitutional Court of the Slovak Republic of 26 January 2011, Case No. PL. ÚS 3/09

²⁶⁹ Kérelem (HL) Bundesgerichtshof (Németország) által 2016. május 23-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Szlovák Köztársaság kontra Achmea BV 2016. július 29.

²⁷⁰ A német polgári perrendtartás (Zivilprozessordnung) 1059. § (2) bekezdése szerint választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezésére abban az esetben van lehetőség: ha fennáll a hatályon kívül helyezésnek az e rendelkezésben foglalt valamely indoka, amelyek között szerepel a választottbíróági kikötés azon jog szerinti

elutasította, így a határozattal szembeni fellebbezési eljárással került az ügy a Bundesgerichtshofhoz.²⁷¹ A német szövetségi legfelsőbb bíróság felismerte az uniós joggal való kapcsolódást és az előtte folyamatban lévő jogvita megfelelő elbírálása érdekében az EUB elé terjesztette az ügyet az EUMSZ 267. cikke, valamint az EUSZ 19. cikk (3) bekezdés b) pontja jogalapján, előzetes döntéshozatali kérelem formájában. A Bundesgerichtshof arra alapozta kérelmét, hogy a Szlovák Köztársaság 2004. május 1-jei uniós csatlakozása óta a BIT már intra-EU viszonylatban hatályos, így az uniós joggal való összeütközés esetén az EU által szabályozott rendelkezések elsőbbségben vannak a BIT rendelkezéseivel szemben. Az ügyben felperes szlovák állam kétségei a szlovák-holland beruházásvédelmi megállapodásra vonatkozóan merültek fel, de azok uniós joggal – az EUMSZ 18., 267. és 344. cikkével – való összeegyeztethetőségére összpontosított.

A tárgykörben az EUB korábban még nem foglalt állást, így az EUB elé az alábbi kérdéseket terjesztette:

„1) Ellentétes-e az EUMSZ 344. cikkel az Unió tagállamai között létrejött kétoldali beruházási megállapodásban (úgynevezett Unión belüli BIT-ben) foglalt olyan szabályozás alkalmazása, amelynek értelmében az egyik részes állam beruházója a másik részes államban létesített beruházásokra vonatkozó vita esetén az utóbbival szemben választottbíróság előtt indíthat eljárást, ha a beruházási megállapodás megkötésére a részes államok egyikének az Unióhoz történő csatlakozása előtt került sor, a választottbírósági eljárás azonban csak ezt követően indul?

Az első kérdésre adandó nemleges válasz esetén:

2) Ellentétes-e az EUMSZ 267. cikkel az ilyen szabályozás alkalmazása?

Az első és második kérdésre adandó nemleges válasz esetén:

érvénytelensége, amelynek a felek az egyezményt alávetették, vagy a választottbírósági ítélet elismerésének vagy végrehajtásának közrendbe ütközése.

²⁷¹ Bundesgerichtshof (BGH) I ZB 2/15

3) *Ellentétes-e az EUMSZ 18. cikk első bekezdésével az első kérdésben ismertetett körülmények között az ilyen szabályozás alkalmazása?*²⁷²

Főtanácsnoki indítványának bevezetőjében²⁷³ Wathelet főtanácsnok leszögezte, hogy 2017-ben 196 intra-EU BIT hatályos, és az EB a BIT-ek uniós joggal való összeegyeztethetlenségére utalva szinte valamennyi intra-EU választottbírói eljárás során beavatkozott *amicus curiae*ként, amit a választottbírók az állítások megalapozottságának hiányára hivatkozva elutasítottak.²⁷⁴

A főtanácsnok első körben megfordította a kérdéssort és az EUMSZ 18. cikkének vizsgálatára összpontosított, amely kapcsán kiemelte, hogy a hátrányos megkülönböztetés aligha valósul meg az EU tagállamai által jelentős számú relációban kötött és jelenleg is hatályos BIT mellett. Az ügyben analógiát vonva a 2005. július 5-i D. ítéletet említi, amelyben hasonló kérdésben döntött az EUB, adózásra²⁷⁵ vonatkozó kérdéskörben. Egy német állampolgártól ingatlan befektetése során a holland állam megtagadta a vagyonadó-kedvezményt, míg a belga állampolgárok esetében az adózás szabályairól szóló belga-holland egyezmény juttatásokat biztosít a belga befektetőknek. Az EUB álláspontja szerint ebben az ügyben a két adóalany nem volt azonos helyzetben, mivel a belga-holland egyezmény sajátossága, hogy viszonyossági alapon további kedvezményt biztosít a szerződő felek állampolgárainak. Az egyezmény saját személyi és területi hatályát határozza meg, így ebben az értelemben egy nemzetközi szerződésből – akár BIT-ből – eredő jogok és kötelezettségek csak a két szerződő államra hatnak, ez a megállapodás sajátossága. Ebből következően hátrányos megkülönböztetés nem érheti egy tagállami beruházót abból adódóan, hogy a fogadó állam más uniós beruházónak többletjogosultságot biztosít, tehát az EUMSZ nem biztosítja a beruházásvédelmi megállapodásokból ismert MFN-t sem.²⁷⁶

Az EUMSZ 267. cikkével kapcsolatban, amely az uniós jog értelmezésével kapcsolatos kizárólagos jogosultságot biztosít az EUB-nek, szintén esetjogon alapult Wathelet főtanácsnok

²⁷² Kérelem (HL) Bundesgerichtshof (Németország) által 2016. május 23-án benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem – Szlovák Köztársaság kontra Achmea BV 2016. július 29.

²⁷³ C-284/16. sz. ügy Slowakische Republik kontra Achmea BV, Melchior Wathelet főtanácsnok indítványa (ECLI:EU:C:2017:699)

²⁷⁴ Uo. 3.p.

²⁷⁵ C-376/03. sz. ügy, D. v Inspecteur van de Belastingdienst/Particulieren/Ondernemingen buitenland te Heerlen, EUB (nagytanács) 2005. július 5-i ítélet (ECLI:EU:C:2005:424)

²⁷⁶ C-284/16. sz. ügy, Wathelet főtanácsnok indítványa 65-83.p.

észrevétele. Álláspontja szerint a választottbíróóság a tagállami bíróságok fogalmi körébe eshet, mivel az EUB több esetben is kivételt tett, és előzetes döntéshozatal keretében döntött választottbíróági ügyekben.²⁷⁷ Az állandó ítélkezési gyakorlat alapján bizonyos követelményeknek – köztük jogszabályon alapuló létrehozás, állandó jelleg, hatáskör kötelező jellege – meg kell felelniük, amelyeknek a PCA alatt az UNCITRAL szabályzatát alkalmazó választottbíróági panel eleget tett.²⁷⁸ Az EUMSZ 344. cikkének vizsgálata kapcsán az EUMSZ 267. cikkével való összhang fennállása esetén nem beszélhetünk jogsértésről, mivel ha a választottbíróóságok tagállami bíróságoknak minősülnek, a tagállam a választottbíróósághoz való fordulással „(...) a Szerződésekben előírt eljárások útján rendezik”.²⁷⁹ Tehát egy választottbíróóság eljárása során tiszteletben tartja az uniós jogot, amennyiben az EUB az EUMSZ 267. cikke vizsgálata során mégis megállapítja, hogy a választottbíróóság nem egyenrangú egy tagállami bíróság jogkörével, még mindig vizsgálat tárgya az EUMSZ 344. cikkének hatálya, a vita tárgya, valamint a hatásköri rend sérelme. A főtanácsnoki indítvány szerint az EUMSZ 344. cikke hatálya alá nem tartoznak a beruházási jogviták, aminek példaként az Emberi Jogok Európai Bírósága (*European Court of Human Rights*, EJEB) előtti eljárásokat hozta, mely magánszemély és állam közötti jogvitában dönt. A vita tárgya kapcsán akként foglalt állást, hogy az nyilvánvalóan nem a Szerződések értelmezésére vagy alkalmazására vonatkozott, mivel a választottbíróóság hatásköre a BIT megsértésével kapcsolatos döntéshozatalra korlátozódott, tehát a BIT, és nem a Szerződések rendelkezései kerültek vizsgálat alá. Mindezek következtében a főtanácsnoki indítvány szerint az EUMSZ fentebb vizsgált cikkei nem ellentétesek a szlovák-holland beruházásvédelmi megállapodás választottbíróági eljárásra vonatkozó 8. cikkével.²⁸⁰

Az EUB az ügyben 2018. március 6-án hozta meg ítéletét, melyben az EUMSZ 267. és 344. cikkéhez kapcsolódó első két kérdést együttesen vizsgálta, arra összpontosítva, hogy a beruházásvédelmi megállapodás 8. cikkének alkalmazása kapcsán egy választottbíróági eljárás során felmerül-e az uniós jog alkalmazása vagy értelmezése. A BIT 8. cikk (6) bekezdése értelmében a beruházási jogviták során eljáró bíróságoknak figyelembe kell venniük az érintett szerződő fél releváns hatályos jogszabályait és a szerződő felek közötti nemzetközi

²⁷⁷ 1989. október 17-i *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark* ítélet (109/88, EU:C:1989:383) 87. és a 2014. június 12-i *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta* ítélet (C-377/13, EU:C:2014:1754), valamint a 2014. február 13-i *Merck Canada* végzés (C-555/13, EU:C:2014:92) alapjául szolgáló ügyek

²⁷⁸ C-284/16. sz. ügy, Wathelet főtanácsnok indítványa 128-136.p.

²⁷⁹ EUMSZ 344. cikke

²⁸⁰ C-284/16. sz. ügy, Wathelet főtanácsnok indítványa 138-168.p.

szerződéseket is. Ebből kifolyólag arra a következtetésre jutott, hogy a tagállamok belső jogának részét képező uniós jog, ami közvetlenül vagy közvetett úton, de implementálásra kerül a tagállamok jogszabályi körébe, a jogvitákban szintén az alkalmazandó jog részét képezheti.²⁸¹

Az uniós jog alkalmazásának vagy értelmezésének felmerülése miatt így megvizsgálta azt, hogy a választottbíróságok betagozódna-e az uniós bírósági rendszerbe, mivel kizárólag ebben az esetben biztosítható az EU normáinak teljes körű érvényesülése, és értelmezésbeli kérdések esetén ekkor állhat fenn az EUB-hoz fordulás joga is. Az EUB álláspontja alapján a választottbíróság azonban nem azonos a tagállami bíróságokkal, mivel eltérő jelleggel jött létre és nincs különösebb kapcsolata a tagállamok igazságszolgáltatási rendszerével sem, ami miatt nem jogosult előzetes döntéshozatali kérelem beterjesztésére sem. Továbbá nem garantált, hogy a választottbíróság által hozott végleges ítélet tagállami bíróság által felülvizsgálhatóvá válhat, mivel azt az eljárás helyéül szolgáló nemzeti jog biztosítja, tehát esetfüggő. Mindemellett korlátozott a jogosultsága is, bírósági felülvizsgálatra szűk körben van lehetőség, javarészt közrendi okokra hivatkozva.²⁸² Az EUB az ítélet 58. pontjában felhívta a figyelmet arra, hogy ezen megállapodások szerződő felei a tagállamok, amelyek ezen BIT-ek alkalmazásával veszélyeztethetik „(...) a Szerződések által létrehozott jog sajátos jellegének megőrzését”.²⁸³

Az EUB ezen tények alapulvételével megállapította, hogy a szlovák-holland beruházásvédelmi megállapodás 8. cikkéhez hasonló, tagállamok között kötött rendelkezések ellentétesek az EUMSZ 267. és 344. cikkeivel.²⁸⁴ Ennek következményeként a Bundesgerichtshof az EUB döntésében foglaltak figyelembevételével – tekintettel az uniós jog elsőbbségére – hatályon kívül helyezte a választottbíróság által hozott határozatot.²⁸⁵

IV.1.4. Az ítélet értékelése

Az EUB ítéletében a beruházásvédelmi kérdéskört – kiemelten a választottbíróági eljárásokat – nem kizárólag nemzetközi jogi, hanem egyfajta alkotmányos kérdésként kezelte, amelyek közvetlenül érintik az uniós jogrend egységét és a bírósági felülvizsgálat kizárólagosságát. Ennek megfelelően az EUB habár az uniós jog alkotmányos identitásának és autonómiájának

²⁸¹ Achmea-ítélet (11.lbj.) 39-42.p.

²⁸² Uo. 43-57.p.

²⁸³ Uo. 58.p.

²⁸⁴ Uo. 60.p.

²⁸⁵ Bundesgerichtshof, Decision, Case I ZB 2/15 (31 October 2018)

őreként lépett fel, és ezzel lényegében megerősítette, hogy a tagállamok közötti beruházásvédelmi viszonyokat is az uniós keretek között kell értelmezni, mégis hiányos és kritikus az indokolása, különösen azáltal, hogy a beruházásvédelmi választottbíróági fórumokat az uniós jogrend integritását veszélyeztető külső elemként azonosította. Az EUB álláspontja szerint a választottbíróóságok az uniós jogot alkalmazhatják, ami problémás, mivel nem tagállami bíróságok, így nincs felettük megfelelő kontroll. Abreu Duarte az ítélet kritikája kapcsán ugyanakkor kiemelte, hogy egy *ad hoc* választottbíróági panel, annak állandó jellege hiánya által sosem minősíthető nemzeti bírósággént, így logikai érvelési hiányosságot vélt felfedezni az EUB döntésében. Ezt az 1/17. véleményben tett EUB megállapítással²⁸⁶ támasztja alá, miszerint az EUB elfogadja nemzetközi vitarendezési fórumok és az EU közötti kapcsolódást, de a hatáskörmegosztás elvének tiszteletben tartása mellett.²⁸⁷ Konstantinidis érvelése éppen ehhez kapcsolódik, miszerint továbbra is fenntartható lehetne a választottbíráskodás bizonyos köre. Arra mutatott rá, hogy az EUB az egész intra-EU beruházásvédelmi rendszert ítéletében az ICSID szemszögéből vizsgálta, mivel a különféle eljárásjogi szabályzat (pl. UNCITRAL, SCC) alapján fennálló *ad hoc* panelek általi eljárások lényegében egyazon felülvizsgálati mechanizmussal bírnak, mint a kereskedelmi választottbíráskodás. Az ilyen ítéletek végrehajtásában szerepet játszanak a tagállami bíróságok, és szükség esetén az EUB-hez fordulhatnak előzetes döntéshozatali eljárás keretein belül. Ebből adódóan az EUB ezen érvelése hibás, mivel valamennyi esetkör megvizsgálása hiányzik.²⁸⁸

Mindemellett, bár tekintettel az első két kérdésre adott válaszra, az EUB döntésében nem fejtette ki az EUMSZ 18. cikkével való összeegyeztethetőséget, ugyanakkor az Achmea-döntés kapcsán ezzel a cikkel a belső piac versenyfeltételeinek torzító hatása kerülhetett volna vizsgálat alá, és az intra-EU BIT-rendszer megszüntetésének kiemelt érve lehetett volna. Ám az is valószínűsíthető, hogy ha az EUMSZ 18. cikke e döntés indokolásának részét képezi, akkor az EUB döntés hatályát, ahogy értelmezésének mozgásterét is kiszélesítette volna. Egyértelműsítve a döntés jogkövetkezményeit, mivel ebben az esetben az ítélettel az intra-EU beruházásvédelmi rendszer diszkriminatív jellegét is kiértékelhette volna. Enélkül viszont az

²⁸⁶ 1/17. EUB vélemény 132.p.

²⁸⁷ Francisco de ABREU DUARTE: 'But the Last Word Is Ours': The Monopoly of Jurisdiction of the Court of Justice of the European Union in Light of the Investment Court System. *The European Journal of International Law*, 2020. Vol. 30. No. 4. 1193-1194.

²⁸⁸ Mark KONSTANTINIDIS: Intra-EU Investment Contract Arbitration after Achmea. *International and Comparative Law Quarterly*, 2025. 74(1) 236-237.

EUB döntésében kizárólag a választottbíróági klauzulát bírálta. Továbbá a kérdések szűkös hatálya és a levezetett jogi érvelés logikája miatt különösebb megállapítást sem tett a BIT-ek tartalma és hatálya kapcsán. Az ítélet 57. pontja értelmében az EUB fenntartotta továbbá annak eshetőségét, hogy egyes nemzetközi megállapodások rendelkezhetnek az értelmezésükre hivatott bíróság létrehozásáról, feltéve, hogy nem jár az uniós jog sérelmével.²⁸⁹

Az EUB döntése alapján a választottbíróóság érdemben képes alkalmazni és értelmezni az uniós jogot, ami viszont az uniós autonómiát veszélyeztetheti, mivel a tények alapján az ügyben eljáró választottbíróóság nem egyenrangú egy tagállami bírósággal, ezáltal előzetes döntéshozatali eljárás keretében nincs lehetősége az uniós bírói fórumhoz fordulnia. Az EUB az uniós jog alapvető tételeivel és az abból való következtetések levonásával jutott el ahhoz a ponthoz, hogy a Szlovákia és Hollandia által beruházási jogvitákra kikötött választottbíróági klauzula alkalmazása az uniós joggal összeegyeztethetetlen: mivel sérült az uniós jog autonómiája, szükségessé válik az uniós jog teljes körű érvényesíthetőségének biztosítása, ami a jogsértő állapot megszüntetésével valósulhat meg. Az ítélet politikafilozófiai megfontolása miatt kapta legtöbb bírálatát.²⁹⁰ Sőt, egyes megközelítések szerint negatív értelemben vett „autonómiavédő” kimenetelű verdiktként értékelhető, ami a belső, tagállamok közötti beruházásvédelmi kérdések tisztázása helyett inkább a nemzetközi jog és uniós jog közötti reláció értelmezésére irányult.²⁹¹ A kérdések megválaszolása helyett, az ítélet inkább még többet vetett fel. Georgaki meglátása szerint az EUB ugyan kimondta a záradék uniós joggal való összeegyeztethetlenségét, ellenben negatív fejleményként értékelte, hogy nem fejtette ki annak pontos tartalmát és tényleges következményeit.²⁹² Bár ez álláspontom szerint már a jogalkotók feladatává, illetve a tagállamok mellett a végrehajtó EB hatáskörévé tehető. Az intra-EU BIT-ek kapcsán mindenesetre átmeneti időszakot hozott, ami ekkor még képlékeny jövővel társult. Több szerző is vizsgálta az Achmea-ítéletet, így annak kihatását az uniós beruházásvédelemre, amely kapcsán többen egy korszak lezárultaként hivatkoztak rá,

²⁸⁹ Ennek eredményeképpen implicit kiértékelte az ICS-mechanizmust.

²⁹⁰ Ld. Vivek KAPOOR: Slovak Republic v. Achmea: When Politics Came Out to Play. *Kluwer Arbitration Blog*, 2018. július 1. Letöltve: 2021. március 19. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/slovak-republic-v-achmea-when-politics-came-out-to-play/>>, Szilárd GÁSPÁR-SZILÁGYI: It Is not Just About Investor-State Arbitration: A Look at Case C-284/16, Achmea BV. *European Papers*, Vol. 3. No. 1. *European Forum, Insight* 2018. március 30. 357-373; Steffen HINDELANG: The Limited Immediate Effects of CJEU's Achmea Judgement. *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 2018. március 9. Letöltve: 2021. április 1. <<https://verfassungsblog.de/the-limited-immediate-effects-of-cjeu-achmea-judgement/>>

²⁹¹ MOHAY i.m. 54.

²⁹² GEORGAKI i.m. 380.

ugyanakkor felhívták a figyelmet a jelenkor árnyaltságára, ami sokkal több kihatással lesz, többek között a választottbíróági eljárásokra is.²⁹³

Amariles, Farhadi és Waeyenberge szerint az EUB döntése a nemzetközi jog és az uniós jog közötti konfliktus feloldásához bizonyos fokú uniós megközelítéssel járul hozzá, mozgásteret biztosítva a további lépésekhez.²⁹⁴ Ebből adódóan az ítélet ezen értelmezése szerint a nemzetközi jog és uniós jog közötti kapcsolódás mérsékelt pluralista nézetten alapszik.²⁹⁵ Ez azonban vitatható, különösen azért, mert az EUB a lojális együttműködés elvére történő hivatkozással egyértelműen ellehetetlenítette a tagállamok között kötött kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások választottbíróági klauzulájának további alkalmazását.

Ehhez kapcsolódóan szükséges megjegyezni, hogy az intra-EU BIT-ek választottbíróági klauzulái szerves részét képezik a megállapodásoknak. Tehát az ISDS alkalmazásának uniós joggal való összeegyeztethetlenségének EUB általi kinyilvánítása lényegében a beruházásvédelmi megállapodásokba foglalt kötelezettségek választottbíróági fórum előtti kikényszeríthetőségét szüntette meg, amivel egy BIT értelmét veszítette, mivel azt a védelmi szintet, amit hivatott képviselni, immáron nem éri el.²⁹⁶ Az EUB a már hivatkozott EU-Szingapúr szabadkereskedelmi megállapodás kapcsán tett 2/15. sz. véleményében rögzítette, hogy beruházási jogviták kapcsán az ISDS alkalmazása nem járulékos jellegű.²⁹⁷ Tehát a választottbíróági klauzula uniós joggal való összeegyeztethetlensége implicit kifejezi az intra-EU BIT-ekbe vetett bizalom teljes körű megingását is. Az ítélet ezáltal rendszerszintű változást is eredményezett.

Ennek következtében felmerült az energiaspecifikus nemzetközi megállapodás, az ECT intra-EU alkalmazhatóságának kérdése is, mivel ezen megállapodás hasonló választottbíróági klauzulával rendelkezik és bár multilaterális szinten, de szintén a tagállamok közötti nemzetközi megállapodás az alapja. Továbbá az EUB döntésének kiterjesztő értelmezésében

²⁹³ Anna BILANOVÁ – Jaroslav KUDRNA: Achmea: The End of Investment Arbitration as We Know It? *European Investment Law and Arbitration Review* Rev. 261 2018. Vol. 3. No. 1. 19.; Korom (2022) i.m. 111.; Maria Fanou: Intra-European Union Investor-State Arbitration post-Achmea: RIP? An Assessment in the Aftermath of the Court of Justice of the European Union, Case C-284/16, Achmea, Judgment of March 6 2018, EU : C : 2018:158. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol. 26. No. 2. (2019) 316.

²⁹⁴ David Restrepo AMARILES – Amir Ardelan FARHADI – Arnaud Van WAEYENBERGE: Reconciling International Investment Law and European Union Law in the Wake of Achmea. *International and Comparative Law Quarterly*, 69(4), 2020. 926.

²⁹⁵ Uo. 909.

²⁹⁶ Ld. C-284/16. sz. ügy, Wathelet főtanácsnok indítványa 76.p.

²⁹⁷ EUB 2/15. véleménye (ECLI:EU:C:2017:376) 292.p.

akár felmerülhetne a további uniós beruházásvédelmi megállapodások uniós joggal való összeegyeztethetősége is. Mivel egy esetlegesen harmadik állambeli beruházó uniós fogadó állammal szemben, választottbíróság előtt benyújtott keresete szintén felhívhatja az uniós jog értelmezését, esetleges alkalmazását, amennyiben a két állam között kötött beruházásvédelmi megállapodás eljárásjogi rendelkezései erre való utalást nem tartalmaznak.

IV.2. Az Achmea-ítélet következményei

„A tagállamok között létrejött beruházásvédelmi szerződések olyan jogi konstrukciók, amelyek a nemzetközi jogban teljeseznek ki.²⁹⁸ A különféle jogi rezsimek jogviszonyokra történő egyidejű ráhatása jelen esetben a jogbiztonság és jogfolytonosság szabotázsaként értékelhető, aminek megfelelő feloldása nélkül a jog autonómiája sérül. Nem szabad ugyanakkor elfelednünk azt, hogy az Achmea-ítéletet közvetlenül követő időszak kizárólag egy átmenet állapotként értékelhető, és az uniós törekvések helyes irányban tartásának megerősítésére a mércét továbbra is az objektív jogi alapok nyújtják, amelyek már túlnőnek az EUB jogalkalmazási és jogértelmezési hatáskörén.”²⁹⁹

Következésképpen a beruházásvédelmi megállapodások, azok választottbírószági klauzulája a nemzetközi jog perspektívájában továbbra is alkalmazható az Achmea-ítéletet követően, mivel az ítélet az uniós jogi elvekből építkezett és nem az egyébként alkalmazandó jogi normákból.³⁰⁰ Egy BIT, függetlenül attól, hogy az uniós jog kontextusában már tagállamok között áll fent, egészen addig hatályos nemzetközi szerződés két állam között, amíg azokat a nemzetközi jog szabályai szerint meg nem szüntetik. A VCLT értelmében a felek felmondhatják annak alkalmazását, de a nemzetközi jog szabályainak megfelelően. Az ítélet tehát nemzetközi jogi kontextusban kevés volt ahhoz, hogy megfelelő jogi alapot adjon a BIT-ek megszűnéséhez.

²⁹⁸ Bernhard WYCHERA – Winslow MIMNAGH: The Nature of State Consent Expressed in BITs. In: Christian KLAUSEGGER – Peter KLEIN – Florian KREMSLEHNER – Alexander PETSCHKE – Nikolaus PITKOWITZ – Irene WELSER – Gerold ZEILER (eds.): *Austrian Yearbook on International Arbitration*. Wien: MANZ Verlag. 2019. 408.

²⁹⁹ SZALAI (2021B) i.m. 121.

³⁰⁰ Johannes TROPPER – August REINISCH: The 2020 Termination Agreement of Intra-EU BITs and Its Effect on Investment Arbitration in the EU A Public International Law analysis of the termination agreement. In: Christian KLAUSEGGER – Peter KLEIN – Florian KREMSLEHNER – Alexander PETSCHKE – Nikolaus PITKOWITZ – Irene WELSER – Gerold ZEILER (eds.): *Austrian Yearbook on International Arbitration*. MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 2022. 302.

Az Achmea-ítélettel ugyan bővült az *acquis communautaire* köre, viszont az EUB döntéssel kapcsolatos nemzetközi jogi kötelezettségek fennállását nem szüntette meg. „Az EU természetéből eredően helyezte védelmébe az uniós jogot, hiszen esetében a jog, a jogi szabályozás több mint pusztán politikai célkitűzések megvalósításának eszköze. Létének alapja és előfeltétele. Bár kívülről úgy tűnhet, hogy ez a jogpolitikai expanzió intézményi önérdeteket takar, de az autonómia védelme több mint bírói „uniós egoizmus”, védi a jogállamiságon alapuló nemzetek feletti közösségi jogi érdekeket. Ebből a perspektívából kiindulva az EUB döntése megalapozott volt, azonban rövid terjedelme magában hordozta a konstruktív kétértelműséget,³⁰¹ amelynek feloldására már nem maga az EUB képes, hanem a jogalkotással felruházott szerv, illetve a döntést követő jogalkotói mechanizmus.”³⁰²

Álláspontom a kritikusok nézetével osztozik, mivel látva az EB korábbi fellépéseit, az EU saját arcul csapása lett volna más végkimenetelű döntés meghozatala. Ellenben az ítélet rövid terjedelme és hatalmas tétje igazolja az önkényesség, vagy legalábbis a politikai befolyásoltság jeleit. Ennek kapcsán – mielőbb a további fejleményeket elemezném – további vizsgálatot igényel mind az extra-, mind az intra-EU viszonylatban létrehozott beruházásvédelmi megállapodások jövőbeli irányvonala is, mivel a döntés közvetve vagy közvetlenül, de hatással volt valamennyi uniós tagállamhoz köthető kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásra.

IV.2.1. Extra-EU beruházásvédelmi megállapodások

Az Achmea-ítéletből egyértelműen megállapítható, hogy annak hatálya a tagállamok közötti nemzetközi megállapodásokra irányult, mivel a döntés alapján az uniós joggal ellentétes „*a tagállamok között létrejött nemzetközi megállapodásban szereplő, a Holland Királyság és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság között a beruházások elősegítéséről és kölcsönös védelméről szóló megállapodás 8. cikkéhez hasonló olyan rendelkezés, amelynek értelmében e tagállamok egyikének beruházója a másik tagállamban létesített beruházásokra vonatkozó vita esetén ezen utóbbi tagállammal szemben választottbíróság előtt indíthat eljárást, amely bíróság hatáskörét e tagállam köteles elfogadni.*”³⁰³

³⁰¹ AMARILES – FARHADI – WAEYENBERGE i.m. 908.

³⁰² SZALAI (2022B) i.m. 119.

³⁰³ Achmea-ítélet (11.lbj.)

Az EUB döntés *ratio decidendi*jéből azonban – annak ellenére, hogy intra-EU jogviszonyokra szűkítkezett, de – közvetetten az következik, hogy az extra-EU beruházásvédelmi megállapodások szintén sérthetik az uniós jog autonómiáját, amennyiben a BIT eljárásjogi rendelkezései nem rendelkeznek az alkalmazandó jogra vonatkozó feltételrendszerről.

Azon elvek mentén juthatunk erre a következtetésre, hogy egy választottbíróági eljárás során az EUB állítása szerint az uniós jog kapcsán – annak kettősségéből eredő természete alapján – felmerül annak alkalmazása vagy értelmezése, mivel az uniós jogot a tagállamok belső jogának részeként és egyben a tagállamok közötti nemzetközi egyezségből eredő jogként minősíti. A beruházási választottbíróóságok által hozott döntések azonban véglegesek és kötelező erejűek a vitában álló felek részére. Ezek a választottbíróóságok saját eljárási szabályrendszerrel bírnak, ami szűkkörű jogorvoslati lehetőséget biztosít: egy választottbíróóság döntése felülvizsgálatának gyakorlása az eljárás helyéül választott nemzeti jogtól függ. Tehát ha a beruházásvédelmi megállapodás alapján a beruházó és fogadó állam közötti jogvita alkalmazandó jogával kapcsolatban a szerződő felek megfelelő kikötésről nem rendelkeztek, akkor egy extra-EU BIT esetében is sor kerülhet az uniós jog értelmezésére és alkalmazására, amennyiben az adott jogvitában a peres állam egyben uniós tagállam és a jogsértés alapja uniós intézkedéshez, jogi kerethez köthető. Ilyen esetben az EUB szintén kivételes esetkörben – az eljárás helyéül választott nemzeti jogtól függően – jogosult csak az uniós jog kiértékelésére.³⁰⁴ Ennek következménye, hogy ha egy uniós tagállam szerződő fele egy beruházásvédelmi megállapodásnak, akkor a BIT kitárgyalása során különös figyelmet kell, hogy kapjon az eljárásjogi rendelkezések megfelelő lefektetése.

Az EU által kitárgyalt beruházásvédelmi rendelkezések már ezen elv figyelembevételével mellett kerültek meghatározásra, tekintettel az új típusú bíróági mechanizmusra, az ICS-re. A CETA 8.31 cikke alapján az ICS alatti panelnek nincs hatásköre az állítólagos jogsérelmet okozó intézkedéshez kapcsolódó belső jog megvizsgálására, a hazai jog tényként kezelendő. Ezt erősíti a később kötött EU-Vietnám közötti beruházásvédelmi megállapodásnak az alkalmazandó jog és értelmezésbeli szabályokra irányuló 3.42. cikke is, mely szerint a választottbíróóság és a fellebbviteli testület kizárólag azt vizsgálja, hogy az adott intézkedések sértik-e a megállapodás beruházásvédelmi fejezetét. Döntéseik során az egyezményt, az alkalmazandó nemzetközi jogot veszik figyelembe, továbbá az uniós jogot tényként kezelik, és

³⁰⁴ Uo. 51-59. pont

nem jogosultak a belső jog alapján jogszerűségi vizsgálatot folytatni. Ennek kapcsán kötve vannak a belső jog hazai értelmezéséhez. Az egyezményt a nemzetközi jog szokásos értelmezési szabályai szerint kell értelmezni, és a megállapodás alatti Vegyes Bizottság kötelező erejű értelmezéseket fogadhat el. Meghatározzák továbbá azt is, hogy értelmezésbeli kérdésekben az arra hatáskörrel rendelkező bíróságok és hatóságok járhatnak el, ami az EU oldaláról közvetlenül az EUB-re mutat. Tagállam által létrehozott kétoldalú extra-BIT esetében viszont, ahogy azt fentebb kifejtettem, a jogi kontextus jóval összetettebb.

A 2000-es évekbeli tagállami beruházási modellszerződések többsége nem tartalmazott kikötést a választottbíróági panelek által alkalmazandó jog meghatározására³⁰⁵ vagy a vitás kérdések kapcsán kimondták, hogy más megállapodás hiányában akár a vitában érintett szerződő fél jogának megfelelően szükséges eldönteni a vitát.³⁰⁶ A jogfejlődés útján a 2010-es évek második felére a cseh beruházási modellmegállapodás már kifejezte, hogy az alkalmazandó jognak nem része az állam belső jogi szabályozása, az tényként kezelendő, így a választottbíróáságnak nincs jogosultsága a jogvita alapját képező intézkedés jogszerűségének vizsgálatára, mivel az a hazai jog értékelését jelentené, annak értelmezésére pedig kizárólag a szerződő felek bírósága és hatósága jogosult.³⁰⁷ Hasonló tartalommal bírt a 2019-es szlovák, valamint holland szövegjavaslat is.³⁰⁸ Ezen rendelkezések továbbfejlesztéseként az EU által 2023-ban kiadott kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások rendelkezéseire irányuló szövegjavaslat³⁰⁹ ma már szinte valamennyi kérdéses elemet lefed. Az uniós javaslat kifejezetten tartalmazza, hogy a bíróságnak a BIT-et a VCLT és a további releváns nemzetközi jogszabályok szerint szükséges értelmeznie, de az alkalmazandó jognak nem része a nemzeti jog, amely az EUB az 1/17. sz.

³⁰⁵ DRAFT AGREEMENT BETWEEN THE GOVERNMENT OF THE FRENCH REPUBLIC AND THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF (...) ON THE RECIPROCAL PROMOTION AND PROTECTION OF INVESTMENTS (2006), Treaty between the Federal Republic of Germany and (...) concerning the Encouragement and Reciprocal Protection of Investments (2008)

³⁰⁶ Ld. Agreement for the Promotion and Protection of Investment between the Republic of Austria and (...) 18. cikk (2008)

³⁰⁷ AGREEMENT BETWEEN THE CZECH REPUBLIC AND (...) FOR THE PROMOTION AND RECIPROCAL PROTECTION OF INVESTMENTS

³⁰⁸ AGREEMENT BETWEEN THE SLOVAK REPUBLIC AND (...) FOR THE PROMOTION AND RECIPROCAL PROTECTION OF INVESTMENTS (2019) 19. cikk, Netherlands model Investment Agreement 20. cikk (2019)

³⁰⁹ Patricia NACIMIENTO – Jacky LUI – Bajar SCHARAW: European Commission Publishes Non-Paper of Model Clauses for Member States' Bilateral Investment Agreements with Third Countries. *Kluwer Arbitration Blog*. 2024. február 19. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/european-commission-publishes-non-paper-of-model-clauses-for-member-states-bilateral-investment-agreements-with-third-countries/>>

Letöltve: 2024. március 2.

European Union (EU) Model BIT Clauses (2023) - Annotations to the Model Clauses for negotiation or re-negotiation of Member States' Bilateral Investment Agreements with third countries.

<<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/8390/download>> Letöltve: 2024. március 2.

véleményéből ered. Tisztázásként továbbá megjegyzi, hogy az uniós jog a nemzeti jog része, amely valószínűsíthetően az Achmea-ítélet jogkövetkezményeként került belefoglalásra. Az EU ezenfelül rögzíti, hogy az eljáró fórumnak nincs joga az intézkedés jogszerűségét a nemzeti jog alapján vizsgálnia, arra a joghatósággal bíró szervek értelmezését kell alapul venni.

A fentebb kifejtettek alapján az EU szinte minden kételyt eloszlatott az extra-EU beruházásvédelmi megállapodásoknak az uniós joggal való összeegyeztethetősége kapcsán. Az viszont továbbra is vitatható, hogy a 2000-es évekbeli modellszövegek alapján létrehozott és hatályos kétoldalú megállapodások tartalma mennyiben összeegyeztethető az uniós joggal.³¹⁰ Tekintettel arra, hogy ezen BIT-ek kapcsán felmerülő jogvitákban elméletileg továbbra is fennáll az uniós jog alkalmazhatóságának és értelmezhetőségének lehetősége, amely szembe megy az Achmea-ítéletben kimondottakkal. Tehát azok mielőbbi megszüntetése vagy módosítása indokolt.

IV.2.2. Intra-EU beruházásvédelmi megállapodások

Az Achmea-döntés mielőbbi végrehajtása érdekében – különösen az EUSZ 4. cikk (3) bekezdésében foglalt lojális együttműködés elvére – a tagállamoknak további jogi lépés megtétele vált szükségessé. Az ítélet aktív kötelezettséget rótt a tagállamok részére a döntést követően fennálló jogsértő helyzet megszüntetésére. Ez a nemzetközi jog értékelése szempontjából lényegében az intra-EU BIT-eknek a VCLT szerinti megszüntetését jelentette.

IV.2.2.1. 2019-es deklaráció

Az EU tagállamai intra-EU viszonylatban 2019. január 15-én, első formális lépésként nyilatkozatot adtak ki beruházásvédelmi megállapodásaik megszüntetésére.³¹¹ A nyilatkozat értelmében az uniós jog a nemzetközi beruházásvédelmi megállapodásokkal szemben elsőbbséget élvez, így az intra-EU BIT-ek valamennyi hatályos választottbíróági klauzulája az EU jogával ellentétes. Ellentétes továbbá a megállapodások *sunset* klauzulája is, amely a már

³¹⁰ Pl. France - Seychelles BIT (2007), Czech Republic - Saudi Arabia BIT (2009), Czech Republic - Turkey BIT (2009), Germany - Jordan BIT (2007)

³¹¹ Declaration of the representatives of the governments of the Member States of 15 January 2019 on the legal consequences of the judgment of the Court of Justice in Achmea and on investment protection in the European Union, 15 January 2019

Commitments of Finland, Luxembourg, Malta, Slovenia and Sweden, 16 January 2019

Commitments of Hungary, 16 January 2019

beruházott beruházók további védelmére irányul. A tagállamok ezáltal a nyilatkozatban deklarálták az EU-n belüli uniós beruházások védelmének új jogi keretrendszerét, amely már az uniós jogból fakadó védelemre helyezve a hangsúlyt a nemzeti bíróságok beruházási jogvitákra irányuló hatáskörét kizárólagossá tette. Ennek megerősítése érdekében a tagállamok kötelezettséget vállaltak az intra-EU beruházásvédelmi megállapodásaik megszüntetésére, így ennek keretében a beruházási arbitrázs felszámolására. Mindemellett kötelezettséget vállaltak arra is, hogy a folyamatban lévő választottbírói eljárásokban tájékoztatják a választottbírói paneleket az Achmea-ítélet és a deklaráció jogi következményeiről.

A deklaráció említést tesz az ECT intra-EU alapú választottbíráskodás érvénytelenségéről is, mivel ezen multilaterális megállapodás intra-EU viszonylatban is biztosítja a választottbíróshoz fordulás jogát. Ez tehát további aktív magatartást vár el a tagállamoktól, mivel ennek értelmében intra-EU ECT-alapú jogviták kapcsán is szükségessé vált a beruházási választottbírók tájékoztatás. A deklarálók ugyanakkor elismerik, hogy meg kell vizsgálni annak eshetőségét, hogy további lépések válhatnak szükségessé az ECT választottbírói klauzula intra-EU felhívhatóságának megszüntetéséhez. Egyes tagállamok, Finnország, Luxemburg, Málta, Szlovénia, Svédország, valamint külön Magyarország, külön nyilatkozatot tettek. A további 5 tagállam kifogásolta, hogy az EUB döntése automatikusan kiterjedne az ECT alkalmazására, mivel az Achmea-ítélet arra való hivatkozást nem tartalmaz, hogy az ECT alatti jogvédelem is összeegyeztethetetlen lenne az uniós joggal. Magyarország továbbment, álláspontja szerint az Achmea ügyében hozott döntés kizárólag a tagállami BIT-eket érinti, így nem alkalmazható az ECT alapján indított ügyekben.

Alapvetően az ECT klauzulája ugyanazon körülmények mellett, ugyanazon jogkövetkezéssel járna, mint egy intra-EU BIT választottbírói klauzulája, mivel az Achmea-döntésben foglalt tagállamok közötti megállapodásnak tekinthető egy multilaterális közegben létrejött egyezség is, ugyanakkor annak bizonyos felei közötti megszüntetéséhez szintén a VCLT-ben foglalt eljárásra lenne szükség, amely nem történt meg. Ennek hiányában pedig továbbra is az ECT 16. cikke az irányadó, amely a *lex specialis derogat legi generali* elv alkalmazását hivatott képviselni, mivel ezen rendelkezés a vitarendezés tekintetében is kimondja a beruházók kedvezőbb elbánásának biztosítását.

A tagállamok nyilatkozata az uniós beruházásvédelmi szakpolitikára tett formalizált egységsszándék lett volna. A két külön nyilatkozat azonban arra is rávilágít, hogy nincs egységes

álláspont a tagállamok vonatkozásában sem, amely további jogi bizonytalanságot keletkeztetett. Mivel a tagállamok az EUB ítéletét is másképpen értelmezték, azaz az egymás között kötött megállapodásokból eredő jogi kötelezettségek körét is másképpen értékelték. A nemzetközi jog a deklarációkat mindemellett nem tartja egyenértékűnek a szerződésekkel, tehát a nemzetközi választottbíróság előtt kötelező jogi erővel nem bír. Ezzel a tagállamok is egyetértettek, mivel az intra-EU BIT-eket továbbra is hatályos megállapodásokként kezelték. A deklarációk célja egyfajta politikai állásfoglalásra és jogértelmezésre irányulnak, mivel tartalmazzák a jövőben tervezett lépéseket, köztük a BIT-ek sorsát, a BIT-ek bilaterális vagy nemzetközi megállapodással útján történő megszüntetését.

Ennek következményeként, a tagállamok deklarációit követően az ICSID választottbírószági panelek az egyes deklarációk hasonló értelmezése mellett, de eltérő érveléssel utasították vissza a választottbírószági klauzula felhívhatóságának hiányára irányuló, tagállamok közötti egyezséget.

A teljesség igénye nélkül, két példával élve:

A Strabag v. Poland ügyben³¹² az alperes lengyel állam szerint a deklaráció a VCLT 31. cikk (3) bekezdés a) pontja alapján az osztrák-lengyel BIT hiteles értelmezése. A választottbírószág azonban a joghatóságra irányuló közbenső ítéletében megállapította, hogy az uniós jog az adott jogvita alatt nem alkalmazható. A VCLT 31. cikke alapján az értelmezés alapja jelen esetben a BIT, egy, a tárgykörben tett további deklaráció kizárólag külső jogi eszköz, amely nem irányulhat a BIT szövege jelentésének módosítására, mivel a VCLT 31. cikke alapján a nemzetközi szerződéseket azok szokásos jelentése szerint kell értelmezni.³¹³

Az Adria Group v. Croatia jogvita kapcsán az alperes horvát állam szerint a tagállamok által tett nyilatkozat a BIT hiteles értelmezése, így joghatás kiváltására alkalmas. Álláspontja szerint a deklaráció megerősíti, hogy az EU-n belüli BIT-ek választottbírószági klauzulái a VCLT 57. cikk b) pontja alapján felfüggesztésre kerültek és kijelenti a szándékot, hogy a későbbiekben az EU-n belüli BIT-ek teljes egészében megszüntetésre kerülnek. A választottbírószág a deklarációt

³¹² Strabag SE, Raiffeisen Centrobank AG and Syrena Immobilien Holding AG v. Republic of Poland, ICSID Case No. ADHOC/15/1

³¹³ Strabag SE, Raiffeisen Centrobank AG and Syrena Immobilien Holding AG v. Republic of Poland, ICSID Case No. ADHOC/15/1 Partial Award on Jurisdiction. 2020. március 4. 8.124-8.126.p.

jogilag nem kötelező érvényű politikai állásfoglalásnak minősítette, amely jövőbeli intézkedések megtételére vonatkozó szándékelhatározást jelentett.³¹⁴

Ezen jogesetek alapján összegzésképpen az is megállapítható, hogy – ahogy már korábban az Achmea ügyben tett joghatósági kifogások kapcsán láthattuk – a deklaráció jogalapja tekintetében sem volt egységes az alperesi pozícióban lévő államok álláspontja. A jogviták megszüntetésére irányuló alperesi törekvéseket valamennyi választottbírószági eljárásban továbbra is elutasították.

IV.2.2.2. 2020-as megszüntetési megállapodás

A deklarációt követően az EB a tagállamokkal együtt megkezdte tárgyalásait egy, az intra-EU BIT-ek megszüntetésére vonatkozó megállapodás kitárgyalására, amely végül plurilaterális módon került aláírásra. A fennálló BIT-ek megszüntetésére ugyanis Ausztria, Finnország, Svédország, valamint az Egyesült Királyság³¹⁵ jegyzékváltás mellett köteleződött el.³¹⁶ Mindemellett ezzel kapcsolatban szükséges hozzátenni, hogy az EU előtt 2024. december 16-a óta kötelezettségszegési eljárás³¹⁷ van folyamatban az EU-ból már kilépett Egyesült Királysággal szemben, tekintettel, hogy több, uniós tagállammal kötött beruházásvédelmi megállapodása továbbra sincs megszüntetve. Mindemellett meg kell szüntetni az EU és az EFTA-államok közötti beruházásvédelmi megállapodásokat is, tekintettel az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás (EGT-megállapodás) célkitűzésére, miszerint az uniós jogszabályokban foglaltakkal azonos rendelkezéseit egységesen kell értelmezni és alkalmazni, mivel az EUB joggyakorlata alapján³¹⁸ a beruházásvédelemhez kapcsolódó alapvető szabadságok *mutatis mutandis* vonatkoznak ezen beruházásokra, tehát az alapvető szabadságok és a hozzájuk kapcsolódó másodlagos uniós jog Izlandra, Liechtensteinre és Norvégiára is vonatkozik.

³¹⁴ Adria Group B.V. and Adria Group Holding B.V. v. Republic of Croatia, ICSID Case No. ARB/20/6 Decision on Intra-EU Jurisdictional Objection 2023. október 31. 81. 219.p.

³¹⁵ Az Egyesült Királyság a Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának az Európai Unióból és az Európai Atomenergia-közösségből történő kilépéséről szóló megállapodás (2019/C 384 I/01) 87. cikke értelmében vállalta az Achmea-ítéletből eredő kötelezettségek teljesítését.

³¹⁶ Kivétel Írország (nem volt hatályos megállapodása).

³¹⁷ Infringement procedure against the United Kingdom – Failure to terminate the Intra-EU Bilateral Investment Treaties by the United Kingdom INFR (2016)2150 2024. december 16.

³¹⁸ Ld. C-476/10. sz. Pepic-ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2011:422) 33–35. pontját és C-72/09. sz. Établissements Rimbaud-ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2010:645) 20–22. pontját.

2020. május 5-én a további tagállamok aláírták a kitárgyalt többoldalú megállapodást a közöttük hatályban lévő kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások megszüntetéséről, köztük olyan BIT-ekről, amelyek eredetileg még az uniós integrációhoz szükséges egyezségek voltak.³¹⁹ A megállapodás plurilaterális viszonylatban került aláírásra, azzal a céllal, hogy a tagállamok az uniós tagságából eredő kötelezettségeket teljesítik, különös tekintettel az Achmea-ítélet végrehajtására. Ezzel kapcsolatban kimondta, hogy a mellékletekben felsorolt valamennyi uniós BIT megszűnik. A megállapodás hatályba lépése minden szerződő fél tekintetében a megállapodás letétbe helyezését követő 30. nap.

A ratifikációs folyamat végül 2022 szeptemberében zárult, tehát a megállapodás 2022. október 14-e óta³²⁰ valamennyi esetkörben alkalmazandó vált. A megállapodás választottbírói eljárásokra irányuló időbeli hatálya – amelyet a fogalommeghatározásokról szóló 1. cikk rendez – ugyanakkor visszamenőleges hatállyal az Achmea-döntés meghozatalához kötődik, tehát 2018. március 6-ához. A megállapodás 4. cikke kimondja továbbá, hogy az uniós BIT-ek választottbírói eljárásra vonatkozó rendelkezései a két szerződő fél közül a későbbi uniós taggá válásának napjától nem szolgálhatnak választottbírói eljárás jogalapjául. Ez a két rendelkezés már ellentmondásban áll egymással, mivel ez a retroaktív effektus ugyanarra az esetkörre két eltérő időpontot állapít meg. Ha ettől el is tekintünk, a részletkérdések további vita tárgyát képezik.

A megállapodás 2-3. cikke szerint az intra-EU BIT-ek további joghatás fennállása – vagyis a *sunset* klauzulák további alkalmazása – nélkül megszűnnek, ami valamennyi uniós relációban létrejött megállapodást érint: mind a megállapodás idején hatályos beruházásvédelmi megállapodásokat, mind a már megszüntetett, de a *sunset* klauzula miatt esetlegesen joghatás kiváltására alkalmas uniós BIT-eket is. Annak ellenére, hogy az intra-EU BIT-ek megszűnése vonatkozásában az EU és a tagállamok korábban a VCLT 30. vagy az 59. cikkére hivatkoztak, ez a formális lépés a VCLT 54. cikk (b) pontjával áll összhangban. A 2020-as nemzetközi szerződéssel a felek egyértelmű beleegyezése által szüntették meg a BIT-ek. Ez alapján a BIT-ek megszüntetése jogszerű lépés volt, annak azonnali, illetve visszamenőleges hatálya azonban vitatható: (A) *sunset* klauzula megszüntetése, (B) folyamatban lévő és új ügyek, valamint (C) a már meghozott választottbírói döntések végrehajtása tárgyában.

³¹⁹ SZABADOS i.m. 18.

³²⁰ Portugália vonatkozásában a 2020-as megszüntetési megállapodás 2022. október 14-én lépett hatályba.

A. *Sunset* klauzula

A *sunset* klauzula célja, hogy a vonatkozó egyezmény megszűnését követő időszakra is kiterjeszthető legyen annak hatása. Ez a BIT-ek kapcsán a beruházók jogi garanciáinak biztosítása érdekében történik, amely a szerződő felek azon jogát korlátozza, hogy egy BIT azonnali hatállyal megszűnjön. A megállapodásban a *sunset* klauzula kiiktatása tehát a további joghatások kiváltását tiltja. Vitatott azonban, hogy a *sunset* klauzula alkalmazására kizárólag egyoldalú felmondás vagy – ahogy a jelen esetben is történt – közös megegyezés alapján is lehetőség van.

A szerződő államok a *sunset* klauzulákra vonatkozó BIT rendelkezésekben „*termination*” kifejezéssel élnek, több esetben³²¹ azonban a *sunset* klauzulát az egyik fél által másikkal intézett felmondáshoz kötik.³²² Amennyiben egy BIT ilyenfajta kikötést nem tartalmaz, akkor akár magában érthetjük a *sunset* klauzula aktiválását mind az egyoldalú, mind a kölcsönös felmondás esetére is, azonban nem teljesen egyértelmű ennek gyakorlati használata. Ennek illusztrálására szolgálhat a Magyarország által kötött megállapodások magyar nyelvű fordításainak áttekintése. Példaként hozva, az 1999-től a megszüntetési megállapodásig hatályos magyar-szlovák BIT-ben az alábbi rendelkezés szerepel:

„A jelen Megállapodás felmondása előtti időszakban megvalósított beruházások tekintetében a Megállapodás rendelkezései a felmondást követő további tíz évig érvényesek maradnak.”³²³

Addig a szintén megszüntetett, 1992-es magyar-norvég BIT már sokkal általánosabb megfogalmazást alkalmaz:

³²¹ Ld. svéd-lett BIT (1992) 10. cikke

³²² Valerio LETIZIA: The EU Termination Agreement and Sunset Clauses: No ‘Survivors’ on the (Intra-EU) Battlefield? *Kluwer Arbitration Blog*, 2022. június 22. Letöltve: 2023. március 1.
<<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/the-eu-termination-agreement-and-sunset-clauses-no-survivors-on-the-intra-eu-battlefield/>>

³²³ 1999. évi XXIV. törvény a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a beruházások ösztönzéséről és kölcsönös védelméről Pozsonyban, 1993. január 15-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről 12. cikk 3. pont

„A Megállapodás hatályban léte alatt létesített beruházások tekintetében az 1—12. Cikk rendelkezései a hatály megszűnését követő 10 éves időszakra érvényben maradnak.”³²⁴

Eltérő értelmezés esetén a nemzetközi szerződések különböző nyelvű verziói között a kitárgyalt, legtöbbször angol nyelvű szöveg válik irányadóvá, amelyben a szerződő felek (a vizsgált példák alapján magyar-szlovák és magyar-norvég viszonylatban is) az általános jogi terminológia részeként alkalmazott *termination* kifejezéssel élnek:

„In respect of investments made prior to the termination of this Agreement, the provisions of this Agreement shall continue to be effective for a period of ten years from the date of termination.”

„In respect of investments made whilst the agreement is in force, the provisions of article IXII shall remain in force for a period of 10 years from the date of termination.”

Tekintettel arra, hogy a vizsgált megállapodásokban a *sunset* klauzulákat megelőző rendelkezések az egyoldalú felmondás feltételrendszerét taglalják, azt erősíti, hogy a klauzula a felek feltételezett szándéka szerint csak egyoldalú felmondás esetében lehetséges. Ezt megalapozza a VCLT 31. cikke, miszerint a szerződéseket kifejezéseinek szövegösszefüggésében kell értelmezni. Ezen jogi érvelés alapján viszont a 2020-as megszüntetési megállapodásban felesleges rendelkezésként került bele a *sunset* klauzula megszüntetésére irányuló utalás, mivel azok nyilvánvalóan nem érintik a kölcsönös megszüntetés eshetőségét, a szerződő felek mégis explicit kinyilvánították az erre irányuló szándékukat is.

Ebből kifolyólag, ha van olyan megállapodás, amelyben a *sunset* klauzula a kitárgyalt szöveg értelmében irányadó lehet mindkét esetkörre, célszerű volt a belefoglalás.³²⁵ Ezt igazolja a Bahgat v. Egyipt ügyben³²⁶ foglalt bírósági állásfoglalás is, amelyben az eljáró

³²⁴ 1993. évi LXI. törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és a Norvég Királyság Kormánya között a beruházások ösztönzéséről és kölcsönös védelméről Oslóban, az 1991. évi április hó 8. napján aláírt Megállapodás kihirdetéséről 13. cikk

³²⁵ Ld. Claudia ANNACKER: Operation and Termination of Sunset Clauses in Bilateral Operation and Termination of Sunset Clauses in Bilateral Investment Treaties. *National Law School Business Law Review*. Vol. 10. Issue 1 Art. 3. 2024. 9-32.

³²⁶ Mohamed Abdel Raouf Bahgat v. Egyipt, PCA Case No. 2012-07, Decision on Jurisdiction (Nov 30, 2017) 313.

választottbírószági panel megállapította, hogy a beruházók a finn-egyiptomi BIT modernizációját követően is részesülniük kell a *sunset* záradék előnyeiből. Tette ezt annak ellenére, hogy szövegösszefüggésében az 1980-ban aláírt beruházásvédelmi megállapodás *sunset* klauzuláját megelőző rendelkezések a felmondáshoz kapcsolódtak. Ezt alátámasztja a BIT-ek modernizációs joggyakorlata is, amelyben attól függetlenül, hogy egy későbbi megállapodás lép a korábban kitárgyalt BIT helyébe, az új megállapodás rendelkezik a hatályon kívül helyezett BIT *sunset* klauzulájáról is.³²⁷ Sőt, az UP and C.D Holding Internationale v. Hungary jogvita alatt a bíróság a felperes beruházónak adott igazat a *sunset* klauzula körüli bizonytalanságok kapcsán. Álláspontja szerint, még ha a BIT Magyarország uniós taggá válásával meg is szűnt, a *sunset* klauzula révén a már beruházott befektetők védelmére vonatkozó rendelkezések további 20 évig hatályban maradnak, mivel a felek nem tettek utólagos egyezséget a *sunset* klauzuláról.³²⁸ Tehát a nemzetközi egyezmények urai a szerződő felek, akik a szerződések tartalmát és értelmezési kereteit meghatározzák. Jelen esetben a gyakorlatban az uniós államoknak a 2020-as megállapodásban a záradék megszüntetésére tett rendelkezése alkalmas annak kiiktatására. A szerződő felek legitim intézkedésére hivatkozható jogforrásként továbbá a VCLT 31. cikkének 3. b) pontja, amely kimondja, hogy értelmezés során figyelembe kell venni a részes felek között a szerződés vonatkozásában létrejött utólagos megállapodást.

Ezzel szemben a *sunset* klauzulák megszüntetése ellentmondásban áll annak céljával, ami a beruházók védelmét hivatott képviselni.³²⁹ Abban az esetben ugyanis, ha a *sunset* klauzula a megállapodás közös megegyezés alapján történő megszüntetése esetén is felhívható, akkor a megszüntetési megállapodásnak a *sunset* klauzula megszüntetésére irányuló rendelkezései a beruházók jogait sértheti. Schreuer a BIT-ek természetére vonatkozóan két fő pontot hangsúlyoz, a kiszámíthatóságot és a stabilitást, mivel a külföldi beruházók a beruházások jellege és a befektetni tervezett időintervallum alapján hosszabb távra terveznek, tehát az ehhez adódó kiszolgáltatottsághoz kiszámítható és stabil jogi környezet szükséges.³³⁰ A külföldi beruházók fogadó államba történő beruházásait megelőző döntés során tehát figyelembe veszik

³²⁷ Ld. 2025. évi CIV. törvény a Magyarország Kormánya és Kuvait Állam Kormánya között a beruházások ösztönzéséről és kölcsönös védelméről szóló megállapodás kihirdetéséről 1. melléklet 22. cikk

³²⁸ UP (formerly Le Chèque Déjeuner) and C.D Holding Internationale v. Hungary, ICSID Case No. ARB/13/35 Award 2018. október 9. 265.

³²⁹ Letizia i.m.

³³⁰ Christoph SCHREUER: Investments, International Protection. *Max Planck Encyclopaedias of Int'l L.*, 2013. Letöltve: 2023. március 18.

<<https://opil.ouplaw.com/display/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1533>>

a jogi környezetet. Amennyiben rendelkezésre áll a két ország közötti BIT, a külföldi beruházók annak tartalmának figyelembevétele mellett döntenek az adott államba történő beruházás mellett. A fogadó államban tett beruházást követően a beruházók megszerzett jogként értelmezhetik a BIT alatti *sunset* klauzula jogérvényesítési lehetőségét. Tehát ez egyfajta garancia arra az esetre, ha esetlegesen a beruházásukat követően rövid időn belül megszüntetésre kerülne a BIT, mivel annak rendelkezései még bizonyos ideig és feltételek mellett további jogi védelmet biztosítanak a beruházásaikra.

Letizia, valamint Tropper és Reinisch a VCLT alapján, annak analógiájára építkeznek, akik szerint a VCLT harmadik felek jogaira irányuló 34. és 37. cikke és a megszerzett jogokra vonatkozó 70. cikk általános jogelvként jogalapot adhat a beruházók jogainak érvényesítésére. Kizárólagosan a nemzetközi szokásjogot alapul véve, mivel a VCLT államok közötti jogviszonyokra korlátozódik.³³¹ Álláspontjuk szerint amennyiben egy uniós beruházó továbbra is egy intra-EU BIT *sunset* klauzuláját használná fel egy jogvita megindításához, a választottbíróság eseti mérlegelés alapján akár a beruházó számára kedvező döntést is hozhat. Erre irányuló, kialakult joggyakorlat hiányában, hipotetikus megfontolások mellett jutottak erre az álláspontra. A nemzetközi jogban továbbá találunk olyan kifejezett alapelveket – köztük az ún. *estoppel* elvet³³² és a *vested rights* (szerzett jogok) doktrínáját –, amelyek alapot adhatnak a *sunset* klauzula kiiktatásának illegitim intézkedésként történő minősítésére. Ezzel kapcsolatban a Marfin Investment Group v. Cyprus ügyben az ICSID választottbírósága bár a megszüntetési megállapodást megelőzően, de hasonló álláspontra jutott: a 2018-as ítélet szerint³³³ a választottbíróági eljáráshoz mindkét fél hozzájárult, így a jogbiztonság elve feljogosítja a beruházót arra, hogy jogszerűen támaszkodjon az állami elköteleződésre, mindaddig amíg ezt jogszerűen vissza nem vonják, ami akár a megállapodás megszüntetését is jelentheti, de azt a jogbiztonság elvének érvényesülése mellett kell végrehajtani.

2022. június 3-án az ICSID adatbázisban intra-EU ügy³³⁴ került regisztrálásra. A Plaza Centers N.V. v. Romania jogvitában a felperes beruházó az 1994-es román-holland BIT hatálya alatt, egy ingatlan-fejlesztési projekt megghiúsulása miatt nyújtotta be keresetét. A román állam joghatósági kifogást terjesztett elő, ennek kapcsán azonban az eljáró panel az eljárást egybe

³³¹ TROPPER-REINISCH i.m. 321. LETIZIA i.m.

³³² jogos elvárás elve

³³³ Marfin Investment Group v. The Republic of Cyprus, ICSID Case No. ARB/13/27 Award 593-594. 2018. július 26.

³³⁴ Plaza Centers N.V. v. Romania, ICSID Case No. ARB/22/15

vonta az érdemi rész vizsgálatával. Tekintettel arra, hogy a román-holland BIT megszüntetésére 2022. március 24-én került sor, a jogvita során a *sunset* klauzula felhívhatóságának kérdésköre irányadó lehetne, ellenben a felperes 2022. február 14-én a választottbíróági eljárás megindítására irányuló szándékát jelezte Romániának. Amennyiben a román szándékelfogadás a BIT megszüntetése előtti, a joghatósági kifogás tartalma várhatóan korábbi tárgykörökre, tehát az Achmea-ítéletre és a 2019-es deklarációkra vonatkozik. Az ügyben hozott 2026. április 10-i döntés azonban joghatósági alapon elutasította a keresetet. Az ítélet nem nyilvános, de a rendelkezésre álló információk alapján nem az intra-EU kapcsolódás miatt, hanem a beruházó magatartására, és a korábbi megállapodásaikra hivatkoztak.³³⁵ 2026. augusztus 12-án a felperes azonban megsemmisítésre irányuló kérelmét nyújtotta be,³³⁶ így az ügy még továbbra sincs lezárva.

Egy későbbi ICSID ügyben³³⁷ ellenben az eljáró bíróság a 2020-as megszüntetési megállapodás joghatásainak vizsgálatában elismeri úttörő szerepkörét, így valószínűsíthetően a Plaza Centers ügyének eljárásjogi alapja valóban a BIT megszüntetését megelőző időszakhoz kapcsolódik.

Az említett ügy szintén Romániával szemben indult. A bolgár Eurohold Bulgaria AD és leányvállalata, az Euroins Insurance Group AD (EIG) 2024. május 22-én választottbíróági eljárás megindítására irányuló kérelmet nyújtott be az ICSID-nél, amely szerint a román hatóságok 2023-as jogellenes és diszkriminatív intézkedése a társaság csődjéhez vezetett. A felpereseknek 500 millió euró kártérítési igényük van, amelynek jogalapjául a 2020-as megállapodás által szintén csak megszüntetett, bolgár-román BIT 12. cikk 3. pontja, a *sunset* klauzula szolgál. A megállapodásban szereplő záradék megfogalmazása³³⁸ alapján már vitatható, hogy annak hatálya kiterjed-e a kölcsönös megegyezéssel történő megszüntetésre, ugyanakkor ennek eldöntésére a választottbíróság jogosult. Románia joghatósági kifogásában állította, hogy a felperesek kártérítési igénye nyilvánvalóan alaptalan, mivel a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodás a 2020-as uniós megállapodás miatt megszűnt. Az ICSID 2025. szeptember 30-i határozatában nem találta nyilvánvalóan alaptalannak a beruházói

³³⁵ Press Release of Plaza Centers N.V. on the Update Regarding Arbitration Against Romania With Respect to the “Casa Radio” Project. 13 April 2026

³³⁶ August 12, 2026 - The Secretary-General registers an application for annulment of the award filed by Plaza Centers N.V. Ld. ICSID Case Law – <<https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/22/15>>

³³⁷ Eurohold Bulgaria AD and Euroins Insurance Group AD v. Romania (ICSID Case No. ARB/24/18)

³³⁸ „With respect to investments made prior to the date, when the notice of denunciation of this Agreement is received by the other Contracting Party, the provisions of Articles 1 to 11 shall remain in force for a further period of fifteen years from that date.”

igényt, de előzetes eljárási szakaszba utalta az ügyet, a *sunset* klauzula alkalmazhatóságának megvizsgálására, így az érdemi vizsgálat átmenetileg felfüggesztésre került.³³⁹ A választottbíróság elismerte továbbá, hogy a vizsgálandó jogi kérdés rendszerszintű kihatással és jelentőséggel bír. Ez az első ügy, amely során egy intra-EU BIT-et, valamint annak *sunset* záradékát a 2020-as megszüntetési megállapodás értelmében vizsgálják.³⁴⁰ Egyes álláspontok szerint az ügy további uniós beruházókat ösztönözhet arra vonatkozóan, hogy a már megszüntetett intra-EU BIT-ek alatt indítsanak választottbíróági eljárást.³⁴¹ Tekintettel arra, hogy a nemzetközi választottbíróági eljárásokban a korábbi határozatok nem bírnak kötelező precedensértékkel, emellett akár egy korábbi — akár elutasított — kereset sem zárja ki, hogy más beruházók saját kártérítési igényüket megpróbálják jogi úton érvényesíteni.

B. Lezárt, folyamatban lévő és új ügyek

A megszüntetési megállapodás a BIT-ekből eredő jogvitákkal kapcsolatban úgy foglal állást, hogy a 2018. március 6-a előtt meghozott jogerős határozatokat, valamint egyezségeket és az érvénytelenített vagy hatályon kívül helyezett határozatokat a nemzetközi megállapodás nem érinti, ezek a lezárt választottbíróági eljárások. A megállapodás további cikkei ezzel – illetve a folyamatban lévő és új ügyekkel – kapcsolatban ugyanakkor bizonyos fokú ellentmondást mutatnak. A megállapodás közös rendelkezésekről szóló 4. cikke szerint ugyanis a választottbíróági eljárások jogalapja attól a naptól kezdve, hogy mindkét szerződő fél uniós állammá vált, ellentétessé vált az uniós joggal. Egyes szerzők szerint a 4. cikk nemzetközi szempontból preambulumbekezdésként, egyfajta deklaratív nyilatkozatként értékelhető,³⁴² ami megerősíti az Achmea-ítéletet és az 5. preambulumbekezdést. Ebben az esetben ugyanakkor felvetődik a jogalkotói szándék és annak jogszerűsége, mivel az intra-EU BIT-ek jelentős része a 2004-es nagy csatlakozási hullám idején vált uniós BIT-té, tehát a megállapodás inkonzisztens kijelentéseként értékelhetjük a választottbíróági eljárások jogalapjára vonatkozó rendelkezést: mivel a megszüntetési megállapodás 6. cikke szerint a 2018. március 6-át megelőző, lezárt

³³⁹ Eurohold Bulgaria AD and Euroins Insurance Group AD v. Romania vb. ügy, Decision on the Respondent's Rule 41 and Rule 48 Objections 2025. szeptember 30. 107.d.p.

³⁴⁰ Uo. 97.p.

³⁴¹ KÖHEGYI Dávid – NEMESCSÓI András – DELI Zsófia: The Power of Sunset Clauses Put to the Test: Can Intra-EU BITs Be Back from the Dead? *DLA Piper blog*, 2024. május 28. Letöltve: 2024. szeptember 12. <<https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2024/05/the-power-of-sunset-clauses-put-to-the-test-can-intra-eu-bits-be-back-from-the-dead/>> Susannah MOODY: Insurer's intra-EU BIT claim against Romania clears early hurdle. *Global Arbitration Review*, 2025. október 27. Letöltve: 2025. december 1. <<https://globalarbitrationreview.com/article/insurers-intra-eu-bit-claim-against-romania-clears-early-hurdle>>

³⁴² REINISCH-TROPPER i.m. 305.

eljárásokat a megállapodás hatályán kívül állnak. Ha a lezárt eljárásokat a megállapodás 4. cikke értelmében vizsgáljuk, arra a következtetésre juthatunk, hogy az EU szerint az uniós joggal ellentétes választottbíróági klauzula felhívásából született ítéletek elfogadhatóak. Habár az Achmea-ítéletet megelőző uniós álláspont megegyezik a 4. cikk szerinti rendelkezéssel, jelen jogi helyzet esetében jogi megalapozottság hiányában stratégiai szempontból is célszerű lett volna annak kizárólag preambulumbekkezdésben történő kezelése.

Az Achmea-ítéletet megelőzően teljesített egyezségeknél és bírósági döntéseknek a 2020-as megszüntetési megállapodás hatályán kívül helyezése a jogbiztonság garantálását szolgáló, pragmatikus megoldásként értékelhető.³⁴³ Ennek célja a korábban lezárt eljárások tömeges újranyitására, valamint a *res judicata* elvének és a jogos elvárások védelmének érvényesülésére irányul. Az EUB ítéletei főszabály szerint deklaratív jellegűek, tehát a bíróság nem új jogot alkot, hanem értelmezést ad a már hatályba lépett uniós jognak. Ennek következménye, hogy az értelmezés visszamenőleges hatállyal alkalmazandó. Jelen helyzetben az Achmea-ítélet kihirdetésének napjára történő hivatkozás a balansz megteremtését hivatott elérni, ugyanakkor árnyalja a koherenciát az EUB Törvényszékének a Micula-ügyben a választottbíróági ítélet végrehajtásával összefüggésben 2024. október 2-án hozott ítélete,³⁴⁴ amely megerősítette, hogy egy ilyen ítélet kifizetése adott esetben állami támogatásnak minősülhet, és mint ilyen, az uniós joggal ellentétes lehet. A jogértelmezés ugyan nem a választottbíróági ítéletek érvényességét érinti, hanem azok uniós jogi végrehajthatóságát, mégis megnyithatja annak lehetőségét, hogy az EB (tiltott) állami támogatás indokával fellépjen az intra-EU választottbíróági ítéletek végrehajtásával szemben. Tekintettel arra, hogy az EB jogellenes állami támogatások visszakövetelésére irányuló hatásköre tízéves elévülési időhöz kötött, e fejlemények elméletileg a 2020-as megállapodás értelmében „lezárt választottbíróági eljárásoknak” minősülő ügyek következményeire is kihatással lehetnek.³⁴⁵

³⁴³ Szilárd GÁSPÁR-SZILÁGYI – Stefan MAYR: The Termination of Intra-EU BITs and the Reaction of Investment Tribunals. In: Anagiotis DELIMATIS – Angelos DIMOPOULOS (eds.): *Research Handbook on EU Trade and Investment Law*. Edward Elgar 2025. 10.

³⁴⁴ European Food SA and Others v European Commission, Joined Cases T-624/15 RENV, T-694/15 RENV and T-704/15 RENV, Judgment of the General Court (Second Chamber, Extended Composition) of 2 October 2024.

³⁴⁵ Ld. Alain RONZANO: Compatibility: The General Court of the European Union confirms on the merits the Commission’s decision classifying the compensation granted by the arbitration award after Romania’s accession as State aid incompatible with the internal market and orders its recovery (European Food). *Concurrences Antitrust Publications and Events*. 2024. október 2. Letöltve: 2025. december 1.

<<https://www.concurrences.com/en/review/issues/no-2-2025/alerts/compatibility-the-general-court-of-the-european-union-confirms-on-the-merits>>, Francesco SORACE: Yet Another Chapter in the Micula Saga: The EU General Court Confirms the Qualification of the Micula Award as State Aid. *Kluwer Arbitration Blog*. 2024. november 14. Letöltve: 2025. április 18. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/yet-another-chapter-in-the-micula-saga-the-eu-general-court-confirms-the-qualification-of-the-micula-award-as-state-aid/>>

Mindez azonban jelenleg még nem tekinthető véglegesen rendezett kérdésnek, mivel az említett ítélet ellen fellebbezést nyújtottak be, így az Európai Unió Bíróságának végleges álláspontja további pontosításokat eredményezhet.

A további választottbíróági perekre vonatkozó rendelkezések direkt módon szembe mennek a beruházók részére biztosított jogosultságokkal. A megszüntetési megállapodás kimondja, hogy a 2018. március 6-án vagy azt követően indított választottbíróági eljárások semmisek. A 2018. március 6-a előtt indított olyan választottbíróági eljárásokra pedig, amelyek a megállapodás hatálybalépésének napján nem minősültek lezárt választottbíróági eljárásoknak, azokra vonatkozóan az átmeneti intézkedések eszköztára a feleknek alternatív vitarendezési lehetőséget biztosít. Ennek következtében a beruházónak lehetősége van strukturált párbeszéd alatt egyezségi eljárás lefolytatására. Ez a lehetőség azonban kizárólag rövid átmeneti időszakra vonatkozik és akkor alkalmazható, ha a vitatott intézkedést nemzeti bíróság előtt még nem támadták meg, így gyakorlati relevanciáját egyes szerzők nem meglepően nevezik holtterűnek,³⁴⁶ amit erősíti az a megállapítás is, mely szerint az összetett mechanizmus sem bír ösztönzőleg a beruházókra.³⁴⁷ Beruházói oldalról az egyezségi tárgyalások kezdeményezése egyfajta lehetőség, kizárólag egy esetben kötelezettség: „(...) ha az EUB vagy nemzeti bíróság jogerőre emelkedett ítéletben megállapította, hogy a választottbíróági eljárásban kifogásolt állami intézkedés sérti az uniós jogot”.³⁴⁸ Ehhez hasonlóan lehetőség van nemzeti bírósághoz is fordulni, azonban kizárólag a nemzeti vagy uniós jogon alapuló igényekre korlátozódva, tehát a BIT-ben biztosított többletjogosultságok már nem biztosítottak a beruházóknak,³⁴⁹ így helyzetük egyenlő egy helyi beruházóéval. Ez szintén aláássa a beruházói hajlandóságot a nemzeti bíróság előtti perbe bocsátkozáshoz, mivel igényérvényesítési hatályukat csökkenti. Erre vonatkozó tényleges jogvitára, amelyben a beruházó joggal kérte volna a megszüntetési megállapodás alapján folyamatban lévő ügyének alternatív vitarendezését, nem került sor.

A megszüntetési megállapodás továbbá kimondja, hogy a 2018. március 6-án vagy azt követően indított választottbíróági eljárások semmisek. A szerződő felek – a megállapodásuk értelmében – figyelmen kívül hagyták a BIT-ek jogi természetét és a megállapodások kedvezményezetti körének érdekeit, mivel egy ellenintézkedés révén, *ex tunc* hatállyal

³⁴⁶ GÁSPÁR-SZILÁGYI – MAYR i.m. 12.

³⁴⁷ REINISCH – TROPPER i.m. 310.

³⁴⁸ Megállapodás az Európai Unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszüntetéséről 9. cikk (3)

³⁴⁹ Uo. 10. cikk (1) b), (3)

szüntették meg a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásokból fakadó eljárásjogi jogosultságokat. A megszüntetési megállapodás következtében a befektetők bizalma érdemben sérült, mivel a beruházásvédelem eljárásjogi garanciái gyakorlatilag egyetlen döntéssel, érdemi átmenet és kiszámítható kompenzációs vagy jogorvoslati keret nélkül, visszamenőleges hatállyal kerültek megvonásra. Ezek pedig a következetes jogalkalmazás és jogbiztonság elveivel szembe mennek, mivel hiába az uniós jogrend szupremáciájának és autonómiájának hirdetése, ha a tagállamok nemzetközi jogi kötelezettségvállalásai fennállnak, mindezt olyan alapelvek létéből származtatva, amelyek a nemzetközi jog alapjait alkotják.

A jogvitában eljáró felek kötelezettségét erősíti az ICSID Egyezmény 25. cikk (1) bekezdése is, amely kimondja, hogy a jogvitához való hozzájárulást egyoldalúan nem lehet visszavonni. Továbbá a megszüntetési megállapodásban tett alternatív vitarendezési mechanizmusok felhívhatósága is vitatott, mivel egy ICSID jogvita esetében a választottbíráskodásnak való alávetés kizárólagos joghatóságot ad, tehát nem ad teret további jogorvoslati lehetőségnek. Az ICSID Egyezménynek kötelező jogi ereje van, amelynek Lengyelország kivételével valamennyi uniós tagállam a részese. Tehát az ICSID jogviták esetében nemzetközi jogi kötelezettség áll fent a folyamatban lévő, és a megszüntetési megállapodásban már új választottbírói eljárásként meghatározott ügyekben is, egészen a megszüntetési megállapodás hatályba lépéséig. Várhatóan az ICSID-ből építkezve egy *ad hoc* panel sem hátrál meg az uniós jogi kérés vonatkozásában, mivel a választottbírók a hozzájáruláson alapuló joghatóság vonatkozásában az eljárás megindításának dátumát tekintik irányadónak.³⁵⁰

Esetjogot nézve, már a 2019-es deklarációk kapcsán említett *Adria Group v. Croatia* ICSID-jogvitában került részletes kifejtésre az uniós döntéshozatal választottbírói értékelése. A holland beruházó állítása szerint az 1998-as holland-horvát BIT alapján Horvátország közigazgatási intézkedései hátrányos helyzetbe hozták, és tulajdonuk átadására kényszerítették őket, ezért a beruházó 2020. február 14-én benyújtotta keresetét az ICSID-hez. Az eljárás jelenleg is folyamatban van, azonban Hollandia és Horvátország az ICSID joghatóságának hiányára hivatkozva közös nyilatkozat formájában kifogással élt,³⁵¹ amelyre a bíróság 2023. október 31-én meghozta elutasító határozatát. A választottbírói bíróság fenntartotta, hogy egy folyamatban lévő választottbírói eljárás alatt az ICSID Egyezmény 25. cikkén alapuló

³⁵⁰ Megállapodás az Európai Unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszüntetéséről 14.

³⁵¹ Joint statement of Croatia and the Netherlands regarding Article 9 of the Croatia-Netherlands BIT. 2020. november 18. Croatia and the Netherlands communicate to ICSID their Joint Statement on the Tribunal's lack of jurisdiction. 2020. december 3.

hozzájárulást nem lehet figyelmen kívül hagyni, tehát egy választottbíróági eljárásra irányuló ajánlat elfogadását nem lehet visszamenőlegesen érvénytelenné tenni az államok között a BIT-re kötött megszüntetési megállapodással. A jelenlegi helyzet alapján a jogvita egyik fele – az alperes Horvátország – a másik fél – a felperes holland befektető – hozzájárulása nélkül vonná vissza elköteleződését a választottbíróági eljárás lefolytatásához. Bár a bíróság elismeri, hogy a nemzetközi szerződések urai az államok (jelen BIT esetében Horvátország és Hollandia), ugyanakkor az ICSID Egyezmény alapján a választottbíróági eljárás kapcsán felmerült jogok és kötelezettségek már az eljárásban résztvevő feleket érintik.³⁵² Ebből adódóan az ICSID eljáró panelje megállapította, hogy amennyiben a választottbíróági kérelem benyújtásának időpontjában Horvátország részéről érvényes ajánlat fennállt a választottbíráskodásra, úgy azt a megszüntetési megállapodás nem vonhatta vissza és tehetette semmissé. Megcáfolta továbbá a VCLT 31. cikkére alapított azon kifogásokat is melyek arra irányultak, hogy a 2020-as megszüntetési megállapodás a holland-horvát BIT-tel kapcsolatos későbbi megállapodás, amely annak értelmezésére irányul. Ezzel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy egy klauzula teljes egészben történő eltörlése értelmezés helyett már módosításként értékelhető.³⁵³ Az ICSID jogi érveléséhez tehát nem az uniós jogi, hanem a klasszikus nemzetközi jogi és eljárásjogi rendelkezéseket vette alapul. Az ICSID alatti eljárások ugyan kötődnek a BIT-ekhez, de különálló, az ICSID Egyezményhez kötődő jogviszony létrehozása mellett jönnek létre. Mindebből adódóan két állam közötti választottbíróági megállapodás hatálya alatt álló beruházó – mely jogosultságot az ICSID Egyezmény megerősíti és védi –, nem fosztható meg az eljárás megindításának jogától egy később elfogadott megszüntetési megállapodás visszamenőleges alkalmazása révén. Az ilyen retroaktivitás sértené a jogbiztonság elvét, aláásná az ICSID-rendszer stabilitását, és lehetővé tenné a megszerzett jogok utólagos elvonását, ezért nem megengedett.

Az LC Corp B.V. v. Poland ügy már a PCA hatálya alatt, az UNCITRAL Szabályzat alkalmazása mellett kezdődött 2020 decemberében, amikor a holland beruházó az 1992-es holland-lengyel BIT alapján benyújtotta keresetét. Az ügghöz kapcsolódó nemzeti eljárásban az Amszterdami Kerületi Bíróság 2023. március 8-i ítéletében³⁵⁴ elutasította Lengyelországnak a választottbíróági eljárás megszüntetésére irányuló kérelmét. A bíróság szerint a

³⁵² Adria Group B.V. and Adria Group Holding B.V. v. Republic of Croatia vb. ügy, Decision on Intra-EU Jurisdictional Objection. 2023. október 31. 192-194.p. 199.p.

³⁵³ Uo. 211.p.

³⁵⁴ Judgment from the Amsterdam District Court 2023. március 8. (ECLI:NL:RBAMS:2023:1306)

választottbírósi megállapodás érvényes, nem minősül joggal való visszaélésnek annak alkalmazása mivel hasonló körülmények között további választottbírók is megállapították joghatóságuk fennállását, illetve – bár EU-n kívül, de – az ítéletek végrehajthatóságát is.³⁵⁵ Lengyelország végül fellebbezett: a választottbíráskodás uniós joggal való összeegyeztethetlenségére hivatkozva. A fellebbviteli bíróság 2025-ben végül hatályon kívül helyezte az elsőfokú ítéletet,³⁵⁶ és megállapította, hogy az LC Corp B.V. a holland jogszabályok alapján köteles lett volna az eljárás megszüntetésében való közreműködésre. Emellett a holland bíróság szerint az LC Corp szándékosan próbálta megkerülni az uniós jogot azzal, hogy az eljárás helyét az EU-n kívülre helyezte. Lengyelországot ezáltal védekezésre kényszerítette, és annak kockázatát is felvetette, hogy egy esetleges ítélet végrehajtása jogellenes állami támogatás miatti uniós szankciókat vonhatna maga után.³⁵⁷ A bíróság az LC Corpot kötelezte, hogy kérelmet nyújtson be az eljárás megszüntetésére, különben napi pénzbírsággal sújtja. Hasonló ítélet született 2021-ben a német bíróságok előtt is, bár nem a megszüntetési megállapodáshoz, hanem a kétoldalú jegyzékváltáshoz kötődő horvát-osztrák BIT jogalapján.³⁵⁸ Az EU-n belüli nemzeti bíróságok, tekintettel azok uniós jogból fakadó kötelezettségeikre, az ilyen ügyeket tehát nem nemzetközi jogi, hanem EU-s perspektívából közelítik meg, melyek elismerik a 2020-as megszüntetési megállapodás valamennyi rendelkezését, így kedvező megállapítást hozva az uniós tagállamok részére, és eltörölve a nemzetközi szintű uniós beruházásvédelmet.

C. BIT alapján hozott választottbírósi döntések

A már meghozott választottbírósi határozatokkal kapcsolatos bírósi eljárásban való részvétel esetén az államoknak a nemzeti bírósághoz kérelemmel szükséges fordulni, arra vonatkozóan, hogy a bíróság „(...) helyezze hatályon kívül vagy semmisítse meg a határozatot, illetve tekintsen el annak elismerésétől és érvényesítésétől”.³⁵⁹ Tehát ezen esetkörbe esik valamennyi uniós viszonylatban már meghozott beruházási választottbírósi ítélet, amelyek

³⁵⁵ GÁSPÁR-SZILÁGYI – MAYR i.m. 19-20.

³⁵⁶ Judgment of the Amsterdam Court of Appeal (Dutch) 2025. április 22. (ECLI:NL:GHAMS:2025:1065)

³⁵⁷ Marc KRESTIN – Beatrice VAN TORNOUT: Nipping Intra-EU BIT Arbitrations in the Bud: The Republic of Poland v. LC Corp B.V. *Kluwer Arbitration Blog*. 2025. június 3. Letöltve: 2025. december 1.

<<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/nipping-intra-eu-bit-arbitrations-in-the-bud-the-republic-of-poland-v-lc-corp-bv/>>

³⁵⁸ Raiffeisen Bank International AG and Raiffeisenbank Austria d.d. v. Republic of Croatia (I), ICSID Case No. ARB/17/34

³⁵⁹ Megállapodás az Európai Unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszűnéséről 7. cikk b)

érvényesítésére még nem került sor. A beruházási választottbírói eljárások jogalapját ugyan a BIT-ek biztosítják, viszont ezen a ponton már kiemelt szerepet játszanak további nemzetközi egyezmények, illetve a nemzeti jog. Ebből adódóan ezen a ponton élesedik leginkább a nemzetközi és nemzeti jog között fennálló inkohérensia.³⁶⁰ A határozatok hatályon kívül helyezése, illetve elismerése és végrehajtása során a választottbírói ítéleteket ugyanis a nemzeti jogrendszerbe szükséges integrálni. Aktív magatartás játszik szerepet a megszüntetési megállapodásban előírt uniós tagállami kötelezettségekben, mivel előírja az ítélet megtámadása érdekében a bírósághoz való fordulást, illetve adott uniós tagállam esetén azok nemzeti fóruma előtti megtagadást.

Az erre irányuló jogforrások kapcsán első körben szintén az ICSID Egyezményt szükséges megvizsgálni. Ennek értelmében a választottbírói határozatok a felekre nézve véglegesek és kötelező érvényűek. Az ítéletek felülvizsgálatára és hatályon kívül helyezésére szűkkörű és zárt feltételrendszert határoz, amelyet az ICSID főtitkárhoz szükséges intézni. Felülvizsgálat esetén ezen intézkedések új, de már az ítélethozatalkor létező tényhez kötődnek. Az ítélet hatályon kívül helyezés iránti kérelem eljárásjogi szabály megsértése esetén alkalmazandó, ugyanakkor erre kizárólag az 52. cikk taxatív okai alapján van lehetőség, köztük a bíróság hatáskörének nyilvánvaló túllépése (*excess of powers*) alapján. Erre akkor lehet sikeresen hivatkozni, ha a hatásköri túllépés nyilvánvaló, azaz, a hatásköri hiány objektíven felismerhető. Ennek előfeltétele, hogy további bizonyítékok és jogértelmezési kérdések vitatása nélkül a határozatból kitűnjön a hatáskör hiánya. Ennek értelmében az Egyezmény 25. cikke szerinti hozzájárulás érvényessége vizsgálható, amely kapcsán a nemzetközi jog a *pacta sunt servanda* elve alapján egyértelműen kimondja, hogy ha a beruházásvédelmi megállapodás hatályban volt a hozzájárulás idején, egy uniós tagállam nem hivatkozhat saját belső jogára – beleértve az uniós jogot – az ICSID-hozzájárulás megkerülésére. A lehetőség azonban adott, amelyet a pereszes fél megfontolhat, hogy valamennyi rendelkezésre álló jogorvoslati eszközt kimerítsen a kártérítési kötelezettség megfizetésének elkerülése érdekében.

A *Société Générale v. Croatia* ICSID-jogvitában a felperes francia beruházó az 1996-os Franciaország–Horvátország BIT alapján beperelte Horvátországot, hivatkozva arra, hogy a horvát jogszabályok – különösen a svájci frankhoz kötött hitelek átváltása – által sérültek a

³⁶⁰ Andrew BATTISSON – Tamlyn MILLS: Enforcement and recovery: the theory and practice of investor–state arbitration awards. *Global Arbitration Review*, 2025. október 27. Letöltve: 2026. január 4. <<https://globalarbitrationreview.com/guide/the-guide-investment-treaty-protection-and-enforcement/third-edition/article/enforcement-and-recovery-the-theory-and-practice-of-investor-state-arbitration-awards>>

BIT-ben biztosított jogai. A választottbíróság 2025. június 30-án született ítéletében marasztalta az alperes horvát államot.³⁶¹ A horvát állam azonban az ítélettel szemben 2025. október 30-án hatályon kívül helyezés iránti kérelmet nyújtott be az ICSID-hez, aminek keretében a végrehajtás jelenleg felfüggesztésre került. Az eljárás dokumentumai nem nyilvánosak, így az eljárás kezdeményezése mögött akár a 2020-as megszüntetési megállapodásban foglalt kötelezettségek is fennállhatnak. Hasonló tényállás alapján, de még a 2020-as megszüntetési megállapodást megelőzően benyújtott kérelem kapcsán született döntés³⁶² az UP and C.D. Holding v. Hungary ügyében. Ebben azonban a fentebb levezett logika szerint került meghozatalra az ad hoc választottbírósági ítélet, miszerint egy hatályon kívül helyezési eljárás tárgyát kizárólag az alapeljárás idején fennálló jogi keretek képezhetik, így a peresztes állam kérelme elutasításra került.

Az elismerés és végrehajtás kapcsán az Egyezmény 53. cikke szerint az ítéletek nem támadhatóak meg nemzeti bírósági úton fellebbezéssel vagy más jogorvoslattal, és annak tartalma szerint a kötelezettségeket a feleknek teljesíteniük kell. Az 54. cikk mindemellett előírja, hogy minden részes fél elismeri az ICSID panelek ítéleteit, és azt úgy hajtja végre, mintha a szerződő fél bíróságának jogerős ítélete lenne. Mindezek értelmében nincs lehetőség az ítéletek megtámadására, még közrendi okokra való hivatkozás esetében sem. Az ICSID kizárólag a végrehajtás tekintetében biztosít némi mozgásteret, vagyis fenntartja az állami végrehajtási immunitás szabályait, azonban ez nem érinti az ítéletek kötelező jellegét, lényegében a végrehajtási gyakorlat korlátját jelenti bizonyos esetkörökben.³⁶³ Ez a zárt végrehajtás biztosítja az ítéletek valódi végrehajtását, amit ennek értelmében a 2020-as megszüntetési megállapodás sem képes felülmúlni. Az ICSID keretében született választottbírósági határozatok tehát a Washingtoni Egyezményhez csatlakozott országok között automatikusan elismerendők és végrehajtandók, érdemi felülvizsgálat lehetősége nélkül, és kizárólag azt megelőző fázisában, az ICSID-en belül biztosított, szűk körű jogorvoslati mechanizmusok alkalmazhatók velük szemben. A tagállami bíróságok számára nyitva maradt kiskapu a választottbírósági és hazai ítéletek azonos értékeléséhez kapcsolódhat, mivel a tagállam bírósága az uniós joghoz való kötöttsége révén az uniós joggal való összeegyeztethetetlen ítéletként értékelheti mindkét ítélettípust.

³⁶¹ Société Générale v. Croatia, vICSID Case No. ARB/19/33, Award 2025. június 30.

³⁶² UP and C.D Holding Internationale v. Hungary vb.   gy, Decision on Annulment 2021. augusztus 11.

³⁶³ SCHREUER –MALINTOPPI – REINISCH – SINCLAIR i.m. 1149.

Az UNCITRAL Szabályzat, vagy az SCC, ICC, VIAC választottbíráskodási szabályzatai nem tartalmazzak külön, az ítéletek elismerésére és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket, mivel azok tartalma a választottbíróági eljárások lefolytatásának szabályozására irányul. Ebből adódóan bár a választottbíróági ítélet kötelező és végleges a felekre nézve, de a *lex loci arbitri* alapján, az adott ország jogától függően lehetőség lehet az ítélet hatályon kívül helyezésére, érvénytelenítésére vagy felfüggesztésére.

A külföldi választottbíróági ítéletek elismerése és végrehajtása az adott állam nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettsége vagy ha ilyen nincs, nemzeti joga szerint valósul meg. Az egyik legfontosabb egyezmény, amely e témában született az 1958. évi New York-i Egyezmény, mivel ennek a nemzetközi megállapodásnak 172 szerződő fele van. Több uniós tagállam is tett reciprocitási és kereskedelmi fenntartást – köztük Magyarország is –,³⁶⁴ azonban ennek gyakorlati relevanciája csekély, mivel egyrészt a megállapodást az államok többsége alkalmazza, másrészt a hazai jog több esetben kiegészítést tesz, továbbá bár a kereskedelmi fenntartás dogmatikai jelentőséggel bírhat, de a beruházási jogvitákat rendszerint a kereskedelmi szférához kapcsolódónak tekintik. Az Egyezményt az államok többsége annak VII. cikke szerint egyfajta minimum standardként alkalmazza. Ennek alapja, hogy a szerződő államok kötelesek elismerni és végrehajtani a külföldi nemzetközi választottbíróági ítéleteket, kivéve, ha a New York-i Egyezmény V. cikkében meghatározott megtagadási okok egyike fennáll, például hatásköri túllépés vagy közrendi sérelem.

Az Egyezmény, szemben az ICSID Konvencióval, a közrendre való hivatkozással, ennek sérelmére alaphozható kifogás. Egy EU-n kívüli bíróság ugyanakkor nincs kötve az uniós joghoz, így nehézkes annak bizonyítása, hogy az uniós *ex tunc* hatály a nemzetközi jogi alapon megszerzett jogok érvényesülését felülírja. Az EU-n kívüli országoknak a tagállami, illetve uniós közrendre irányuló kötelezettsége az ún. *comitas gentium* része, tehát ezen államok bíróságait ezen kötelezettségek terén legfeljebb dönthetnek úgy, hogy azt figyelembe veszik.³⁶⁵

Mindemellett egy harmadik állam bírósága előtti végrehajtás feltételezi, hogy a harmadik államban adott uniós államának vagyona van, amely immunitást nem élvez. Ezzel szemben az uniós tagállamok előtti végrehajtás során a nemzeti bíróságok az uniós jogot alkalmazzák

³⁶⁴ Law Decree No. 25 of 1962 on the Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards of 10 June 1958

<https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=cmspage&pageid=11&menu=580&opac_view=-1>

³⁶⁵ KOVÁCS (2022) i.m. 152.

kötelesek. Ez az uniós jog elsőbbségének elvéből fakadó kötelezettség ugyanakkor nem önálló megtagadási jogcímen kerülhet alkalmazásra, hanem a tagállami közrend tartalmi elemeként. Ennek mércéje szerint dönt egy uniós fórum egy esetleges intra-EU választottbíróági ítélet kapcsán. Az uniós jogrend autonómiájának sérelme esetén a közrend már nem csupán egy kivételi forrás, hanem lényegében egy meghatározó és kizáró normaként jelenik meg, amelyet minden tagállam belső jogában, annak nemzetközi magánjogi szabályozásában határoz meg. Ezzel kapcsolatban a magyar szabályozás rögzíti, hogy egy külföldi határozat elismerésére nincs lehetőség, ha az a magyar közrendbe ütközik.³⁶⁶ Ebben az esetben a közrendi sérelem fogalmát az uniós joggyakorlathoz igazodva³⁶⁷ megszorítóan szükséges értelmezni, amelyre csak kivételes esetben, alapvető sérelem vonatkozásában van lehetőség. Viszont ezen megtagadási okra való hivatkozás valamennyi esetkörben fennáll, ha a sérelem a megkeresett állam jogrendjében lényegi jelentőségű.³⁶⁸ Ez jelen esetben alapot jelenthet, mivel egy uniós tagállam bíróságának a magyar jogba betagozódott EU-s jogrend szerint kell eljárnia, amely a primer uniós jogforrások alapján kimondja a választottbíráskodás uniós joggal való összeegyeztethetlenségét.

Mindezek következtében beruházói szemszögből idő- és költséghatékonysági okokból már a választottbíróági eljárás székhelyének, valamint a hozott ítélet elismerése és végrehajtása helyének meghatározása is döntő lehet. Alapul szolgálva annak a ténynek, hogy az elsődleges uniós jogforrások, az Achmea-ítélet, valamint a hatályba lépett 2020-as megszüntetési megállapodás és kétoldalú egyezségek mind-mind kötik a tagállamok bíróságait.

Az Achmea-ítélet, és annak jogkövetkezményei részletezését követően az uniós beruházásvédelmi szakpolitika alakulásában, bár multilaterális érában, de hasonlóan kiemelt szerepet játszott az ECT intra-EU alkalmazhatóságához kapcsolódó Komstroy-ítélet, így ennek megvizsgálása is indokolt.

³⁶⁶ 2017. évi XVIII. törvény a nemzetközi magánjogról 109.§ (4) a)

³⁶⁷ Ld. C-7/98. sz. Krombach ügy (ECLI:EU:C2000:164)

³⁶⁸ OSZTOVITS András: XI. fejezet Eljárásjogi rendelkezések, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása. In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*. Wolters Kluwer, Jogtár-formátumú kiadás, 2020. július 16-i időállapot

V. A MULTILATERÁLIS BERUHÁZÁSVÉDELMI ÉRA UNIÓS PERSPEKTÍVÁJA

Az EU-nak a nemzetközi együttműködésekre való nyitottságát mutatja az ECT-hez való csatlakozása is, ezáltal azonban felelőssége is fokozódik.³⁶⁹ A különböző jogrendszerek közötti egyensúly megteremtése mellett ugyanis kiemelt feladata az uniós jog hatékony és egységes érvényesülése is.³⁷⁰

Annak ellenére, hogy az EB, valamint az uniós államok többsége azon nézet mellett foglalt állást, hogy az Achmea-ítéletből adódóan fel kell számolni az energiaspecifikus jogvitákat is, a 2020-as megszüntetési megállapodás nem tükrözi ezt az álláspontot. Valószínűsíthetően azért sem, mert a tagállamok egyik része már a 2019-es deklaráció során sem köteleződött el az Achmea-döntést követő jogalkotás hatályának ilyen tágkörű kiterjesztése mellett. Ennek következtében az ECT-re vonatkozó intra-EU választottbírói eljárásokkal kapcsolatos uniós álláspont megerősítésre szorult, amely végül a Komstroy-ítéletben került rögzítésre.

V.1. Előzmények

Az Achmea ügyben hozott ítélet rendezte a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások sorsát, nem tért ki azonban a tárgykör alatti, intra-EU viszonylatban szintén alkalmazható ECT megállapodásra. Annak ellenére sem, hogy az ECT intra-EU viszonylatban történő alkalmazása – már az Achmea-döntés meghozatala előtt – megosztotta a választottbírói eljárások résztvevőit.

1994-ben 54 szerződő állam, valamint regionális integrációs szervezet – köztük az Európai Unió, valamint tagállamai – létrehozta az ECT-t, amely részes felei között az energia iparban a mai napig a határokon átnyúló energiaegytműködést biztosítja. Az energiaegyezmény létrehozásának előkészítése (*travaux préparatoires*) alapján egy ún. elkülönítési záradék (*disconnection clause*) beépítését tervezték a megállapodásba, ami kimondta volna az ECT választottbírói klauzulájának uniós viszonylatban történő alkalmazásának kizárását. Ez a záradék végül tisztázatlan okból, ugyanakkor nem került bele az ECT akkor hatályos

³⁶⁹ AMARILES –FARHADI –WAEYENBERGE i.m. 932.

³⁷⁰ SZALAI (2021B) i.m. 120-121.

szövegébe.³⁷¹ Ennek ellenére az EB szinte valamennyi intra-EU ECT jogvitában *amicus curiae*ként lép fel, és egy implicit elkülönítési záradék mellett érvel.³⁷²

Ez az uniós megközelítés azonban kevésbé megalapozott, abból adódóan is, hogy az EU-val ellentétben más szerződő felek éltek a lehetőséggel és esetleges kollízió fennállása esetére kizárták mind az ECT 16. cikkét, mind a vitarendezésre irányuló V. cikket. Az ECT 2. melléklete ugyanis tartalmaz egy, a Svalbard Egyezmény³⁷³ kapcsolatos ilyen típusú egyezséget, amely a megállapodás és az ECT összeütközésének esetén alkalmazandó.³⁷⁴

Ellenben a Charanne-ügyben eljáró panel rögzíti, hogy a kollízió jogszabályi ellentmondást feltételez, ugyanakkor nincs olyan uniós jogi szabály, ami a választottbíróshoz fordulást tiltaná,³⁷⁵ megjegyzendő ugyanakkor, hogy ma már lenne (ld. később 2025-ös *inter se* megállapodás). Az EU ennek következtében például egy fenntartás megtételével orvosolhatta volna a helyzetet, ezt ugyanakkor az ECT 46. cikke tiltja. A Charanne-döntést hivatkozta az REEF v. Spain ügyben eljáró panel is, mindemellett valamennyi alperesi érv megválaszolása érdekében döntését nemzetközi szokásjogi elvekre alapozta. Álláspontja szerint, ha fennállna a kollízió a *pacta sunt servanda* értelmében kifejezett és egyértelmű záradék indokolt az ECT bizonyos rendelkezéseinek kizárása érdekében, enélkül egy plurilaterális egyezmény esetén a szándékegység feltételezett, amit megerősít az is, hogy az ECT további explicit kivételeket tartalmaz a választottbírósi eljárás alávetése tekintetében, így egy implicit záradék inkonzisztens lenne, mivel megkérdőjelezná a beépített klauzulák funkcióját.³⁷⁶ Az Eiser v. Spain ügy ezt kiegészítve a nemzetközi jog egyik alapvető szabályára, a szerződések

³⁷¹ SZALAI Ildikó: Uniós tendenciák a nemzetközi beruházásvédelmi jogban. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Law in Times of Crisis – Jog válság idején*. Selected doctoral studies – Válogatott doktorandusz tanulmányok Budapest, Pázmány Press 2023. 300.

³⁷² Eric LEIKIN – Martina MAGNARELLI: The Future of Intra-EU ECT Claims in the Face of EC Opposition: Boom or Bust? *Kluwer Arbitration Blog*, 2017. szeptember 15. Letöltve: 2023. július 23. <https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/the-future-of-intra-eu-ect-claims-in-the-face-of-ec-opposition-boom-or-bust/>

³⁷³ Spitzbergákról szóló 1920. február 9-én kelt egyezmény

³⁷⁴ Ld. ECT 2. Melléklet Döntések az Energia Charta Egyezmény tekintetében:

„1. Az Egyezményre mint egészre tekintettel

Abban az esetben, ha összeütközés merül fel a Spitzbergákról szóló 1920. február 9-én kelt egyezmény (Svalbard Egyezmény) és az Energia Charta Egyezmény között, a Spitzbergákról szóló egyezmény az irányadó az összeütközés mértékéig, a Szerződő Feleknek a Svalbard Egyezmény tekintetében elfoglalt álláspontjának sérelme nélkül. Az ilyen jellegű összeütközés esetén, illetve ha vita merül fel arról, hogy létezik-e ilyen összeütközés, és milyen mértékben, az Energia Charta Egyezmény 16. Cikke és V. Része nem alkalmazható.”

³⁷⁵ Charanne and Construction Investments v. Kingdom of Spain, SCC No. 062/2012, Award, 21 January 2016, 120-121p. 438.p.

³⁷⁶ RREEF Infrastructure (G.P.) Limited and RREEF Pan-European Infrastructure Two Lux S.à r.l. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/30. Decision on Jurisdiction 22 November 2013 81-86.p.

jóhiszeműen történő értelmezésére hivatkozott, ami kifogásolja a rejtett jelentések és hallgatólagos kizárások felhívhatóságát.³⁷⁷

A választottbírósi panelek úgy értékelték, hogy kollíziót feltételező uniós jogforrás hiányában nincs ellentmondás az ECT és az uniós jog között. Amennyiben valaha is megállapítást nyerne ennek inverze, abban az esetben sem írhatná felül az EU joga a nemzetközi jogot, így az ECT-alapú választottbíróságok nemzetközi jog szerinti kötelezettsége az uniós joggal szemben az ECT alkalmazása.³⁷⁸

Mindezen megállapítások mellett egyáltalán nem meglepő az, hogy 2017-re, az addig nyilvánosan ismert beruházási jogviták csaknem 60 %-a intra-EU viszonylatban került kezdeményezésre.³⁷⁹ Az Achmea-ítélet bár nem tett utalást az ECT-re, az azt követő többségi tagállami 2019-es deklaráció rögzítette az ECT intra-alapú választottbíráskodás érvénytelenségét. A hivatkozás alapja az, hogy az ECT szintén az uniós jogrend szerves része, ami miatt az ECT-nek összeegyeztethetőnek kell lennie az uniós joggal.

Az EU érvelése ugyan valóban a tényeket írja el, mégis aggasztó, mivel ez az összhang az ECT szövege alapján annak hatályba lépése óta (1998) nem áll fent, mivel a választottbíráskodásra vonatkozó klauzulája ennek az összhangnak a biztosítására szolgáló módosítására nem került sor. A deklaráció említést tesz az ECT intra-EU alapú választottbíráskodás érvénytelenségéről is, mivel ezen plurilaterális megállapodás intra-EU viszonylatban is biztosítja a választottbíróshoz fordulás jogát. Ez tehát további aktív magatartást vár el a tagállamoktól, mivel ennek értelmében intra-EU ECT-alapú jogviták kapcsán is szükségessé vált a beruházási választottbíróságok tájékoztatása.

Az Eskosol S.p.A. v. Italy ügy kapcsán Olaszország azzal érvelt, hogy a 2019-es deklaráció – a VCLT 31. cikk (2) bekezdés b) és a 31. cikk (3) bekezdés a) pontjára alapozva – egy kötelező jogi erejű eszköz, amely az ECT értelmezésére szolgál. Az eljáró választottbírósi panel álláspontja szerint viszont az uniós nyilatkozat tartalma kiterjesztő, mivel, ha az Achmea-ítélet valamennyi intra-EU BIT-re is vonatkozik, annak tárgyi hatályába továbbra sem tartozik bele az ECT megállapodás. Tehát a deklaráció tartalma túlmutat az Achmea-ítéleten, mivel az ECT-

³⁷⁷ Eiser Infrastructure Limited and Energía Solar Luxembourg S.à r.l. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/36. Final Award 4 May 2017 186.p.

³⁷⁸ RREEF v. Kingdom of Spain vb ügy, Decision on Jurisdiction 22 November 2013 87.p.

³⁷⁹ LEIKIN – MAGNARELLI i.m.

re irányuló megállapítások kizárólag az EUB döntés további jogi következményeit konstatálja a nyilatkozatot tett tagállamok saját perspektívájából, nemzetközi jogi hivatkozási alap nélkül.³⁸⁰

Ugyancsak az ECT-hez kapcsolódóan a Landesbank Baden-Württemberg (LBBW) et al. v. Kingdom of Spain ügyben a választottbíróság szintén elutasította az alperes állam érvelését. Spanyolország szerint a VCLT 31. cikk (3) bekezdés b) pontja szerinti utólagos egyezség eredménye az ECT intra-EU viszonylatban történő alkalmazhatatlansága. A választottbíróság ugyanakkor megállapította, hogy a 22 tagállam nyilatkozata nem egyenértékű a VCLT alatt értendő későbbi megállapodással. Mindemellett a nyilatkozat a tagállamok között nem volt egyhangú, és nem tartalmazott semmilyen utalást az ECT további tagjának jogállására. Egy ilyen nyilatkozat nem módosíthatott vagy semmisíthetett meg egy olyan szerződésbeli kötelezettséget, amelynek szerződő felei további, nem uniós tagállamok is. Hasonlóképpen, a nyilatkozat önmagában nem módosíthatta az ECT szerinti, az egyes államok közötti kötelezettségeket. Az ellenkező álláspont azt jelentené, hogy figyelmen kívül hagyják az ECT 16. cikkének hatását és a felek egyértelmű szándékát, miszerint ugyanaz a szöveg vonatkozzon mindegyikükre. Ez a szándék az ECT 16. cikkében szereplő speciális ütközési szabályból származik, amely szerint a korábbi vagy későbbi beruházásvédelmi egyezségek nem ronthatják le az ECT által a beruházóknak garantált jogokat, ha azok kedvezőbbek a beruházó számára.³⁸¹

Mindebből adódóan a 2019-es deklaráció megbukott a választottbíróági eljárások tesztjén, amelyek elutasították a tagállami kifogásokat. Ahogy a BIT-alapú választottbíróági panelek előtt képviselt tagállami álláspontokra vonatkozóan is megfigyelhető volt egyfajta disszonancia, úgy az ECT-alapú választottbíróági eljárások esetében is, mivel a 2019-es deklaráció jogalapja tekintetében jelen esetjog alatt is eltéréseket tapasztalunk. Az egységes uniós álláspont hiánya értelmében az EU sem tudta értékelni pontosan milyen jogi eszközt köt, és annak valóban lesz-e hatása a választottbíróági eljárásokban.

³⁸⁰ Eskosol S.p.A. in liquidazione v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/15/50 Decision on Termination Request and Intra-EU Objection. 2019. május 7. 40-41.p., 214-216.p.

³⁸¹ Landesbank Baden-Württemberg and others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/15/45 Decision on the Intra-EU Jurisdictional Objection 165-172.p.

V.2. Komstroy ügy³⁸²

Annak ellenére, hogy a EUB Achmea ügyben hozott döntését követően bizonytalanságok övezték annak ECT-re gyakorolt hatását, végül következményekkel járt a határokon átnyúló ECT-alapú jogviták kapcsán is. Az EUB 2021. szeptember 2-i Komstroy ítéletében³⁸³ – bár annak *obiter dictum*aként, de – kimondta, hogy az ECT választottbírósi klauzulája intra-EU viszonylatban szintén nem alkalmazható. Érdekes módon az EUB egy olyan előzetes döntéshozatali eljárásban jutott erre a megállapításra, amely alapvetően nem érintett tagállami beruházót, sem tagállamot, és az EUB-hez intézett kérdések sem az ECT alatti választottbíráskodásra irányuló 26. cikkének alkalmazhatóságára irányultak. Az uniós kapcsolatot egyedül a párizsi székhellyel eljáró választottbírósi jelentette.³⁸⁴

V.2.1. Tényállás

A felperes Energoalians az ukrán villamosenergia-kereskedőtől, Ukrenergo vásárolt villamosenergiát, amit továbbértékesített a Brit Virgin-szigeteken bejegyzett Derimen vállalatnak. A Derimen a villamosenergia Moldovába történő kivitele céljából szintén tovább értékesítést hajtott végre a moldáv Moldtranselectro, moldáv állami vállalatnak. A tényállás komplex, annak alapja számos szerződés, majd követelésátruházásból eredő jogviszony jellemzett. A villamosenergia szállítása 1999-2000 között történt, amely kapcsán a Derimen teljesítette a fennálló összeget az Energoalians részére, viszont a Moldtranselectro a Derimen részére a villamosenergia ellenértékét csak részidőszakra vonatkozóan fizette meg, mivel az 1999 márciusától teljesített 1999-es évben történt további szállításokat a Moldtranselectro nem egyenlített ki, amely miatt 18,1 millió dolláros tartozás halmozódott fel. A Derimennek nem állt fenn tartozása az Energoalians részére, sőt a közöttük 2000. május 30-án kötött engedményezési szerződések értelmében az Energoalians vált a közvetlen hitelezőjévé a Moldtranselectronak. Az Energoalians egy korábbi elszámolási konstrukcióból (ennek szállításában nem vett részt) további követelést szerzett meg, így emelve a tartozás értékét közel 22,1 millió dollárra. A Moldtranselectro 2000 októberében egy moldovai kormányrendelet értelmében három állami vállalattá különvált, amivel nehezítette a követelések behajtását. A

³⁸² A Komstroy ügy hátterének és értékelésének felvázolásához inspirációként szolgált az alábbi tanulmány: BALÁZS Gergő – SZALAI Ildikó: Az Európai Unió Bíróságának Komstroy-döntése. *Jema Jogesetek Magyarázata*, 2-3. pp. 59-69. 2022.

³⁸³ Komstroy-ítélet (14.lbj.)

³⁸⁴ SZALAI (2023) i.m. 305.

követelés részbeni – további követelések engedményezése útján történő – teljesítését követően az Energoalians a moldáv bíróságok előtt indított eljárást a tartozás 9,4 millió dollár értékű rész megfizetése érdekében azonban a moldovai bíróság 2001 és 2005 között eljárási indokokra hivatkozással ellehetetlenítette azt. Majd az ukrán bíróság előtt indított eljárásban a teljes összegű tartozás, valamint inflációval növelt értékét követelte, amely ügyben ugyan számára kedvező ítélet született, de azon ítélet Moldovában történő elismerését és végrehajtását a nemzeti fórum megtagadta, hivatkozva a moldovai bíróságok kizárólagos joghatóságára. Az Energoalians álláspontja szerint a Moldovai Köztársaság a követelés behajtása során tanúsított magatartása súlyosan sérti az ECT-ből eredő kötelezettségeit, így az ECT 26 cikk (4) bekezdés (b) pontja szerint *ad hoc* választottbíróági eljárást kezdeményezett.³⁸⁵ Az ügyet az UNCITRAL Választottbíróági Szabályzata alapján Párizsban létrejött *ad hoc* panel tárgyalta.

V.2.2. Választottbíróági eljárás

Az *ad hoc* választottbíróóság 2010. december 7-i létrejöttét követően megállapította joghatóságát, majd érdemi döntését 2013. október 25-én hozta meg. Ennek értelmében a Moldovai Köztársaság az ECT-ből eredő kötelezettségeit megsértette, így az Energoalians részére kártérítés megfizetésére köteles.³⁸⁶

A Moldovai Köztársaság – a francia polgári perrendtartás 1520. cikke alapulvételével –³⁸⁷ a döntés megsemmisítése miatt fordult a párizsi fellebbviteli bírósághoz, és a választottbíróóság hatáskörét vitatta. A francia bíróság 2016. április 12-i ítélete szerint a választottbíróóság hatásköre fennállásának téves megállapítása szerint nem volt jogosult az eljárásra, így a választottbíróóság által hozott ítéletet megsemmisítette. A döntést azzal indokolta, hogy a villamosenergia értékesítése kapcsán fennálló követelés vagyoni hozzájárulás hiányában nem tartozik az ECT tárgyi hatálya alá, így a választottbíróóság hatáskörének megalapozására nem szolgált. Ezt követően az Energoalians jogutódja, a Komstroy az ítélet felülvizsgálatát kérte a francia semmitőszék, a Cour de cassation előtt. A bíróság a fellebbviteli bíróság ítéletét

³⁸⁵ Ld. Komstroy (formerly Energoalians) v. Republic of Moldova, UNCITRAL Award 23 October 2013 Factual Background 66-118.p.

³⁸⁶ Komstroy (formerly Energoalians) v. Republic of Moldova, UNCITRAL Award 23 October 2013

³⁸⁷ Választottbíróági ítélet megsemmisítésére irányuló kereset benyújtására kizárólag a választottbíróóság hatáskörének téves megállapítása vagy a hatáskörének hiánya esetében kerülhet sor.

hatályon kívül helyezte és visszautalta az ügyet, mivel az ECT 6. cikke szerinti befektetés fogalmát további, az ECT-ben nem tartalmazott feltétel hozzáadásával értelmezte.

A Moldovai Köztársaság szerint a követelés nem értelmezhető az ECT alatti befektetésnek, de még ha feltételezhető lenne is, több ponton vitatott az ECT alkalmazásának lehetősége. Egyrészt az Energoalians a Derimen útján szerezte meg a követelést, a szállítás a Derimen és a Moldtranselectro között zajlott, azonban a Derimen nem ECT tag vállalkozása, hanem egy, a Brit Virgin-szigeteken bejegyzett vállalkozás. A követelés továbbá olyan energiaértékesítésen alapszik, amely nem Moldova területén történt, mivel az energia értékesítése és szállítása az ukrán oldalon valósult meg. A visszautalt ügyben a fellebbviteli bíróság szerint a választottbíróság hatáskörének megállapításához az ECT alatti befektetés fogalmát, valamint a befektetés megvalósításának feltételeit szükséges vizsgálni, amellyel az EUB-hez fordult, annak ellenére, hogy az alapügy felei EU-n kívüli államokhoz kapcsolódnak.

V.2.3. Előzetes döntéshozatali eljárás

A párizsi bíróság álláspontja szerint az EUMSZ 267. cikke alapján az EUB hatáskörrel rendelkezik az ECT értelmezése kapcsán, mivel az EU és tagállamai által további államokkal kötött vegyes megállapodásai az EU által elfogadott aktusok közé tartoznak.³⁸⁸ Ebből adódóan az alábbi kérdéseket terjesztette elő:

„1) Úgy kell-e értelmezni az ECT 1. cikk (6) bekezdését, hogy egy villamosenergia-szolgáltatási szerződésből származó követelés, amely a befektető részéről nem járt a fogadó államban semmilyen vagyoni hozzájárulással, e cikk értelmében vett befektetésnek tekinthető?

2) Úgy kell-e értelmezni az ECT 26. cikk (1) bekezdését, hogy a szerződő államokon kívüli valamely gazdasági szereplő által létrehozott valamely követelésnek az egyik szerződő fél befektetője általi megszerzése befektetésnek tekinthető?

3) Úgy kell-e értelmezni az ECT 26. cikk (1) bekezdését, hogy egy befektetőt – a fogadó állam határára szállított villamos energia szolgáltatására vonatkozó szerződéséből

³⁸⁸ Ld. C-12/86. sz. ügy, 1987. szeptember 30-i Demirel ítélet (EU:C:1987:400); C-414/11. sz. ügy, 2013. július 18-i Daiichi Sankyo és Sanofi-Aventis Deutschland ítélet (EU:C:2013:520)

eredően – megillető követelés egy másik szerződő fél területén létrehozott befektetésnek tekinthető anélkül, hogy e befektető az utóbbi szerződő fél területén bármilyen gazdasági tevékenységet végezne?”³⁸⁹

Az EUB-hez intézett kérdések bár a megállapodás hatályára irányultak, mégis jelen ügyben határozott az ECT intra-EU alkalmazhatóságáról. Ebben az időszakban nem mellesleg további két ügy is az EUB előtt volt folyamatban, amelyek valódi uniós kapcsolódással bírtak. A 2020. december 2-i belga kérelem a modernizálás alatt álló ECT szövegének uniós joggal való összeegyeztethetőségére irányult.³⁹⁰ Az EUMSZ 218. cikk (11) bekezdése szerinti eljárás azonban kizárólag a tervezett megállapodások uniós joggal való összeegyeztethetőségét vizsgálja, tehát a már hatályban lévő ECT felülvizsgálatára nem alkalmas.³⁹¹ Ellenben a Novenergia and Athena v. Italy választottbírói ügy³⁹² kapcsán a svéd fellebbviteli bíróság az EUB-nél az ECT vitarendezéséről szóló 26. cikkének uniós joggal való összeegyeztethetőségéről kérdezett.³⁹³

A Komstroy-, majd PL Holdings-ítélet meghozatalakor még folyamatban lévő eljárás okafogyottá válása miatt a svéd bíróság végül az előzetes döntéshozatal iránti kérelem visszavonása mellett döntött.³⁹⁴ Ezzel szemben Belgium az EUB véleményre terjesztett kérelmét fenntartotta, azonban az EUB a kérdés megválaszolására nem rendelkezett elegendő információval, így a kérelmet elfogadhatatlannak minősítette.³⁹⁵ Habár a belga véleménykérés hatálya a tervezett megállapodásokra szűkül, megállapítható, hogy az Athena előzetes

³⁸⁹ Komstroy-ítélet (14.lbj.) 20.p.

³⁹⁰ Request for an opinion by the Kingdom of Belgium 2020. december 2. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:62020CG0001>>

³⁹¹ Guillaume CROISANT – Hannes INGWERSEN: Belgium Seeks CJEU’s Opinion on the Future Interaction between a Modernised ECT and EU law. *Kluwer Arbitration Blog*, 2020. december 10. Letöltve: 2022. december 18. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/belgium-seeks-cjeus-opinion-on-the-future-interaction-between-a-modernised-ect-and-eu-law/>>

³⁹² Athena Investments A/S (formerly Greentech Energy Systems A/S), NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v. Italian Republic, SCC Case No. 2015/095

³⁹³ C-155/21. sz. ügy Republic of Italy v Athena Investments A/ S (formerly Greentech Energy Systems A/ S), NovEnergia ii Energy & Environment (SCA), NovEnergia ii Italian Portfolio SA (EU:C:2021:1032)

³⁹⁴ Anina LIEBKIND – Fredrik NORBURG – Andreas HOLST: Republic of Italy v Athena Investments A/S Before the Swedish Courts: Is There Still a Life After the CJEU’s Decision in Komstroy and PL Holdings? *European Investment Law and Arbitration Review Online*, 2022. december 21. Letöltve: 2023. február 1. <https://brill.com/view/journals/eilo/7/1/articlep153_9.xml?srsltid=AfmBOorVAA64aC8RTTw9KswLBuN0tZzSi7N_Gm2mi3TIUMs4DDE-AxIW&Tab%20Menu=abstract>

³⁹⁵ EUB 1/20. véleménye 2022. június 16. (ECLI:EU:C:2022:485)

döntéshozatali eljárása valóban az ECT intra-EU alkalmazhatóságának megvizsgálására irányult és a kérdéskör adekvát megvitatására szolgált volna.

Ennek következtében, nem meglepő módon a Komstroy ügy alatt első körben az EUB hatáskörének megalapozottsága került vizsgálat alá, tekintettel arra, hogy a Komstroy tényállás releváns uniós kötődéssel nem rendelkezett: az alapügy felei a Komstroy LLC, nem egy tagállamban bejegyzett társaság, míg a Moldovai Köztársaság nem uniós tagállam. Ezt vitatta a Komstroy mellett, az Európai Unió Tanácsa, Magyarország, Finnország és Svédország is, arra hivatkozással, hogy az uniós jog nem alkalmazható a döntéshozatali kérelem alapjául szolgáló ügyre.

Szpunar főtanácsnok indítványában³⁹⁶ így első körben az EUB hatáskörének meglétében foglalt állást. Indítványában rögzítette, hogy az EUB *prima facie* hatáskörrel rendelkezik az ügy elbírálásra, mivel egy nemzetközi megállapodás – ahhoz való uniós csatlakozása révén – uniós intézmények jogi aktusaként értelmezendő. Az alapügy mindazonáltal uniós kötődéssel nem rendelkezik, így megállapította további vizsgálat szükségességét.³⁹⁷ Az ítélezési joggyakorlat³⁹⁸ alapján azt állítja, hogy az előzetes döntéshozatal részben annak megelőzésére irányul, hogy eltérően értelmezzék az uniós jogot, ami felhatalmazhatja az EUB-t olyan jogvitákban való döntéshozatalra is, amely az uniós jogrend hatályán kívül állnak, bár az annak alapjául szolgáló megállapodás a nemzeti jog és uniós jog hatálya alá tartozik.³⁹⁹ Érvelésének részeként kiemelte az EUB érdekét, miszerint az uniós jogba emelt nemzetközi megállapodást egységesen értelmezzék, mindemellett bár az ECT plurilaterális megállapodás, a gyakorlatban a szerződő felek kétoldalú jogviszonyainak összességéből áll.

Mindezek ellenére Szpunar főtanácsnok határozott álláspont helyett azt a következtetést vonja le, hogy nem zárható ki az EUB-nek az ECT rendelkezéseinek egységes értelmezéséhez fűződő érdeke. Óvatos megközelítése az ECT választottbíróági klauzulájának uniós alkalmazhatósága körüli kételyekkel indokolható, mivel az ECT egységes értelmezéséhez fűződő uniós érdek

³⁹⁶ C-741/19. sz. ügy Moldovai Köztársaság kontra Komstroy társaság Szpunar főtanácsnok indítványa (ECLI:EU:C:2021:164)

³⁹⁷ Uo. 28-30.p.

³⁹⁸ Ld. C-321/97. ügy 1999. június 15-i ítélet (EU:C:1999:307), C-300/01. sz. ügy 2003. május 15-i ítélet (EU:C:2003:283)

³⁹⁹ C-130/95. ügy 1997. július 17-i Giloy ítélet (EU:C:1997:372) 23–28.p.; C-53/96. ügy 1998. június 16-i Hermès ítélet (EU:C:1998:292) 32.p.; C-300/98 és C-392/98. ügy 2000. december 14-i Dior és társai ítélet (EU:C:2000:688) 35.p.

kizárólag abban az esetben áll fent, ha az ISDS kikötés intra-EU viszonylatban is alkalmazható. Álláspontja szerint azonban az Achmea-ítélet kihatással van az ECT-re is, így az energiaspecifikus ISDS kikötés szintén összeegyeztethetetlen az uniós joggal.⁴⁰⁰ Ellenben felvázolta további opcionális helyzetként az egyik tagállam beruházójának a fogadó állam bírósága előtti jogvitáját, ami alapján az ECT anyagi jogi rendelkezéseire való hivatkozás továbbra is fennállhat,⁴⁰¹ így az EUB ECT értelmezésére irányuló érdekét tehát nem feltétlenül zárja ki a választottbíráskodási klauzula uniós joggal való összeegyeztethetlensége. A főtanácsnok ebből adódóan arra a következtetésre jutott, hogy az ECT anyagi jogi rendelkezéseinek és az ECT 26. cikke uniós jogrendben való alkalmazhatósága révén az EUB-nek egyértelmű érdeke fűződik az ECT egységes értelmezéséhez.⁴⁰²

Az ügy érdemi részét röviden összegezve, Szpunar főtanácsnok az ECT alatti befektetés fogalmával kapcsolatos értelmezést a VCLT alapján vizsgálta.⁴⁰³ Ennek értékelése alapján az ECT 1. cikkének 6. pontjában szereplő beruházások köre – annak ellenére, hogy a felsorolás példálózó jellegű – vagyoni hozzájárulás hiányában nem fedi le a kereskedelmi ügyletek közé tartozó villamosenergia-szolgáltatásból eredő pénzkövetelést. Az ECT-n kívüli vállalat által létrehozott követelés kapcsán rögzíti, hogy az ECT a befektetések földrajzi eredetét nem szabályozza, míg létrehozásuk kapcsán kifejezetten előírja, hogy azt bármely állam gazdasági szereplője megteheti. Az előterjesztett harmadik kérdés kapcsán – abban az esetben, ha az EUB nem értene egyet az első kérdésre adott válaszával – feltételezi, hogy a villamosenergiaszolgáltatás valóban ECT alatti beruházás, ugyanakkor megállapítja, hogy az ügy már nem a szolgáltatáshoz, hanem az abból eredő ukrán beruházó moldvai vállalattal szemben fennálló követeléshez kapcsolódik. Tehát álláspontja szerint az egyik ECT szerződő fél alatti beruházónak a másik szerződő fél gazdasági szereplőjével szemben fennálló követelése az előbbi által az utóbbi területén megvalósított beruházásnak tekinthető.⁴⁰⁴

Mielőtt az EUB 2021. szeptember 21-i döntésében az ügy érdemében állást foglalt volna, első körben szintén hatáskörét vizsgálta. Emlékeztetett arra, hogy az ECT az uniós jogrend szerves része és hatáskörét az ECT vegyes jellege sem zárhatja ki. Majd megállapította, hogy főszabály

⁴⁰⁰ C-741/19. sz. ügy, Szpunar főtanácsnok indítványa 47.p.

⁴⁰¹ Uo. 97.p.

⁴⁰² Uo. 98-99.p.

⁴⁰³ VCLT 31. cikk (1) bekezdés: „(...) jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.”

⁴⁰⁴ Ld. C-741/19. sz. ügy, Szpunar főtanácsnok indítványa – Az ügy érdeméről 101-144.p.

szerint ugyan nem rendelkezhet hatáskörrel olyan nemzetközi megállapodás alatti – különösen egy harmadik állam beruházója és egy másik állam közötti – jogvitákban, amelyek nem tartoznak az uniós jog hatálya alá, mindazonáltal rögzíti, hogy ha egy nemzetközi megállapodás valamely pontja az uniós jog hatálya alá tartozó helyzetekre is alkalmazandó, az EU egységes jogértelmezésének érdekében áll, hogy eljárását lefolytassa.

Az EUB érdemi döntésében egyetértett a főtanácsnoki indítványban tett végkövetkeztetéssel és megállapította, hogy a villamosenergia szolgáltatási szerződésből eredő, beruházáshoz nem kötődő követelés megszerzése nem tartozik az ECT 1. cikk 6. pontjába, azaz nem minősíthető beruházásként. Ugyanakkor az EUB-döntés uniós környezetbeli jelentős visszhangjának kiváltásáért az ítélet egy kvázi *obiter dictuma* felelt. Az EUB az ítélet 40. pontjában, az elé terjesztett első kérdés vizsgálata során megjegyzi, hogy a kérdés megválaszolásához szükséges az ECT 26. cikke alatti jogviták hatályának behatárolása, mivel álláspontja szerint az ECT 26. cikk (2) bekezdés c) pontja egy intra-EU jogvita esetében nem alkalmazandó. Ezt az Achmea-ügyből már jól ismert megközelítés alapján vizsgálta és rögzítette, hogy az uniós jog értelmében a nemzetközi megállapodás nem sértheti a Szerződésekben foglaltakat, különösen az uniós hatásköri rendet, így az EU autonómiáját. Az EUMSZ 344. cikke alapján a tagállamok kötelessége, hogy a Szerződések értelmezésére vagy alkalmazására vonatkozó vitáikat a Szerződések szerint előírt módon rendezzék.⁴⁰⁵ Az Achmea-ügyben tett megállapítások érintésével kiemelte, hogy egy, az ECT alapján létrehozott választottbíróági fórum azáltal értelmezi az uniós jogot, hogy az ECT az uniós jogrend szerves része, tehát az intra-EU választottbíróági eljárások alatt az uniós jog értelmezésére és alkalmazására kerül sor. Az Achmea ügyben meghozott ítélet analógiájára kijelentette, hogy egy *ad hoc* beruházási választottbíróág nem tekinthető valamely tagállam bíróságának, amely az EUMSZ 267. cikke szerinti előzetes döntéshozatali eljárás megindítására jogosult lehetne és nem minden esetben biztosítja az uniós jogi kontrollt sem, mivel az ECT alapú választottbíróági ítéletek felülvizsgálatára az eljáró választottbíróág székhelye biztosíthat jogot, de számos intra-EU esetben ezek az eljárások EU-n kívül kerülnek lefolytatásra. Mindezekre tekintettel az EUB az ítélet jogi érvelésének 66. pontjában – az előzetes döntéshozatali eljárás alapjául szolgáló kérdésekhez való bármiféle kapcsolódás nélkül – megállapítja, hogy a ”(...) az ECT 26. cikke

⁴⁰⁵ EUB 2/13. sz. véleménye 2014. december 18. [Az Uniónak az EJEE-hez történő csatlakozása], (EU:C:2014:2454) 201.p., EUB 1/91. sz. véleménye (EU:C:1991:490) 35.p.; EUB 1/00. sz. véleménye, (EU:C:2002:231) 11. és 12.p.; C-459/03. sz. ügy Bizottság kontra Írország ítélet (EU:C:2006:345,)123. és 136.p.; Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság ítélet (EU:C:2008:461) 282.p.

(2) bekezdésének c) pontját úgy kell értelmezni, hogy az nem alkalmazható az egyik tagállam és egy másik tagállam befektetője között az utóbbi által az első tagállamban megvalósított befektetéssel kapcsolatban felmerült jogvitákra.”⁴⁰⁶

V.2.4. Az ítélet értékelése

Az Achmea-ítéletet követő közvetlen időszak megosztotta mind a szakirodalmat, mind a jogalkalmazókat arra vonatkozóan, hogy az abban foglaltak kihatással bírnak-e az ECT megállapodásra. Ezt végül az EUB a Komstroy ügyben hozott ítéletében kifejtette és az Achmea-ítélet analógiájára megállapította, hogy igen.

Ellenben számos aggályt vet fel, hogy erre a következtetésre az EUB egy EU-n kívüli jogvitában, az alapügy és az intra-EU választottbírósi klauzula közötti kapcsolódási pont nélkül jutott el. Ezt Szpunar főtanácsnok is érzékelteti, sőt enyhén ambivalens állítást tesz, mivel az indítvány 2. és 26. pontjában a jogvitát *prima facie* EU-n kívülinek állapítja meg, ennek ellenére érvelésének első egységében *prima facie* megállapítja az EUB hatáskörének fennállását is, bár megjegyzi, hogy bizonyosságot csak egy részletes elemzés adhat.⁴⁰⁷

Az EUB hatásköre fennállásának kulcsaként az ECT uniós jogrendbe történő betagozódást emeli ki, és erre felfűzve rögzíti, hogy egy választottbírósi klauzula – abból adódóan, hogy az ECT az EU álláspontja szerint az EU-nak az ECT-hez való csatlakozásával egyben uniós jogi aktussá vált – köteles az uniós jogot értelmeznie és alkalmaznia. Az EUB az uniós jogrend alkalmazásának határvonalát korábban a harmadik államokra történő alkalmazásban határozta meg.⁴⁰⁸ Ezzel kapcsolatban Szpunar főtanácsnok álláspontja viszont az volt, hogy az ECT-vel szemben a korábbi ügyek az EGT-megállapodáshoz kötődtek. Az EGT-megállapodás azonban

⁴⁰⁶ Komstroy-ítélet (14.lbj.) 66.p.

⁴⁰⁷ Ld. C-741/19. sz. ügy, Szpunar főtanácsnok indítványa 30.p.

„29. Mivel az ECE-t az Unió nevében írták alá és hagyták jóvá, e megállapodást az EUMSZ 267. cikk értelmében az uniós intézmények által elfogadott jogi aktusnak kell tekinteni. Így a Bíróság első ránézésre hatáskörrel rendelkezik az ECE rendelkezései tárgyában való határozathozatalra.

30. E megállapítás azonban nem elegendő a Bíróság hatáskörének biztosításához. Az alapügy ugyanis nem érinti sem az Uniót, sem a tagállamokat. Meg kell tehát vizsgálni, hogy e tényező hatással lehet-e a Bíróságnak az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolására vonatkozó hatáskörére.”

⁴⁰⁸ C-321/97. sz. ügy Andersson és Wåkerås-Andersson ítélet 1999. június 15. (EU:C:1999:307), valamint a Salzmann ítélet 2003. május 15. (EU:C:2003:283)

saját bírósági fórummal bír, szemben az ECT-vel, amely ennek következtében nem biztosíthat hiteles értelmezést. Ennek ellenére az EUB úgy tűnik önként magára vállalta ezt a szerepet.⁴⁰⁹

A döntés kritikusaival egyetértve ez a megállapítás azonban álláspontom szerint sem konzisztens,⁴¹⁰ mivel az ECT ugyanolyan nemzetközi jogi alapokból épül, mint az EU, és annak ellenére, hogy annak implementálásával az uniós jog szerves részévé válik, még mindig nemzetközi jogból származtatja létét, tehát ilyen formában nem állja meg a helyét, hogy egy választottbíróság az uniós jogot értelmezi. Annak ellenére, hogy az ECT a gyakorlatban kétoldalú jogviszonyok sokaságából áll, az ECT egy nemzetközi megállapodás, így az EUB ezen álláspontja alapján az is megállapítható lehetne, hogy egy extra-EU ECT-alapú jogvita hasonlóan az uniós jogot értelmezi, ennek értelmében a választottbírósági kikötés valamennyi esetkörben összeegyeztethetlenné válna az ECT 26. cikkének ISDS kikötésével.

Az ECT 26. cikk (6) bekezdése értelmében az ECT alatti jogvitákban felmerülő kérdéseket a nemzetközi jog alkalmazandó szabályainak és elveinek alkalmazásával döntenek el. Ennek értelmében a beruházási választottbíróságok az ECT-t, valamint a releváns nemzetközi jogot szükséges alkalmazniuk.

Mindemellett megállapítható, hogy az EUB döntésében oly mértékben kiemelt szerepet játszott az alapügy szempontjából irreleváns megállapítás megtétele, hogy az alapüggyel kapcsolatos kérdések tekintetében nem is adott teljeskörűen kielégítő választ.⁴¹¹ Ebben a tekintetben kiemelendő, hogy a befektetés minősítése kapcsán nem vizsgálta részleteiben a tőke- vagy erőforrás hozzájárulást, amely az első kérdés részeleme. Habár az EB és a tagállamok egy része, az ügyben beavatkozóként kérte az EUB-t az ECT intra-EU alkalmazhatósággal kapcsolatos

⁴⁰⁹ Jed ODERMATT: Is EU Law International? Case C-741/19 Republic of Moldova v Komstroy LLC and the Autonomy of the EU Legal Order. *European Papers*, Vol. 6. No 3. European Forum, Insight of 23 December 2022. 1260-1261.

⁴¹⁰ Johannes TROPPER: From Achmea to Komstroy – The CJEU Strikes Back Against Investment Arbitration Under the Energy Charter Treaty. *Völkerrechtsblog*, 2021. szeptember 22. <<https://voelkerrechtsblog.org/from-achmea-to-komstroy/>>

Ceyda KNOEBEL – Stephanie COLLINS – Theo TYRRELL: Intra-EU Arbitration Under the ECT Is Incompatible with EU Law According to the CJEU in Republic of Moldova v Komstroy. *Lexology – European Union*, 2021. szeptember 7. Letöltve: 2023. október 1. <<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2bef6789-1ad1-4944-968e-5ce57e67b2a7>>

⁴¹¹ Ld. Clement FOUCHARD – Vanessa THIEFFRY: CJEU Ruling in Moldova v. Komstroy: the End of Intra-EU Investment Arbitration Under the Energy Charter Treaty (and a Restrictive Interpretation of the Notion of Protected Investment). *Kluwer Arbitration Blog*, 2021. szeptember 7. Letöltve: 2023. október 2. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/cjeu-ruling-in-moldova-v-komstroy-the-end-of-intra-eu-investment-arbitration-under-the-energy-charter-treaty-and-a-restrictive-interpretation-of-the-notion-of-protected-investment/>>

A befektetés minősítése kapcsán nem vizsgálja részleteiben a tőke- vagy erőforrás hozzájárulást, amely az első kérdés részeleme.

kiértékelésre, az a döntéshozatali eljárásra utalt kérdésekben nem jelent meg. Az EUB ezáltal a jelen ügyben lényegében kiterjesztette a kérelem hatályát további megállapítások megtétele érdekében, amely felvetheti a *ne ultra petita* elv megsértését is.⁴¹² A bírósági eljárások alapelve értelmében a bíró nem terjeszkedhet túl a felek kérelmein. Általánosságban az elv alkalmazásának fő célja a pártatlanság és a jogbiztonság biztosítása, illetve ehhez szorosan kapcsolódva a felek rendelkezési joga, amely alapján a per urai, a felek határozzák meg a jogvita tárgyát. Szemben egy általános pereljárással az előzetes döntéshozatal egy speciális eljárási forma, különösen azért, mert az uniós normák értelmezésére irányul. Az EUB ugyanakkor már számos korábbi ítéletében – bár kötelezettségszegési eljárásokhoz kötődően – alkalmazta az elvet, amely kapcsán kimondta, hogy a „(...) kérelmeket egyértelműen kell megfogalmazni annak elkerülése érdekében, hogy a Bíróság ne ultra petita határozzon, vagy nehogy elmulasszon valamely kifogásról határozni”.⁴¹³ Úgy tűnik ez saját hatáskörében nem szükséges, hogy érvényesüljön, ami újabb jele az EU expanziójának. Ezt és a döntés esetleg önkényes jellegét az is megalapozhatja, hogy az EUB döntésben fel sem merül az arra való esetleges utalás, hogy az ítélet ezen pontjából az ECT uniós joggal való összeegyeztethetlensége áll fent. Ahogy az Achmea-ítélet esetében, úgy a Komstroy alatti elemzésből is igazolódni látszik, hogy az EUB mérsékelt jogi pluralista nézetet vall.

Tehát az ítélet a legitimitás kérdését vetette fel,⁴¹⁴ tekintettel akár arra is, hogy a döntés a fentebb kifejtett értékelés alapján az alapügyben feltett kérdések megválaszolása kapcsán hiányos, míg az ügybe beavatkozók által feltett, az alapügyre nem szorítkozó jogi kérdés kapcsán az érvelése következetlen. Az Achmea-ítélethez hasonlóan a Komstroy ügyben hozott EUB döntés mögött feltételezhetően inkább politikai megfontoltság húzódott, mintsem a tisztán jogi megfontolások melletti döntés biztosítása.

⁴¹² Paschalis PASCHALIDIS: Komstroy: Constitutional, Procedural and Substantive Implications. *EU Law Live*, 2021. szeptember 21.

<www.eulawlive.com/op-ed-komstroy-constitutional-procedural-and-substantive-implications-by-paschalis-paschalidis> In: BALÁZS Gergő – SZALAI Ildikó: Az Európai Unió Bíróságának Komstroy-döntése. Jema Jogesetek Magyarázata, 2-3. pp. 2022. 65.

⁴¹³ C-252/13. sz. ügy Bíróság (hatodik tanács) 2014. október 22-i ítélete, Európai Bizottság kontra Holland Királyság 29.p. Ld. továbbá: C-67/12. sz. ügy Bizottság kontra Spanyolország ítélet (EU:C:2014:5), 41.p., C-475/07. sz., Bizottság kontra Lengyelország ügyben 2009. február 12-én hozott ítélet 43.p. és a C-165/08. sz. Bizottság kontra Lengyelország ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-6843. o.) 42.p.

⁴¹⁴ FOUCHARD – THIEFFRY i.m.

V.3. A Komstroy ítélet hozadéka

Az EUB a Komstroy-ítéletben hatáskörét arra alapozta, hogy az EU egyértelmű érdeke az ECT alatti rendelkezések egységes uniós értelmezése. Mindazonáltal, ha ennek gyakorlati hatékonyságát nézzük, ez alapján sem kellőképpen megalapozott az ügyben való hatáskörének a megállapítása. Az ECT nemzetközi szerződés révén annak értelmezésének nemzetközi jogi alapját a VCLT biztosítja. A VCLT szerinti értelmezésre egyebekben Szpunar főtanácsnok is utalt az ECT körébe eső befektetésének hatálya vizsgálata során.⁴¹⁵ Az EUB viszont abból adódóan, hogy az ECT az uniós jogrend része, az előzetes döntéshozatalra utalt tárgykört nyilvánvalóan uniós jogi perspektívában vizsgálta.⁴¹⁶ Az ECT alapján az EUB értelmezése kizárólag az EU-n belül lehet kihatással.⁴¹⁷ Az RREEF v. Spain ügy választottbírósi eljárása alatt az eljáró panel kifejezetten rögzíti, hogy az EU joga nem írja felül, és nem is írhatja felül a nemzetközi jogot,⁴¹⁸ sőt a United Utilities v. Estonia ügyében a választottbírósi fórum hangsúlyozza, hogy annak ellenére, hogy az EUB döntései a nemzetközi közjog részét képezhetik, kikényszerítésükre nincs kötelező erő.⁴¹⁹ Ezt megerősítette egyebekben nemzeti bíróságnak a svájci szövetségi bíróság egy ECT alapú intra-EU választottbírósi ítélet kapcsán, amely már a Komstroy-ítéletre is hivatkozott.⁴²⁰ Mindezek fényében az EUB értelmezésének nemzetközi beruházási választottbírósi eljárásokban, valamint EU-n kívüli nemzeti bíróságok előtt történő alkalmazása csekély valószínűséggel fog felmerülni.

Az EUB döntés központi uniós megállapítása, miszerint az EU joga és az ECT választottbírósi klauzulája között összeegyeztethetlenség áll fent, már az ítélet meghozatalától köti a tagállami fórumokat. Az intra-EU ISDS-t azonban a nemzetközi választottbírószágok egészen az ítélet implementálásáig, sőt ahogy az bebizonyosodni látszik a jogalkotói fázist követően az EU-n kívül napjainkban sem (ld. később) hagyják feledésbe merülni. Mindemelllett az Achmea-ítélet rendelkező részével szemben a Komstroy-ítélet *obiter dictum*a mondta ki az intra-ISDS végét jelentő megállapítást, amely miatt az alperes államok

⁴¹⁵ C-741/19. sz. ügy, Szpunar főtanácsnok indítványa 109.p.

⁴¹⁶ ODERMATT i.m. 1258.

⁴¹⁷ TROPPER (2021) i.m.

⁴¹⁸ RREEF v. Kingdom of Spain vb ügy, Decision on Jurisdiction 22 November 87.

⁴¹⁹ United Utilities (Tallinn) B.V. and Aktsiaselts Tallinna Vesi v. Republic of Estonia, ICSID Case No. ARB/14/24 Award of the Tribunal 2019. június 21. 540.p.

⁴²⁰ 4A_244/2023. sz. ügy Bundesgericht Spain kontra A. 2024. április 3. <https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/aza/http/index.php?highlight_docid=aza://03-04-2024-4A_244-2023&lang=de&type=show_document>

joghatósági kifogásaiban erre vonatkozóan tett érveinek megalapozottsága is nagyobb kihívást jelenthet.

Az ügy gyakorlati jelentősége kapcsán szükséges megjegyezni, hogy az uniós beruházásvédelem szintjének mérséklése végül az EU energia ágazatára is kihatással bírt, ugyanakkor egyes szerzők felhívják a figyelmet az ebből adódó gyakorlati kihívásokra is, többek között az uniós beruházók számára az EU vonzerejének csökkenésére, ami különösen problémás egy olyan időszakban, amikor az EU a Green Deal biztosítása érdekében az energiaszektor dekarbonizációját magánberuházókra alapozná.⁴²¹

V.4. Választottbíróági reflexiók

A Komstroy-ítéletet követő rövid időn belül Spanyolország joghatósági kifogást terjesztett elő ICSID előtt folyamatban lévő ügyei kapcsán. Olyan ügyekben, amelyekben a választottbíróágok a korábbi intra-EU kifogás tekintetében már döntöttek az ügy lefolytatása mellett. Ennek ellenére a spanyol állam a kérdéskör megvitatása érdekében újabb joghatósági kifogást terjesztett elő.

Az *Infracapital v. Spain* és a *Kruck v. Spain*⁴²² ügyekben az alperes állam a Komstroy-ítéletre alapozva újfent az uniós jogrend autonómiájára hívta fel a figyelmet. Álláspontja szerint a hozott ítélet nem csupán egy újabb döntés, hanem az *Achmea*-ítélet szükségszerű következménye. Az EUB Komstroy-ítéletben tett megállapítása kötelező erejű jogértelmezés, mivel az ECT intra-EU viszonylatban kizárólag az uniós joggal összhangban értelmezhető. Ezt abból vezette le, hogy az EU ECT-hez való csatlakozásával a megállapodás lényegében az uniós jogrend részévé vált. Kifejtette ezáltal, hogy az EUB-nek jelen jogvitákban végső értelmezési monopóliuma van: tehát amennyiben az eljáró ICSID választottbíróági panel ezen jogviták alatt értelmezné és alkalmazná az uniós jogot, az az uniós jog sérelmét vonná magával. Jogalkotói aktus hiányában egy uniós ítéletre alapozni a joghatósági kifogást nemzetközi térben – ahogy azt az *Achmea*-ítéletet követő nemzetközi joggyakorlat is igazolta – vitatható, azonban Spanyolország ezzel kapcsolatban a Komstroy-ítélet *res judicata* jellegét emelte ki, miszerint az ítélet végrehajtása végleges és kötelező, tehát az ítélet kihat valamennyi azonos jogalpra

⁴²¹ KNOEBEL –COLLINS – TYRRELL i.m.

⁴²² Mathias Kruck and others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/15/23

hivatkozott jogvitára.⁴²³

A felperesek közül az Infracapital ezzel szemben kiemelte többek között, hogy az EUB-nek az ECT 26. cikke kapcsán tett megállapítását nem az ítélet rendelkező része tartalmazza, tehát erre vonatkozóan az EUB túlterjeszkedett az előzetes döntéshozatalban ráutalt tárgykörön. Mindemellett az EUB kizárólag uniós szemszögből – a nemzetközi jog és a VCLT alapvető szabályait figyelmen kívül hagyva – hozta meg a döntést, amely kapcsán kiemelte a kereskedelmi és beruházói választottbíráskodási jogosultság közötti megkülönböztetést is. A döntés kizárólag a beruházási szabad akaratot torzítja, a kereskedelmi választottbíráskodás kapcsán nem szab feltételt. VCLT kapcsán pedig a multilaterális jelleg vonatkozásában rögzíti az uniós jog értelmezésére és alkalmazására vonatkozó aggályokat. Rámutatott ugyanis, hogy az uniós jog értelmezésére és alkalmazására akár egy extra-EU jogvita esetében is fennáll az esély, ezzel ellentétben az EUB választóvonalat húzott a jogviszonyok között, és kizárólag intra-EU viszonylatban szüntetné meg az uniós beruházók választottbíráskodáshoz való fordulás jogát. VCLT kapcsán mindemellett kitért a VCLT 31. cikk (3) bekezdés b) pontjára, miszerint a szerződések alkalmazása során kialakult későbbi gyakorlat figyelembevehető egy nemzetközi megállapodás értelmezése során. A felperes ugyanakkor vitatja ennek meglétét és az alperes VCLT 30. és 59. cikkére alapított érveit is elutasítja. A VCLT 30. cikke kapcsán kifejti, hogy a Lisszaboni Szerződésre nem lehet alapítani a *lex posterior de legi priori* elvet, sőt az sem bizonyított, hogy az ECT és a Lisszaboni Szerződés egyazon tárgyra vonatkozna, amely ezen cikk felhívhatóságának előfeltétele. A VCLT 59. cikke (amely a szerződések megszüntetésének eseteit határozza meg) szintén nem állja meg a helyét, mivel jelen esetben valamennyi szerződő fél helyet kizárólag egy kisebb halmaz, az uniós tagállamok közötti későbbi szerződés lenne felhívható, ami nem mellel szintén csak azonos tárgyú szerződés esetén lenne alkalmazható. Az érvelés kitért a korábban is hivatkozott, a kedvezőbb elbánásmód biztosítását szolgáló 16. cikkre is. Ezzel kapcsolatban Spanyolország állítása szerint ez a cikk nem kollíziós szabály, hanem értelmezési elv, ellenben a korábbi esetjog éppen azt a következtetést vonta le, hogy az normák közötti összeütközés feloldására alkalmas, mivel azt hivatott biztosítani, hogy az uniós jog nem ronthatja le a beruházók ezen egyezmény által megszerzett jogait. Ebből kifolyólag az ECT-t a nemzetközi joggal összhangban szükséges kezelni, továbbá Spanyolország 2016-ban az ICSID Egyezmény 25. cikke értelmében feltétlen

⁴²³ Infracapital F1 S.à r.l. and Infracapital Solar B.V. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/16/18. Decision on Respondent Request for Reconsideration regarding the Intra-EU Objection and the Merits 2022. február 1. 34-46.p.

hozzájárulását adta a jogvita elbírálására, így annak visszamenőleges és egyoldalú felmondására nincs lehetőség.⁴²⁴

A választottbíróóság mindenekelőtt megállapította, hogy a második joghatósági kifogás elbírálására is jogosult az ICSID Egyezmény 44. és 19. cikke értelmében, mivel eljárási kérdés felmerülése esetében és minden olyan egyéb esetben is döntést kell hoznia, amely az eljárás lefolytatásához szükséges. Ellenben rögzíti, hogy a spanyol állam azon érvével kapcsolatban, amely az ECT alatti intra-EU jogviták befagyasztására irányuló nemzetközi szokáson alapszik, késedelembe esett, így nem lehet érdemben vizsgálni. A választottbíróóság ezt követően hangsúlyozza joghatósága fenntartását, mivel az ECT szövege nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely kizárná hatásköréből az intra-EU jogvitákat. Kiemeli, hogy a bírói fórum joghatósága nemzetközi jogból eredeztethető, magából az ECT-ből. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az EU ugyan a Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével kizárólagos hatáskört szerzett az FDI terén, ugyanakkor a megállapodást és annak választottbíróósági klauzuláját is már az 1990-es évektől alkalmazzák. A *pacta sunt servanda* elv alapján a választottbíráskodás intra-EU alapú kizárását a nemzetközi megállapodás létrehozásakor fenntartással vagy elkülönítési záradékkal érvényesíthették volna, amelyre nem került sor. Mindebből adódóan az eljáró választottbíróóság arra a következtetésre jutott, hogy az EUB módszertanilag hibásan értelmezte az ECT-t, mivel az EU jog sajátos jellegéből és autonómiájából indult ki, nem pedig a nemzetközi jog általi, VCLT-hez köthető jogértelmezési rendelkezésekből. Továbbá az EU kettős mércét alkalmaz a beruházói között, amely nem vezethető le az ECT szövegéből és céljából sem. A választottbíróóságnak tehát nincs mandátuma arra, hogy az ECT 26. cikkében foglaltakat felülírja egy külső jogrendi autonómia-igény miatt, tehát semmi sem jogosítja fel arra, hogy módosítsa vagy figyelmen kívül hagyja az ECT kifejezett rendelkezéseit.⁴²⁵

A Komstroy-ítéletet követően az első olyan választottbíróóság, amely végül megtagadta joghatóságát a Green Power v. Spain ügghöz köthető, amely 2016. szeptember 8-án került regisztrálásra az SCC előtt. A 2022. június 16-i döntés⁴²⁶ értelmében a választottbíróóság elutasította joghatósága fennállását, mivel az ECT 26. cikke szerinti választottbíróósági klauzula – tekintettel az uniós joggal való összeegyeztethetatlenségre – nem jelent érvényes, feltétel

⁴²⁴ Infracapital F1 S.à r.l. and Infracapital Solar B.V. v. Kingdom of Spain vb ügy, Decision on Respondent Request for Reconsideration regarding the Intra-EU Objection and the Merits 54-76.p.

⁴²⁵ Infracapital F1 S.à r.l. and Infracapital Solar B.V. v. Kingdom of Spain vb ügy, Decision on Respondent Request for Reconsideration regarding the Intra-EU Objection and the Merits 102-116.p.

⁴²⁶ Green Power K/S and Obton A/S v. Spain, SCC Case No. V 2016/135 Award 2022. június 16.

nélküli ajánlatot egy intra-EU jogvitában. A választottbíróság megvizsgálta a *ratione personae* alapon történő elutasítás lehetőségét, azonban ezzel kapcsolatban megállapította, hogy a felek a nemzetközi egyezmény részes felei, így lehetőségük van az ECT 26. cikke szerinti klauzula alkalmazására, ugyanakkor az alperes *ratione voluntatis* elv alapján történő kifogásának helyt adott. A joghatóság megtagadásának indokát az uniós jogi perspektívájából vezette le. Annak ellenére, hogy vitatható az EU-jog joghatósági kérdésben való felhívása, az SCC eljáró panelje szerint a *lex loci arbitri* alapján, a svéd jog vizsgálata értelmében az eljárásjog részét képezi az uniós jog. Tekintettel arra, hogy az uniós jog az EUB jogértelmezése szerint szembe megy az ECT-ben foglaltakkal, hiányzik a választottbíráskodáshoz szükséges feltétel nélküli hozzájárulás, ami az eljárások alapfeltétele. Ez az ítéletek uniós végrehajtásának végét jelentheti, miközben az ítélet meghozatalakor még az EU is tagja volt az ECT-nek.⁴²⁷

Az eljáró választottbíróság szakított a korábbi gyakorlattal és valamennyi perspektívában megvizsgálta az ügyet.⁴²⁸ Jogdogmatikailag azonban az alátámasztás több ponton is vitatható, mivel túl nagy teret enged az uniós jogi értelmezésnek. Az ügy VCLT szerinti értelmezésében a szerződés 31. cikkét hívja alapul, miszerint a választottbíróági klauzula autentikus értelmezése szerint szükséges az uniós jog figyelembevétele, amelynek eredménye a joghatóság megtagadása. A döntésben ugyanakkor ezeket az Achmea-ítéletre, majd az azt követő uniós deklarációkra és a Komstroyra alapozta, kiürésítve ezzel az ECT 26. cikk (3) bekezdés a) pontját. Ahogy az felmerült az Infracapital v. Spain ügyben is, az értelmezés helyett a kollízióra kellett volna hangsúlyt fektetni, mivel az ECT szövege és az uniós jog közötti ellentétes álláspont alapján nem értelmezési, hanem egy alapvető nemzetközi magánjogi kérdés húzódott, a normakonfliktus feloldása. Ennek ellenére a választottbíróság érvelésében implicit megjelenik az erre való utalás, mivel kimondja, hogy az EU jogát jelen esetben *lex superior*ként szükséges értelmezni,⁴²⁹ szemben a korábban sokszor érvelt *lex specialis* és *lex priori* jelzőkkel.

A Green Power ügyében hozott ítélet kapcsán azonban szükséges kiemelni a háttérelemeket, mivel az az EU területén indított jogvita volt. Emiatt a döntés nem tekinthető teljes mértékben semleges nemzetközi jogi környezetben meghozott határozatnak. Ennek következtében több

⁴²⁷ Federico ORTINO – Petros C. MAVROIDIS: Intra-EU Investment Disputes and the Monopoly of Interpretation of EU Law, *American Review of International Arbitration*, 2023. Vol. 33. No. 4. 355-356.

⁴²⁸ Green Power K/S and Obton A/S v. Spain, SCC Case No. V 2016/135 Award 332.p.

⁴²⁹ Federica I. PADDEU – Christian J. TAMS: Interpreting Away Treaty Conflicts? Green Power, ISDS and the Primacy of EU Law. *Kluwer Arbitration Blog*, 2022. augusztus 23. Letöltve: 2023. április 13.

<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/interpreting-away-treaty-conflicts-green-power-isds-and-the-primacy-of-eu-law/>

szerző álláspontja szerint is ezen körülmény játszott jelentős szerepet az SCC érvelési mozgásterében. A *lex loci arbitri* uniós joggal való strukturális összefonódása miatt szinte elkerülhetetlen volt, hogy az EUB ítélkezési gyakorlata – különösen a Komstroy-döntés – releváns szempontként jelenjen meg, még akkor is, ha más választottbíróóságok ezt nem tekintették meghatározónak. A szakirodalom egy része ezért a Green Power-ítéletet nem annyira dogmatikai újításként, hanem inkább egyfajta intézményi és földrajzi kontextusból adódó következményként értékeli. Egy olyan döntésként, amely egy EU-tagállami székhelyű eljárásban végülis logikusan tükrözi az uniós jog autonómiájára és elsőbbségére vonatkozó belső elvárásokat. Tehát az ítélet kimenetele várható volt egy olyan jogi környezetben, ahol a nemzeti bírósági kontroll és az uniós közrend fogalma eleve elválaszthatatlan kapcsolatban áll az EU-joggal. A jogosság vitathatósága mellett gyakorlati szempontból a beruházói kör számára további jogi bizonytalanságot és a nemzetközi választottbíráskodás osztottságát hozza, amely értelmében arra ösztönzi a beruházókat, hogy ha még fenntartják a lehetőséget, az EU-n kívül gyakorolják a választottbíróáshoz való fordulás jogát.⁴³⁰

A választottbíróási határozatokkal szemben, a székhely szerinti állam eljárásjoga további biztosítékot adhat az érdemi választottbíróási ítélet megtámadásához, különösen joghatósági vagy közrendi kifogások előterjesztése esetén. Ennek következtében a tagállamok élhetnek, és éltek is a rendelkezésükre álló jogorvoslati eszközökkel. Hasonlóan egy SCC alatti jogvitában, az Athena Investments v. Italy ügyben⁴³¹ a pereszes alperes által indított eljárásban került a nemzeti bíróság elé az uniós joggal való kapcsolat vizsgálata. A svéd fellebbviteli bíróság végül kimondta az ítélet uniós joggal való összeegyeztethetetlenségét. A 2024. június 17-i ítélet a svéd közrendre való hivatkozással nyilvánította érvénytelennek a választottbíróási döntést, mivel az az uniós jog alapvető elveit sérti.⁴³² Ennek kapcsán több szerző is rámutatott a svéd nemzeti fórum koherens gyakorlatának biztosítására,⁴³³ ami viszont még inkább erősíti az intra- és extra-EU helyzet töredezettségét.

⁴³⁰ RAJKOVIĆ i.m. 27., Anqi WANG: ECT tribunal upholds intra-EU treaty jurisdictional objection for the first time. *Investment Treaty News*. 2022. október 7. Letöltve: 2023. április 10. <<https://www.iisd.org/itn/2022/10/07/ect-tribunal-upholds-intra-eu-treaty-jurisdictional-objection-for-the-first-time-green-power-v-spain-anqi-wang/>>

⁴³¹ Athena Investments A/S (formerly Greentech Energy Systems A/S), NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v Italian Republic, SCC Case No. 2015/095

⁴³² Svea Court of Appeal, Case No. T 3229-19, judgment dated 17 June 2024, 12-13.p.

⁴³³ Eduardo SOLER-TAPPA – Patricia NACIMIENTO – Angela PORTOCARRERO DE LAS HERAS – Andrés E ALVARADO-GARZÓN – Ramón PÉREZ: *Post-Achmea landscape: evolving orientations in intra-EU investment arbitration*. *Global Arbitration Review – The European Arbitration Review*, 2026. 7.

A Festorino v. Poland ECT alapú ügyben⁴³⁴ a felperesek között svájci befektető is kérelmezte a jogvitát. A választottbíróóság 2021. június 30-i ítéletében az érdemi követeléseket elutasította, ezzel szemben a svéd Legfelsőbb Bíróság 2025. május 6-i döntése értelmében részben helyreállította a már megsemmisített ítélet egy részét, amely a svájci beruházó kártérítésére irányult. A döntését azzal indokolta, hogy az ECT választottbíróági kikötés EU-n kívüli beruházó esetében továbbra is érvényes, mivel az a jogilag elkülöníthető státuszban lévő intra-EU beruházókhoz képest nem sérti a svéd közrendet.⁴³⁵

Ezzel ellentétben az EU-n kívüli választottbíróóságok a székhely szerinti állam joga alkalmazhatósága kapcsán ellentétes álláspontot képviselnek. Többek között ez történt a PCA alapú EDF v. Spain ügyben, amelyben a választottbíróóság 2023. április 11-én hozta meg a spanyol államot marasztaló ítéletét.⁴³⁶ Spanyolország a svájci bírósághoz fordulva kérte a döntés hatályon kívül helyezését, amelyet azonban 2024. április 3-án a svájci Legfelsőbb Bíróság elutasított, helyben hagyva a választottbíróági ítéletet. Döntésének főbb pontjai az ECT nemzetközi jellegét hangsúlyozták, amely értelmében annak vizsgálata jóhiszeműen, az egyezmény tárgyára és céljára tekintettel értelmezhető, ami által a választottbíróáshoz fordulás joga valamennyi szerződő fél beruházójánál fennáll. A bíróság elutasította azt az érvet, hogy a választottbíráskodás összeegyeztethetetlen lenne az uniós joggal, mivel sem az EUMSZ 267. cikke, sem annak 344. cikke nem zárja ki a nemzetközi közjog által szabályozott ISDS jogviták választottbíróági elbírálását, és egy esetleges kollízió esetén sem indokolt az uniós jog elsőbbsége az ECT-vel szemben, mivel nincs mire alapozza kizárólagos joghatóságát. A bíróság a svájci jog autonómiájára hivatkozva Svájc uniós joggal való kötelékének hiányát rögzítette. Ez alapján az Achmea ügyében hozott döntés és a Komstroy-ítélet nem kötelező az EU-n kívüli államokra vonatkozóva.⁴³⁷ A szintén PCA alatti választottbíróóság által hozott 2023. december 15-i választottbíróági ítélet Csehországot marasztalta a Natland v. Czech Republic ügyben.⁴³⁸ A cseh állam – hasonlóan Spanyolországhoz – a *lex loci arbitri* alapján támadta meg az ítéletet, amelyet a svájci Legfelsőbb Bíróság szintén elutasított, többek között arra

⁴³⁴ Festorino Invest Limited and others v Poland, SCC Case No. V2018/098

⁴³⁵ Swedish Supreme Court, Case No. T 555-24, judgment dated 26 March 2025

⁴³⁶ EDF Energies Nouvelles S.A. v. Kingdom of Spain, PCA Case No. AA613. Final Award 2023. április 11.

⁴³⁷ Swiss Federal Supreme Court, 4A_244/2023, judgment dated 3 April 2024, 7.8.2.p.

⁴³⁸ Natland Investment Group NV, Capamera Limited (previously Natland Group Limited), G.I.H.G. Limited, and Radiance Energy Holding S.A.R.L. v The Czech Republic, PCA Case No. 2013-35, Final Award 15 December 2023.

hivatkozva, hogy közrendi sérelem és eljárásjogi jogsértés nem következett be.⁴³⁹

A Komstroy-ítéletet követően az ítéletek elismerése és végrehajtása kapcsán is eltérő álláspontú döntések születtek. Az viszont ismételten megállapítható, hogy az EU körül ma már markáns törésvonal húzódik, tehát az ügyek kimenetele szempontjából sem mindegy azok végrehajtásának helye. Az uniós jogértelmezéshez kapcsolódó döntés született a német Bundesgerichtshof 2025. március 27-i ítéletében, amely az *Antaris and Göde v. Czech Republic* ügyhöz⁴⁴⁰ kapcsolódik, annak középpontjában a választottbíróági ítéletnek a költségekre vonatkozó végrehajtása kapcsán betérjesztett végrehajtási kérelem által. A 2018-as választottbíróági ítélet ugyanis elutasította a német beruházók keresetét, és kötelezte a Cseh Köztársaság költségeinek megfizetésére. A cseh állam ennek végrehajtása érdekében fordult a német bírósághoz, mivel álláspontja szerint a választottbíróaság joghatóság hiányában is hatáskörrel rendelkezik az eljárásban keletkezett költségek meghatározására. A Bundesgerichtshof elutasította a kérelmet, arra hivatkozva, hogy a New-York-i Egyezmény V. cikk (1) bekezdés a) pontja alapján érvényes választottbíróági megállapodás hiányában az ítélet nem hajtható végre, mivel ezen hatáskör nem önálló, annak alkalmazása egy érvényes választottbíróági megállapodástól függ. Az érvényesség hiányát az uniós joggal való összeegyeztethetlenségből következteti le, amely vonatkozásában megállapította, hogy az uniós joggal kapcsolatos összeütközés az ítélet érdemi részén túl az eljárás alatt felmerült költségekre is kihatással van.⁴⁴¹ Ennek következtében a pernyertes Csehország köteles költségeit viselni. Annak ellenére, hogy a per kezdeményezését a pereszes német beruházók indították, az alperes állam számára kedvező ítélet ellenére mégis pénzügyi deficitet okozott a jogvita, amely akként értékelhető, hogy aránytalanul nagyobb terhet rótt az államra, mint az elvárt lett volna. További kérdést vet fel a beruházói kör jóhiszeműsége, mivel a választottbíróági eljárás során a német beruházók következetesen a választottbíróági eljárás lefolytatása mellett érveltek, szemben a költségek felmerülésekor, amikor már elismerték a Komstroy-ítéletben foglaltakat, annak érdekében, hogy az eljárási költségek viselését elkerüljék.

⁴³⁹ Swiss Federal Supreme Court, 4A_66/2024, judgment dated 13 June 2024, 5.3.p.

⁴⁴⁰ *Antaris Solar GmbH and Dr. Michael Göde v. The Czech Republic*, PCA Case No. 2014-01

⁴⁴¹ BGH, I ZB 64/24, judgment

EU-n kívüli viszonylatban több, a spanyol állammal szembeni jogvitából⁴⁴² eredő ítélet elismerése kapcsán döntött az amerikai bíróság. Mivel az elsőfokú bíróságok eltérő következtetésre jutottak, a fellebbezés során a három ügyet a Columbia Kerületi Fellebbviteli Bírósága vizsgálta. Az alapügyben eljáró választottbíróság joghatóságát három tényező vizsgálata alapján értékelte: a választottbírósági megállapodás és a választottbírósági ítélet, valamint az elismerés és végrehajtás során alkalmazandó jogforrás alapján. Tekintettel arra, hogy az ECT választottbírósági megállapodásnak minősül, amely alapján megindulhatott az eljárás, az állami bíróság álláspontja szerint annak elismerése és végrehajtása ez alapján nem ütközhet akadályba. Kiemelte, hogy az a kérdés, amely az intra-EU jogvitákra való hatály fennálltát vizsgálja, következtethető a választottbírósági eljárás lefolytatásából.⁴⁴³

A Blasket ügy végrehajtása kapcsán az ausztrál bíróságok szintén nem fogadták be a spanyol állam végrehajtás elleni kifogásra irányuló kérelmét. Az ausztrál Szövetségi Bíróság 2025. augusztus 29-én meghozott döntése értelmében az ítélet végrehajtható. Az eljáró bíróság kifejti, hogy az ICSID Egyezmény alapján az ítélet végrehajtásának megtagadása nem áll fent, rögzítve, hogy az ICSID bírósági mechanizmusa zárt és önálló rendszerrel bír. Elismerte ugyan az uniós jogból eredő kötelezettségeket, de hangsúlyozta, hogy azok az EU-n belül hatályosak. Az ítéletből eredő nemzetközi jogi kötelezettségek tehát továbbra is fennállnak, amennyiben azok további rendezése szükséges, az már a spanyol állam felelőssége, viszont a jelenlegi jogi helyzetet befolyásolni nem képesek. Spanyolország továbbá az ICSID Egyezménynek az ítélet elismerése és végrehajtása kapcsán irányadó 53. cikkének EU-n belüli módosításával érvelt, amelyet a bíróság szintén elutasított, tekintettel arra, hogy Ausztráliának az egyezményből fakadó kötelezettségeit az nem érinti. Ez azonban nem az első eset volt, hogy Spanyolország az ausztrál bíróságok előtt így érvelt. Kifogásának több pontjában is hivatkozott egy korábbi ügyre, az Infrastructure Services Luxembourg (jogelődje Antin) v. Spain jogvitára.⁴⁴⁴ A 2018. június 15-i ICSID-ítélet értelmében Spanyolországot több mint 100 millió eurós kártérítés megfizetésére kötelezték a tisztességes és méltányos elbánásmód megsértése miatt. Spanyolország azonban a kártérítést jogellenes állami támogatásnak minősítve nem fizette meg. Az ítélet elismerése és végrehajtása kapcsán így a felperes beruházó harmadik államban keresett

⁴⁴² NextEra Energy Global Holdings B.V. and NextEra Energy Spain Holdings B.V. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/14/11, 9REN Holding S.à.r.l v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/15/15, Blasket Renewable Investments LLC v Kingdom of Spain [2025] FCA 1028

⁴⁴³ Blasket Renewable Investments LLC v Kingdom of Spain, 23-7038 (D.C. Cir. 2024)

⁴⁴⁴ Infrastructure Services Luxembourg S.à.r.l. and Energia Termosolar B.V. (formerly Antin Infrastructure Services Luxembourg S.à.r.l. and Antin Energia Termosolar B.V.) v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/31

jogérvényesítést. Jogi érvelését az állami immunitás elvére alapozta, amely szerint az ausztrál bíróságok joghatósága alól jelen esetben mentesítve van. Mivel az ICSID Egyezmény 54. cikkéből fakadó kötelezettség nem kellően egyértelmű ahhoz, hogy az ausztrál törvény⁴⁴⁵ értelmében kifejezett immunitás-lemondásnak minősüljön. Az ausztrál Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint egy nemzetközi szerződés ratifikálásával az adott szerződő fél lemond az abból eredő jogvitákból meghozott ítéletek elismerésének és végrehajtásának immunitásáról.⁴⁴⁶ Hasonlóan vélekedett az Egyesült Királyság Fellebbviteli Bírósága is, amely szintén elutasította a spanyol érveket és megerősítette, hogy Spanyolország az ICSID Egyezmény ratifikálásával alávetette magát az Egyesült Királyságban történő végrehajtásnak, mivel az ICSID Egyezmény 54. cikk (1) bekezdése⁴⁴⁷ egyértelmű és kötelező erejű lemondást tartalmaz.⁴⁴⁸ Ez egy előre vállalt kötelezettség, amely elfogadásával egy, az egyezményben részes állam nem hivatkozhat joghatósági immunitásra, kizárólag az 55. cikk szerinti bizonyos vagyontárgyak esetén van lehetőség immunitásra. Ezzel szemben az EB 2021. november 5-én az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése szerint vizsgálatot indított⁴⁴⁹ a kártérítési összeg tiltott állami támogatásként való kezelése kapcsán, mivel az a felperes beruházó számára előnyt jelentene. Az EB 2025-ben meghozott végleges határozata megállapította ezt az előfelvetést, és rögzítette az ítélet jogellenességét, mivel az az uniós joggal összeegyeztethetetlen állami támogatásnak minősül: összeegyeztethetetlen a belső piaccal, valamint az lényegében az ECT uniós jogot sértő értelmezésén alapul. Ennek következtében az EB felszólította Spanyolországot, hogy az ügyben kifizetésre nem kerülhet sor és kötelezte a döntés tiszteletben tartását, annak más államok fórumai előtti végrehajtása kapcsán is.⁴⁵⁰

Ami további kétséget hozhat a beruházók számára, az a bizottsági határozat precedensértéke. Spanyolország a megújuló energiaforrások fejlesztése miatt jelentős kedvezmények mellett ösztönözte a külföldi befektetéseket, amelyek következtében Európa egyik legnagyobb zöldenergia piacává válhatott. A 2008-as pénzügyi válságot követően a gazdaság biztosítása

⁴⁴⁵ Australian Foreign States Immunities Act 1985, FSIA

⁴⁴⁶ Order from the Australian High Court 2023. április 12. 79.p.

⁴⁴⁷ Mindegyik Szerződő Állam az Egyezmény értelmében meghozott ítéletet kötelezőnek ismeri el, és a területén az említett ítélet által megállapított pénzügyi kötelezettségeknek úgy tesz eleget, mintha az saját bíróságának jogerős ítélete volna. Szövetségi rendszerű Szerződő Állam az ilyen ítéletnek szövetségi bíróságai keretén belül vagy azok útján szerezhethet érvényt és rendelkezhet arról, hogy az ilyen bíróságok úgy kezeljék az ítéletet, mintha az valamely tagállama bíróságának jogerős ítélete volna.

⁴⁴⁸ Infrastructure Services Luxembourg S.À.R.L. v Kingdom of Spain and Border Timbers Limited v Republic of Zimbabwe [2024] EWCA Civ 1257

⁴⁴⁹ EUROPEAN COMMISSION: PROCEDURES RELATING TO THE IMPLEMENTATION OF THE COMPETITION POLICY State aid SA.54155 (2021/NN) — Arbitration award to Antin — Spain HL C450/5

⁴⁵⁰ Decision SA.54155. EU Commission press release of 24 March 2025

érdekében fokozatosan csökkentette a már kialakított ösztönzői struktúráját, ami a befektetői hozamok romlását hozta. Ezen spanyol intézkedések révén⁴⁵¹ a spanyol állam ma már több mint 50 ECT-alapú jogvita megindításával szembesült, köztük a már vizsgált Green Power, Basket, NextEra vagy EDF ügyek kapcsán. Az EB 2017-es állami támogatások tárgyában hozott határozata szerint a jogvita alapjául szolgáló támogatási rendszer már önmagában ellentétes volt az uniós joggal, mivel az az EUMSZ 107. cikke szerint engedély nélküli állami támogatásnak minősült.⁴⁵² A pervesztes ítéletekből a kártérítés kifizetésére a spanyol állam közleménye szerint egyszer sem került sor.⁴⁵³ Ha jelen ügyben mégis kifizetésre kerülne sor, az már az uniós jog sérelmét vonná maga után, mivel az EB a határozat szerint kötelezi Spanyolországot. A nemzeti bíróságokat az EB szintén emlékeztette, hogy kötelesek a bizottsági határozat szerint minden olyan intézkedés meghozatalára, amely szükséges akár az ítélet harmadik államban történő elismerésének megakadályozásához is.

Annak ellenére, hogy az EU területén a nemzeti fórumok következetesen azt az álláspontot képviselik, hogy az Unión belüli ECT-alapú választottbírói ítéletek az Achmea- és a Komstroy-ítéletet követően nem hajthatók végre, a Svájcban, Ausztráliában, az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban született bírói döntések alapján az uniós beruházók elvben továbbra is érvényesíthetik követeléseiket. Ezen joghatóságok azonban eltérő eredményre jutottak, köztük a saját állami immunitási szabályaira és nemzetközi jogi keretrendszerére támaszkodva.

Az államok rendszerint lemondanak a joghatósági immunitásról, de a végrehajtási immunitás jelentős része megmarad. Ezért a választottbírói ítéletek igazi ereje jelen esetekben nem is a pernyertességben, hanem a végrehajtható állami vagyon megtalálásában rejlik. Az ICSID rendszer és a New York-i Egyezmény alapján történő végrehajtás közötti különbségek az állami immunitás szempontjából leginkább abban emelhető ki, hogy milyen mértékben tudja az állam a nemzeti bíróságokra támaszkodva késleltetni vagy megakadályozni a választottbírói ítélet érvényesülését. Ez már inkább egy stratégia, mint a jog perspektívájából való következetes magatartás fenntartása.

⁴⁵¹ Ld. többek között 661/2007. (támogató) és 9/2013. számú királyi rendelet-törvény és a 24/2013. számú törvény (támogatást elvonó)

⁴⁵² European Commission Decision on State Aid SA.40348 (2015/NN), 10 November 2017

⁴⁵³ Nota de prensa - La Comisión Europea rechaza que España abone a Antin la compensación fijada por un laudo arbitral 2025. március 24.

Az ICSID esetében az állam már a választottbíróági joghatóság elfogadásával előzetesen és egyértelműen hozzájárul ahhoz, hogy a választottbíróági ítéletet a részes államok automatikusan elismerjék. A nemzeti bíróságok szerepe ebben a szakaszban lényegében technikai jellegű: nincs lehetőség az ítélet érdemi felülvizsgálatára, és az állam nem hivatkozhat sikerrel joghatósági immunitásra az elismerés megakadályozása érdekében. Ezzel szemben a New York-i Egyezmény hatálya alá tartozó választottbíróági ítéleteknél az elismerés és végrehajtás feltételeit a nemzeti bíróság vizsgálja, ami teret ad az állam számára arra, hogy eljárási vagy közrendi kifogásokkal – közvetve immunitási érvekkel – késleltesse a végrehajtást. A végrehajtási szakaszban azonban a két rendszer közelebb kerül egymáshoz. Az ICSID-egyezmény ugyan kötelezővé teszi az ítélet végrehajtását, de nem szünteti meg az állam végrehajtási immunitását. A beruházóknak itt is szembe kell néznie azzal az általános nemzetközi jogi elvvel, miszerint csak az állam kereskedelmi célra használt vagyona vonható végrehajtás alá. A diplomáciai alapú vagyon például továbbra is védett marad. A különbség inkább gyakorlati. Az ICSID-ítélet esetén a vita már nem az ítélet érvényességéről, hanem kizárólag a lefoglalható vagyon köréről szól. A New York-i Egyezmény szerinti végrehajtásnál ezzel szemben a végrehajtási immunitás mellett az állam visszavezetheti a vitát az elismerés kérdésére. A nemzeti bíróságok eltérő gyakorlata miatt a beruházó jogi státusza így viszont kiszámíthatatlanabb, és az állami immunitás hatékonyabb késleltetési eszközzé válhat. EU-n belüli viszonyokban mindkét rendszerre ráépül egy további réteg, ami az uniós jog elsőbbsége és autonómiája. Egy választottbíróági ítélet – alapuljon akár ICSID-en, akár a New York-i Egyezményen – végrehajtása akkor is akadályba ütközhet, ha az a belső piac működését sérti, vagy megkerüli az EUB kizárólagos jogértelmezési hatáskörét. Ilyen esetekben a végrehajtás már nem klasszikus immunitási, hanem gyakorlatilag uniós alkotmányos okból válhat lehetetlenné.⁴⁵⁴

Összességében tehát az ICSID rendszere az állami immunitás problematikáját előre korlátok közé szorítja, mivel az elismerésnél gyakorlatilag kizárja, a végrehajtásnál pedig csak a lefoglalható vagyon kérdésére szűkíti. A New York-i Egyezmény ezzel szemben nagyobb mozgásteret hagy az államnak arra, hogy az immunitásra hivatkozva az egész eljárást elhúzza, különösen olyan jogrendszerekben, ahol a nemzeti bíróságok hajlamosak az állami szuverenitás védelmét előtérbe helyezni.

⁴⁵⁴ BATTISSON – MILLS i.m.

Az ügyek rávilágítanak a szabályozási mozgástér és a beruházásvédelem közötti strukturális feszültségre, valamint arra, hogy a kötelező erejű választottbírószági ítéletek végrehajtása végső soron továbbra is az állami bíróságok közreműködésétől függ, ami kapcsán eddig megállapítottak szerint nem meglepő módon szintén egyfajta határvonal állapítható meg.

V.5. A Komstroy-ítélet végrehajtása

Olaszország ECT-ből való 2014-es kilépési szándéka például 2016. január 1-jén érvényessé vált, amely már nehézkessé tette az uniós egység biztosítását. A kitárgyalt modernizált ECT új 24. cikk (3) bekezdése értelmében ugyan kizárásra kerültek a regionális integrációs szervezetek alatti – így az intra-EU – jogviták,⁴⁵⁵ de az ECT modernizált szövege nem érinti a jelenleg folyamatban lévő ECT ügyeket, azaz csak a modernizált ECT alatt indított jogvitákra lesz kihatással. Továbbá annak hatályba lépéséhez legalább a tagok $\frac{3}{4}$ -ének ratifikációs eljárása szükséges. Lehetőség van annak ideiglenes alkalmazására is, azonban az több uniós állam alkotmányos rendjével szembe megy.⁴⁵⁶

Az EU által a modernizált ECT tekintetében kizárólag a hosszabb időt igénylő, a tényleges ratifikációs eljárás lezárultát kiváró megoldás maradt volna lehetséges, de még az sem biztosította volna az EU által elvárt szintet, a választottbírószági klauzula retroaktív jellegű eltörlését, ezért az EU eltérő utat választott. Valószínű, hogy a helyzet mielőbbi rendezése érdekében az ECT alapján megindított beruházási választottbírószági eljárások számának növekedése is további nyomást gyakorolhatott az EU-ra. Az UNCTAD adatbázisa szerint ugyanis jelenleg 39 ECT alapú választottbírószági eljárás van folyamatban, amelyből 20 intra-

⁴⁵⁵ Energy Charter Secretariat: Decision of the Energy Charter Conference. CCDEC 2024 12 GEN 12.p.

„In Article 24, delete paragraph (3); and add a new paragraph at the end:

(3) For greater certainty, Articles 7, 26, 30, 30 bis and 32 shall not apply among Contracting Parties that are members of the same REIO in their mutual relations. A REIO shall provide information on the legal framework related to the movement of its Energy Materials and Products within its Area, as well as on trade provisions and provisions for the resolution of investment disputes at least once a year to other Contracting Parties at their request and to the Secretariat for information to other Contracting Parties.”

⁴⁵⁶ Ld. Energy Charter Treaty: All Publications – Communication from the Republic of Austria in relation to Paragraph 2 of the Energy Charter Conference Decision CCDEC 2024 15 GEN, Communication from Romania in relation to Paragraph 2 of the Energy Charter Conference Decision CCDEC 2024 15 GEN

Magyarország esetében fennáll a lehetőség az ideiglenes alkalmazásra (2005. évi L tv. a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról 11. § „(1) A nemzetközi szerződést vagy annak meghatározott részét – a szerződés rendelkezéseinek megfelelően, annak hatálybalépéséig – ideiglenesen alkalmazni lehet, ha a szerződés kötelező hatályának elismerésére felhatalmazást adó szerv a szerződés ideiglenes alkalmazását a kihirdető jogszabályban jóváhagyja.”

EU jogvita, köztük olyan is, amely az EU által hozott intézkedéshez kapcsolódik.⁴⁵⁷ Továbbá úgy tűnik az uniós beruházói kör nem tétlenkedik, mivel a Komstroy-ítélet óta regisztrált uniós ügyek száma a jelenleg folyamatban lévő ügyek 65 %-át teszi ki.

Ezen választottbíróági eljárások mielőbbi berekesztése érdekében az Achmea-ítéletet követő jogalkotói lépések az ECT kapcsán is bekövetkeztek, sőt, az EU mérlegelte az ECT modernizációs eredményeit és végül az ECT-ből való kilépés mellett döntött. Mind az Achmea ügyben hozott döntés, mind a Komstroy-ítélet esetén nehezítette a végrehajtást az EUB ítélet visszaható hatályú érvényesítése, mivel jelen esetekben ezekhez érdeksérelem jártult. A Komstroy-ítélet végrehajtását tovább nehezítette annak multilaterális léte. Ebből kifolyólag az ítélet végrehajtása kapcsán fontos tényező volt az ECT, valamint annak korszerűsített szövegének uniós elfogadhatósága, valamint az ECT-s tagság uniós megosztottsága.

V.5.1. 2024-es deklaráció

2024. június 26-án az EU és 26 tagállama deklarálta, hogy az ECT 26. cikke intra-EU viszonylatban *ex tunc* hatállyal nem alkalmazható.⁴⁵⁸ Az aláíró felek kiemelik az uniós jog elsőbbségét, mint a jogszabályi összeütközés esetén alkalmazandó nemzetközi jogszabályt, amelynek értelmében a nyilatkozatukat az ECT 47. cikk (3) bekezdésére, a *sunset* klauzulára is

⁴⁵⁷ UNCTAD adatbázis 2026. február 7. (Investment Policy Hub) Ld. WOC Photovoltaik Portfolio GmbH & Co. KG and others v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/22/12), M Solar GmbH & Co. KG, M Solar Verwaltungs GmbH, Solarizz Holding GmbH & Co. KG and others v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/19/30), Veolia Propreté SAS v. Italian Republic (ICSID Case No. ARB/18/20), Towra SA-SPF v. Republic of Slovenia (ICSID Case No. ARB/22/33), Stratus Investments Limited v. Hungary (ICSID Case No. ARB/24/6), Spanish Solar 1 Limited and Spanish Solar 2 Limited v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/21/39), MOL Hungarian Oil and Gas Public Limited Company v. Republic of Croatia (II) (ICSID Case No. ARB/24/19), Mainstream Renewable Power Ltd and others v. Federal Republic of Germany (ICSID Case No. ARB/21/26), Landesbank Baden-Württemberg, HSH Nordbank AG, Landesbank Hessen-Thüringen Girozentrale and Norddeutsche Landesbank-Girozentrale v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/15/45), Klesch Group Holdings Limited & others v. European Union (ICSID Case No. ARB(AF)/23/1), KELAG-Kärntner Elektrizitäts-Aktiengesellschaft and others v. Romania (ICSID Case No. ARB/21/54), ExxonMobil Petroleum & Chemical BV v. Kingdom of the Netherlands (ICSID Case No. ARB/24/44), Vasilisa Ershova and Jegor Jeršov v. Republic of Bulgaria (ICSID Case No. ARB/22/29), EP Wind Project (Rom) Six Ltd. v. Romania (ICSID Case No. ARB/20/15), DCM Energy GmbH & Co. Solar 1 KG, DCM Energy GmbH & Co. Solar 2 KG, Edisun Power Europe A.G., Hannover Leasing Sun Invest 2 Spanien Beteiligungs GmbH, and Hannover Leasing Sun Invest 2 Spanien GmbH & Co. KG v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/17/41), CIC Renewable Energies Italy GmbH, Enernovum Asset 1 GmbH & Co. KG, Enernovum GmbH & Co. KG and others v. Italian Republic (ICSID Case No. ARB/16/39), ČEZ, a.s. v. Republic of Bulgaria (ICSID Case No. ARB/16/24), Ascent Resources Plc and Ascent Slovenia Ltd v. Republic of Slovenia (ICSID Case No. ARB/22/21), ArcelorMittal S.A. v. Italian Republic (ICSID Case No. ARB/25/34), Aderlyne Limited v. Romania (ICSID Case No. ARB/22/13)

⁴⁵⁸ European Commission: Declaration on the legal consequences of the judgment of the Court of Justice in Komstroy and common understanding on the non-applicability of Article 26 of the Energy Charter Treaty as a basis for intra-EU arbitration Proceedings made by the representatives of the governments of the Member States and of the European Union on 26 June 2024.

kiterjesztik. A nyilatkozat szerint nem indíthatók új intra-EU választottbíróági eljárások, mialatt aggályaiknak adtak hangot a még folyamatban lévő ügyek kapcsán is. Egy esetkörben – az Achmea-ítéletet követő jogalkotói aktusokkal megegyezően és – a jogbiztonság érdekében a deklaráció kimondta, hogy a már önkéntesen teljesített vagy véglegesen végrehajtott ítéletek nem támadhatóak meg, ugyanakkor minden más esetben megkérdőjelezték az ECT alapon szerveződött választottbíróóságok joghatóságát. Ennek nemzetközi jogi értékelése – ahogy az Achmea esetében született 2019-es politikai deklaráció esetében is – további kérdéseket vetett fel.

Az uniós nyilatkozat a második preambulumbekazdése szerint a VCLT kodifikált nemzetközi szokásjogi szabályait követi, ugyanakkor ennél pontosabb hivatkozást nem találunk, kivétel az arra való utalást, amely szerint a szándék megerősítése érdekében az ECT értelmezésére és alkalmazására vonatkozó megállapodás kerül létrehozásra. Amennyiben a deklarációt ennek előfutaraként értelmezzük, a deklarációt a VCLT-nek a Szerzödések betartására, alkalmazására és értelmezésére vonatkozó III. részével összefüggésben szükséges értékelni. A VCLT-ben a nemzetközi szerzödések alkalmazása vonatkozásában találunk általános jellegű megállapításokat, tehát ezek jelen esetben nem alkalmazhatók. Szemben a VCLT 31-32. cikkeivel, amelyek a nemzetközi szerzödések értelmezéséről rendelkeznek. A VCLT 31. cikk (2) bekezdés b) pontja szerinti értelmezés során figyelembevehető az egy vagy több részes fél által készített bármely okmány. Ez a deklaráció viszont nem kizárólag az ECT több részes fele által készített okmány, mivel több uniós állam már felmondta a megállapodást, továbbá aggályos az is, hogy a deklaráció tartalmát valamennyi részes fél elismerné (ld. később, többek között Magyarország sem, amely uniós tagállam). A deklaráció ugyanakkor a VCLT 31. cikk (2) bekezdés a) pontjának sem felel meg, mivel aszerint a nyilatkozat a szerzödéssel összefüggő megállapodás, ami valamennyi részes fél közötti. Hasonló eredményre jutunk a VCLT 31. cikk (3) bekezdése megvizsgálásával, mely szerint figyelembe kell venni a részes felek között létrejött utólagos megállapodást, kialakult gyakorlatot, valamint a részes felek viszonyában alkalmazható bármely ide vonatkozó szabályt. Ennek jelen deklaráció keretében történő alkalmazása szintén aggályos, mivel a részes fél alatt a konszenzuális megközelítés alapul vételével az ECT valamennyi részes felét szükséges érteni, míg az uniós deklarációt aláírók kb. annak felét tette ki, sőt egy részük az aláírás alatt már nem is volt ECT-tag. A VCLT 32. cikke az értelmezés kiegészítő eszközeit taglalja, ez az esetkör azonban előfeltételezi, hogy a nemzetközi megállapodás félreérthető vagy homályos értelmezéssel bír vagy nyilvánvalóan képtelen vagy észszerűtlen eredményhez vezet. A több mint 20 éve alkalmazott intra-EU ECT

alapú joggyakorlat alapján ugyanakkor jelen esetben ezen cikk alkalmazása is kétséges lenne.

Mindemellett egy nemzetközi szerződés értelmezése nem a szerződés adott rendelkezésének retroaktív jellegű megszüntetését jelenti – jelen esetben a deklaráció tartalma alapján értve alatta a folyamatban lévő választottbíróági eljárások megszüntetését, *sunset* klauzula visszamenőleges hatályú eltörlését – mivel az már magának a nemzetközi megállapodásnak módosítását jelenti. Ezen álláspontját már több választottbíróóság ismertette az ECT alapú intra-EU joghatósági kifogás értékelése során.⁴⁵⁹ Tehát az uniós deklaráció lényegében olyan, a nemzetközi joggal ellentétes állításokra épít, amelyekkel az EU ismét meg kívánná erősíteni befolyását a nemzetközi választottbíráskodás területén.

Ahogy már utaltam rá, Magyarország ugyanazon a napon egyoldalú nyilatkozatban rögzítette,⁴⁶⁰ hogy a Komstroy-ítéletet kizárólag a jövőbeli eljárásokra tartja alkalmazhatónak. A magyar állam ezt az ECT jövőbeli módosítására irányuló két- vagy többoldalú szerződésekben látja, a VCLT erre vonatkozó 40. vagy 41. cikkével összhangban. A deklarációk tartalmának nemzetközi joggal való megfelelőségi vizsgálata erősen Magyarország fele lejt, ennek ellenére az EB vele szemben kötelezettségszegési eljárást indított, arra hivatkozva, hogy az ország az uniós állásponttal ellentétesen jár el az intra-EU beruházási választottbíráskodás kérdésében, megsértve a lojális együttműködés elvét és az EUMSZ rendelkezéseit.⁴⁶¹

Az EB eljárása abból a szempontból nem vitatható, hogy a lojális együttműködéssel szemben Magyarország eltérő álláspontot képvisel, mint az EU, habár az Achmea-ítéletet követő három, eltérő tartalmú deklarációt követően kötelezettségszegési eljárásra nem került sor. Ellenben az EU a nemzetközi joggal szembe menve, az Achmea-t követő, visszamenőleges hatályú rendelkezésekre reflektáló választottbíróági ítéleteket figyelmen kívül hagyva döntött a Komstroy-ítélet retroaktív jellegű végrehajtása mellett, amelynek gyakorlatba való átültetését megkérdőjelezte már az Achmea-gyakorlat. Sőt, a Komstroy-ítélet kapcsán is. Az elmúlt

⁴⁵⁹ AS PNB Banka and others v. Republic of Latvia, ICSID Case No. ARB/17/47. Decision on the Intra-EU Objection 2021. május 14. 576-581.p. Adria Group B.V. and Adria Group Holding B.V. v. Republic of Croatia, ICSID Case No. ARB/20/6. Decision on Intra-EU Jurisdictional Objection 2023. október 31. 202-210.p.

⁴⁶⁰ Magyarország nyilatkozata a Komstroy ítéletnek való tagállami megfelelésről. 2024. június 28.
<<https://kormany.hu/hirek/magyarorszag-nyilatkozata-a-komstroy-iteletnek-valo-tagallami-megfelelesrol>>

⁴⁶¹ Infringement procedure against Hungary – Violation of the principle of sincere cooperation ; Non-respect for the binding force of judgments regarding the non-applicability of the Energy Charter Treaty INFR (2024)2206 2025. július 17., 2025. március 12., 2024. július 25.

évtizedek tapasztalatai azt mutatják, hogy a nemzetközi választottbíróóságok a joghatóságuk megállapítását követően ítéleteket hoztak az alperes államok ellen,⁴⁶² majd a Komstroy-ítéletet követően is elutasították a joghatósági kifogási kérelmeket.⁴⁶³ Ez az EU expanziós törekvéseinek következő lépcsőfoka, amelynek befogadását a nemzetközi jog továbbra is ellenzi.

Habár az EUB ítéleteinek végrehajtása főszabály szerint visszaható hatályú, azok időbeli korlátozására már számos esetben sor került, kiemelten hangsúlyozva a jogbiztonság elvének biztosítását. A jogbiztonság elvéből adódóan pedig éppen az uniós intézményektől elvárt a kiszámítható és előre látható jogi helyzet megteremtése, amely nem sérti az uniós tagállamok beruházói, illetve tagállamai jogait, ezzel biztosítva egyensúlyt. Ebből következően az EU kötelezettségszegési eljárásának megítélése inkább politikai, mintsem jogi természetű. Tekintettel arra a tényre is, hogy amennyiben az EU általi intézkedések a nemzetközi választottbíróósági gyakorlatban joghatás kiváltására nem alkalmasak, akkor az EB a Komstroy-ítélet hatékony végrehajtását sem tudja biztosítani.

A Komstroy-ítéletnek a nemzetközi jog összhangjával való végrehajtásának az EU-n belüli implementálása alapvetően már megtörtént, mivel az ECT-alapú választottbíróósági ítéletek elismerése és végrehajtása kapcsán a tagállami nemzeti bíróságok előtt az uniós közrendbe betagozódott Komstroy-ítélet doktrínái alkalmazandók. Ezt egyebekben az uniós deklaráció 17. preambulumbekzdése, majd annak 1. ii. pontbeli rendelkező része is megerősíti, amikor a Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia záróokmányához csatolt 17.

⁴⁶² Lásd pl. E.g. Masdar Solar & Wind Cooperatif U.A. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/14/1, Award, 16 May 2018; Marfin Investment Group Holdings S.A., Alexandros Bakatselos and Others v. Republic of Cyprus, ICSID Case No ARB/13/27, Award, 26 July 2018; Vattenfall AB and Others v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No ARB/12/12, Decision on the Achmea issue, 31 August 2018; UP and C.D Holding Internationale v. Hungary, ICSID Case No ARB/13/35, Award, 9 October 2018; Foresight Luxembourg Solar 1 S.A.R.L. and Others v. Kingdom of Spain, SCC Arbitration V (2015/150), Final Award, 14 November 2018; Greentech Energy Systems A/S, NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v. Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/095), Final Award, 23 December 2018; CEF Energia B.V. v Italian Republic, SCC Arbitration V (2015/158), Award, 16 January 2019; Cube Infrastructure Fund SICAV and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/20, Decision on jurisdiction, liability and partial decision on quantum, 19 February 2019; Landesbank Baden-Württemberg and Others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No ARB/15/45, Decision on jurisdiction, 23 February 2019; NextEra energy Global Holdings B.V. and NextEra energy Spain Holdings B.V. v. Spain, ICSID Case No ARB/14/11, Decision on jurisdiction, liability and quantum principles, 12 March 2019; Eskosol S.P.A. In Liquidazione v. Italian Republic, ICSID Case No ARB/15/50, Decision on Italy's request for immediate termination and Italy's jurisdictional objection based on inapplicability of the Energy Charter Treaty to intra-EU disputes, 7 May 2019; I.C.W. Europe Investments Limited v. Czech Republic, PCA Case No 2014-22, Award, 15 May 2019; Photovoltaik Knopf Betriebs-GmbH v. Czech Republic, PCA Case No. 2014-21, Award, 15 May 2019

⁴⁶³ Pl. Infracapital v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/16/18), Mathias Kruck and others v. Kingdom of Spain (ICSID Case No. ARB/15/23)

nyilatkozatra hivatkozik, amely kimondja, hogy az uniós jog kollíziós szabályként képez elsőbbséget a tagállamok jogával szemben.

Ezzel szemben EU-n kívüli felhívhatósága kapcsán valóban további jogi lépés szükséges. Fontos azonban, hogy ez egy olyan jogi eszköz legyen, amely a nemzetközi jogi közegben valóban kötelező érvényű, így alkalmazható legyen.

Ennek következtében az ítélet extra-EU körben való alkalmazására a 2024-es magyar nyilatkozat szerint a VCLT alapján két- vagy többoldalú szerződésre van szükség, amely az ECT módosítását irányozza elő. Kevesebb időt venne igénybe a kizárólag uniós felek közötti módosító megállapodás létrehozása, azonban alapvetően az ECT bizonyos részes felei közötti ezirányú módosítása is kétséges, hogy összhangban lenne a VCLT 41. cikkében foglalt valamennyi feltétellel. A 41. cikk alapján ugyanis módosításra nincs lehetőség, ha a módosítás a többi fél jogát vagy kötelezettségét érinti és olyan rendelkezésre vonatkozik, amelytől való eltérés összeegyeztethetetlen lenne a szerződés egésze tárgyának és céljának megvalósításától.⁴⁶⁴ Ha abból az előfelvetésből indulunk ki, hogy az uniós jognak való megfelelés biztosításával az ECT alatti ítélkezési gyakorlat, annak széttöredezettségével sérül, már az első pontja alapján vitatható lenne az ECT ezirányú módosítása. Továbbá az ECT 2. cikke értelmében az energiaspecifikus megállapodás célja egy olyan hosszútávú együttműködés, amely „egymást kiegészítő és kölcsönös előnyökön nyugszik”.⁴⁶⁵ Ezzel kapcsolatban felmerülhet az együttműködés sérelme, továbbá az ECT 16. cikke értelmében a vitarendezésre irányuló V. cikk alatti kvázi MFN klauzula megszüntetése is alapos mérlegelést igényel. Ezen aggályos pontok miatt a VCLT 41. cikke szerinti módosítás kérdéses, szemben az ECT valamennyi részes fél általi módosítást taglaló 40. cikkével, amely a szerződések uraként aposztrofált államoknak – valamennyi részes fél beleegyezése szükséges – lehetőséget ad a nemzetközi szerződés módosítására.

Tehát a Komstroy-ítélet végrehajtásának nemzetközi joggal való összhangjának biztosításához az eddig kialakult joggyakorlat alapján leginkább a VCLT 40. cikke szerinti módosító megállapodás felelne meg, amely az ECT választottbíróági klauzulájára irányuló 26. cikkét intra-EU viszonylatban alkalmazhatatlanná tenné. Tekintettel, hogy több uniós tagállam már

⁴⁶⁴ VCLT 41. cikk 1. b) (ii)

⁴⁶⁵ Kartik SHARMA: The Conundrum of the Komstroy Declaration A Case of Interpreting or Modifying the Energy Charter Treaty? *Völkerrechtsblog*. 2024. november 27. Letöltve: 2025. április 12.
<<https://voelkerrechtsblog.org/the-conundrum-of-the-komstroy-declaration/>>

felmondta a megállapodást, így rájuk kizárólag az ECT 47. cikk (3) bekezdésében foglalt megszüntetési záradék irányadó. Emiatt ennek EU-n belüli jövőbeli felhívhatóságának megszüntetéséről is szükséges lenne rendelkezni. Mindezen javaslat megvalósításához nyilvánvalóan szükséges volna annak mérlegelése, hogy indokolt-e eltérni az EUB ítéleteinek visszaható hatályára vonatkozó főszabálytól, annak érdekében, hogy a beruházók megszerzett jogait ne érhesse aránytalan érdeksérelem, valamint azért is, mert ez teremthetné meg annak tényleges lehetőségét, hogy az uniós akarat a nemzetközi jog által megengedett keretek között érvényesülhessen. Tekintettel arra, hogy már a Komstroy-ítélet idején egyre több tagállam ellenezte az ECT modernizációját, így alapvetően az EU számára célszerű lett volna még a módosítás előtti ECT megszövegezés alatti módosító megállapodás kezdeményezése, mivel a *sunset* klauzula alkalmazása több uniós tagállamot érintett. A modernizált szöveg pedig kivette hatálya alól az ECT-t.

Ehelyett a taglalt deklarációkat követő napon, 2024. június 27-én az EU és Euratom az ECT letéteményesét értesítette az ECT-ből való kilépésről.⁴⁶⁶ Tekintve, hogy az EU álláspontja szerint a modernizált ECT nem éri el a Párizsi Megállapodásban lefektetett elveket, amelyek a fenntartható fejlődés és éghajlatváltozás szempontjából prioritizáltak. Mindemellett az ECT nem tartalmaz az 1/17. sz. véleményben meghatározott biztosítékot, amely az EU alkotmányos keretrendszerének működéséhez szükséges, tehát bírálathoz alá esett a beruházásvédelmi normakör is. Ehhez több tagállam – köztük Spanyolország, Franciaország, Luxemburg, Hollandia, Lengyelország, Szlovénia és Németország is – csatlakozott, ugyanakkor a kilépés a letéteményesnek küldött értesítés napjától számított egy év elteltével lép hatályba. Ez a kilépés dátumát tekintve azt jelenti, hogy még a modernizációt megelőző egyezményből való kilépésről van szó, amely nem tartalmaz kivételt az ECT 26. cikkének intra-EU viszonylatban történő alkalmazására, és *sunset* klauzulája által a már befektetett beruházók számára a felmondást követően további 20 éves időkorlát mellett biztosít jogvédelmet.

Az EB mindemellett hivatalos felszólító levelet küldött az ECT-ben maradt tagállamok részére.⁴⁶⁷ Az EB szerint az ECT a szerződő felek közötti kereskedelmi és beruházási kapcsolatokat szabályozza, amely az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe tartozik, és a

⁴⁶⁶ COUNCIL DECISION on the withdrawal of the Union from the Energy Charter Treaty 6509/24, COUNCIL DECISION on the approval of the withdrawal of the European Atomic Energy Community from the Energy Charter Treaty 6514/24

⁴⁶⁷ Infringement procedure against Hungary – Failure by Hungary to fulfill obligations in relation to the exclusive Union competence under the Energy Charter Treaty INFR (2025)2230 2026. január 30.

tagállamok ezen hatásköreit csak akkor gyakorolhatják, ha az Unió erre felhatalmazza őket. Ilyen felhatalmazás hiányában Magyarország mellett Belgium, Bulgária, Csehország, Észtország, Írország, Görögország, Horvátország, Ciprus, Lettország, Málta, Ausztria, Románia, Szlovákia, Finnország és Svédország is felszólításra került, hogy az érintett tagállamok késedelem nélkül lépjenek ki az ECT-ből.

V.5.2. ECT értelmezéséről és alkalmazásáról szóló megállapodás

A 2024-es deklarációt követő lépés, ahogy annak 29. és 32. preambulumbekzdése már jelezte, egy *inter se* megállapodás megkötése volt, azonban a megállapodás a fentebb részletezett kritikus pontokat teljességgel az uniós jog szempontjából vizsgálta, figyelmen kívül hagyva a nemzetközi jog alapvető elveit.

2025. szeptember 19-én az Európai Unió Hivatalos Lapjában kihirdetésre került az Európai Parlament és a Tanács határozata, amely formálisan jóváhagyta az ECT értelmezéséről és alkalmazásáról szóló, 2024 júniusában elfogadott megállapodást, ami azóta már hatályba is lépett.⁴⁶⁸ A megállapodás az uniós deklaráció kapcsán korábban kifejtett uniós értelmezést ismétli, eszerint az ECT 26. cikke soha nem szolgálhatott jogalapul az EU-n belüli beruházási választottbíráskodásra, továbbá kimondja, hogy a *sunset* klauzula az Unión belül nem fejthet ki joghatást, így nem hosszabbíthatja meg az intra-EU megállapodásokban irányadó választottbírási jogosultságot Ennek megfelelően tárgyi hatályába valamennyi folyamatban lévő és esetlegesen jövőben kezdeményezni tervezett ügy beletartozik, kivétel az azon ügyekben hozott határozatok, amelyek már nem semmisíthetőek meg, vagy nem helyezhetőek hatályon kívül, vagy önként teljesítettek vagy véglegesen végrehajtottak és nem támadhatóak meg.

Bár a megállapodás címe azt sugallja, hogy az ECT értelmezéséről és alkalmazásáról szól, valójában nem a cím, hanem a tartalom dönti el, hogyan kell jogilag minősíteni. Ahogy a deklaráció kapcsán már elemeztük, ha egy rendelkezés túlmegy az egyszerű értelmezésen, és ténylegesen módosítaná a nemzetközi szerződést, akkor azt annak megfelelően kell értékelni. Ilyen esetben ez a megállapodás a VCLT alapján, annak 41. cikke szerinti, úgynevezett *inter se*

⁴⁶⁸ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2025. szeptember 10-i (EU) 2025/1904 HATÁROZATA: az Energia Charta Egyezmény értelmezéséről és alkalmazásáról szóló megállapodás Unió által történő jóváhagyásáról. Hatályos: 2025. 10. 09.

megállapodásként értékelhető. Ezen cikk alapján a módosítás feltétele, hogy az a részes felek között kerüljön megkötésre, valamint a módosítás ne térjen el a szerződés tárgya és célja megvalósulásától. Ezzel szemben az *inter se* megállapodás — jöllehet a *sunset* klauzula révén sajátos jogi keretet hoz létre a már felmondott tagok között a további joghatások kiváltása miatt — a VCLT rendelkezéseinek tükrében vizsgálva már nem az ECT-ben részes felek között jött létre, továbbá a módosító megállapodás, annak az ECT intra-EU alkalmazhatóságának visszamenőleges kizárásával lényegében ellentétben áll az ECT tárgyával és céljával. Mindezek értékelésében a deklaráció, úgy a megállapodás esetében is kétséges annak jogalapja, mivel a megállapodás szintén a VCLT-ben kodifikált nemzetközi szokásjogi szabályokat emeli ki, annak egyik rendelkezésére való hivatkozás nélkül. Ennek értelmében egy-egy beruházó a folyamatban lévő jogviták alatt várhatóan egyszerűen annyival fog érvelni, hogy az EU *inter se* megállapodása a nemzetközi joggal sincs összhangban, így az eddigi gyakorlat tapasztalatai alapján annak figyelembevétele erősen kétségesse válik.

A megállapodás bár megpróbálja az EU-n belül megszilárdítani a jogi álláspontot, tekintettel arra, hogy Magyarország eltérő álláspontot képvisel, már ezen a téren sem sikerült egy egységes perspektívát felállítani. Mindemellett az EU-n belüli helyzetet bonyolítja az uniós tagállamok között a modernizált ECT-vel kapcsolatos eltérő álláspont is. Az EU tagállamainak fele az EU-val együtt a korszerűsítést megelőző ECT-t felmondta, míg a maradék uniós tagállam a modernizálás mellett döntött. A modernizált ECT *explicit* rögzíti a választottbírószági klauzula intra-EU viszonylatban történő alkalmazhatóság tilalmát,⁴⁶⁹ szemben az ECT korábbi 26. cikkével.⁴⁷⁰ A modernizált ECT hatálybalépése ugyanakkor még várat magára, amelynek ideiglenes alkalmazása tekintetében sincs egység a modernizált energiaegyezményt ratifikáló uniós tagállamok között.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy amennyiben egy választottbírószág úgy ítéli meg, hogy az EU-n belüli választottbírószági eljárásra a nem modernizált ECT-szöveg alapján továbbra is lehetőség van, akkor meglepő következmény állhat elő: azok az uniós tagállamok, amelyek a

⁴⁶⁹ DECISION OF THE ENERGY CHARTER CONFERENCE (CCDEC 2022) „*Regional Economic Integration Organisation (REIO): An article has been introduced that clarifies that Articles 7 (Transit), 26 (Investment dispute settlement), 27 (disputes between Contracting Parties), 29 (trade with non -WTO members) shall not apply among Contracting Parties that are members of the same Regional Economic Integration Organisation in their mutual relations. Currently, the European Union is the only REIO Contracting Party.*”

⁴⁷⁰ „*Article 26: Disputes between a Contracting Party and an Investor of another Contracting Party relating to an Investment of the latter in the Area of the former, which concern an alleged breach of an obligation of the former under Part III shall, if possible, be settled amicably.*”

leginkább ellenezték a fosszilis tüzelőanyagok ECT szerinti védelmét, és ezért kiléptek az egyezményből, végül a módosítatlan ECT-szöveg szerinti, a fosszilis energiahordozók számára kedvezőbb védelem hatálya alá kerülhetnek a *sunset* klauzula érvényességi idejéig, míg az egyezményben maradó tagállamok esetében ezen védelem fokozatosan megszűnik.

A megállapodás külső joghatásai szintén további bizonytalanságot szülnek, mivel nem egyértelmű, hogy a megállapodást az EU-n kívül folyamatban lévő vagy jövőbeli ügyek kapcsán a bíróságok és választottbíróságok eljárásaik során figyelembe veszik. Ha csak a legutóbbi ügyeket nézzük, levonható következtetésként a jogbizonytalanság és várhatóan az Achmea-ügy jogalkotását követő tendencia. Az *inter se* megállapodás valószínűsíthetően joghatósági kifogásként felmerül majd az ICSID adatbázisban 2025. július 25-én regisztrálásra került ArcelorMittal S.A. v. Italy ügyben,⁴⁷¹ amelynek jelen szakaszában a választottbírák kerültek kijelölésre. Ez a legutóbbi ügy, amelyet intra-EU viszonylatban kezdeményeztek. Továbbá az ExxonMobil Petroleum & Chemical BV v. Kingdom of the Netherlands ügy⁴⁷² belga-holland relációban 2024. október 21-én került regisztrálásra az ICSID adatbázisában. Hollandia az ECT-t 2024-ben mondta fel, amelynek hatályba lépésére 2025. június 28-án került sor. Alperesként a választottbíróság *prima facie* joghatóságát vitatja, tekintettel arra, hogy az ECT 26. cikk (2) bekezdés c) pontja első ránézésre sem szolgálhat alapul a jelen jogvita ICSID választottbíróság elé terjesztéséhez adott hozzájáruláshoz.⁴⁷³ Álláspontja szerint a 2024-es deklaráció és az *inter se* megállapodás egyértelművé teszi, hogy az ECT választottbírósági klauzuláját úgy kell értelmezni, hogy az nem alkalmazandó az EU valamely tagállama és egy másik tagállam beruházója közötti, az utóbbi által az előbbi tagállamban megvalósított beruházással kapcsolatos jogvitákra. Ezzel szemben a felperes beruházó állítása szerint a Hollandia által vitatott joghatóság ugyan aktuális változás, de az akkor fennálló 59 ügy közül 57 választottbírósági eljárás alatt az ICSID választottbíróság elutasította az uniós jogfejlleményekkel kapcsolatos joghatósági kifogásokat.⁴⁷⁴ A választottbírósági panel a joghatóság kapcsán jelenleg még nem foglalt állást. Továbbá magyar viszonylatban 2024 óta a MOL v. Republic of Croatia jogvita⁴⁷⁵ is folyamatban van, amely kapcsán érdemi dokumentum közzétételre nem került.

⁴⁷¹ ArcelorMittal S.A. v. Italian Republic (ICSID Case No. ARB/25/34)

⁴⁷² ExxonMobil Petroleum & Chemical BV v. Kingdom of the Netherlands (ICSID Case No. ARB/24/44)

⁴⁷³ Uo. Respondent's Observations, 85.

⁴⁷⁴ Procedural Order No. 3 42-43. p.

⁴⁷⁵ MOL Hungarian Oil and Gas Public Limited Company v. Republic of Croatia (ICSID Case No. ARB/24/19)

További kihívást jelenthet az ECT alapú választottbíróági ítéletek elismerése és végrehajtása kapcsán az állami támogatás kérdésköre. Az EB 2026. január 21-i közleménye szerint vizsgálatot indított azon választottbíróági eljárásban megítélt kártérítés kapcsán, amelyben Bulgáriát kötelezték az ACF Renewable Energy-vel szemben. A 2011-es bolgár támogatási rendszer a megújuló forrásból termelt villamos energia támogatására irányult, amelyet többször módosítottak. Bulgária a 2016 márciusi hatályos rendszert bejelentette a EB-nak, amelyet 2016. augusztus 4-én az uniós állami támogatási szabályok alapján jóváhagyott. A máltai ACF azonban a 2012-es beruházása kapcsán kapott bolgár támogatást, amely az EU felé nem volt bejelentve. Az ezzel kapcsolatos, ICSID-alapú beruházási jogvitában a választottbíróság ítélete szerint Bulgária az ECT megsértése miatt kártérítés megfizetésére köteles.⁴⁷⁶ Az EB előzetes álláspontja szerint az ítélet és annak végrehajtása az EUMSZ 107. cikk (1) bekezdése alapján valószínűleg tiltott állami támogatásnak minősül, amely összeegyeztethetetlen a belső piaccal. Az EB részletes vizsgálatot indított annak megállapítására, hogy az intézkedés sérti-e az uniós jogot, különösen más szerződéses rendelkezéseket, amelyek megsértése esetén a támogatás nem minősíthető jogszerűnek.⁴⁷⁷ Mivel a jogvita EU-n belüli tagállamokat érint, az EB azt is elemzi, hogy az ítélet és végrehajtása sérti-e az uniós jogrend autonómiáját és az EUB kizárólagos joghatóságát, különösen az EUSZ 19. cikk (1) bekezdése, valamint az EUMSZ 267. és 344. cikke alapján.

⁴⁷⁶ ACF Renewable Energy v. Bulgaria, ICSID Case No. ARB/18/1, Award 2024. január 5.

⁴⁷⁷ Ld. EU Press Release: Commission opens in-depth investigation into arbitration award ordering Bulgaria to pay compensation to ACF. 2026. január 21. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_26_145>

VI. AZ EUB ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLATÁNAK TOVÁBBI FEJLEMÉNYEI

Az Achmea- és Komstroy-ítéletet követő jogalkotói aktusok mellett, a későbbi joggyakorlat alapján az EUB tovább határozatok meghozatalát irányozta elő. Tekintettel az EUB által megállapítottakra ezen határozatok hatálya már az ECT-alapú választottbíráskodást is érintették.

VI.1. Romatsa ügy

Az ügy a már említett Micula-ügyben hozott választottbíróági ítélet végrehajtásából következett. A Micula-testvérek javára hozott választottbíróági ítélet belga végrehajtása kapcsán Belgium fordult az EUB-hoz az ICSID-ítélet végrehajthatóságának megtagadása kérdésével. Ebben az esetkörben is a nemzetközi jog és uniós jog közötti kollízió élesedett, mivel az ICSID-ítélettel szemben az EB határozata állt, ami kimondta, hogy a felmerült kártérítés tiltott állami támogatásnak minősül, ami összeegyeztethetetlen a belső piaccal.

Az EUB 2022. szeptember 21-i végzésében megerősítette, hogy az Achmea- és a Micula-ügyből az következik, hogy egy uniós tagállam és egy másik tagállam beruházója közötti jogvitában a nemzetközi szerződésekben előírt választottbíróági klauzula alapján meghozott választottbíróági ítéletek összeegyeztethetetlenek az uniós joggal, különösen az EUMSZ 267. és EUMSZ 344. cikkel, és ezért joghatás kiváltására sem alkalmas, tehát nem hajtható végre. Ebből adódóan a választottbíróági ítélet alapján nem megítélt kártérítés kifizetésére nincs lehetőség, így a tagállami bíróság semmilyen esetben sem hajthatja végre az ítéletet annak érdekében, hogy lehetővé tegye a kedvezményezettek számára az általuk megítélt kártérítés megfizetését.⁴⁷⁸

A Romatsa-végzés fontossága abban áll, hogy az EUB ítélkezési gyakorlatában elvi szinten túl is nyomatékosítja az intra-EU beruházásvédelmi választottbíráskodás és az uniós jog összeegyeztethetlenségét, azaz a végrehajtás szintjén is egyértelműsíti az EUB eddig hozott

⁴⁷⁸ C-333/19. sz. ügy, Romatsa és társai, EUB (tizedik tanács) 2022. szeptember 21-i végzés (EU:C:2022:749) 42-44.p.

ítéleteinek következményeit. A döntés lezárja azokat a jogértelmezési lehetőségeket, amelyek a választottbíróági ítéletek elismerése vagy végrehajtása révén az uniós jogrend megkerülésére irányulhattak, és világossá teszi, hogy az ilyen, különösen ICSID (tekintettel annak jellegére) ítéletek az EU jogrendjében jogilag irrelevánsak maradnak.

VI.2. PL Holdings ügy

A PL Holdings ügyben a tárgykörben felvetett kérdés arra irányult, hogy egy, az állam és beruházó közötti választottbíróági megállapodás megkötése elfogadható-e egy eredetileg BIT-alapú választottbíróági eljárás megindítását követően, amelynek választottbíróági kikötése az EUB Achmea-ítélkezési gyakorlatának – és annak későbbi következményeinek – hatására hatályát veszítette. A jogi kérdés felvetődését a lengyel állam passzív magatartása váltotta ki, amely a választottbíróaság joghatóságának megállapítását, valamint az eljárás lefolytatását jelentette. Itt a kérdés arra irányult, hogy jogosan tette ezt? Ennek vonatkozásában szintén az EUB adott iránymutatást.

VI.2.1. Tényállás

PL Holdings, a luxemburgi felperes 2010. december 1-jén egy lengyel bank (WestLB Bank Polska, majd jogutódjaként a Polski Bank) részvényeinek 55 %-át. Miután 2012. július 18-án felvásárolta a maradék részvényeket egy lengyel társaságtól, a bank kizárólagos részvényesévé vált. A PL Holdings 2013 júniusában egy másik bankban is részesedést szerzett. Ezen lengyel bankok egyesülésével az FM Bank PBP 99,59 %-os részvényesévé vált.⁴⁷⁹

A lengyel pénzügyi felügyeleti hatóság ezt követően olyan intézkedést hozott, amellyel gyakorlatilag ellehetetlenült a felperes Lengyelországban eddig gyakorolt pénzügyi tevékenysége, többek között a szavazati jogok gyakorlását megtiltották és a fennálló részvényeinek értékesítésére kötelezték. A hatóság intézkedései kötelező erejűek és a lengyel jog alapján azonnal végrehajthatóak, ennek következtében a felperes eszerint cselekedett. A PL Holdings állítása szerint a vele szemben hozott intézkedések tény- és jogbeli alapjuk nélkül

⁴⁷⁹ PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland, SCC Case No. V 2014/163 Partial Award 2017. június 28. 9.p.

önkányesek, nem szolgáltak valós legitim célt vagy közérdeket és nyilvánvalóan aránytalanok voltak, mivel állítása szerint nem sértette meg a lengyel jogi szabályozást.⁴⁸⁰

VI.2.2. Választottbírósi eljárás

A 2014-ben indult PL Holdings v. Poland SCC ügyben a luxemburgi beruházó beperelte Lengyelországot. A fentebb részletezett tényállás alapján a felperes állítása szerint a lengyel állam kisajátította beruházását abból kifolyólag, hogy a lengyel bankfelügyeleti hatóság megtiltotta annak lengyel banki egyesülését követően szavazati jogainak gyakorlását, banki részesedéseinek értékesítése mellett. A jogvita megindítását követően – évekkel később – 2016. május 27-én Lengyelország a választottbírósi megállapodás érvényességét vitatta, arra hivatkozással, hogy a BIT ellentétes az uniós joggal. A stockholmi választottbírósi panel azonban 2017. június 28-án megállapította joghatóságát. Álláspontja szerint a lengyel állam elkésetten kifogásolta a megállapodás érvényességét, ami által tétlensége, azaz ráutaló passzív magatartása révén hallgatólagosan elfogadta a PL Holdings javaslatát. Az eljáró panel így 2017. szeptember 28-án meghozta a Lengyelországot marasztaló jogerős ítéletét.⁴⁸¹

VI.2.3. Előzetes döntéshozatali eljárás

Ezt követően Lengyelország a *lex loci arbitri* elve alapján benyújtotta keresetét a svéd nemzeti bírósághoz a jogerős választottbírósi határozat hatályon kívül helyezése iránt. Kérelme szerint az EUMSZ 267. és 344. cikkével ellentétes a választottbírósi eljárás, tehát a BIT ennek alapjául szolgáló cikke az uniós jogba ütközik. Következésképpen az ezen rendelkezés alapján meghozott ítélet sérti az uniós közrendet, így az ítélet semmis.⁴⁸² A fellebbviteli bíróság szerint egy ad hoc választottbírósi megállapodás megkötését nem zárja ki az uniós jog, azonban a Legfelsőbb Bíróság az ügyet előzetes döntéshozatali eljárásban végül az EUB elé utalta, az alábbi kérdés megvitatása céljából:

„Azt jelenti-e az Achmea ítéletben értelmezett EUMSZ 267. és EUMSZ 344. cikk, hogy – amennyiben a beruházási szerződésben szereplő választottbírósi kikötés érvénytelen amiatt, hogy a szerződést két tagállam kötötte – a tagállam és a beruházó

⁴⁸⁰ PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland, SCC Case No. V 2014/163 Partial Award 2017. június 28. 7-17.p.

⁴⁸¹ PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland, SCC Case No. V 2014/163 Final Award 2017. szeptember 28.

⁴⁸² Svea Court of Appeal Poland v PL Holdings S.a.r.l. cit. 22-25.p.

által kötött választottbíróági megállapodás azon okból érvénytelen, hogy a választottbíróági eljárás beruházó általi kezdeményezését követően a tagállam szabad akaratából nem kifogásolja a joghatóságot?”⁴⁸³

Alapvetően egy *ad hoc* választottbíróági megállapodás megkötését valóban nem zárta ki az EU, viszont ennek a megállapodásnak a jogalapja egy, az uniós joggal összeegyeztethetetlen klauzulából eredt. A választottbíróági ítélet idején ugyanakkor nemhogy jogalkotásra nem került sor, de az erre vonatkozó EUB ítéletet sem hozták még meg. Tehát ebből kiindulva a lengyel államnak kizárólag a passzív magatartása róható fel, mivel az EB már 2015-ben is kötelezettségszegési eljárást indított az intra-EU BIT-ek miatt. A 2020-as megszüntetési megállapodás értékelése szerint ugyanakkor jelen helyzet egy folyamatban lévő választottbíróági eljárásként értékelhető, de a lengyel-luxemburgi BIT megszüntetésére csak 2022. augusztus 26-án került sor, így jelen esetben még ennek alkalmazására nem került sor. Az előzetes döntéshozatali eljárás az EUB elé ugyanakkor már az Achmea-döntést és a megszüntetési megállapodás megkötését követően került, tehát az EUB döntése előre látható volt.

Kokott főtanácsnoki indítványában⁴⁸⁴ az Achmea-ítéletet hivatkozva megállapította, hogy jelen ügy specialitását adja, hogy valamely tagállam egy beruházójával kötött választottbíróági megállapodásnak az EUMSZ 267. és 344. cikkével való összhangjának megvizsgálása szükséges. Továbbá, hogy valóban egy uniós jogvita a tárgya, mivel az alapügyben vitatott jogi szabályozás egyike uniós irányelv,⁴⁸⁵ annak ellenére, hogy a választottbíróági határozat a felek közötti szerződésen alapult. Álláspontja szerint – az Achmea-ítélet analógiájára –, ha egy tagállam bírósága nem tudja biztosítani a választottbíróági határozatok uniós jognak való megfelelőségét, megalapozható az uniós jog sérelme. Már pedig a választottbíróági határozatok svéd felülvizsgálatára szűkkörben van lehetőség.

Tekintettel arra, hogy az EUB korábbi ítéleteiben a kereskedelmi választottbíráskodástól való elhatárolás alapjának egyik központi elemét a választottbíróági eljárásba való közvetlen

⁴⁸³ Request for a preliminary ruling, 27/02/2020 57.p.

⁴⁸⁴ C-109/20. sz. ügy Lengyel Köztársaság kontra PL Holding Sàrl, Juliane Kokott főtanácsnok indítványa (ECLI:EU:C:2021:321)

⁴⁸⁵ 2006/48/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv a hitelintézetek tevékenységének megkezdéséről és folytatásáról 2006. június 14.

alávetésben látta, szükségesnek ítélte ennek vizsgálatát is.⁴⁸⁶ Az uniós jog tiszteletben tartásának korlátozott felülvizsgálata alatt működik a kereskedelmi választottbíráskodás. A Nordsee és Eco Swiss ítéleteket példaként felhozva hangsúlyozta, hogy jogvita eldöntése érdekében fennáll a lehetőség választottbíráskodásra,⁴⁸⁷ ugyanakkor az EUB kizárólag kereskedelmi választottbíráskodásra hivatkozott. További elhatárolásként kifejtette, hogy jelen alapügyben – sőt ez alapján valamennyi beruházási esetkörben – a választottbíráskodásra vonatkozó beleegyezés az állam részéről, mivel közhatalmi aktus hatálya alá tartozik, nem a szabad akaratlan alapul.⁴⁸⁸ Mindezek következtében egy ilyen egyezség kizárólag akkor összeegyeztethető az uniós joggal, ha a tagállam teljeskörű körű felülvizsgálattal bírhat a határozatok felett. Továbbá az EU Alapjogi Charta 20. cikke szerinti egyenlő bánásmód körüli aggályok kapcsán emlékeztetett, hogy egy ilyen megállapodásnak jogszerű célja nem lehet, ha egyes beruházókat előnybe hoz, másokkal szemben. A választott megállapodás formája álláspontja szerint nem bír jelentőséggel, mivel jelen ügyben – szemben a fogyasztói szerződésekkel – nem szabályozza a kérdést.

A PL Holdingsnak az időbeli hatály korlátozására irányuló kérése vonatkozásában az EUB-nek az EUMSZ 267. cikke szerint ráruházott hatáskörét hangsúlyozta, és megjegyezte, hogy az EUB a vonatkozó szabályozók hatálybalépésének időpontjától tesz megállapítást, kivétel ha a jogbiztonság elve indokolja, ami alatt a jóhiszeműséget és esetleges súlyos zavarok kockázatának fennállását emeli ki.⁴⁸⁹ E két feltétel egyidejű teljesülése kell, amivel kapcsolatban megállapította, hogy az érdekelt felek jóhiszeműsége nem vonatkozhat egy olyan elvárásra, amivel az uniós jog végrehajtása sérülne. Az Achmea-ítéletből következően sincs az EUB-nek hatásköre a korlátozásra, mivel azon ítéletben meghatározta az alapvető kereteket, amiből az következik, hogy annak be nem tartása az ítélet hatékony érvényesülését veszélyeztetné.⁴⁹⁰

Mindebből adódóan az EUB részére azt a megállapítást teszi, hogy egy, a tagállam és másik tagállam beruházója közötti, az uniós jog közhatalmi alkalmazására irányuló egyedi

⁴⁸⁶ C-109/20. sz. ügy Juliane Kokott főtanácsnok indítványa 43-65.p.

⁴⁸⁷ C-102/81. sz. ügy 1982. március 23-i Nordsee ítélet (EU:C:1982:107) 14-15.p., C-126/97. sz. ügy 1999. június 1-jei Eco Swiss ítélet (EU:C:1999:269) 35.p., C-168/05. sz. ügy 2006. október 26-i Mostaza Claro ítélet (EU:C:2006:675) 35.p., C-284/16. sz. ügy 2018. március 6-i Achmea ítélet (C-284/16, EU:C:2018:158) 54.p.

⁴⁸⁸ C-109/20. sz. ügy Juliane Kokott főtanácsnok indítványa 54-55.p.

⁴⁸⁹ C-292/04. sz. ügy 2007. március 6-i Meilicke és társai ítélet (EU:C:2007:132) 35.p., C-401/18. sz. ügy 2020. április 23-i Herst ítélet (EU:C:2020:295) 56.p.

⁴⁹⁰ C-109/20. sz. ügy Juliane Kokott főtanácsnok indítványa 83-84.p.

választottbírósi szerződés annyiban egyeztethető össze az uniós joggal, ha biztosított annak nemzeti teljeskörű felülvizsgálat lehetősége és összeegyeztethetőek az EU Alapjogi Chartájának 20. cikkével.

Az EUB ítéletében⁴⁹¹ egyetértett Kokott főtanácsnok javaslatával. Az EUB ismételten rögzítette, hogy nincs lehetőség az EU igazságszolgáltatási rendszere alól kivonni azon jogvitákat, amelyek érintik az uniós jog értelmezését vagy alkalmazását. Ennélfogva egy tagállam beruházója és egy másik uniós tagállam között folyamatban lévő eljárásban nem megállapítható a választottbírói joghatósága arra az érvelésre vonatkozóan, hogy annak ellenére, hogy az érintett tagállamok közötti BIT választottbírói kikötése az Achmea-ítélet értelmében érvénytelen, a felek mégis az eljárásba bocsátkozással hallgatólagosan egy *ad hoc* választottbírói megállapodást hoztak létre. Az EUB ezzel egyidejűleg azt is kimondta, hogy az EUSZ 4. cikke szerinti lojális együttműködés elvéből eredően a tagállamokat kifejezett kötelezettség terheli arra vonatkozóan, hogy az ilyen eljárásokban vitassák a választottbírói joghatóságát.

A EUB elutasította a PL Holdings azon kérelmét is, hogy az ítélet időbeli hatályát korlátozza. Ezzel azt az álláspontját erősítette meg, amely szerint az uniós tagállamok beruházói az uniós jogból eredő jogaikat főszabály szerint a tagállami bíróságok előtt kötelesek érvényesíteni, és az ezzel járó gyakorlati nehézségek sem igazolhatják az *ad hoc* választottbírói megállapodások megengedhetőségét.

VI.2.4. Az ítélet értékelése

Az EUB értékelése szerint a beruházásvédelmi jogviták választottbírói útra terelése az uniós jog megkerüléséhez vezet,⁴⁹² miközben az uniós jogrendszer önmagában is megfelelő védelmet biztosít a beruházók számára, ezért jogaikat az uniós igazságszolgáltatási rendszer keretein belül, a tagállami bíróságok előtt kell érvényesíteniük.

Ezen kötelezettségek megkerülését jelentené, ha egy tagállam a már érvénytelen BIT klauzulát követően nemzeti szabályozás alapján *ad hoc* választottbírói megállapodást köt, ami alapján lefolytatható lehetne a választottbírói kikötés alapján indított választottbírói eljárás,

⁴⁹¹ PL Holdings-ítélet (17.lbj.)

⁴⁹² Uo. 47.p.

mivel ez a gyakorlatban a semmis kikötés joghatásainak fenntartását jelentené.⁴⁹³ Sőt, ha a gyakorlatot nézzük, ennél messzemenőbb következtetések is levonhatóak, ami az EU perspektívájában elméletileg koherens és egyértelmű, az az adott ügy körülményei között igazából gyakorlati aggályokat vet fel.

Az EUB döntése értelmében ezek szerint beruházói oldalon elvárt, hogy egy jogvitában pártatlan ítéletet jelen esetben éppen attól a lengyel bíróságtól reméljen, amellyel kapcsolatban az Európai Unió Bírósága akkoriban több kötelezettségszegési eljárásban is megállapította, hogy a lengyel állam befolyásolni képes annak működését. Ennek kapcsán azonban Konstantinidis rögzíti, hogy a PL Holdings ítélete nem szüntette meg teljeskörűen az intra-EU választottbíráskodás lehetőségét, csak korlátozta. Tehát amennyiben egy beruházó az állammal választottbírói klauzulát kötne ki kétoldalú egyezségükben az továbbra is alkalmazható, kivéve, ha az az EUB ítéletek megkerülésével egy intra-EU beruházásvédelmi megállapodás választottbírói kikötését próbálná helyettesíteni. Erre vonatkozóan az ICSID-del szemben olyan kikötés szükséges, amely alkalmas az uniós joggal való összhang biztosítására. Ezt a megfelelő bírói kontrollt az UNCITRAL vagy az SCC alapján létrejött *ad hoc* panelek biztosíthatnák.⁴⁹⁴ Ezen ponton azonban nehéz annak bizonyítása, hogy egy ilyen választottbírói kikötés alkalmazása nem az uniós jogi kötelezettségek megkerülésére irányulna, mivel az EUB eddigi érvelései alapján a tárgyban hozott ítéletek autonómiavédő verdikteként értékelhetők, és ezt a tendenciát mutatja a Konstantinidis által elemzett görög jogeset is, amely kapcsán a nemzeti bíróság ebbe az irányba mozdult.⁴⁹⁵

Jelen ügy tekintetében az EUB döntésével összhangban a svéd Legfelsőbb Bíróság 2022. december 14-én végül megsemmisítette a választottbírói döntést.⁴⁹⁶ A végrehajtás tekintetében alkalmazandó New York-i Egyezmény V. cikk (1) bekezdés e) pontja szerinti megtagadási ok alkalmazására, így a választottbírói határozat hatályon kívül helyezésére kizárólag szűkkörben van lehetőség. Mivel erre kevés esély van, így a PL Holdings számára egy út maradhat, esetlegesen az Egyezményen kívüli országban történő végrehajtás

⁴⁹³ ORTINO – MAVROIDIS i.m. 348.

⁴⁹⁴ KONSTANTINIDIS i.m. 239-241.

⁴⁹⁵ Decision No. 246/2022 (StE, 9 February 2022) In: KONSTANTINIDIS i.m. 242-243.

⁴⁹⁶ PL Holdings v. Poland (Case No. T 1569-19) HÖGSTA DOMSTOLENS DOM Aktbilaga 187 2022. december 14.

kezdeményezése, amennyiben abban az országban lengyel vagyón is fellelhető. A rendelkezésre álló információk alapján ezzel kapcsolatos fejlemény nem ismert.

VII. JOGÉRVÉNYESÍTÉSI ALTERNATÍVA

A PL Holdings ügy uniós jogi kérdésköre ugyan lezárult, azonban a felperes beruházó jogi érvelésében kifejtette, hogy álláspontja szerint sérült az EJEE-be foglalt tisztességes eljáráshoz való joga és a megkülönböztetés tilalmának elve, valamint az Egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkében foglalt tulajdonhoz fűződő jogának védelme is.⁴⁹⁷ Annak ellenére, hogy a PL Holdings nem fordult a strasbourgi bíróság elé, rávilágít az uniós beruházók jogvédelmének további eszkalálási lehetőségeire.

Az EJEB-hez való fordulás az esetleges emberi jogi jogsérelem miatt, nemcsak a PL Holdings ügyben, hanem – többek között – a korábban elemzett LC Corp v. Poland ügy nemzeti bíróság előtti eljárása során is felmerült. A holland fellebbviteli bíróság ítéletében nemcsak a beruházó részére szabott ki bírságot, hanem elkülönítette a jogsérelem orvoslására hivatott intézményeket. Ennek értelmében a nemzeti bíróságok működésével kapcsolatos kifogásokat az EU jog alatti jogvédelmi rendszeren belül kell kezelni, ugyanakkor az EJEE alatti jogok megsértése kapcsán rögzítette azt is, hogy az EJEB-hez benyújtott kérelemmel lehet élni. Ahhoz azonban, hogy az EJEB elé kerüljön egy ügy, valamennyi nemzeti jogorvoslat kimerítése szükséges.

VII.1. Alkotmányjogi panasz

VII.1.1. Achmea ügy

Erre kiváló példa az Achmea ügy záró akkordja. Annak ellenére, hogy az EUB az előzetes döntéshozatali eljárásában közvetve a már meghozott választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezését mondta ki, az Achmea BV további jogorvoslatot keresett.

Az EUB 2018. március 6-i ítéletet követően a Bundesgerichtshof október 31-i végzésében hatályon kívül helyezte az Achmea v. Germany választottbíróági eljárásban hozott döntést. A végzés ellen az Achmea 2018. december 12-én alkotmányjogi panasszal élt, mivel állítása szerint az EUB hatáskörét túllépve (*ultra vires*) járt el, így a határozat az alapvető jogait –

⁴⁹⁷ Európai Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, Róma, 1950. november 4. – kihirdetve: 1993. évi XXXI. törvény (6. és 13. cikk)

különösen értve alatta a tulajdonhoz való jogot, a foglalkozás gyakorlásának szabadságát és a hatékony jogvédelemhez való jogot –, valamint jogos elvárásait sértette. 2022-ben az Achmea szintén benyújtott egy alkotmányjogi panaszt, amelyben a német parlament azon törvényét támadta, amely a 2022-es megszüntetési megállapodás ratifikálását hagyta jóvá. Arra hivatkozott, hogy a megszüntetési megállapodással megfosztják a választottbíróági ítéletben foglalt igényérvényesítésétől, valamint visszamenőleges hatállyal szüntetik meg a holland-német kétoldalú BIT-ből eredő jogait, amely egyben szembe megy a jogbiztonsággal is.⁴⁹⁸

A Német Szövetségi Alkotmánybíróság (*Bundesverfassungsgericht*, BVG) 2024. július 23-i ítéletével elutasította az Achmea benyújtott alkotmányjogi panaszait.⁴⁹⁹ A bíróság a 2020-as megszüntetési megállapodással kapcsolatos Achmea-panaszt, annak alkotmányjogi jelentőségének hiánya miatt nem fogadta be.⁵⁰⁰

A BVG rámutatott, hogy a sérelmezett jogok a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodásból származnak, amely megszüntetése Hollandia és Szlovákia ratifikációjától függ, nem Németországtól. Ennek következtében a német jog a megszüntetési megállapodás német ratifikálása által a panaszos félnek nem okozhatott jogsérelmet. A választottbíróági döntés hatályon kívül helyezése kapcsán a BVG továbbá rögzíti, hogy az EUB ítéletével nem lépte túl hatáskörét, mivel az uniós jog autonómiáját védő következetes ítélkezés szerint döntött. Ehhez a német bírósági rendszer az uniós jog elsőbbségének elve alapján kötve van. Mindemellett kiemelte, hogy az ISDS eljáráshoz való jog nem egy alkotmányosan védett jog, mivel a választottbíráskodásra irányuló megállapodás legfeljebb eljárási autonómiaként élvezhet védelmet. Ennek megfelelően az Achmea hatékony jogvédelemhez való joga tekintetében nem állapított meg jogsértést. Az EUB-ítélet visszamenőleges alkalmazása nem sértette az Achmea jogos elvárásait, mivel az EUB nem korlátozta az ítélet időbeli hatályát, így nem talált jóhiszeműségi elvbe ütközést sem, mivel az EB már 2006 óta következetesen azt az álláspontot képviselte, hogy az EU-n belüli BIT-ek összeegyeztethetetlenek az uniós joggal, és Szlovákia már a választottbíróági eljárás kezdetétől ezen jogalapon emelt joghatósági kifogást. A BVG azonban kitért a jelenlegi garanciákra, miszerint az EU többszintű jogrendje is védelmet biztosít, ideértve az EUMSZ-t és az EU Alapjogi Chartáját, de a bíróság rámutatott az EJEB-hez fordulás lehetőségére is.⁵⁰¹ Továbbá a BIT megszüntetése miatt a panaszos nem

⁴⁹⁸ SOLER-TAPPA – NACIMIENTO – PORTO CARRERO DE LAS HERAS – ALVARADO-GARZÓN – PÉREZ i.m. 6-7.

⁴⁹⁹ Bundesverfassungsgericht 2 BvR 557/19, 2 BvR 141/22

⁵⁰⁰ SOLER-TAPPA – NACIMIENTO – PORTO CARRERO DE LAS HERAS – ALVARADO-GARZÓN – PÉREZ i.m. 7.

⁵⁰¹ Bundesverfassungsgericht 2 BvR 557/19, 2 BvR 141/22 72.p.

rendelkezett alkotmányosan védett jogi érdekekkel, de már azok érdemi alátámasztását is hiányosnak találta.⁵⁰²

A BVG tehát megerősítette az EU-n belüli eddigi konzisztens joggyakorlatot az alapjogi vizsgálat vonatkozásában is, amely arra következtet, hogy a német bíróságok az uniós jog elsőbbsége szerint járnak le. Az ítélet értékelése jogi szempontból a várt hatásoktól elmaradt, mivel az indokolás jelentős része a panaszos meglévő jogi érdekei bizonyításának hiányába tért át. Az érdemi vizsgálat tárgya pedig arra mutatott rá, hogy a 2020-as megszüntetési megállapodás által a panaszos helyzete érdemben nem változott volna. Ennek ellenére a BVG döntése elsők közé tartozik, amelyben egy uniós tagállami alkotmánybíróság közvetlenül foglalkozott a tárgyban az alapjogok szerepével.

VII.1.2. Sodexo ügy

A Sodexo v. Hungary választottbírósi eljárásban⁵⁰³ a francia beruházó perelte Magyarországot az időközben bevezetett adóreform miatt. A francia felperes a magyar-francia BIT tisztességes és méltányos elbánásmód elvének sérelmére, valamint közvetett kisajátításra hivatkozott. A 2019. január 28-i ICSID ítélet marasztalta az alperes államot, és kártérítés megfizetésére kötelezte. Magyarország ezzel szemben az ICSID Egyezmény 52. cikke szerint a döntés megsemmisítését kérte, amelynek az eredménye, azonban szintén a felperes Sodexonak kedvezett.⁵⁰⁴ Ezzel párhuzamban a döntés elismerését és végrehajtását a magyar fórum az uniós jogból eredő kötelezettségeire hivatkozással másodfokon is elutasította.⁵⁰⁵ Ezt követte a Kúria felülvizsgálati eljárásában született hasonló érdemi döntés, annak ellenére, hogy az ügy alapja egy ICSID döntés végrehajtására irányult. Az ügy 2021 őszén került a magyar Alkotmánybírósághoz, a Sodexo azonban 2022. január 3-án visszavonta alkotmányossági panaszát.

Az alapvető jogi megsértés ugyan óvatos megközelítést igényel, de az EUB már az Achmea-ügyben egyértelművé tette – amelyet aztán a Komstroy ítéletében megerősített –, hogy az uniós

⁵⁰² SOLER-TAPPA – NACIMIENTO – PORTO CARRERO DE LAS HERAS – ALVARADO-GARZÓN – PÉREZ i.m. 7.

⁵⁰³ Sodexo Pass International SAS v. Hungary, ICSID Case No. ARB/14/20

⁵⁰⁴ Sodexo Pass International SAS v. Hungary, ICSID Case No. ARB/14/20. Decision on Annulment 2021. május 7.

⁵⁰⁵ Fővárosi Törvényszék 32.Vh.400.043/2020/6 sz. végzése, Fővárosi Ítéletábla 2201-3.Pkf.25.414./2020/4. sz. végzése

beruházók érdekeinek védelme számára nem lehet fontosabb az EUB teljeskörű érvényesítésénél. Amennyiben az lenne, nem esne csorba az eddig elért védelmi szintben.⁵⁰⁶ A két ügy között kiemelt elhatárolási pont, hogy a Sodexo ügyében ICSID-ítélet született, mivel ennek nemzeti bíróság előtti végrehajtásának bírói kontrollja minimális: általánosságban a tárgykörben hangsúlyozott közrendi okokra való hivatkozás nem állhat fent, szemben egy UNCITRAL alatti *ad hoc* panel által hozott döntéssel.

Az uniós tagállamok alkotmánybíróságai számára a helyzet függő jogi helyzetet teremt. Ahogy Sándor Lénárd is kifejti, a vonatkozó alkotmányos szempontok figyelembevétele mellett bizonyos alapvető jogok ezen kizárólag uniós tagállamokat érintő helyzetben is vizsgálhatók, ilyen például a visszamenőleges hatály tilalmának elve. Ezt a magyar Alkotmánybíróság joggyakorlata is megerősíti,⁵⁰⁷ ugyanakkor a lojális együttműködés elve köti a bírósági mechanizmust is. Az *ex tunc* hatályú jogalkotás kapcsán fontos kiemelni, hogy eseti mérlegelés alapja az, hogy azt a jogalkotó egyértelmű és kellően indokolt módon alkalmazza-e. Továbbá az Alkotmánybíróság kizárólag az anyagi jog esetében ad erre lehetőséget. Ezzel kapcsolatban az EU továbbá az *ex tunc* hatály alkalmazásával nem megfosztja a beruházók jogait, hanem átalakítja annak gyakorlási módját, mivel a 2020-as megszüntetési megállapodás alternatív lehetőséget ad.⁵⁰⁸

A vizsgált esetkörök egy újabb konfliktusos helyzetekre mutatnak rá, amely az uniós jog érvényesülése és az alapvető jogok védelme közötti disszonanciát szemlélteti. A beruházók számára a hazai jogorvoslati lehetőségek teljes kimerítését követően további jogérvényesítési fórumként az EJEB-hez fordulás is nyitva állhat. Ennek igénybevételére a tárgykör alatt azonban mindeddig nem került sor, habár több, fentebb említett ügyben erre kifejezetten hivatkoztak.

⁵⁰⁶ Marcel SZABÓ: At the intersection of national, international, and European laws: the example of the Hungarian food voucher cases – some thoughts on the relationship between national, international, and European laws. *Southwestern Journal of International Law*. Vol. XXVIII.2. 2022. 317.

⁵⁰⁷ Alkotmánybíróság 2/2019. sz. döntése 20.p.

⁵⁰⁸ LÉNÁRD Sándor: The Constitutional Dilemmas of Terminating Intra-EU BITs. *Central European Journal of Comparative Law*. 3(1) 2022. 190-191.

VII.2. Az emberi jogok sérelme

Az EJEE rögzíti azokat az emberi jogokat, amelyek megsértése esetén az egyezményben részes államok ellen, azok jogalanyai a strasbourgi bírósághoz, vagyis az EJEB-hez fordulhatnak. Az EJEE-t valamennyi uniós tagállam ratifikálta.

A beruházási választottbírósi eljárásban született választottbírósi ítéletek végrehajtásának megghiúsulása esetén tehát fennáll a lehetőség az EJEB előtti jogorvoslatra, amennyiben a választottbírósi eljárás vagy ítélet az EJEE-ben meghatározott emberi jogot sért. Az EJEB-hez fordulásnak azonban szigorú feltételei vannak, többek között az EJEE 35. cikke szerint a sérelmet szenvedett félnek előbb ki kell merítenie valamennyi rendelkezésre álló hazai jogorvoslati lehetőséget. Az EJEB mindemellett nem érdemben vizsgálja felül a jogerős bírósi döntést, hanem kizárólag azt vizsgálja, hogy az állam magatartása sértette-e az EJEE-ben biztosított emberi jogokat. Fontos továbbá, hogy a kérelmet a véglegessé vált hazai döntéstől számított négy hónapon belül kell benyújtani. Tehát az EJEB-hez a sértett az utolsó érdemi hatékony hazai jogorvoslat kimerítésétől, vagy ha nincs a saját országában jogorvoslatra lehetősége, akkor a jogsértéstől számított négy hónapon belül fordulhat.

Jelen esetkör vizsgálva az uniós beruházó számára az EJEE 13. cikke (hatékony jogorvoslathoz való jog), a 6. cikk (1) bekezdése (tisztességes eljáráshoz való jog), valamint az EJEE 1. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke (tulajdon védelme) teremthetne jogalapot egyéni kérelem benyújtására. Erre ez idáig nem került sor.

A hatékony jogorvoslathoz való jog biztosítja, hogyha valakinek az EJEE alatti jogai vagy sérülnek, jogsérelmét a hazai hatóságok előtt hatékonyan kezeljék. Ez jelen esetkörre vetítve, azt jelenti, hogy jogalapot jelenthet egy beruházási per lefolytatásának elutasítása, vagy akár a választottbírósi ítélet végrehajtásának megtagadása elleni hatékony fellépés lehetőségének hiánya is. A tisztességes eljáráshoz fűződő jog kapcsán az EJEE az észszerű időn belüli, valamint pártatlan és független bíróság általi tisztességes és nyilvános tárgyalás tartását, továbbá a meghozott ítéletek nyilvános kihirdetését foglalja magába. Tehát az önkényes bírósi döntésekkel szemben⁵⁰⁹ akár a választottbírósi ítélet végrehajtásának elutasítása tárgyában is megalapozott lehet a beruházói kereset. Mindemellett az EJEB bizonyos ügyek

⁵⁰⁹ NejdetŞahin és PerihanŞahin v. Törökország [Nagy Kamara], Ügyszám: 13279/05. 59-96.

kapcsán a jogbiztonság sérelmét állapította meg arra vonatkozóan, hogy a bíróságok akár ugyanazon tárgykör alatt, de eltérő ítéletet hoztak.⁵¹⁰ A Ștefănică ügyben jutott erre a következtetésre az EJEB. Az alapügy tényállása ebben az esetben ugyan nem beruházással összefüggő, de a jövőben kinyithatja annak a lehetőségét, hogy valamely beruházási jogviszonyhoz kapcsolódóan született esetlegesen ellentmondásos ítéletekkel szemben az EJEB-hez lehessen fordulni. Egy beruházó jogai ugyanakkor sérülhetnek abból adódóan, hogy a választottbíróági ítéletből eredő követelés végrehajtását a nemzeti bíróságok önkényesen megtagadják, így a gyakorlatban ennek bizonyítása válhat szükségessé. Ahogy arra Andreotti is rámutat, az ICSID-ítéletek elvben közvetlenül végrehajthatóak, ugyanakkor a gyakorlatban ezen bírósági határozatok ICSID-Egyezmény 53. cikkére való hivatkozással történő megtagadására is sor került már. Ebben az esetkörben így az EJEB-nek esetlegesen az elutasítás EU-joggal való állítólagos összeegyeztethetlensége miatti jogsértést kellene vizsgálnia, arra kiterjedően, hogy a nemzeti bíróság döntése a jogbiztonság elvével ellentétesnek tekinthető-e.⁵¹¹

Az EJEE 1. kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikk (1) bekezdése alapján minden természetes vagy jogi személynek joga van tulajdona tiszteletben tartásához. A tulajdon fogalmának meghatározása az EJEE autonóm értelmezése alapján történik, függetlenül attól, hogy az adott belső jogrend akként ismeri-e el. Ebből kifolyólag a védelem nemcsak anyagi javakat, hanem egyéb jogokat és vagyoni értékű érdekeket, így fennálló követeléseket is magában foglal,⁵¹² azaz, ha a választottbíróági ítélet meghatározott követelést állapít meg, annak tartalmi helyessége nem képezheti érdemi felülvizsgálat tárgyát.⁵¹³ Az Achmea-ítélet végrehajtása kapcsán folyt német eljárásban a BVG például a választottbíróági határozat kapcsán felveti a tulajdonjog védelmének kérdését, ugyanakkor nem foglal állást az Achmea-ítélet minősítéséről.⁵¹⁴ Ezzel szemben a BGH álláspontjával,⁵¹⁵ mely szerint az Achmeát nem

⁵¹⁰ Ștefănică és mások v. Románia, Ügyszám: 38155/02. 31-40.

⁵¹¹ Nicolò ANDREOTTI: When Human Rights and Investment Protection Intertwin: The Role of the European Court of Human Rights in the Enforcement of Intra-EU BITs within the EU'. *European Investment Law and Arbitration Review*. Vol. 9. No. 1. 2024. 34-35.

⁵¹² Handyside kontra Egyesült Királyság ügyben 1976. december 7-én hozott ítéletet, a haszonbérletet illetően a James kontra Egyesült Királyság ügyben 1986. február 21-én hozott ítéletet, a földterülethez fűződő, átruházható haszonélvezeti jogot illetően a Wittek kontra Németország ügyben 2002. december 12-én hozott ítéletet, a bérletet illetően a Bruncrona kontra Finnország ügyben 2005. február 16-án hozott ítéletet

⁵¹³ Vö. EJEB, Stran Greek Refineries és Stratis Andreadis kontra Görögország, 1994. december 9., 13427/87. sz., 61.; BTS Holdings AS kontra Szlovákia, 2022. június 30., 55617/17. sz., 47.).

⁵¹⁴ SOLER-TAPPA – NACIMIENTO – PORTO CARRERO DE LAS HERAS – ALVARADO-GARZÓN – PÉREZ i.m. 6.

⁵¹⁵ BGH Order 2018 október 31. 72.

fosztották meg vagyoni értéktől a választottbíróági ítélet hatályon kívül helyezése miatt.⁵¹⁶ Tehát itt is két egymással ellentétes álláspont fogalmazódik meg, vagyis a Ștefănică ügy analógiájára itt is elképzelhető lenne az emberi jogi jogsértés.

Ennek kapcsán azonban szükséges felhozni példaként az EJEB által nemrégiben a BTS v. Szlovákia ügyben hozott ítéletet.⁵¹⁷ Az ICC választottbíróági ítélet szerint a BTS-t kár érte a szlovák Nemzeti Vagyonalappal szemben egy privatizációs szerződés felbontása miatt. Az ítélet végrehajtására azonban nem került sor, mert a szlovák nemzeti bíróságok megtagadták a végrehajtás elrendelését. Álláspontjuk szerint a szerződést felváltó későbbi egyezségi megállapodás már nem tartalmazott választottbíróági klauzulát, így ellentétes lenne a szlovák közrenddel a választottbíróági ítélet végrehajtása. Az EJEB ítéletében rögzítette, hogy megalapozottság hiányában a döntés önkényes volt, mivel a szerződés megszüntetése nem érintette a választottbíróági kikötés érvényességét, így a jogerős választottbíróági ítélettel megítélt kártérítés jelen esetben vagyonnak minősül, ami által a tulajdonjog védelmére irányuló EJEE-ben nevesített jog sérült. Tehát a szlovák bíróságok egy választottbíróági ítélet végrehajtása alatt érdemben nem vizsgálhatják a választottbíróági kikötés fennállását.⁵¹⁸ Az EJEE 6. és 13. cikkei megsértésére irányuló panasz érdemi vizsgálatára így az EJEB szerint nem volt szükség. Jelen esetben a választottbíróági eljárást megalapozó ügy privatizációs szerződésből eredt, ugyanakkor az EJEB nem a kereskedelmi szabályokat, hanem a tulajdonhoz fűződő alapvető jogot vizsgálta, amikor a szlovák bíróságok mulasztását értékelte.

A beruházásvédelemre analógiát vonva ezen döntés azt mutatja, hogy az EJEB egyfajta jogorvoslati lehetőséget biztosíthat a választottbíróági ítéletek jogosultjainak, amennyiben az ítéletek végrehajtása tárgyában nehézségek merülnek fel az egyezményben részes államok nemzeti fórumai előtt. Ebből adódóan egy beruházási választottbíróági ítélet végrehajtásának megtagadása esetén az EJEE 1. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikke (tulajdon védelme) alapján jogsérelem állhat fent. A BTS ügy alatt bár az EJEE 6. és a 13. cikkének vizsgálatára nem került sor, azonban, ha a cikkek sérelme további tényállási elemekhez köthető, azok külön vizsgálata

⁵¹⁶ Laura REES-EVANS – Miglena ANGELOVA: Investors' Fundamental Rights Post-Achmea: Insights from the German Constitutional Court Decisions in Achmea. *Kluwer Arbitration Blog*. 2025. január 7. Letöltve: 2025. december 1. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/investors-fundamental-rights-post-achmea-insights-from-the-german-constitutional-court-decisions-in-achmea/>>

⁵¹⁷ CASE OF BTS HOLDING, A.S. v. SLOVAKIA. 55617/17, 2022. június 30.

⁵¹⁸ SCHMIDT Richárd: Kereskedelmi választottbíráskodás Európában – az EUB és az EJEB gyakorlatában. In: SCHMIDT Richárd (szerk.): *Választottbíráskodás és alternatív vitarendezési módok II.* ORAC Kiadó, Budapest, 2026. 50-51.

is indokolt lehet, ugyanakkor ezen esetkörben a vizsgálat tárgya a nemzeti bírósági eljárás lefolytatásának hiányosságaira, esetlegesen a bírói döntés önkényességére korlátozódik. Ebből adódóan a tulajdon védelmére irányuló jog megsértéséhez képest egy, a választottbírósági ítélet végrehajtásának megtagadásával kapcsolatos jogorvoslatban ezek inkább járulékos jellegűek.

Kérdéses azonban, hogy az EJEB által megítélt kártérítés mértéke mennyire fedezi a választottbírósági ítéletben meghatározott összeget, mivel döntése nem a választottbíróság végrehajtását jelenti, hanem egyfajta elégtételre szorítkozik, ami az adott helyzetben jogosnak minősül⁵¹⁹ a választottbírósági ítélet végre nem hajtásával a tulajdon elvonás okán bekövetkezett emberi jogi sérelmekért. Bár nyilvánvalóan, ha a beruházó a nemzeti fórumok előtt nem tudja érvényesíteni jogait a végrehajtás kapcsán, egy EJEB ítélet jogosultjaként csak nyerhet.

Az EJEB előtti eljárások azonban rendszerint hosszabb időt vesznek igénybe, ami árnyalhatja annak alkalmazását. Továbbá, tekintettel arra, hogy az EUB kimondta az intra-EU beruházásvédelmi eljárásoknak, valamint választottbírósági ítéleteknek az uniós joggal való összeegyeztethetlenségét, esetlegesen felmerülhet az ún. Bosphorus-doktrína alkalmazása is.⁵²⁰ Ennek értelmében, ha egy tagállam uniós jogi kötelezettségét hajtja végre, akkor az EJEB vélelmezi, hogy az uniós jog az EJEB-vel egyenértékű alapjogi védelmet biztosít. Ezt továbbfejlesztve az EJEB egy későbbi ügyben rögzítette,⁵²¹ hogy a vélelem kizárólag akkor áll fent, ha az igazságszolgáltatási fórumoknak nincs mozgástere. Az EJEB ebben az esetben korlátozott felülvizsgálata tehát jogszerű, ha az eljáró fórum mérlegelési mozgástere hiányában utasítja el az ügyet. Ezzel kapcsolatban Andreotti kiemeli ugyanakkor, hogy a vélelem megdönthető, amennyiben bizonyítható, hogy az uniós jogi jogvédelem nyilvánvalóan elégtelen. Az EJEB erre vonatkozóan kimondta,⁵²² hogy amennyiben a nemzeti bíróságok előtt olyan komoly és kellően megalapozott panaszt terjesztenek elő, amely szerint egy egyezményben biztosított jog védelme nyilvánvalóan elégtelen volt, és ezen hiányosság az EU

⁵¹⁹ EJEB: Jogos elégtétel iránti kérelem. Eljárási gyakorlat, 1-2.

<https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/PD_satisfaction_claims_HUN> Letöltve: 2026. augusztus 28.

⁵²⁰ Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland, 45036/98. 30/06/2005

⁵²¹ Michaud v. France 12323/11. 06/12/2012

⁵²² ECtHR Avotins v. Latvia, Judgment (Merits and Just Satisfaction), Application no. 17502/07, 23 May 2016, 112.p.

joga által nem orvosolható, a nemzeti bíróságok nem mellőzhetik a panasz érdemi vizsgálatát kizárólag arra hivatkozva, hogy uniós jogot alkalmaznak.⁵²³

Ezen jogérvényesítési út elvi lehetősége mindaddig fennáll, amíg egy beruházó ténylegesen nem terjeszt elő kérelmet a bíróság elé. Addig ugyanis nem állapítható meg bizonyossággal, hogy az EJEB a gyakorlatban miként alkalmazná ezt a megközelítést és hogy milyen módon értékelné az ilyen típusú ügyeket. Az EJE tehát alternatív jogorvoslati lehetőséget kínálhat az Achmea utáni EU-n belüli beruházásvédelemmel összefüggő ügyekben, de ez még tesztelésre vár. Bár az EJE valóban fórumot biztosíthat a befektetőknek új intra-EU igények érvényesítésére – amint azt a BVG sugallja –, ez nem feltétlenül kedvező út azok számára, akik teljeskörű és mielőbbi megtérülést keresnek. A strasbourgi eljárás megindítása előtt a hazai jogorvoslatok kimerítésének követelménye további eljárási akadályt jelent, amely gyakorlatilag aláássa a választottbíráskodás egyik alapvető előnyét, vagyis a közvetlen hozzáférést egy különálló vitarendezési fórumhoz.

A fentebbi fejezetekben az uniós beruházásvédelmi szakpolitika általános vizsgálatát követően, az EUB Achmea-, majd a Komstroy-ítélete és Romatsa végzése, valamint a PL Holdings ügyben hozott döntés és azok következményeinek elemzésével az elmúlt 8 év legfontosabb uniós belső jogi mérföldkövek kerültek ismertetésre. Ezek a kiemelt EUB ítéletek messzemenő következményekkel jártak. Az ebből eredő 2020-as megszüntetési megállapodás, valamint a 2025-ös ECT-re irányuló *inter se* megállapodás nemzetközi jogi alapokra helyezte az uniós jog és nemzetközi jog közötti kollíziót. A visszamenőleges hatályú jogalkotással továbbá erősítették az uniós bírósági mechanizmus önkényes alkalmazását, valamint az alternatív utak keresését, annak érdekében, hogy a külföldi beruházók valóban érvényesíthessék megszerzett jogaikat.

Annak ellenére, hogy az EUB ítéleteinek végrehajtása főszabály szerint visszaható hatályú, azok időbeli korlátozására lenne lehetőség. A jogbiztonság elvéből adódóan az uniós intézményektől elvárt volna a kiszámítható és előre látható jogi helyzet biztosítása. A választottbírási eljárások, meghozott ítéletek, valamint a végrehajtás körüli körülmények

⁵²³ ANDREOTTI i.m. 35-36.

figyelembevétele, ahogy a jelenleg még folyamatban lévő ügyek elemzése mind-mind rávilágítanak a EU körül kirajzolódó éles vonalra.

A 2.2. hipotézisként megfogalmazottakra megállapítható, hogy az EU az intra-EU beruházásvédelem visszaható hatályú megszüntetésére irányuló, több szinten összehangolt intézkedése nemzetközi jogi perspektívában vitatható jogi alapokon nyugszik. Habár EU-ról következtesen képviselt álláspont volt az intra-EU BIT-ek alatti vitarendezés elutasítása, mégis a szakpolitikai irány legújabb jogalapjainak nemzetközi fórumok előtti elutasítása az uniós jog erejét gyengíti, amely jelen tárgykör alatt megkérdőjelezi autonómiavédő szerepkörét is, mivel igényeinek érvényesítése ezidáig intra-EU körben maradt. A folyamat túlmutat az uniós jog és a nemzetközi jog klasszikus kollízióján. A tárgybeli jogalkalmazás terén lényegében geopolitikai határvonalról beszélhetünk, ami a beruházásvédelem alatti végrehajtás egységének megbomlásához vezetett, ami által – szemben az EU által kiemelt uniós jogi autonómiájára – az uniós jog maga a beruházásvédelmi jog általános autonómiájára tör.

A 2.1. hipotézis kapcsán bár láthatjuk, hogy az uniós szakpolitika milyen tendenciát mutat, a hipotézis igazolásához további kérdések megválaszolása szükséges, melyek a jelenkori uniós belső jogi beruházásvédelmi keretrendszer megvizsgálását igénylik.

VIII. IN CONCRETO

Az EU, az általa hozott EUB-döntések, valamint azok végrehajtását megvalósító jogalkotói tevékenysége által tudatos, több szinten összehangolt lépéssorozatot indított el, amelynek célja az volt, hogy kizárja a választottbíráskodás alkalmazását az Unión belüli beruházási jogvitákban, ezzel megerősítve az uniós jog autonómiáját, egységét és elsőbbségét. Ez a folyamat lényegében meghúzta az intra-EU beruházásvédelem uniós határait. A választottbírási eljárások jogbizonytalanságai mellett az uniós expanzióval és annak jogfejlődésével azonban további rendszerszintű kérdés merül fel, többek között az uniós beruházók védelmének jelenkori jogi szabályozása által, de a jogalkotás terén is, többek között az EU tagjelölt országai kapcsán, amely államok szintén rendelkeznek olyan beruházásvédelmi megállapodásokkal, amelyeket tagállamokkal kötöttek. Mindezek következtében alapvető kérdésként merül fel, hogy milyen irányba fejlődik tovább az európai beruházásvédelmi rendszer, és milyen intézményi, illetve jogalkotási megoldások biztosíthatják a jogbiztonság és a beruházóvédelem egyensúlyát a jövőben.

VIII.1. Uniós beruházók védelme

Az 1990-es évek elején – különösen a közép-kelet-európai államok – jelentős számú beruházásvédelmi megállapodást kötöttek. Ez abból eredeztethető, hogy a rendszerváltás következtében a beruházók számára több esetben még kiaknázatlan lehetőséget jelentett a közép-kelet-európai piac. A zökkenőmentes tőkeáramlás – különösen az esetleges állami kisajátítások minimalizálásának – érdekében az akkori Európai Közösség tagjai kétoldalú beruházásvédelmi megállapodást kötöttek a ma már szintén uniós tagállamokkal.⁵²⁴ Uniós viszonylatban 2004 előtt két beruházásvédelmi megállapodás volt hatályban, azt követően azonban az EU-hoz csatlakozott államok nagy száma következtében számos BIT tagállamok közötti beruházásvédelmi megállapodássá lépett elő.⁵²⁵ „Ezt a folyamatot valamelyest az EU indukálta, mivel aktív ösztönzője volt a tagjelölt államoknak abban, hogy ezek az országok a gazdasági kapcsolatok mélyítése érdekében intézményközi megállapodást hozzanak létre a már uniós tagállamokkal.”⁵²⁶ Az 1990-es évek elején a közép- és kelet-európai államokkal csaknem azonos szövegű társulási megállapodást kötött, köztük Magyarországgal is, amellyel kötött

⁵²⁴ SZALAI (2023) i.m. 299.

⁵²⁵ SZABADOS (2017) i.m. 18. (Németország-Görögország BIT (1961), Németország-Portugália (1980))

⁵²⁶ SZALAI (2023) i.m. 299.

szerződés 72. cikke ösztönözte is a beruházások ösztönzésére és védelmére irányuló megállapodások létrehozását.⁵²⁷

Ahogy 1994-ben maga az EU is – tagállamaival együtt – tagjává vált egy multilaterális beruházásvédelmi rendelkezéseket tartalmazó nemzetközi megállapodásnak, az ECT-nek. Az EU álláspontja így bizonyos értelemben önellentmondásosnak is tekinthető, mivel az 1990-es években szerves részét vállalta magára ezen jogi instrumentumok létrehozásában.⁵²⁸ Ennek eredményeképpen a tőkeáramlás védelme vonatkozásában két párhuzamos rendszert kezdett működtetni, mivel mind az EU belső joga, mind a BIT-ek hatással vannak a tőke szabad mozgásának és a letelepedés szabadságának ösztönzésére, csak eltérő jogi keretrendszer mellett.

A kihívás a választottbíróságoknak az uniós jog értelmezésére és alkalmazására adott felhatalmazásán alapult, de visszatérő probléma, hogy az ebből keletkezett kártérítési kötelezettségek megfizetése az EU joga alapján jogellenes állami támogatásnak minősülhet-e. Egy jogellenes állami támogatás már pedig ellentétes a közös piac egyenlő versenyfeltételeivel. Ennek alapjaként pedig az uniós beruházók közötti diszkriminációmentesség elvének sérelme áll, mivel a védelem kizárólag azon beruházókat illeti, amelyek állama egy másik tagállammal kötött beruházásvédelmi megállapodást.

Az uniós beruházók számára a jövő a beruházásvédelmi megállapodások és egy különálló, a beruházókat védő uniós jogi keret hiányában az EU belső joga képezi, amely kiterjed az uniós jog általános elveire, a kiterjedt ágazati szabályozói keretre, a Lisszaboni Szerződés alapvető szabadságokat megállapító szabályaira, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájára. Az EB 2018-as közleménye szerint az uniós jog magasfokú védelmet ad, és a határon átnyúló beruházók jogait megoldásorientált közjogi mechanizmus védi.⁵²⁹ Az uniós beruházásvédelem fennállta nem vitatott, azonban annak mértéke vizsgálat tárgya, mivel az intra-EU uniós beruházók védelmi küszöbértéke előzetes felmérés nélkül is egyértelmű, hogy csökkent a beruházások védelmére irányuló eljárásjogi keretrendszer megváltoztatásával. Az ISDS

⁵²⁷ KOROM (2020) i.m. 54.

⁵²⁸ Nikos LAVRANOS: Regime Interaction in Investment Arbitration: EU Law; From Peaceful Co-Existence to Permanent Conflict. *Kluwer Arbitration Blog*, 2022. január 13. Letöltve: 2023. április 11.
<<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/01/13/regime-interaction-in-investment-arbitration-eu-law-from-peaceful-co-existence-to-permanent-conflict/>>

⁵²⁹ A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK - Az EU-n belüli beruházások védelme. COM(2018) 547 final 2018. július 19.

rendszer megszüntetésével az uniós beruházók a nemzeti bíróságokhoz fordulhatnak igényérvényesítés céljából. Az EUSZ 19. cikke értelmében a tagállamoknak ehhez hatékony jogvédelmi rendszert kell biztosítani. Mindezt az Alapjogi Charta 47. cikke megerősíti, miszerint mindenkit megillet a jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog. Egy demokratikus jogállam ugyan független és pártatlan igazságügyi rendszerrel bír, ugyanakkor maga a BIT-ek egyik fő célja a vitarendezés depolitizálására irányul, ennek a jogvédelemnek a bebiztosítása érdekében.⁵³⁰ Ahogy Szabó Marcel is kifejti, bár az EU lényegében egyetlen belső piac, az egyes tagállamok között még mindig jelentős különbségek vannak a fejlettség és a jogrendszer tekintetében.⁵³¹ (Megjegyzem: ezt alátámasztják a PL Holdings esetében tett korábbi megállapítások is.) Mindemellett rámutat a jogvédelem uniós szintű hiányosságaira is, amit az EUB előzetes döntéshozatali eljárás keretében a Siragusa-ügyben hozott ítélete⁵³² is megerősít. Az ügy bár magánszemély tulajdonjogának sérelmével kapcsolatos, párhuzamba állítható a beruházók védelmével. Siragusa, a felperes szerint az Alapjogi Charta 17. cikke szerinti tulajdonvédelemhez való joga sérült azáltal, hogy tájvédelem alatt álló övezetben található ingatlanán előzetesen nem engedélyezett módosításokat hajtott végre, amely miatt az olasz hatóságok az eredeti állapot visszaállítását kérték. Tették ezt úgy, hogy közben előzetes vizsgálat nélkül elutasították a felperes utólagos engedélykérésre vonatkozó kérelmét. A kérdés arra irányult, hogy az Alapjogi Charta 17. cikkével és az arányosság elvével ellentétes-e az olasz jogi szabályozás, amely alapján elutasításra került az utólagos engedélykérés. Ezzel szemben az EUB hatásköre hiányát állapította meg, mivel uniós rendelkezést nem érint az olasz jogi szabályozás. Az EUB határozatában így megerősítette, hogy az Alapjogi Charta alatti védelem az EU tevékenységi köréig tart, tehát tagállamokkal szembeni alapvető jogi védelem már az EUB hatáskörén kívül esik.⁵³³

További példa az uniós védelem hatáira, a fentebb már elemzett Sodexo ügy kapcsán uniós vonalon a Magyarországgal szemben kezdeményezett kötelezettségszegési eljárás is. A magyar intézkedés vonatkozásában az EUB az uniós jog sérelmét is megállapította.⁵³⁴ A bizonyos piaci szereplő részére biztosított kedvezményes adózás bevezetése sértette a letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadságát, amely miatt Magyarország végül 2020. július 1-jén

⁵³⁰ Mavluda SATTOROVA: Investor Rights under EU Law and International Investment Law. *The Journal of World Investment and Trade*. Vol. 17. Issue 6. 2016. 895.

⁵³¹ SZABÓ (2022) i.m. 317.

⁵³² C-206/13 sz. ügy Cruciano Siragusa és a Regione Sicilia – Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (tizedik tanács) 2014. március 6. ECLI:EU:C:2014:126

⁵³³ NAGY i.m. 999. i.m.

⁵³⁴ Case C-179/14, European Commission v. Hungary, ECLI:EU:C:2016:108, 21 (Feb. 23, 2016)

megszüntette a sérelmezett jogi helyzetet. Ennek ellenére a beruházó kára nem térült meg. Ez az ügy rámutat arra, hogy ha egy tagállam valóban az uniós jog megsértésével okoz kárt az uniós beruházónak, akkor a kötelezettségszegési eljárás által az ügy ugyan az EUB elé kerülhet, de a beruházónak okozott kár megtérítésében már a jogsértő tagállam nemzeti bíróságához kell fordulnia.⁵³⁵ Mindezen példák azt is mutatják, hogy az uniós jog kevésbé hatékony eszköze a beruházási jogvitáknak.

A beruházásvédelmi megállapodások anyagi jogi rendelkezéseit vizsgálva különösen kiemelt olyan alapstandardok uniós jogi áttekintése, mint a tisztességes és méltányos elbánásmódhoz való jog, a diszkriminációmentesség elve, valamint a tulajdonhoz való jog biztosítása. Szükséges azonban megjegyezni, hogy az intra-EU BIT-ek többsége jellemzően az 1990-es években született, amikor a hangsúly még a beruházók széles körű védelmén volt, tehát nem tekinthetők részletes, az esetleges kivételek körét tartalmazó megállapodásoknak, amelyek az állami kötelezettségek terén elégséges védelmet nyújtottak volna például az államok belső szabályozási jogához. Rendszerint a klasszikus standardokat tartalmazták, mint a tisztességes és méltányos elbánásmódra, a nemzeti és legnagyobb kedvezményes elbánásra, a veszteségek miatti kártalanításra, a szabad átutalásokra irányuló, valamint a kisajátítással szembeni garanciákat, különösebb kötöttségek és kivételek nélkül.⁵³⁶ A közérdek védelmére irányuló kivételek beépítése egyedül Németország beruházásvédelmi egyezményei kapcsán mutat relevanciát.⁵³⁷ Ennek következtében az intra-EU BIT-ek már ebből kifolyólag egyértelműen szintén magasabb fokú védelmet jelentettek szemben a mai uniós joggal. Nyilvánvaló azonban, hogy ha az intra-EU BIT-ek alkalmazhatóak lennének a jelenkorban, azok modernizációja nem várathatott volna magára, amely viszont előidézte volna az uniós joggal egyenrangú védelmi szintet.

Az uniós beruházók számára az uniós alapvető jogi garanciái kapcsán kiemelt jelentőségű a letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadsága, valamint az áruk és tőke szabad mozgása, amelyeket az EUMSZ rögzít, és az EUB ítélkezési gyakorlata konkretizál. Mindemellett további jogok kapcsán az EUMSZ 18. cikke szerinti diszkriminációmentesség elve szintén

⁵³⁵ Case C-179/14, European Commission v. Hungary, ECLI:EU:C:2016:108, 21 (Feb. 23, 2016) 303-304.

⁵³⁶ Ld. Magyarország-Szlovákia BIT (1993), Szlovénia-Magyarország BIT (1996), Észtország-Lengyelország (1993)

⁵³⁷ Németország esetében a megállapodáshoz kapcsolódó jegyzőkönyv tartalmazza a közrendre, közbiztonságra és közegészségügyre irányuló kivételeket (Németország-Szlovénia BIT (1993), Németország-Észtország BIT (1992), Lengyelország-Németország BIT (1989), Németország-Magyarország BIT (1986)).

magasfokú védelmet nyújt, mivel tiltja a nemzeti hovatartozáson túl más megkülönböztetési formák alkalmazását, és hatálya alá tartozik a közvetett⁵³⁸ és közvetlen védelem is. A tisztességes és méltányos elbánás nevesítve nem tartalmazza, amire többek között a már vizsgált Eastern Sugar ügyben is rámutatott az eljáró választottbíró, az funkcionálisan több rendelkezés együtteséből vezethető le. Az uniós jog ugyanis kimondja, hogy korlátozásnak tekinthető minden megkülönböztetés nélkül alkalmazandó intézkedés, amely valamennyi alapvető szabadság gyakorlásának megtiltására, megakadályozására vagy csökkentésére irányul. Továbbá biztosítja az arányosság elvének érvényesülését, mivel az egyes tagállami korlátozásoknak céljuk megvalósításával arányosnak kell lenniük, és annak határáként a közérdek keretein belüli megvalósítást szabja. A jogbiztonság elve szintén ide kapcsolódik, amely az uniós jog aszerint határoz meg, hogy a tagállami szabályok kapcsán elvárt az egyértelműség és kiszámíthatóság. Az uniós jog előírja az eljáró hatóságoknak, hogy mérlegelési jogkörüket objektív, megkülönböztetésmentes, valamint konkrét és egyértelmű kritériumok alapján gyakorolják.

Ebbe az elvbe értendő a bizalomvédelem elve is, amely a beruházói oldal számára is kötelezettséget ír elő, mivel a jóhiszemű, valamint a gondos és körültekintő magatartás mellett hivatkozhatnak ezen jogukra. Kisajátítás elleni védelem kapcsán az EU a tulajdonvédelemre épít. Köztük az EUMSZ 345. cikkére, miszerint az uniós jog nem sértheti a tulajdonjogi rendszert szabályozó tagállami rendelkezéseket, valamint irányadó az Alapjogi Charta tulajdonhoz való jogra vonatkozó 17. cikke is. Ez is tág védelmet jelent, mivel az EU az EJEE joggyakorlatát tekinti irányadónak, amelybe valamennyi javat beleért, amelynek közérdekből történő elvétele kapcsán kártérítéshez való jogot biztosít.⁵³⁹

Ennek ellenére az EU joga kifejezetten elismeri, hogy a jogok nem abszolút érvényűek, azok korlátozására van lehetőség, a közpolitikai célok összehangolása érdekében. Az alapvető szabadságjogok korlátozhatók az EUMSZ 52. cikke értelmében kifejezett célok, a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében, amelyben beletartoznak a közegészségügy miatt tett közpolitikai intézkedések is. Tagállami jogszabályok tekintetében kellő indokoltság és az uniós

⁵³⁸ Ld. C-83/14. sz. CHEZ Bulgaria-ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2015:480), 94.p., C-388/01. sz., Bizottság kontra Olaszország ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2003:30) 14.p.

⁵³⁹ C-78/16. és C-79/16. sz. Pesce a.O. ügyben hozott ítélet (ECLI:EU:C:2016:428), 86.p.

joggal való összhang biztosítása szükséges, emellett pedig arányosnak kell lenniük, tehát nem okozhatják aránytalan vagy elfogadhatatlan módon a jogok csorbítását.

Mindezek pedig egyensúlyi helyzetet teremtenek a beruházók jogai és a fogadó tagállamok kötelezettségei tekintetében, amely korlátozások a mai korszerűsített BIT-ek is képviselnek. Ezt alátámasztják a megállapodások preambulumaik tartalmának jogfejlődése is. A korábbi rövid, és kizárólag a gazdaság elősegítését célul tűző kijelentéseket kiegészítették a közegészségre és közbiztonságra utalással, valamint a vállalati társadalmi felelősségvállalással, a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulás fontosságával, de egyes BIT-ek kiemelik a beruházók és fogadó állam jogai és kötelezettségei közötti általános egyensúly biztosítását is.⁵⁴⁰ Továbbá, ahogy fentebb kifejtésre került a BIT-ek szubsztantív anyagi jogi rendelkezései is hivatkoznak ezekre. A korszerűsített megállapodások mindebből kifolyólag az uniós védelemhez közelítenek. Az uniós beruházók számára ugyanakkor ez nem jelent vigaszt, mivel a nemzetközi választottbíráskodáshoz fordulás jogának megszüntetése alapjaiban kiüresíti a beruházásvédelemre irányuló eredeti célokat és törekvéseket, amelyet épp maga az EU mondott ki a már vizsgált 2/15. sz. EUB véleményben, miszerint ez a jog nem minősülhet tisztán járulékos jellegűnek.

Ha azonban jobban megvizsgáljuk a jelenleg még hatályos, uniós tagállam és harmadik állam között létrehozott elsőgenerációs megállapodásokat, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy bizonyos esetkörökben továbbra is fennállhat a lehetőség intra-EU beruházásvédelemre. Ez a megállapodások beruházó és beruházás fogalmának tágkörű meghatározására vezethető vissza. Ez a rendszerszintű kockázat az uniós tagállamokat arra sarkallhatja, hogy az ilyen helyzetek elkerülése végett a harmadik állammal már meglévő beruházásvédelmi megállapodásait mielőbb modernizálja.⁵⁴¹ Ennek biztosítékeként a BIT-ek személyi hatályára vonatkozó rendelkezések kapcsán különösen fontos a beruházó és beruházás fogalmának felülvizsgálata és a megfelelő feltételrendszer kiépítése, amely kizárja a jogi eszköz uniós beruházók általi felhívhatóságát.

⁵⁴⁰ Vö. Magyarország-Mongólia BIT (1994) – Magyarország-Bahrein BIT (2024)

⁵⁴¹ Devin BRAY – Surya KAPOOR: Agreement on the Termination of intra-EU BITs: Sunset in Stone? *Kluwer Arbitration Blog*. 4 November 2020. Letöltve: 2022. december 18.

<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/11/04/agreement-on-the-termination-of-intra-eu-bits-sunset-in-stone/>

Magyarország harmadik állammal elsőként 1989-ben Svájjal és a Koreai Köztársasággal tárgyalt ki beruházásvédelmi megállapodást, amelyek jelenleg is hatályban vannak. Ezek az elsőgenerációs BIT-ek, amelyek a beruházás fogalmába beleértene valamennyi vagyoni értéket, így ingó és ingatlan tulajdont, követelést, társaságokban való érdekeltséget. A beruházó meghatározása tekintetében a BIT hatálya alá tartoznak a szerződő felek állampolgárai, valamint azon jogi személyek, amelyeket a szerződő fél jogszabályainak megfelelően bejegyeztek vagy alapítottak. Emellett a Svájjal kötött beruházásvédelmi megállapodás alapján beruházásnak tekinthető a bármely állam belső szabályozása alapján alapított jogi személy is, amely tényleges gazdasági tevékenységet folytat és közvetlen vagy közvetett ellenőrzés alatt áll az adott államban székhellyel rendelkező jogi személy vagy a szerződő fél állampolgára által.

A Magyarország és Dél-Korea közötti beruházásvédelmi szabályozás hatályát megvizsgálva a BIT 1. cikk (1)-(2) bekezdései és 2. cikk (2) bekezdése az irányadó:⁵⁴²

„(1) A „beruházások” kifejezés minden olyan vagyoni értéket jelent, amely gazdasági tevékenységgel kapcsolatos és amelyet az egyik Szerződő Fél beruházói a másik Szerződő Fél területén fektettek be, feltéve, ha a beruházást az utóbbi Szerződő Fél törvényeinek és rendeleteinek megfelelően valósították meg, és magában foglal, különösen, de nem kizárólag:

a) ingó és ingatlan dolgok tulajdonát, valamint minden egyéb vagyoni értékre vonatkozó dologi jogot;

b) részvényeken, kötvényeken és más, társaságokban való érdekeltségen alapuló jogokat;

c) pénzre szóló követelést, good-will-t és egyéb vagyoni értéket, valamint bármilyen gazdasági értékkel bíró szolgáltatást;

d) szellemi tulajdonjogot, mint a szerzői jog, szabadalom, védjegy, ipari minta, technikai eljárás és know-how;

e) törvény vagy szerződés alapján nyújtott üzleti koncessziót, ideértve a természeti erőforrások kutatására, művelésére, kitermelésére vagy kiaknázására vonatkozó koncessziót.

⁵⁴² 46/1989. (V. 31.) MT rendelet a Magyar Népköztársaság Kormánya és a Koreai Köztársaság Kormánya között a beruházások elősegítéséről és kölcsönös védelméről szóló Megállapodás kihirdetéséről 2.§

(2) A „beruházó” kifejezés magában foglalja mindegyik Szerződő Fél tekintetében:

a) azokat a természetes személyeket, akik a Szerződő Fél jogszabályainak megfelelően annak állampolgárai;

b) azokat a jogi személyeket, amelyeket a Szerződő Fél jogszabályainak megfelelően bejegyeztek vagy alapítottak.”

(...) (2) A jelen Megállapodás olyan beruházásokra alkalmazandó, amelyeket bármelyik Szerződő Fél beruházói a másik Szerződő Fél területén, ennek jogszabályaival összhangban hoztak létre.”⁵⁴³

A BIT értelmében beruházásnak minősülhet valamennyi vagyoni érték. Ez a felsorolás példálózó jellegű, egyéb feltételrendszer alkalmazása nélküli. Továbbá a beruházó fogalmára vonatkozó rendelkezés sem tartalmaz kivételt. Jogi személyek esetében ugyan feltétel, hogy a szerződő fél jogszabályai alapján jöjjenek létre, addig a természetes személyek vonatkozásában a szabályozás mindössze annyit ír elő, hogy a szerződő felek állampolgárai legyenek. Ebből adódóan, tételezzük fel, hogy egy román – dél-koreai kettős állampolgár beruházó Magyarországon folytat gazdasági tevékenységet. Ez azt jelentheti, hogy a beruházó dél-koreai állampolgársága által továbbra is nemzetközi jog alatti beruházásvédelemben részesülhet. Nyilvánvalóan ez csak abban az esetben valósulhat meg, ha a szerződő fél a kettős állampolgárságot elismeri,⁵⁴⁴ valamint a kettős állampolgárságú beruházóra vonatkozó választottbírószági rendelkezések ezt engedélyezik.

Ha a magyar-svájci BIT-et elemezzük, beruházások terén hasonlóan fogalmaz a Dél-Koreával kötött megállapodáshoz, azonban beruházók terén akár harmadik országban létesített jogi személyt is a megállapodás hatálya alá von a megállapodások 1. cikk 1. pontja szerint:

1. A „beruházó” kifejezés bármelyik Szerződő Fél tekintetében vonatkozik:

a) azokra a természetes személyekre, akik az egyik Szerződő Fél törvényei szerint annak állampolgárai;

⁵⁴³ Magyar nyelvű hiteles fordítás.

⁵⁴⁴ Dél-Korea alapvetően nem támogatja a kettős állampolgárságot felnőttkorban, csak korlátozott esetekben (pl. születés jogán, házasság) engedélyezi.

b) azokra a jogi személyekre, ideértve a vállalatokat, társaságokat, gazdasági társulásokat és más szervezeteket, amelyeket az egyik Szerződő Fél jogszabályai szerint alapítottak vagy más megfelelő módon hoztak létre, és székhelyük ugyanezen Szerződő Fél területén van, valamint tényleges gazdasági tevékenységüket is itt fejtik ki;

c) azokra a jogi személyekre, amelyeket bármely ország jogszabályai szerint alapítottak, és amelyek az egyik Szerződő Fél állampolgárai vagy az egyik Szerződő Fél területén székhellyel rendelkező és ott tényleges gazdasági tevékenységet folytató jogi személyek közvetlen vagy közvetett ellenőrzése alatt állnak.⁵⁴⁵

Példán keresztül elemezve a BIT nyújtotta védelem alatt adott az XY cég, amelyet a dán jog szerint alapítottak, miközben fióktelepe révén tényleges gazdasági tevékenységet folytat Magyarországon. A cég tulajdonosa azonban egy svájci vállalat, amely a részvények 80 %-ával rendelkezik, így közvetlen ellenőrzést gyakorol felette. Amennyiben a magyar állam olyan közpolitikai intézkedést hoz, amely azt feltételezi, hogy jogai sérelmét okozza, akkor alkalmazható lehetne a magyar-svájci BIT. Egy multinacionális vállalatcsoport tipikus működési modellje alapvetően duplikált védelmet jelenthet. A hipotetikus konstrukció alapján ugyanis XY cég mivel az EU-ban alapított vállalat, így teljes mértékben élvezheti az uniós szabadságokat, függetlenül attól, hogy svájci tulajdonban van, mialatt tulajdonosi viszonyai alapján a magyar-svájci BIT által fennáll a nemzetközi jog értelmében biztosított beruházásvédelem is.

Az elsőgenerációs megállapodások hatályra vonatkozó rendelkezései tehát tágértelmezési kört adnak, ami lehetővé teszi, hogy olyan jogalany és vagyonelem is a védelem körébe kerüljön, amelynek kapcsolata a szerződő államokkal gyenge jogviszonyon nyugszik, vagy csak formális. Ennek következtében az elsőgenerációs BIT-ek kapcsán szükséges lehet a beruházás-beruházó fogalmi körének pontosítása. A fogalmi keretek felülvizsgálata hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyezmények hatálya egyértelműbbé váljon, és megelőzhetők legyenek azok az értelmezési vagy alkalmazási nehézségek, amelyek a túlzottan tág vagy nem kellően pontos meghatározásokból fakadhatnak. Ma már beruházások terén több esetben alkalmazott a Salini v. Marokkó ügyből⁵⁴⁶ származó ún. Salini-teszt, amely megköveteli a pénzügyi hozzájárulást, bizonyos időtartamot, kockázatvállalást, és a fogadó állam gazdasági fejlődéséhez való

⁵⁴⁵ Magyar nyelvű hiteles fordítás.

⁵⁴⁶ Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Kingdom of Morocco [I], ICSID Case No. ARB/00/4

hozzájárulást. Ez utóbbi alkalmazása az objektív megítélése kapcsán mind a mai napig megosztó elem,⁵⁴⁷ ugyanakkor indikátorként történő alkalmazását többen támogatják, az EU modellmegállapodás szövegének része is. Továbbá célszerű lenne a beruházói kör megszorítóbb definiálása, amely természetes személy esetében tiltja az uniós állampolgár megállapodás alatti védelmét, míg jogi személy esetében kizárólag az fogadó állam joga szerint létrehozott beruházókat értjük.

Ez a megközelítés fontos lehet annak érdekében is, hogy a beruházásvédelmi mechanizmusok valóban az eredeti céljuknak megfelelően működjenek, és ne teremtsenek lehetőséget olyan konstrukciók kialakítására, amelyek a védelem céljával ellentétes módon kiterjesztenék az egyezmények személyi vagy tárgyi hatályát. A legitimitásdeficit ugyanis így akár a jövőre is kihatással lehet, mivel a tagállamok közötti kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások, valamint az ECT alatti védelem megszüntetése akár *forum shopping*hoz vezethet az EU-n belüli beruházások átstrukturálásával,⁵⁴⁸ annak elérése érdekében, hogy a beruházó továbbra is a BIT-ek alatti garanciákat élvezhesse. Ezt az uniós beruházó szervezeti átstrukturálása révén valósíthatja meg, tehát azáltal, hogy olyan székhelyét célzottan áthelyezi, vagy létrehoz fióktelepet olyan célországban, amellyel az uniós fogadó állammal beruházásvédelmi megállapodás van hatályban,⁵⁴⁹ vagy esetlegesen egy cégalapítás tekintetében eszerint mérlegeli a beruházásvédelem szintjének mértékét.

VIII.2. Tagjelölt országok

Az EU tagjelölt országai számára korábban még az uniós tagságra való felkészülés része volt a gazdasági kapcsolatok elmélyítése, így a kétoldalú beruházásvédelmi egyezmények létrehozása. Az EU a bővítési folyamatban korábban a BIT-ekben a jogbiztonság növelését, a tőkeáramlás elősegítését, valamint az *acquis* könnyebb adaptálását látta. A Lisszaboni Szerződés azonban alapjaiban változtatta meg az FDI-okra ható jogi környezetet, azáltal, hogy azok kizárólagos uniós hatáskörbe kerültek. Az EU 1219/2012 rendelete értelmében

⁵⁴⁷ Laurence BURGER: The trouble with Salini (Criticism of and Alternatives to the Famous Test, *ASA Bulletin*, Vol. 31. No. 3. 2013. 145-160.; Antoine MARTIN: Definition of "Investment": Could a Persistent Objector to the Salini Tests be Found in ICSID Arbitral Practice? *Global Jurist*, Vol. 11. No. 2. 2011. <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2704176>

⁵⁴⁸ Nikos LAVRANOS: The Changing Ecosystem of Dutch BITs'. *Arbitration International*, 36(3), 2020. 457.; Csongor István NAGY: Introduction: Intra-EU BITs After Achmea – A Cross-cutting Issue. In: Csongor István Nagy(ed.): *Investment Arbitration in Central and Eastern Europe*, 2019. 13., BRAY–KAPOOR i. m.

⁵⁴⁹ SZALAI (2023) i.m. 308.

ugyanakkor továbbra is biztosított a harmadik államokkal való beruházásvédelmi megállapodások fenntartása és létrehozása, köztük elméletileg a tagjelölt országokkal is.

Az EU Albániát, Bosznia-Hercegovinát, Georgiát, Moldovát, Montenegrót, Észak-Macedóniát, Szerbiát és Ukrajnát ismeri el EU-tagjelölt országként, valamennyivel létrehozott társulási megállapodást, ami rendelkezik a beruházási együttműködésről is. (*Ld. Függelék – 2. Táblázat*)

Ahogy a társulási megállapodások megszövegezése is mutatja az EU 2014-től kezdődően erős tendenciaváltásba kezdett a társulási megállapodások beruházásvédelemre vonatkozó rendelkezéseire vonatkozóan. Az Észak-Macedóniával 2001-ben aláírt megállapodás hivatkozik a kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások létrehozását támogatják, majd azt követően a társulási megállapodások standardja a beruházásfejlesztés és beruházásvédelem együttműködésére hivatkozik, amely jogi keretben szintén a BIT-ekben nyilvánul meg. Ezt megerősíti, hogy a Montenegróval és Szerbiával kötött egyezmény explicit kitér a beruházásokat ösztönző és védő jogi keretek fejlesztésére. A korábban kötött megállapodásokban tehát még külön cikk határoz a beruházásvédelemről, addig a Georgiával, Moldovával, majd Ukrajnával kötött szerződések már óvatos megközelítéssel kizárólag a beruházási környezet vonzóbbá tételére irányulnak.

Az EU szerepkörének erősödésével – különösen a Lisszaboni Szerződés óta, ahogy a tagjelöltekkel kötött szerződések megszövegezése is szemlélteti – átalakultak a társulási megállapodások beruházásvédelmi együttműködésre irányuló célkitűzései is, így a BIT-ek ösztönzési szintjének csökkenését hozták. Ezt erősíti az EB-nak a tagjelölt országok kapcsán készített részletes előrehaladási szerb jelentésben tett megállapítása is, miszerint a kereskedelmi és beruházási megállapodások kapcsán különös figyelmet kell fordítani azok hatályon kívül helyezésére, legkésőbb a csatlakozáskor, így felhívja a figyelmet, hogy az ennek való megfelelés érdekében a meglévő BIT-ek kapcsán azok lejáratí záradékkal történő módosítása vagy megszüntetése szükséges.⁵⁵⁰

⁵⁵⁰ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT - Serbia 2020 Report. Accompanying the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Communication on EU Enlargement Policy 114. Ld. Sanja DJAJICI – Maja STANIVUKOVIC: Changed Perspectives and Conflicting Treaty Obligations: What Is the Message of the CJEU Achmea Decision and the 2020 Plurilateral Termination Agreement for Candidate Countries such as Serbia? *Central European Journal of Comparative Law*. Vol. 2. No. 1. 2021. 70.

A tagjelölt országokkal új beruházásvédelmi egyezmények megkötése a jelenkorban ugyanis több szempontból is problematikusnak tekinthető. Egyrészt fennáll a hatásköri ütközés veszélye, ha a megállapodás olyan területeket érintene, melyek az uniós kizárólagos kompetenciába tartoznak, bár nyilvánvalóan az EU 2012-es rendelete értelmében az EB a tárgyalások során felügyeleti szervként jelen van, és kizárólag az uniós joggal összhangban lévő megállapodás tárgyalható ki. Ettől függetlenül paradox helyzet keletkezhet, tekintettel arra, hogy a tagjelölt állam részéről az uniós joganyag átvétele elvárás, mialatt egy tagállammal kötött BIT olyan beruházói jogokat biztosíthat, amelyek később összeegyeztethetetlennek bizonyulnak az uniós joggal. Ez a beruházói környezet nem valószínű, hogy a beruházások növekedését hozza. Erre kiváló példa a már többször említett Micula ügy kapcsán képviselt bizottsági álláspont is, miszerint az EU csatlakozás előtti, beruházásokat ösztönző adókedvezmény megvonását követően a választottbíróság által megítélt kártérítés kifizetése tiltott állami támogatásnak minősül. Rávilágít a tagjelöltség uniós jogi negatív vetületeire is, mivel Románia tagjelölt országgént a beruházások, és az uniós gazdasági kapcsolatok elmélyítése érdekében kötötte meg a román-svéd BIT-et.⁵⁵¹ A Micula testvérek jogérvényesítésének alapja pedig Románia uniós csatlakozását megelőzően keletkezett, tehát még egy olyan jogi eszköz szolgált alapul, amelyet kimondottan támogatott az EU.

Az UNCTAD adatbázisa szerint jelenleg 151 EU-tagjelölt és uniós tagállam közötti kétoldalú beruházásvédelmi megállapodás van hatályban, többségben az 1990-es vagy 2000-es években kitárgyalt megszövegezés mellett. Az elmúlt 10 évben két megállapodás került kitárgyalásra⁵⁵² és a megállapodásokból kizárólag egy, a Magyarország és Georgia közötti 2025 óta hatályos BIT tartalmaz kikötést arra vonatkozóan, hogy a tagjelölt ország EU-hoz történő csatlakozásakor a megállapodás automatikusan megszűnik és hatályát veszti valamennyi esetkörben.⁵⁵³ Erre a feltételes függő jogi helyzetre való utalás az EU mércéjén átment, így az uniós joggal való összhang biztosításának feladata további 150 esetben áll fenn. Az erre vonatkozó kötelezettségek a tagjelölt országokat terheli. Ennek megvalósítását pedig csak abban az esetben lehet elérni, ha ezen megállapodások módosítása által belekerül egy, az uniós taggá válás esetkörüre vonatkozó biztosíték, vagy azok uniós taggá válást megelőzően megszüntetése kerülnek. A jövőben azonban újabb problémát okozhat, ha a tagjelölt ország

⁵⁵¹ DJAJICI – STANIVUKOVIC i.m. 60-65.

⁵⁵² Magyarország-Georgia BIT (2024), Dánia-Macedónia BIT (2015)

⁵⁵³ Magyarország-Georgia BIT (2024) 21. cikk 5. A jelen Megállapodás minden esetben automatikusan megszűnik és hatályát veszti, ha és amikor Georgia az Európai Unió tagállamává válik.

EU-taggyá válásával ugyan eleget tesz ennek a kötelezettségének és megszünteti a megállapodást, annak további jövőbeli joghatás kiváltására alkalmas *sunset* klauzuláját is, viszont a BIT alatt folyamatban lévő választottbíróági eljárás van folyamatban. A jogvita tárgya visszanyúlik ugyan a csatlakozást megelőző időszakra, de az EU joggyakorlata alapján a 2004-es nagy csatlakozási hullámot követő időkben indult választottbíróági eljárásokkal is szembe ment az EU. Az EU tárgyban képviselt álláspontja ebből kifolyólag is kihívásokkal teli jövő elé néz. Mindemellett a *sunset* klauzula jövőbeli felmondása is hiteltelenné válhat, amennyiben a jelenleg intra-EU viszonylatban indított, korábban tárgyalt jogvita kapcsán a joghatósági kifogást a választottbíróság elutasítja.

A fennálló tények alapján megállapítható, hogy bár formálisan továbbra is létezik jogi lehetőség a BIT-ek megkötésére, azok jelentősége és legitimációja ma már jóval korlátozottabb, mint a korábbi bővítési hullámok idején. Tehát az, ami korábban a csatlakozási folyamat alapvető eszközének számított, a jelenlegi uniós hatásköri rendszerben már potenciális jogi és intézményi feszültségek forrását jelentheti.

A 2.1. hipotézis vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy az EU nemcsak a reformok szorgalmazójaként jelenik meg, hanem azok egyik meghatározó intézményi és szakpolitikai alakítójaként is. Ennek ellenére az uniós beruházásvédelem belső jogi és intézményi keretének konszolidációjában nem látni ilyen szintű megújulást vagy legalábbis tendenciát, ami a felmerült uniós kockázatok megszüntetésére irányulna. Ezt igazolja például, hogy az Achmea-döntést követően ütemezett beruházásvédelmi uniós keretrendszer kialakítására végül nem került sor, továbbá az is, hogy potenciális kockázatokkal bíró beruházásvédelmi megállapodások továbbra is hatályban vannak. Belső vonalon a hangsúly inkább az intra-EU ISDS rendszerének teljes körű, visszamenőleges hatályú kiiktatására helyeződött át, azonban annak következményei kapcsán jelentkező valamennyi aggályos pont felszámolására irányuló szakpolitikai döntéshozatal és stratégia kialakítására sem került sor. Ebből adódóan következtethető, hogy a EU-nak a nemzetközi vitarendezési reformokban vállalt szerepe megelőzte a belső jogi kereteinek konszolidációját.

IX. KÖVETKEZTETÉSEK

A nemzetközi beruházási jogviták kezelése napjainkban számos kihívással bír. Globális szinten ugyanakkor a nehézségek kiküszöbölésére már érdemi reformfolyamatok vannak, amelynek az EU konstruktív szereplője. Ezzel szemben az EU vonatkozásában a nemzetközi beruházásvédelmi rezsím és az uniós jogrend közötti kollízió olyan rendszerszintű kockázatokat hordozó, strukturálisan problematikus helyzetet eredményezett, amely mielőbbi és átfogó rendezést igényelne.

Megállapítható azonban az is, hogy a beruházásvédelem jelenkori globális rendszere egy átmeneti állapot. A jogi rezsím átalakulása még nem zárult le, az új intézményi, valamint normatív irányvonalak ugyanakkor már kirajzolódni látszanak. Ebből következően különös jelentősége van annak, hogy a jelenlegi reformfolyamatok és jogfejlesztési tendenciák megfelelő dogmatikai alapokra épüljenek, mert ez az átmeneti állapot már a jövőbeli mechanizmusok előszobájának nevezhető.

Amennyiben ezen fejlődési irányok nem megfelelően megalapozott keretek között alakulnak, fennáll a kockázata akár annak is, hogy a nemzetközi beruházásvédelmi fragmentáltság fennmarad és további értékvesztés mellett a BIT-ek számának csökkenését, így a külföldi beruházások védelmének gyengítését hozza. Ez a jogbiztonságra való kihatás mellett a rendszer későbbi legitimációját is alááshatja, különösen egy olyan területen, ahol az állami szabályozási autonómia és a beruházásvédelem közötti egyensúly már magában is érzékeny terület.

Az IIL körüli aggályok többrétűek, így természetük sem egységes. Nemzetközi szinten a kihívás kezelésére irányuló tendenciák elsősorban az intézményi és normatív reformokon alapulnak, amelyek célja a rendszer koherenciájának, kiszámíthatóságának, valamint legitimációjának erősítése, és az aszimmetrikus jelleg mérséklése. Ezzel szemben az EU kontextusában a nehézségek forrása alapvetően az uniós jog és a nemzetközi beruházásvédelmi rezsím közötti normatív és jogértelmezési feszültségekben emelhető ki. Mindebből adódóan míg globális szinten a hangsúly a rendszer intézményes és normatív újrakonfigurálásán van, addig az EU esetében a kihívások kezelése elsősorban a jogrendszerek közötti kollíziók feloldásához, és az értelmezési eltérések rendezéséhez kapcsolódik.

Az IIL jelenkori intézményi jellegű, és ahhoz szorosan kapcsolódó politikai kihívásainak kezelése a jogalkotással folyamatban van. Álláspontom szerint a rezsim jelenkorának alapját képező megállapodások célja a beruházók kiszámítható és jogilag biztosított környezetének megteremtésére irányult, többnyire az olyan kockázatokkal szemben, mint az önkényes állami beavatkozás. Ebből következik a rendszer aszimmetrikus jellege, mivel egy beruházásvédelmi megállapodás a külföldi beruházók védelmének garantálására irányult, akkoriban különösen a politikailag instabil, de gazdasági szempontból kiemelt jelentőségű államokban. Ebből adódóan a gazdaságilag erősebb államok beruházói felé tolódott erőviszony szinte törvényszerű, aminek alapja az ISDS kikötés, a jogérvényesítés eszköze. Ma már azonban ez a tendencia megtört, felerősödött többek között a tőkeimportáló államok érdeke, az esetleges közpolitikai intézkedésekkel kapcsolatos beruházói befolyás redukálására való igény, valamint a fenntartható fejlődésbe vetett ambíció. Ezek mind-mind kulcsszerepet játszanak az aszimmetrikus jelleg mérséklésében. Mindemellett fontos kiemelni, hogy a megújulásra a kulcs pedig az államok kezében van, mivel előnyök megszerzése céljából önként szűkítették mozgásterüket, ugyanakkor ennek a korlátozásnak a mértékét továbbra is saját maguk határozzák meg.

A statisztikák alapján a hatályos beruházási megállapodások száma 2022 óta újra növekvő tendenciát mutat. Az azt közvetlenül megelőző holtpontra kihatással volt az intra-EU beruházási megállapodások megszüntetése is, ugyanakkor az UNCTAD elemzése alapján ezen megállapodások hangsúlya ma már a beruházások ösztönzésére és a piacrajutásra tolódik, szemben a beruházások védelmével, és az ISDS-szel, ami továbbra is fenntart a rendszerrel kapcsolatban egyfajta bizalomvesztett állapotot.

A tárgykör alatti globális kihívásokra irányuló reflexiók elsősorban az átalakulásban keresendők, amely reformfolyamatok célja az egyensúlytalanságok mérséklése. Reformtörekvések ugyan indultak a beruházásvédelem eljárásjogi részének átalakítására, viszont azok többsége nem lépett (még) hatályba.⁵⁵⁴ Az ISDS fennmaradó hiányosságainak kezelése ugyanakkor elengedhetetlen, ami indokoltta teheti a bírákra vonatkozó részletszabályok további pontosítását, illetve egy precedensrendszer kialakítását. Egy állandó, fellebbvitellel rendelkező bírói fórum megalkotása még várat magára, ugyanakkor annak létrejötte elhanyagolhatatlan a jelenleg elakadt ISDS-rendszer megfelelő működéséhez.

⁵⁵⁴ Kivéve pl. a transzparencia növelését hivatott UNCITRAL Átláthatósági Szabályzatot, és kapcsolódó Mauritius Egyezményt.

Mindemellett hangsúlyoznom kell, hogy az első generációs kétoldalú beruházásvédelmi megállapodások felülvizsgálata is elengedhetetlen. Amennyiben ezen megállapodások felmondására vagy megszüntetésére nem kerül sor, indokolt azok mielőbbi korszerűsítése olyan garanciális rendelkezések beépítésével, amelyek erőteljesebben biztosítják az államok közpolitikai mozgásterének és érdekeinek védelmét. Az ilyen irányú reformok szintén érdemben hozzájárulhatnak az ISDS rendszerének kiegyensúlyozottabbá tételéhez.

Az EU nemcsak a reformok szorgalmazójaként jelenik meg, hanem azok egyik meghatározó intézményi és szakpolitikai alakítójaként is. Ennek ellenére az uniós beruházásvédelem belső jogi és intézményi keretének konszolidációjában nem látni ilyen szintű megújulást vagy legalábbis tendenciát, ami a felmerült uniós kockázatok megszüntetésére irányulna. Ezt igazolja például, hogy az Achmea-döntést követően ütemezett beruházásvédelmi uniós keretrendszer kialakítására végül nem került sor, továbbá az is, hogy potenciális kockázatokkal bíró beruházásvédelmi megállapodások továbbra is hatályban vannak. Belső vonalon a hangsúly inkább az intra-EU ISDS rendszerének teljes körű, visszamenőleges hatályú kiiktatására helyeződött át, azonban annak következményei kapcsán jelentkező valamennyi aggályos pont felszámolására irányuló szakpolitikai döntéshozatal és stratégia kialakítására sem került sor. Ebből adódóan a globális szintű reformtörekvésekben eljáró szerepköre kapcsán hitelessége és következetessége bár az elméletben megkérdőjelezhető, de a gyakorlat erre utaló jeleket nem mutat. Tehát az EU-nak a nemzetközi választottbíráskodás globális szintű reformjában vállalt szerepvállalása megelőzi a belső jogi kereteinek konszolidációját, ez viszont a globális reform alatti szerepkör normatív hitelességének és következetességének sérelmét mindezülig érdemben nem okozta. Habár az uniós beruházásvédelmi szakpolitika nemzetközi elemei kapcsán, különösen az uniós megállapodások hatályba lépése vonatkozásában, amely az ICS mellett már az állandó bírósági mechanizmusra is hivatkozik, továbbra sincs egységes uniós álláspont. Tehát az uniós beruházásvédelmi szakpolitika belső megszilárdítása és a jogbizonytalanságok felszámolása pozitív kihatással lehet ezek mielőbbi hatályba léptetésére is.

A további vizsgálatom szűkítetten az uniós jog beruházásvédelmi szakpolitikájára és az uniós jog alapján megszüntetett intra-EU beruházási vitarendezés jövőre irányultak, központi elemeit adva kutatásomnak.

Megállapítható, hogy az uniós reformfolyamat alatti válság alapját erősíti, hogy az uniós megközelítés intra-EU beruházásvédelem terén több ponton sem biztosít egységes tagállami álláspontot. Mind az Achmea-, mind a Komstroy-ügy végrehajtása kapcsán találunk eltérő tagállami álláspontokat. Sőt, valamennyi, az EU által harmadik országokkal kitárgyalt beruházásvédelmi megállapodás hatályba lépése is a tagállami ratifikációk hiánya miatt van függőben, holott ezen megállapodások eljárásjogi rendelkezései között szerepel a globális reformtörekvések végső célkitűzése, az állandó bírói mechanizmus jövőbeli alkalmazására való hivatkozás is.

Mindemellett az EU, az EUB-döntések (különösen Achmea-, Komstroy- és PL Holdings-ügy), valamint azok végrehajtását előirányzott jogalkotói tevékenysége által tudatos, több szinten összehangolt lépéssorozatot indított el, amelynek célja az volt, hogy kizárja a választottbíráskodás alkalmazását az EU-n belüli beruházási jogvitákban, ezzel megerősítve az uniós jog autonómiáját és elsőbbségét. Az ítéletek kizárólag autonómiavédő verdiktként való aposztrofálása azonban alulértékeli azok tényleges jelentőségét, amit leginkább a Komstroy-ügy illusztrál. Az EU expanziója a jövőre nézve rendszerszinten több ponton is aggályos.

Az Achmea-ítélet esetében az EUB döntésének rövid terjedelme és jelentősége közötti kontraszt az önkényesség vagy politikai befolyásoltság gyanúját veti fel, mivel szűkkörűen – nem valamennyi aspektusából –, így kvázi eredményorientáltan vizsgálhatott. Ellenben a Komstroy-ügyben már maga az EUB joghatósága is vitatottá vált: az ügy eljárásjogi kerete is aggályos volt, mivel az EUB a kérdést nem egy EU-n belüli választottbírószági ügyben, hanem egy, a tárgykörrel lazán kapcsolódó eljárásban vizsgálta. Az EUB azonban az egységes értelmezés szükségességét hangsúlyozva megállapította joghatóságát, amely jogértelmezésnek a jövőben nemzetközi jogi következményei lehetnek, különösen további multilaterális egyezmények vagy harmadik államok jogait érintő ügyek értelmezése kapcsán. Továbbá a *ne ultra petita* elv tiszteletben tartása is kérdéses, mivel a joggyakorlatban is kötelező elv értelmében a bíróság elméletileg nem dönthetne a felek által előterjesztett kérdésen túli ügyekről.

A kiemelt EUB ítéletek messzemenő következményekkel jártak. Az ebből eredő 2020-as megszüntetési megállapodás, valamint a 2025-ös ECT-re irányuló *inter se* megállapodás nemzetközi jogi alapokra helyezték az uniós jog és nemzetközi jog közötti kollíziót. A visszamenőleges hatályú jogalkotással továbbá erősítették az uniós bírósági mechanizmus

önkéntes alkalmazását, valamint az alternatív utak keresését, annak érdekében, hogy a külföldi beruházók valóban érvényesíthessék megszerzett jogaikat. Annak ellenére, hogy az EUB ítéleteinek végrehajtása főszabály szerint visszaható hatályú, azok időbeli korlátozására lenne lehetőség. A jogbiztonság elvéből adódóan az uniós intézményektől elvárt volna a kiszámítható és előre látható jogi helyzet biztosítása. A választottbíróági eljárások, meghozott ítéletek, valamint a végrehajtás körüli körülmények figyelembevétele, ahogy a jelenleg még folyamatban lévő ügyek elemzése mind-mind rávilágítanak a EU körül kirajzolódó éles vonalra.

Kutatásom alatt a két nemzetközi megállapodás tartalma, valamint az ahhoz kapcsolódó esetjog megvizsgálása kiemelt elemei és bizonyítékai ennek, amit megerősít a gazdag és kritikus szemléletű szakirodalom is. Mindezek összevetését követően szükségét érzem ennek rövid összefoglalóját.

Az intra-EU beruházásvédelmi megállapodások megszüntetésére irányuló 2020-as megállapodás rendelkezései kapcsán az alábbi részletes megállapítások tehetők:

1. *sunset* klauzula: amennyiben a *sunset* klauzula a megállapodás közös megegyezés alapján történő megszüntetése esetén is felhívható, akkor a megszüntetési megállapodásnak a *sunset* klauzula megszüntetésére irányuló rendelkezései akár a jogbiztonság elvét sérthetik (Marfin Investment Group v. Cyprus ügy). Egy jelenleg folyamatban lévő választottbíróági eljárás alatt, ha az ügyben az előzetes alperesi kifogás elutasításra kerülne, további uniós beruházókat ösztönözhet arra vonatkozóan, hogy a már megszüntetett intra-EU BIT-ek alatt indítsanak választottbíróági eljárást (Eurohold Bulgaria AD and Euroins Insurance Group AD v. Romania ügy). Tekintettel arra, hogy a nemzetközi választottbíróági eljárásokban a korábbi határozatok nem bírnak kötelező precedensértékkel, egy korábbi — akár elutasított — kereset sem zárja ki, hogy más beruházók saját kártérítési igényüket megpróbálják jogi úton érvényesíteni.
2. lezárt ügyek: az Achmea-ítélet előtt hozott jogerős határozatokat, valamint egyezségeket és az érvénytelenített vagy hatályon kívül helyezett határozatokat az uniós jogalkotás nem érintette. Jelen helyzetben az Achmea-ítéllehez kapcsolt datálás a balansz megteremtését hivatott elérni, ugyanakkor árnyalja a koherenciát az EUB Törvényszékének a Micula-ügyben a választottbíróági ítélet végrehajtásával

összefüggésben 2024. október 2-án hozott ítélete, amely megerősítette, hogy egy ilyen ítélet kifizetése adott esetben állami támogatásnak minősülhet, és mint ilyen, az uniós joggal ellentétes lehet. Ez kihatással lehet az ilyen beruházási választottbíróági ítéletek tényleges végrehajtásában.

3. folyamatban lévő ügyek: a feleknek alternatív vitarendezési lehetőséget biztosít. Ez a lehetőség azonban kizárólag rövid átmeneti időszakra vonatkozik és akkor alkalmazható, ha a vitatott intézkedést nemzeti bíróság előtt még nem támadták meg, így gyakorlati relevanciáját nem meglepően holtterűnek nevezik, nem bír ösztönzőleg a beruházóknak.
4. új ügyek: az Achmea-ítélet napján vagy azt követően indított választottbíróági eljárások semmissek, ami által a beruházói bizalom érdemben sérült, mivel az eljárásjogi garanciák gyakorlatilag egyetlen döntéssel, érdemi átmenet és kiszámítható kompenzációs vagy jogorvoslati keret nélkül, visszamenőleges hatállyal kerültek megvonásra. Ezek pedig a következetes jogalkalmazás és jogbiztonság elveivel szembe mennek a választottbíróágok értékelése szerint, mivel hiába az uniós jogrend szupremáciájának és autonómiájának hirdetése, ha a tagállamok nemzetközi jogi kötelezettségvállalásai fennállnak. Alapja, hogy a választottbíróági kérelem benyújtásának időpontjában a választottbíráskodásra érvényes ajánlat fennállt. Ellenben az EU-n belüli nemzeti bíróságok, tekintettel azok uniós jogból fakadó kötelezettségeikre, az ilyen ügyeket nem nemzetközi jogi, hanem uniós perspektívából közelítik meg, így kedvező megállapítást hozva az uniós tagállamok részére, és eltörölve a nemzetközi szintű uniós beruházásvédelmet.
5. BIT alapján hozott választottbíróági döntések: ezen a ponton élesedik leginkább a nemzetközi és nemzeti jog közötti viszonyban fennálló inkoherencia: a beruházási választottbíróági eljárások jogalapját ugyan a BIT-ek biztosítják, viszont ezen a ponton már kiemelt szerepet játszanak további nemzetközi egyezmények, illetve a nemzeti jog. Az ICSID keretében született választottbíróági határozatok a Washingtoni Egyezményhez csatlakozott országok között automatikusan elismerendők és végrehajtandók, érdemi felülvizsgálat lehetősége nélkül, és kizárólag azt megelőző fázisában, az ICSID-en belül biztosított, szűk körű jogorvoslati mechanizmusok alkalmazhatók velük szemben. Az EU-n belüli tagállami bíróságok számára nyitva

maradt kiskapu a választottbíróági és hazai ítéletek azonos értékeléséhez kapcsolódhat, mivel a nemzeti tagállam bíróságának az uniós joghoz való kötöttsége révén az uniós joggal való összeegyeztethetetlen ítéletként értékelheti azt. További választottbíróági eljárások kapcsán szemben az ICSID Konvencióval, a New York-i Egyezmény nem tiltja a közrendre való hivatkozást, vagyis ennek sérelmére is alapozható kifogás. Egy EU-n kívüli bíróság ugyanakkor nincs kötve az uniós joghoz, így nehézkes annak bizonyítása, hogy az uniós *ex tunc* hatály a nemzetközi jogi alapon megszerzett jogok érvényesülését felülírná.

Az ECT jogalapból eredő beruházásvédelemmel kapcsolatos uniós jogalkotói lépések kapcsán az alábbi részletes megállapítások tehetők:

1. az EU tagállamainak fele az EU-val együtt a korszerűsítést megelőző ECT-t felmondta, míg a maradék uniós tagállam a modernizálás mellett döntött. A modernizált ECT *explicit* rögzíti a választottbíróági klauzula intra-EU viszonylatban történő alkalmazhatóság tilalmát, szemben az ECT korábbi 26. cikkével. Amennyiben a *sunset* klauzula kiiktatására tett uniós kísérlet a nemzetközi választottbíróóságok előtt kudarcba fulladna, a modernizált ECT hatályba lépésével lényegében a korszerűsítést megelőző ECT-t felmondó tagállamok uniós beruházói többletjogosultsággal fognak bírni.
2. a megállapodás külső joghatásai bizonytalanságot szülnek, mivel nem egyértelmű, hogy a megállapodást az EU-n kívül folyamatban lévő vagy jövőbeli ügyek kapcsán a bíróságok és választottbíróóságok eljárásaik során figyelembe veszik. Ha csak a legutóbbi ügyeket nézzük, levonható következtetésként a jogbizonytalanság és várhatóan az Achmea-ügy jogalkotását követő tendencia.
3. további kihívást jelenthet az ECT alapú választottbíróági ítéletek elismerése és végrehajtása kapcsán az állami támogatás kérdésköre.
4. amennyiben egy választottbíróóság úgy ítéli meg, hogy az EU-n belüli választottbíróági eljárásra a nem modernizált ECT-szöveg alapján továbbra is lehetőség van, akkor olyan következmény állhat elő, miszerint azok az uniós tagállamok, amelyek a leginkább elleneztek a fosszilis tüzelőanyagok ECT szerinti védelmét, és ezért kiléptek az egyezményből, végül a módosítatlan ECT-szöveg szerinti, a fosszilis energiahordozók

számára kedvezőbb védelem hatálya alá kerülhetnek a *sunset* klauzula érvényességi idejéig, míg az egyezményben maradó tagállamok esetében ezen védelem fokozatosan megszűnik.

Az EU bár valóban több szinten összehangolt lépéssorozatot indított, annak koherenciájára rácafélt a nemzetközi jogi alapokon nyugvó választottbíráskodás. A jogértelmezés terén lényegében geopolitikai határvonal húzódik, amely a nemzetközi jog alapján jogszerűen létrejött jogviszonyokra/bírósági perekre/kártérítésekre kihatással van. További jogi eszközként a megvizsgált EJEE sem jelenthet biztos sikert, de ez az alternatív jogorvoslat még tesztelésre vár. Bár az EJEB valóban fórumot biztosíthat a beruházóknak új intra-EU igények érvényesítésére, ez nem feltétlenül kedvező lehetőség azok számára, akik teljeskörű és mielőbbi megtérülést keresnek. Továbbá az EJEB előtti eljárásokban a Bosphorus doktrína potenciálisan jelentősen gyengítheti a beruházók pozícióját.

Szabályozási szempontból az intra-EU beruházásvédelem jövője az uniós jog keretei között értelmezendő. Tekintettel arra, hogy jelenleg is folyamatban vannak olyan ügyek, amelyek az intra-EU beruházásvédelmi vitarendezésre kihatással lehetnek, a megfogalmazás szándékosan nem jelen idejű.

Az EU joga kifejezetten elismeri, hogy a beruházásokra is irányadó jogok nem abszolút érvényűek, azok korlátozására van lehetőség, a közpolitikai célok összehangolása érdekében. Mindezek azonban álláspontom szerint egy egyensúlyi helyzetet teremtenek az uniós beruházók jogai és a fogadó tagállamok kötelezettségei tekintetében, amely korlátozások a mai korszerűsített BIT-ek is hivatottak képviselni. Ellenben az uniós beruházók számára ez nem jelent vigaszt, mivel az nemzetközi választottbíráskodáshoz fordulás jogának megszüntetése alapjaiban kiüresíti a beruházásvédelemre irányuló eredeti célokat és törekvéseket, amelyet épp maga az EU mondott ki a már vizsgált 2/15. sz. EUB véleményben, miszerint ez a jog nem minősülhet tisztán járulékos jellegűnek.

Ha azonban a jelenleg még hatályos, uniós tagállam és harmadik állam között létrehozott elsőgenerációs megállapodásokat nézzük, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy bizonyos esetkörökben a *forum shopping* által továbbra is fennállhat a lehetőség intra-EU beruházásvédelemre, ami a megállapodások beruházó és beruházás fogalmának tágkörű meghatározására vezethető vissza. Ez a rendszerszintű kockázat az uniós tagállamokat arra

sarkallhat, hogy az ilyen helyzetek elkerülése végett a harmadik állammal már meglévő beruházásvédelmi megállapodásait mielőbb modernizálja.

További szabályozói figyelmet, és esetlegesen a jelenleg hatályos beruházásvédelmi megállapodások módosítását igényelheti a harmadik államokkal kötött BIT-ek kapcsán az uniós jogra való hivatkozás. Tekintettel arra, hogy az uniós jog alkalmazására és vizsgálatára az EUB jogosult, ezt a lehetőséget mindenképpen ki kell zárni a beruházásvédelmi megállapodásokból. Ahogy a tagjelölt országok esetében egy, az uniós taggá válás esetkörüre vonatkozó biztosíték beépítése szükséges. Mindemellett egy tagjelölt országnak mérlegelni kell az állami támogatások biztosítását is. Ezen országokkal való beruházásvédelmi megállapodások megkötése, jelentősége és legitimációja jóval korlátozottabb, mint a korábbi bővítési hullámok idején, amit meg kell fontolnia egy uniós tagállamnak is, ha ilyen BIT tárgyalásokat tervez, mivel ami korábban a csatlakozási folyamat alapvető eszközének számított, az a jelenlegi uniós hatásköri rendszerben már potenciális jogi és intézményi feszültségek forrását jelentheti.

Az ismertetett aggályok és esetleges hiányosságok kapcsán további részletkérdések is azonosításra kerültek – többek között az uniós jogi fellépés eltéréseit a beruházási és kereskedelmi választottbíráskodásban, vagy akár a választottbíróági ítéletek kapcsán az állami immunitás doktrínájával vagy a közrenddel kapcsolatos kihívásokat –, amelyek vizsgálata ezen elemzés keretei között szükségképpen kizárólag érintőleges maradhatott. Ezeknek a kérdésköröknek a részletes feltárása ugyanis már meghaladta volna értekezésem folyamatorientált megközelítéséből eredő tárgyi és módszertani korlátait. Mindemellett komplexitásukra és terjedelmükre való tekintettel önálló tudományos munka tárgyát jelenthetné.

Az azonban bizonyos és azt erősíti ez is, hogy „a legitimitásdeficit az uniós beruházásvédelem valamennyi részére kihat. A beruházási jogviták körüli bizonytalanságot okozó EU aktívan alakítja beruházásvédelmi szakpolitikáját, javarészt az államszerű alakulat, valamint a tagállamok érdekeinek perspektívájából. Teszi ezt annak ellenére, hogy az uniós Szerződésekben⁵⁵⁵ olyan alapvető elv meglétét fektette le, mint a nemzetközi jog tiszteletben tartása.”⁵⁵⁶ Az EU az intra-EU beruházásvédelem visszaható hatályú megszüntetésére irányuló, több szinten összehangolt intézkedése nemzetközi jogi perspektívában vitatható jogi alapokon

⁵⁵⁵ Európai Unióról szóló szerződés HL C/326 2012.10.26. 21. cikk (1).

⁵⁵⁶ SZALAI (2023) i.m. 308.

nyugszik. Habár EU részről következetesen képviselt álláspont volt az intra-EU BIT-ek alatti vitarendezés elutasítása, mégis a szakpolitikai irány legújabb jogalapjainak nemzetközi fórumok előtti elutasítása az uniós jog erejét gyengíti, amely jelen tárgykör alatt megkérdőjelezi autonómiavédő szerepkörét is, mivel igényeinek érvényesítése ezidáig intra-EU körben maradt. A folyamat túlmutat az uniós jog és a nemzetközi jog klasszikus kollízióján. A tárgybeli jogalkalmazás terén lényegében geopolitikai határ-, vagy inkább már törésvonalról beszélhetünk, ami a beruházásvédelem alatti végrehajtás egységének megbomlásához vezetett, ami által – szemben az EU által kiemelt uniós jogi autonómiájára – az uniós jog maga a beruházásvédelmi jog általános autonómiájára tör.

Az ellentmondás feloldására tett uniós intézkedések javarésze szükséges volt, hogy a már évtizedek óta az uniós jog és a nemzetközi jog között fennálló inkoherenciát megszüntesse, ugyanakkor annak mértéke túlsordult a jogszerűség határán. „A fennálló uniós helyzet korántsem tekinthető végkifejletnek, addig legalábbis biztos nem, míg a folyamatban lévő eljárások lezárásra nem kerülnek.”⁵⁵⁷

Az uniós jog és a nemzetközi jog közötti kollízió feloldása még az alternatív jogérvényesítési lehetőségek – különösen az EJEB-hoz való fordulás, illetve harmadik államokban történő igényérvényesítés – alkalmazásával sem garantálhat jogbiztonságot eredményező végkifejletet. Mindazonáltal indokolt lenne, hogy az EU részéről a hangsúly a keletkezett diszkrepanciák rendszerszintű kezelésére és orvoslására helyeződjön át, tekintettel arra, hogy ezen kihívások megfelelő kezelése hiányában azok akár körkörös jelleggel (ld. tagjelölt országok köre), visszatérően (ld. harmadik államokkal kötött BIT-ek, amelyek nem rendelkeznek az uniós jog értelmezésének és alkalmazásának kivételéről) jelentkezhetnek.

⁵⁵⁷ SZALAI (2023) i.m. 308.

Irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

- ABREU DUARTE, Francisco de: 'But the Last Word Is Ours': The Monopoly of Jurisdiction of the Court of Justice of the European Union in Light of the Investment Court System. *The European Journal of International Law*, 2020. Vol. 30. No. 4. 1187-1220.
- ALVAREZ, José E.: ISDS Reform: The Long View. *ICSID Review*, Vol. 36. No. 2. 2021. 253-277.
- AMARILES, David Restrepo – FARHADI, Amir Ardelan – WAEYENBERGE, Arnaud Van: Reconciling International Investment Law and European Union Law in the Wake of Achmea. *International and Comparative Law Quarterly*, 69(4), 2020. 907–943.
- ANDREOTTI, Nicolò: When Human Rights and Investment Protection Intertwin: The Role of the European Court of Human Rights in the Enforcement of Intra-EU BITs within the EU'. *European Investment Law and Arbitration Review*, Vol. 9. No. 1. 2024. 13–40.
- ANGHIE, Antony: Francisco de Vitoria and the Colonial Origins of International Law. *Social and Legal Studies*, Vol. 5. No. 3. 1996. 321-336.
- AVBELJ, Matej: The EU and the Many Faces of Legal Pluralism Toward a Coherent or Uniform EU Legal Order? *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, 2. 2006. 377–391.
- BALÁZS Gergő – SZALAI Ildikó: Az Európai Unió Bíróságának Komstroy-döntése. *Jema Jogesetek Magyarázata*, 2-3. pp. 59-69. 2022.
- BARNES, Mihaela-Maria: The 'Social License to Operate': An Emerging Concept in the Practice of International Investment Tribunals. *Journal of International Dispute Settlement*, Vol. 10. Issue 2. 2019. 328–360.
- BARTHA Ildikó: *Nemzetközi szerződések mozgásban*. Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó 2015.
- BATTISSON, Andrew – MILLS, Tamlyn: Enforcement and recovery: the theory and practice of investor–state arbitration awards. *Global Arbitration Review*, 2025. október 27.
- BILANOVÁ, Anna – KUDRNA, Jaroslav: Achmea: The End of Investment Arbitration as We Know It? *European Investment Law and Arbitration Review Rev.* 261 2018. Vol. 3. No. 1. 19. 1-20.

- BORCHARD, Edwin: The Protection of Citizens Abroad and Change of Original Nationality. *Yale Law Journal*, Vol. 20. No. 4. 1934. 359-392.
- BOTTINI, Gabriel – CHOI, Betty – GARCÍA, Daniel – MORA, Martín Salvador: UNCITRAL Group III standing mechanism: overview of an ambitious project that is about to become a reality. *International Arbitration Outlook Uría Menéndez*, 2025. No. 14.
- BRODLIJA, Fahira: The Multilateral Investment Court: Necessary ISDS Reform or Self-Fulfilling Prophecy? *Arbitration Law Review*, Vol. 15. Article 3. 2024.
- BURGERT, Grace J.: A System in “Crisis”? An Outlook on Investor-State Dispute Settlement. *Houston Law Review*, Vol. 63. No. 3. 2026. 723-752.
- BUTLER, Nicolette: Possible Improvements to The Framework of International Investment Arbitration. *The Journal of World Investment & Trade*, Vol. 14. 2013. 613-637.
- CAVALLAR, Georg: Vitoria, Grotius, Pufendorf, Wolff and Vattel: Accomplices of European Colonialism and Exploitation or True Cosmopolitans? *Journal of the History of International Law*, 2008. Vol. 10. No. 2. 181-209.
- CHARRIS-BENEDETTI, Juan Pablo: The proposed Investment Court System: does it really solve the problems? *Rev. Derecho Estado*, No. 42. Bogotá 2019.
- CHIMNI, Bhupinder S.: Third World Approaches to International Law: a Manifesto. *International Community Law Review*, Vol. 8. No. 1. 3-27.
- COLE, Felipe F.: Race and the History of International Investment Law. *The University of Chicago Law Review Online*, Vol. 89. 2022.
- OSZTOVITS András: XI. fejezet Eljárásjogi rendelkezések, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása. In: CSEHI Zoltán (szerk.): *Magyarázat a nemzetközi magánjogról*. Wolters Kluwer, Jogtár-formátumú kiadás, 2020. július 16-i időállapot
- DJAJICI, Sanja – STANIVUKOVIC, Maja: Changed Perspectives and Conflicting Treaty Obligations: What Is the Message of the CJEU Achmea Decision and the 2020 Plurilateral Termination Agreement for Candidate Countries such as Serbia? *Central European Journal of Comparative Law*. Vol. 2. No. 1. 2021. 53-82.
- DOLZER, Rudolf – KRIEBAUM, Ursula – SCHREUER, Christoph: *Principles of International Investment Law*. Third Edition, Oxford 2022.
- FAHNER, Johannes: The Contested History of International Investment Law: From a Problematic Past to Current Controversies. *International Community Law Review*. Vol. 17. No. 3. 2015. 373-388.

- FRIVALDSZKY János: A jogrendszerek versenye és a jogmegkerülés a természetjog, az igazságosság és a közjó mérlegén. *Iustum Aequum Salutare*, XII. 2016/3. 113-140.
- FOLSOM, Ralph H. – GORDON, Michael Wallace – VAN ALSTINE, Michael P. – RAMSEY, Michael D.: *International Business Transactions – Foreign Investment Law*. West Academic Publishing, Twelfth Edition, 2015.
- GARCIA, Frank J. – CIKO, Lindita –GAURAV, Apurv – HOUGH, Kirrin: Reforming the International Investment Regime: Lessons from International Trade Law. *Journal of International Economic Law*, Vol 18. 861-892. 2015.
- GÁSPÁR-SZILÁGYI Szilárd: It Is not Just About Investor-State Arbitration: A Look at Case C-284/16, Achmea BV. *European Papers*, Vol. 3. No. 1. European Forum, Insight 2018. március 30. 357-373.
- GÁSPÁR-SZILÁGYI Szilárd – MAYR, Stefan: The Termination of Intra-EU BITs and the Reaction of Investment Tribunals. In: Anagiotis DELIMATIS – Angelos DIMOPOULOS (eds.): *Research Handbook on EU Trade and Investment Law*. Edward Elgar 2025.
- GEORGAKI, Konstantina: Conflict resolution between EU law and bilateral investment treaties of the EU Member States in the aftermath of Achmea. *Yearbook of European Law (Oxford Publication)* 2022. Vol. 41. 374–400.
- GRIFFITHS, John: What Is Legal Pluralism? *Journal of Legal Pluralism*. 18(24) 1–55. 1986.
- HAJDU Gábor: A szabályozási befagyasztás fejlődése és jövője – The Evolution and Future of Regulatory Chill. *Külügyi Műhely*, 2020. (1) 146-160.
- HANINK, Dean M.: *The International Economy: A Geographical Perspective*. John Wiley & Sons. New York, 1993.
- HÉBIÉ, Mamadou: Climate Change Clauses in International Investment Agreements: An Analytical Survey. *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal*, Vol. 40. Issue 2. Spring 2025. 239–294.
- HERSHEY, Amos S.: The Calvo and Drago Doctrines. *Articles by Maurer Faculty*, 1907. 26-45.
- HINDELANG, Steffen: The Limited Immediate Effects of CJEU’s Achmea Judgement. *Verfassungsblog on Matters Constitutional*, 2018. március 9.
- HORVÁTHY Balázs: A transzatlanti kereskedelmi tárgyalások és a beruházási vitarendezés reformja. In: GLAVANITS Judit – HORVÁTHY Balázs – KNAPP László (szerk.): *Az európai jog és a nemzetközi magánjog aktuális kérdései: Ünnepi tanulmányok a 65 éves Milassin László tiszteletére*. Győr, Magyarország: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar 2016. 83-97.

- HORVÁTHY Balázs: Az EU kereskedelmi és beruházási megállapodásaiból származó kötelezettségek jellege. In: *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Dialóg Campus, Budapest 2019. 95-108.
- HUREMAGIĆ, Haris – TROPPER, Johannes: Mission Impossible? Implementing Komstroy and Modifying the Energy Charter Treaty. *Völkerrechtsblog*, 2021. november 17.
- JOHNSON, Lise – COLEMAN, Jesse – GÜVEN, Brooke – SACHS, Lisa E.: Clearing the Path: Withdrawal of Consent and Termination as Next Steps for Reforming International Investment Law. *Columbia Center on Sustainable Investment Paper*, 2018.
- KÁPOSZNYÁK Aliz: Beruházásvédelmi bírósági rendszer és a multilaterális beruházásvédelmi bíróság. Az általuk létrehozott határozatok elismerése és végrehajtása harmadik országokban. *Jogi Tanulmányok*, 2018. 553-562.
- KENNEDY, David: Primitive Legal Scholarship. *Harvard International Law Journal*, Vol. 27. No. 1. 1986. 1-98.
- KNOEBEL, Ceyda – COLLINS, Stephanie – TYRRELL, Theo: Intra-EU Arbitration Under the ECT Is Incompatible with EU Law According to the CJEU in Republic of Moldova v Komstroy. *Lexology – European Union*, 2021. szeptember 7.
- KONSTANTINIDIS, Mark: Intra-EU Investment Contract Arbitration after Achmea. *International and Comparative Law Quarterly*, 2025. 74(1) 225-245.
- KOROM Veronika: The impact of the Achmea ruling on intra-EU BIT investment arbitration – A Hungarian perspective. In: *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*. 1st ed. Eleven, 2020. 53-74.
- KOROM Veronika: Intra-EU BITs in Light of the Achmea Decision. *Central European Journal of Comparative Law*, 3(1), 2022. 97-117.
- KOROM Veronika: Bevezetés a nemzetközi beruházásvédelem és a beruházásvédelmi választottbíráskodásba. In: SCHMIDT Richárd (szerk.): *Választottbíráskodás és alternatív vitarendezési módok II*. ORAC Kiadó, Budapest, 2026. 59-96.
- KOVÁCS Bálint: A nemzetközi beruházásvédelmi vitarendezés reformja küszöbén: észrevételek és javaslatok a jogorvoslással kapcsolatban. *Iustum Aequum Salutare*, 2021/3. 121-144.
- KOVÁCS Bálint: Watch for the Ripples, Not Just the Splash: How the EU Position on Investment Arbitration Has Affected the Enforcement of Awards. *Central European Journal of Comparative Law*, Vol. III. No. 1. 2022. 137-156.
- LAVRANOS, Nikos: New Developments in the Interaction between International Investment Law and EU Law. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals*. 2010/9. 409-441.

- LAVRANOS, Nikos: The Changing Ecosystem of Dutch BITs'. *Arbitration International*, 36(3), 2020. 441–457.
- MILES, Kate: *The Origins of International Investment Law*. Cambridge University Press, Cambridge 2013.
- MILLER, David: *National Responsibility and Global Justice*. Oxford University Press, 2007.
- MOHAY Ágoston: Külső fórumok és az uniós jog autonómiája. In KIS KELEMEN Bence – MOHAY Ágoston – PÁNOVICS Attila (szerk.): *Ünnepi tanulmánykötet Bruhács János 80. születésnapja tiszteletére*. PTE-ÁJK 2019. 44-60.
- NAGY Csongor István: Intra-EU Bilateral Investment Treaties and EU Law After Achmea: “Know Well What Leads You Forward and What Holds You Back. *German Law Journal*, 19(1) 2018. 981–1016.
- NAGY Csongor István: Introduction: Intra-EU BITs After Achmea – A Cross-cutting Issue. In: Csongor István Nagy(ed.): *Investment Arbitration in Central and Eastern Europe*, 2019. 1-13.
- NOILHAC, Amélie: Renewable energy investment case against Spain and the quest for regulatory consistency. *Questions of International Law*. 2020. június 14.
- ODERMATT, Jed: Is EU Law International? Case C-741/19 Republic of Moldova v Komstroy LLC and the Autonomy of the EU Legal Order. *European Papers*, Vol. 6. No 3. European Forum, Insight of 23 December 2022. 1255-1268.
- ORTINO, Federico – MAVROIDIS, Petros C.: Intra-EU Investment Disputes and the Monopoly of Interpretation of EU Law, *American Review of International Arbitration*, 2023. Vol. 33. No. 4. 341-356.
- PAUWELYN, Joost: The rule of law without the rule of lawyers? Why investment arbitrators are from Mars, trade adjudicators from Venus. *American Journal of International Law*, Cambridge University Press Vol. 109. No. 4. 2015. október 761-805.
- PETROVIĆ, Ružica – RADENKOVIĆ-JOCIĆ, Dragana – MILENKOVIĆ KERKOVIĆ Tamara: The Impact of Bilateral Investment Agreements on Attracting Foreign Direct Investments. *Economic Themes*, Vol. 61. No. 2. 2023. 145-170.
- PRIETO-RIOS, Enrique: Neoliberal Market Rationality: The Driver of International Investment Law. *Birkbeck Law Review*, Vol. 3. No. 1. 2015. 55-76.
- QURESHI, Asif: An Appellate System? *The Oxford Handbook of International Investment Law*, 2008. 1154-1170.

- RAJKOVIĆ, Nataša: The Danger of the Interpretation of Facts: Legal Uncertainty in the Spanish Saga Cases. *Laws*, Vol. 13. No. 3. 2024.
- RATNER, Steven R.: Global Investment Rules as a Site for Moral Inquiry. *The Journal of Political Philosophy*, Vol. 27. No. 1. 2019. 107-135.
- RAFFAI Katalin: *A közrend fogalma a nemzetközi és a belföldi kereskedelmi választottbíráskodásban*. Pázmány Press – Doktori értekezések 10. Budapest 2014.
- REINISCH, August: Articles 30 and 59 of the Vienna Convention on the Law of Treaties in Action: The Decisions on Jurisdiction in the Eastern Sugar and Eureko Investment Arbitrations. *Legal Issues of Economic Integration*, Vol. 39. Issue 2. 2012. 157 – 177.
- REINISCH, August: Will the EU's Proposal Concerning an Investment Court System for CETA and TTIP Lead to Enforceable Awards? - The Limits of Modifying the ICSID Convention and the Nature of Investment Arbitration. *19 Journal of International Economic Law*, 2016.
- REINISCH, August – FALLAH, Sara Mansour: Post-Termination Responsibility of States? - The Impact of Amendment/Modification, Suspension and Termination of Investment Treaties on (Vested) Rights of Investors. *ICSID Review - Foreign Investment Law Journal*, Vol. 37. Issue 1-2. Winter/Spring 2022. 101–120.
- SABAHI, Borzu – LAIRD, Ian. A. – GISMONDI, Giovanna E.: *International Investment Law and Arbitration: History, Modern Practice, and Future Prospects*. Brill Academic Public, 2018.
- SAMPLES, Tim R.: Winning and Losing in Investor-State Dispute Settlement. *American Business Law Journal*, Vol. 56. No. 1. 2019. 115-175.
- SATTOROVA, Mavluda: Investor Rights under EU Law and International Investment Law. *The Journal of World Investment and Trade*. Vol. 17. Issue 6. 2016. 895-918.
- SÁNDOR Lénárd: Emberi jogok a beruházásvédelem rendszerében. *Pázmány Law Working Papers*, 2015/16. 6-12.
- SÁNDOR Lénárd: The Constitutional Dilemmas of Terminating Intra-EU BITs. *Central European Journal of Comparative Law*. 3(1) 2022. 177-193.
- SCHILL, Stephan W.: *The Multilateralization of International Investment Law*. Cambridge University Press. 2009.
- SCHILL, Stephan W. – DJANIC, Vladislav: Wherefore Art Thou? Towards a Public Interest-Based Justification of International Investment Law. *ICSID Review*, Vol. 33. no. 1, 2018. 29-55.

- SCHNEIDERMAN, David: *Resisting Economic Globalization: Critical Theory and International Investment Law*. New York: Palgrave Macmillan, 2013.
- SCHMIDT Richárd: Kereskedelmi választottbíráskodás Európában – az EUB és az EJEB gyakorlatában. In: SCHMIDT Richárd (szerk.): *Választottbíráskodás és alternatív vitarendezési módok II*. ORAC Kiadó, Budapest, 2026. 19-58.
- SCHREUER, Christoph H. – MALINTOPPI, Loretta – REINISCH, August – SINCLAIR, Anthony: *The ICSID Convention – A Commentary*. Second Edition. *Cambridge: Cambridge University Press*. 2009.
- SCHULZ, Thomas – DUPONT, Cédric: Investment Arbitration: Promoting the Rule of Law or Over-empowering Investors? A Quantitative Empirical Study. *The European Journal of International Law*. 2014. november Vol. 25 Issue 4. 1147–1168.
- SIMONÉ GOMBOS Katalin – KESERŰ Barna Arnold – GELENCSÉR, Dániel: Szabadkereskedelem vs. környezetvédelem: zsákutca egy érdekpolarizált helyzetben – gondolatok az ISDS reformjának margójára. *Európai Tükör*, 2018/1. 7-35.
- SKOVGAARD POULSEN, Lauge N. – GERTZ, Geoffrey: *Reforming the Investment Treaty Regime*. Briefing Paper, Global Economy and Finance Programme, 2021. március
- SIMMA, Bruno – PAULUS, Andreas L.: Symposium on Method in International Law: The Responsibility of Individuals for Human Rights Abuses in Internal Conflicts: A Positivist View. *American Journal of the International Law*, Vol 93. No. 2. 1999. 291-421.
- SOLER-TAPPA, Eduardo – NACIMIENTO, Patricia – PORTOCARRERO DE LAS HERAS, Angela – ALVARADO-GARZÓN, Andrés E – PÉREZ, Ramón: *Post-Achmea landscape: evolving orientations in intra-EU investment arbitration*. *Global Arbitration Review – The European Arbitration Review*, 2026.
- SOMSSICH Réka: Az Európai Bíróság. In ARATÓ Krisztina– KOLLER Boglárka(szerk.): *Az Európai Unió politikai rendszere*. Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó 2019.
- SORNARAJAH, Muthucumaraswamy: *The International Law of Foreign Investment*. Cambridge University Press, Second Edition, 2004.
- SORNARAJAH, Muthucumaraswamy: *Resistance and Change in the International Law on Foreign Investment*. Cambridge University Press, 2015.
- SORNARAJAH, Muthucumaraswamy: International Law and Development: Foreign Investment. In: Ruth BUCHANAN – Luis ESLAVA – Sundhya PAHUJA: *The Oxford Handbook of International Law and Development*. Oxford University Press, 2023. 387-406.

SOTO PINEDA, Jesús Alfonso – GACITÚA, Evelyn – GONZÁLEZ, Fernando –LUCAS, Elena: Spain, and the Crisis of Investment Arbitration: Extra-EU Jurisdictions as Alternative enforcement Forums. *Behavior&Law Journal*, Vol. 11. No. 2. 2025. 131-147.

SUBEDI, Surya P.: *International Investment Law: Reconciling Policy and Principle*. Hart Publishing, Third Edition, 2016.

SZABADOS Tamás: A tagállamok közötti beruházásvédelmi egyezmények az uniós jogban. *Állam- és Jogtudomány*. 8(3), 2017. 17–44.

SZABÓ Marcel: A Mox Plant ügy: út az eurosovinizmus felé? *Európai Jog*, 2010/2. 18-28.

SZABÓ Marcel: At the intersection of national, international, and European laws: the example of the Hungarian food voucher cases – some thoughts on the relationship between national, international, and European laws. *Southwestern Journal of International Law*. Vol. XXVIII.2. 2022. 298-317.

SZALAI Ildikó: Érdekek harca? – a Beruházásvédelmi jog labilis egyensúlyi helyzete. *Pázmány Law Working Papers* Nr. 2021/8. (2021A)

SZALAI Ildikó: A nemzetközi beruházási konfliktusok vitarendezésének sajátos útja: az Achmea-ügy és hatása. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, LXV. évf., 2021. május–június 106–121. (2021B)

SZALAI Ildikó: Uniós tendenciák a nemzetközi beruházásvédelmi jogban. In: BÁNDI Gyula – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Law in Times of Crisis – Jog válság idején*. Selected doctoral studies – Válogatott doktorandusz tanulmányok Budapest, Pázmány Press 2023. 297-308.

SZENTE Zoltán: *Érvelés és értelmezés az alkotmányjogban*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2013.

SZIGETI Szabolcs – FRIVALDSZKY János (szerk.): *A jó kormányzásról: Elmélet és kihívások*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2012.

SZMODIS Jenő: A jog és gazdaság néhány összefüggéséről. *Polgári Szemle*, 2012/1-2. 181-192.

TITI, Catharine: International Investment Law and the European Union: Towards a New Generation of International Investment Agreements. *European Journal of International Law*, 2015. Vol. 26. No. 3. 639-661.

TITI, Catharine: The European Union's Proposal for an International Investment Court: Significance, Innovations and Challenges Ahead. *Transnational Dispute Management*. 2017.

- TROPPER, Johannes: From Achmea to Komstroy – The CJEU Strikes Back Against Investment Arbitration Under the Energy Charter Treaty. *Völkerrechtsblog*, 2021. szeptember 22.
- TROPPER, Johannes – REINISCH, August: The 2020 Termination Agreement of Intra-EU BITs and Its Effect on Investment Arbitration in the EU A Public International Law analysis of the termination agreement. In: Christian KLAUSEGGER – Peter KLEIN – Florian KREMSLEHNER – Alexander PETSCHKE – Nikolaus PITKOWITZ – Irene WELSER – Gerold ZEILER (eds.): *Austrian Yearbook on International Arbitration*. MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 2022. 301-339.
- VANDEVELDE, Kenneth J.: A Brief History of International Investment Agreements. *U.C. Davis Journal of International Law & Policy*, 2005. Vol. 12. No. 1. 157-194.
- VAN DER LOO, Guillaume: The Court's Opinion on the EU-Singapore FTA: Throwing off the shackles of mixity? *Policy Insights*, No. 2017/17. May 2017.
- VAN HARTEN, Gus: *Investment Arbitration and Public Law*. Oxford, Oxford University Press, 2007.
- VAN HARTEN, Gus: A Case for an International Investment Court. *Society of International Economic Law (SIEL) Inaugural Conference 2008 Paper*, 2008. június 30.
- VAN HARTEN, Gus: *The Trouble with Foreign Investor Protection*. Oxford University Press, Oxford, 2020.
- VIG Zoltán – HAJDU Gábor: Investment Protection under CETA: a New Paradigm? In: NAGY (ed.): *Investment Arbitration and National Interest*. Indianapolis, Council on International Law and Politics, 2018. 209-224.
- WALDHOFF, Christian: Recent Developments Relating to the Retroactive Effect of Decisions of the ECJ. *Common Market Law Review*. 2009/1.
- WANG, Anqi: ECT tribunal upholds intra-EU treaty jurisdictional objection for the first time. *Investment Treaty News*. 2022. október 7.
- WEILER, Todd – BEATONS, Freya: *New Directions in International Economic Law*. 2011.
- WOO KIM, Jin – WINNINGTON-INGRAM, Lucy M.: Investment Court System Under EU Trade and Investment Agreements: Addressing Criticisms of ISDS and Creating New Challenges. *Global Trade and Customs Journal*. 165 2
- WYCHERA, Bernhard – MIMNAGH, Winslow: The Nature of State Consent Expressed in BITs. In: Christian KLAUSEGGER – Peter KLEIN – Florian KREMSLEHNER – Alexander PETSCHKE – Nikolaus PITKOWITZ – Irene WELSER – Gerold ZEILER (eds.): *Austrian Yearbook on International Arbitration*. Wien: MANZ Verlag. 2019.

További publikációk:

BRAY, Devin – KAPOOR, Surya: Agreement on the Termination of intra-EU BITs: Sunset in Stone? *Kluwer Arbitration Blog*, 4 November 2020. <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2020/11/04/agreement-on-the-termination-of-intra-eu-bits-sunset-in-stone/>>

CROISANT, Guillaume – INGWERSEN, Hannes: Belgium Seeks CJEU's Opinion on the Future Interaction between a Modernised ECT and EU law. *Kluwer Arbitration Blog*, 2020. december 10. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/belgium-seeks-cjeus-opinion-on-the-future-interaction-between-a-modernised-ect-and-eu-law/>>

FOUCHARD, Clement – THIEFFRY, Vanessa: CJEU Ruling in Moldova v. Komstroy: the End of Intra-EU Investment Arbitration Under the Energy Charter Treaty (and a Restrictive Interpretation of the Notion of Protected Investment). *Kluwer Arbitration Blog*, 2021. szeptember 7. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/cjeu-ruling-in-moldova-v-komstroy-the-end-of-intra-eu-investment-arbitration-under-the-energy-charter-treaty-and-a-restrictive-interpretation-of-the-notion-of-protected-investment/>>

HORVÁTHY Balázs: A CETA új vitarendezési mechanizmusa. *Társadalomtudományi Kutatóközpont, JTiblog*, 2016. <<https://jog.tk.hu/blog/2016/04/a-ceta-uj-vitarendezeesi-mechanizmusa>>

KAPOOR, Vivek: Slovak Republic v. Achmea: When Politics Came Out to Play. *Kluwer Arbitration Blog*, 2018. július 1. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/slovak-republic-v-achmea-when-politics-came-out-to-play>>

KŐHEGYI Dávid – NEMESCSÓI András – DELI Zsófia: The Power of Sunset Clauses Put to the Test: Can Intra-EU BITs Be Back from the Dead? *DLA Piper blog*, 2024. május 28. <<https://blogs.dlapiper.com/advocatus/2024/05/the-power-of-sunset-clauses-put-to-the-test-can-intra-eu-bits-be-back-from-the-dead/>>

KRESTIN, Marc – VAN TORNOUT, Beatrice: Nipping Intra-EU BIT Arbitrations in the Bud: The Republic of Poland v. LC Corp B.V. *Kluwer Arbitration Blog*, 2025. június 3. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/nipping-intra-eu-bit-arbitrations-in-the-bud-the-republic-of-poland-v-lc-corp-bv/>>

LAVRANOS, Nikos: Regime Interaction in Investment Arbitration: EU Law; From Peaceful Co-Existence to Permanent Conflict. *Kluwer Arbitration Blog*, 2022. január 13. <<https://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2022/01/13/regime-interaction-in-investment-arbitration-eu-law-from-peaceful-co-existence-to-permanent-conflict/>>

LAVRANOS, Nikos: Spain Tops the Ranking as the Most Non-compliant State: Main Findings of the 2024 Report on Compliance With Investment Treaty Awards. *Kluwer Arbitration Blog*, 2025. január 3. Letöltve: 2026. augusztus 20. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/spain-tops-the-ranking-as-the>>

[most-non-compliant-state-main-findings-of-the-2024-report-on-compliance-with-investment-treaty-awards/>](#)

LETIZIA, Valerio: The EU Termination Agreement and Sunset Clauses: No ‘Survivors’ on the (Intra-EU) Battlefield? *Kluwer Arbitration Blog*. 2022. június 22. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/the-eu-termination-agreement-and-sunset-clauses-no-survivors-on-the-intra-eu-battlefield/>>

LIEBKIND, Anina – NORBURG, Fredrik – HOLST, Andreas: Republic of Italy v Athena Investments A/S Before the Swedish Courts: Is There Still a Life After the CJEU’s Decision in Komstroy and PL Holdings? *European Investment Law and Arbitration Review Online*, 2022. december 21. <https://brill.com/view/journals/eilo/7/1/articlep153_9.xml?srsId=AfmBOorVAA64aC8RTTw9KswLBuN0tZzSi7N_Gm2mi3TIUMs4DDE-AxIW&Tab%20Menu=abstract>

MOODY, Susannah: Insurer’s intra-EU BIT claim against Romania clears early hurdle. *Global Arbitration Review*, 2025. október 27. <<https://globalarbitrationreview.com/article/insurers-intra-eu-bit-claim-against-romania-clears-early-hurdle>>

PADDEU, Federica I. – TAMS, Christian J.: Interpreting Away Treaty Conflicts? Green Power, ISDS and the Primacy of EU Law. *Kluwer Arbitration Blog*, 2022. augusztus 23. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/interpreting-away-treaty-conflicts-green-power-isds-and-the-primacy-of-eu-law/>>

REES-EVANS, Laura – ANGELOVA, Miglena: Investors’ Fundamental Rights Post-Achmea: Insights from the German Constitutional Court Decisions in Achmea. *Kluwer Arbitration Blog*, 2025. január 7. <<https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/investors-fundamental-rights-post-achmea-insights-from-the-german-constitutional-court-decisions-in-achmea/>>

SCHILL, Stephan W.: The TTIP Negotiations: US Versus EU Leadership in Global Investment Governance. *Kluwer Arbitration Blog*. 2016. március 5. <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2016/03/05/the-ttip-negotiations-us-versus-eu-leadership-inglobal-investment-governance/>>

SHARMA, Kartik: The Conundrum of the Komstroy Declaration A Case of Interpreting or Modifying the Energy Charter Treaty? *Völkerrechtsblog*. 2024. november 27. <<https://voelkerrechtsblog.org/the-conundrum-of-the-komstroy-declaration/>>

2. Jogszabályok, egyezmények, állásfoglalások

2.1. Jogszabályok, egyezmények

2017. évi XVIII. törvény a nemzetközi magánjogról

Az Európai Parlament és a Tanács 1219/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a tagállamok és harmadik országok közötti kétoldalú beruházási megállapodások tekintetében átmeneti rendelkezések megállapításáról (HL 351/40, 2012. 12. 20.)

Államok és más államok természetes és jogi személyei közötti beruházási viták rendezéséről szóló, Washingtonban, 1965. március 18-án kelt Egyezmény (kihirdetve: 1987. évi 27. törvényerejű rendelet)

Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (kihirdetve: 1993. évi XXXI. törvény)

ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményben Részes Feleknek 21. Konferenciáján elfogadott Párizsi Megállapodás (kihirdetve: 2016. évi L. törvény)

Európai Energia Charta Konferencia Záróokmánya, az Európai Energia Charta Egyezmény, Döntések az Energia Charta Egyezmény tekintetében, valamint az Energiahatékonyságról és a kapcsolódó környezeti vonatkozásokról szóló Energia Charta Jegyzőkönyv (kihirdetve: 1999. évi XXXV. törvény)

Külföldi választottbírószági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (kihirdetve: 1962. évi 25. törvényerejű rendelet)

Lisszaboni Szerződés (2007. december 13.) az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról (HL 306/01, 2007. 12. 17.) (kihirdetve: 2007. évi CLXVIII. törvény)

Megállapodás az Európai Unió tagállamai közötti kétoldalú beruházási megállapodások megszűnéséről (HL 169/1, 2020. 5. 29.) (kihirdetve: 2020. évi LXI. törvény)

Szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés (kihirdetve: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet)

2.2. Vélemények, jelentések és állásfoglalások

EUB 2/15. véleménye 2017. május 16. (ECLI:EU:C:2017:376)

EUB 1/17. véleménye 2019. április 30. (ECLI:EU:C:2019:341)

EUB 1/20. véleménye 2022. június 16. (ECLI:EU:C:2022:485)

C-284/16. sz. ügy Slowakische Republik kontra Achmea BV, Melchior Wathelet
főtanácsnok indítványa (ECLI:EU:C:2017:699)

C-741/19. sz. ügy Moldovai Köztársaság kontra Komstroy társaság, Maciej Szpunar
főtanácsnok indítványa (ECLI:EU:C:2021:164)

C-109/20. sz. ügy Lengyel Köztársaság kontra PL Holding Sàrl, Juliane Kokott főtanácsnok
indítványa (ECLI:EU:C:2021:321)

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK a
tagállamok és harmadik országok közötti kétoldalú beruházási megállapodások
tekintetében átmeneti rendelkezések megállapításáról szóló 1219/2012/EU európai
parlamenti és tanácsi rendelet alkalmazásáról COM(2020) 134 final

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – Az EU-n belüli
beruházások védelme (Brüsszel: 2018) COM(2018) 547 final

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2025. szeptember 10-i (EU) 2025/1904
HATÁROZATA: az Energia Charta Egyezmény értelmezéséről és alkalmazásáról
szóló megállapodás Unió által történő jóváhagyásáról.

COUNCIL DECISION on the withdrawal of the Union from the Energy Charter Treaty
6509/24, COUNCIL DECISION on the approval of the withdrawal of the European
Atomic Energy Community from the Energy Charter Treaty 6514/24

European Parliament: Investor-State Dispute Settlement (ISDS) State of play and prospects
for reform. Briefing. January 2015.
<[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/545736/EPRS_BRI\(2015\)545736_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/545736/EPRS_BRI(2015)545736_EN.pdf)>

European Parliament: Clean trade and investment partnerships A new instrument in the EU's
trade policy toolbox. Briefing. 2025. április 10. Think Tank
<[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)769576](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)769576)>

European Commission: *Towards a Comprehensive European International Investment
Policy*. Brussels, 7.7.2010. COM(2010)343 final <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0343:FIN:EN:PDF>>

European Commission: Concept Paper: *Investment in TTIP and beyond – the path for reform*. 2015. <https://atlantische-initiative.org/files/doclib/docs/2015/may/tradoc_153408.pdf>

European Commission: *Trade for all – Towards a more responsible trade and investment policy*. European Union, 2015. 21. <<https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/92121/Commission%20Communication.pdf>>

COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: *Report – Online public consultation on investment protection and investor-to-state dispute settlement (ISDS) in the Transatlantic Trade and Investment Partnership Agreement (TTIP)*. Brussels, 13.1.2015. SWD(2015) 3 final <[https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/inta/dv/swd\(2015\)0003final_/swd\(2015\)0003final_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/inta/dv/swd(2015)0003final_/swd(2015)0003final_en.pdf)>

Commission Asks Member States to Terminate Their Intra-EU Bilateral Investment Treaties (Press Release, IP/15/5198, 2015) <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_15_5198>

Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on the future of European investment protection policy. 16977/24 Brüssel, 2024. december 16. <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/17/council-conclusions-on-the-future-of-european-investment-protection-policy/>>

Declaration of the representatives of the governments of the Member States of 15 January 2019 on the legal consequences of the judgment of the Court of Justice in Achmea and on investment protection in the European Union, 15 January 2019 <https://finance.ec.europa.eu/document/download/901c4f5e-9c4e-4559-92a1-dc946e174ac5_en?filename=190117-bilateral-investment-treaties_en.pdf>

Commitments of Finland, Luxembourg, Malta, Slovenia and Sweden, 16 January 2019 <https://finance.ec.europa.eu/publications/declaration-member-states-15-january-2019-legal-consequences-achmea-judgment-and-investment_en>

Commitments of Hungary, 16 January 2019 <https://finance.ec.europa.eu/document/download/dbdd886c-93bc-4338-bbc6-223573124601_en?filename=190116-bilateral-investment-treaties-hungary_en.pdf>

Declaration on the legal consequences of the judgment of the Court of Justice in Komstroy and common understanding on the non-applicability of Article 26 of the Energy

Charter Treaty as a basis for intra-EU arbitration
<https://energy.ec.europa.eu/document/download/740e62fc-a0d1-4a5b-9d00-01357802c307_en?filename=Inter%20se%20Declaration%20-%20all%20languages%20-%20260624.pdf>

Magyarország nyilatkozata a Komstroy ítéletnek való tagállami megfelelésről. 2024. június 28. <<https://kormany.hu/hirek/magyarorszag-nyilatkozata-a-komstroy-iteletnek-valo-tagallami-megfelelesrol>>

EU: Non paper - Annotations to the Model Clauses for negotiation or re-negotiation of Member States' Bilateral Investment Agreements with third countries 2023. szeptember 21. <<https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/treaty-files/8390/download>>

European Commission: Procedures relating to the implementation of the competition policy: State aid SA.54155 (2021/NN) — Arbitration award to Antin — Spain (HL C450/5) <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2025/1235/oj/eng>>

Statute of the Advisory Centre on International Investment Dispute Resolution (adopted in principle in 2024) <<https://www.un-ilibrary.org/content/books/9789211070392c024>>

UNCITRAL Working Group III – USG Comments on A/CN.9/WG.III/WP.246: Draft Multilateral Instrument on ISDS Reform <https://uncitral.un.org/sites/default/files/media-documents/uncitral/en/us_comments_to_wp_246_miir_-_2025.02.16_final.pdf>

UNCTAD report: Facts and figures on investor–State dispute settlement cases. *IIA Issues Note*, No. 3. 2024. <www.unctad.org/publication/facts-and-figures-investor-state-dispute-settlement-cases>

UNCTAD: Investor-State Dispute Settlement Cases: Facts and Figures 2020. *IIA Issues Note*, No. 4. 2021. <https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcbinf2021d7_en.pdf>

UNCTAD: International Investment Agreements. *IIA Issues Note*, No. 3. 2019. <<https://investmentpolicy.unctad.org/publications/1203/taking-stock-of-ii-a-reform-recent-developments>>

UNCTAD: International Investment Agreements. *IIA Issues Note*, No. 1. 2020. <<https://investmentpolicy.unctad.org/publications/1230/the-changing-ii-a-landscape-new-treaties-and-recent-policy-developments>>

UNCTAD World Investment Report 2020 – International production beyond the pandemic
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2021 – Investing in sustainable recovery
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2022 – International tax reforms and sustainable investment
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2023 – Investing in sustainable energy for all
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2024 – Investment facilitation and digital government
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2024_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2025 – International investment in the digital economy
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf>

UNCTAD World Investment Report 2026 – International investment in a turbulent era
<https://unctad.org/system/files/official-document/wir2026_en.pdf>

2.3. Egyéb nyilatkozatok

Letter of the US Secretary of State to Mexican Ambassador to the United States, 21 July 1938, The United States Office of the Historian
<<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1938v05/d662>>

3. Jogesetek

3.1. Az Európai Unió Bíróságának döntései

C-284/16. sz. ügy, Slowakische Republik kontra Achmea BV, EUB (nagytanács) 2018. március 6-i ítélet (ECLI:EU:C:2018:158)

C-741/19. sz. ügy, République de Moldavie kontra Komstroy LLC, EUB (nagytanács) 2021. szeptember 2-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:655)

C-333/19. sz. ügy, Romatsa és társai, EUB (tizedik tanács) 2022. szeptember 21-i végzés (C-333/19, EU:C:2022:749)

C-109/20. sz. ügy, Republiken Polen kontra PL Holdings Sàrl, EUB (nagytanács) 2021. október 26-i ítélet (ECLI:EU:C:2021:875)

3.2. Választottbíróági eljárások

Abengoa S.A. y COFIDES S.A. v. United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/09/2

Adria Group B.V. and Adria Group Holding B.V. v. Republic of Croatia, ICSID Case No. ARB/20/6

Achmea B.V. v The Slovak Republic, PCA Case No. 2008-13 (korábban Eureko B.V. v The Slovak Republic)

Athena Investments A/S (formerly Greentech Energy Systems A/S), NovEnergia II Energy & Environment (SCA) SICAR, and NovEnergia II Italian Portfolio SA v Italian Republic, SCC Case No. 2015/095

Azurix v. Argentina, ICSID Case No. ARB/01/12

Biwater Gauff v. Tanzania, ICSID Case No. ARB/05/22

Blusun S.A., Jean-Pierre Lecorcier and Michael Stein v. Italian Republic, ICSID Case No. ARB/14/3

Charanne and Construction Investments v. Spain, SCC Case No. V 062/2012

Compañía de Aguas del Aconquija and Vivendi Universal v. Argentina, ICSID Case No. ARB/97/3

EDF Energies Nouvelles S.A. v. Kingdom of Spain, PCA Case No. AA613

Eiser Infrastructure Limited and Energía Solar Luxembourg S.à.r.l. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/13/36

Electrabel S.A. v. Republic of Hungary, ICSID Case No. ARB/07/19

Festorino Invest Limited and others v Poland, SCC Case No. V2018/098

Green Power K/S and Obton A/S v. Spain, SCC Case No. V 2016/135

Greentech Energy Systems A/S, et al v. Italian Republic, SCC Case No. V 2015/095

Infracapital F1 S.à r.l. and Infracapital Solar B.V. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/16/18

Ioan Micula, Viorel Micula, S.C. European Food S.A, S.C. Starmill S.R.L. and S.C. Multipack S.R.L. v. Romania, ICSID Case No. ARB/05/20

Komstroy (formerly Energoalians) v. Republic of Moldova, UNCITRAL Award 2013. október 23.

Landesbank Baden-Württemberg and others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/15/45

Noble Ventures, Inc. v. Romania, ICSID Case No. ARB/01/11.

Masdar Solar & Wind Cooperatief U.A. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/14/1

Mathias Kruck and others v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/15/23

Metalclad Corporation v. The United Mexican States, ICSID Case No. ARB(AF)/97/1

NextEra Energy Global Holdings B.V. and NextEra Energy Spain Holdings B.V. v. Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/14/11

Sergei Paushok, CJSC Golden East Company and CJSC Vostokneftegaz Company v. The Government of Mongolia, UNCITRAL

Philip Morris Brands v. Uruguay, ICSID Case No. ARB/10/7

Raiffeisen Bank International AG and Raiffeisenbank Austria d.d. v. Republic of Croatia (I), ICSID Case No. ARB/17/34

Rockhopper Exploration Plc, Rockhopper Italia S.p.A. and Rockhopper Mediterranean Ltd v. Italian Republic

ICSID Case No. ARB/17/14

Técnicas Medioambientales Tecmed v. Mexico, ICSID Case No. ARB(AF)/00/2

UP and C.D Holding Internationale (formerly Le Cheque Dejeuner) v. Hungary, ICSID Case No. ARB/13/35

Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany, *ICSID* Case No. ARB/12/12.

3.3. Egyes nemzeti bíróságok döntései

Finding of the Constitutional Court of the Slovak Republic of 26 January 2011, Case No. PL. ÚS 3/09

<https://www.ustavnysud.sk/documents/20121/78884/PL_3_09.pdf/70574ce2-e086-9b53-a110-d942d5409be4>

Judgment from the Amsterdam District Court dated 8 March 2023. (ECLI:NL:RBAMS:2023:1306)

<<https://www.recht.nl/rechtspraak/?ecli=ECLI:NL:RBAMS:2023:1306>>

Judgment of the Amsterdam Court of Appeal (Dutch) dated 22 April 2025 (ECLI:NL:GHAMS:2025:1065)

<<https://www.recht.nl/rechtspraak/?ecli=ECLI:NL:GHAMS:2025:1065>>

Svea Court of Appeal, Case No. T 3229-19, judgment dated 17 June 2024

<<https://www.zellberg.se/en/newsroom/svea-court-of-appeal-has-set-aside-two-arbitration-awards>>

Swedish Supreme Court, Case No. T 555-24, judgment dated 26 March 2025

<<https://www.domstol.se/en/supreme-court/precedents-archive/case-t-555-24/>>

Swiss Federal Supreme Court, 4A_66/2024, judgment dated 13 June 2024

<https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/aza/http/index.php?highlight_docid=aza:/13-06-2024-4A_66-2024&lang=de&zoom=&type=show_document>

Swiss Federal Supreme Court, 4A_244/2023, judgment dated 3 April 2024

<https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/aza/http/index.php?highlight_docid=aza:/03-04-2024-4A_244-2023&lang=de&zoom=&type=show_document>

Blasket Renewable Investments LLC v Kingdom of Spain, 23-7038 (D.C. Cir. 2024)

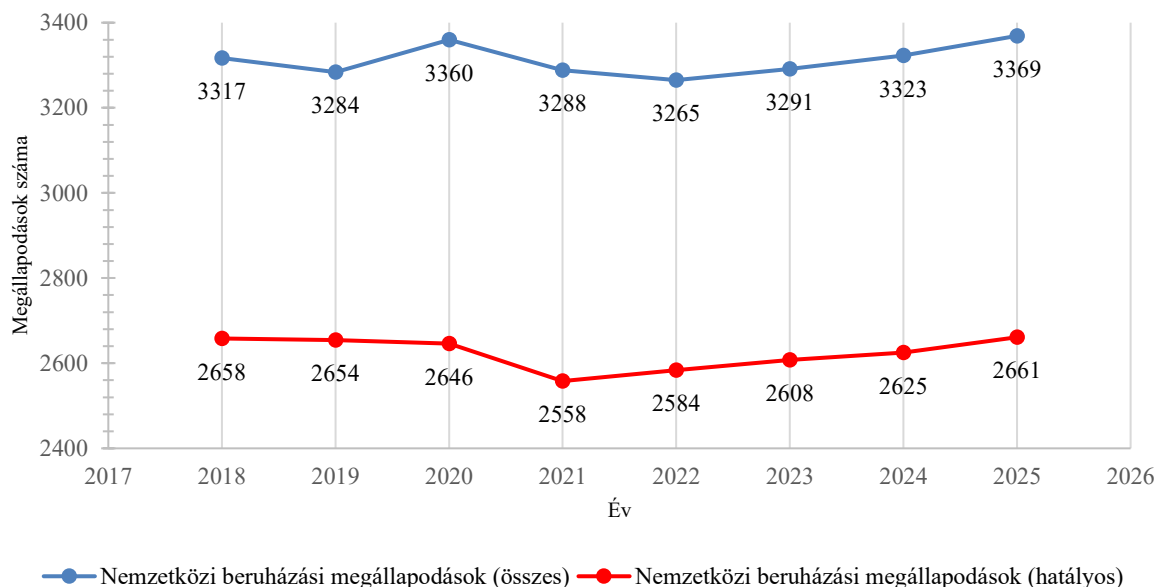
<<https://www.govinfo.gov/app/details/USCOURTS-caDC-23-07038>>

Bundesgerichtshof, I ZB 64/24

Bundesgerichtshof, I ZB 2/15

Függelék

1. Grafikon: Nemzetközi beruházási megállapodások alakulása (2018-2025)⁵⁵⁸

2. Táblázat: EU-tagjelölt országokkal létrehozott társulási megállapodások beruházásvédelemre irányuló rendelkezései⁵⁵⁹

Észak-Macedónia (2001)	<i>84. cikk</i> A befektetések védelmének előmozdítása (1) A Felek közötti együttműködés célja az akár nemzeti, akár külföldi magánbefektetések számára kedvező környezet megteremtése. (2) Az együttműködés különösen a következők előmozdítását célozza: - Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaságban a befektetéseket támogató és védő intézményi keret javítása, - szükség esetén a tagállamokkal kétoldalú megállapodás megkötése a befektetések előmozdítására és védelmére, - a tőkeátruházásra vonatkozó megfelelő rendelkezések végrehajtása, - a befektetések védelmének megerősítése.
Albánia	<i>91. cikk</i>

⁵⁵⁸ A grafikon az UNCTAD World Investment Report 2019-2026 közötti kiadványok adatain alapszik.

⁵⁵⁹ A táblázat az EU-tagjelölt országokkal kötött társulási megállapodásokból kiemelt cikkeket tartalmazza.

(2006)	Beruházásfejlesztés és -védelem Illetékességük és hatáskörük keretén belül a felek együttműködnek a beruházásfejlesztés és a beruházásvédelem terén azzal a céllal, hogy kedvező környezetet teremtsenek mind a belföldi, mind a külföldi magánberuházások számára, ami rendkívül lényeges az albán gazdaság és ipar újjáélesztése szempontjából.
Montenegró (2007)	<i>93. cikk</i> Beruházásfejlesztés és -védelem A felek, saját illetékességi területükön belül, együttműködnek a beruházásfejlesztés és -védelem terén azzal a céllal, hogy kedvező légkört teremtsenek mind a belföldi, mind a külföldi magánberuházások számára, ami rendkívül lényeges a montenegrói gazdaság és ipar újjáélesztése szempontjából. Montenegró számára az együttműködés különös célja a beruházásokat ösztönző és védő jogi keretek fejlesztése.
Szerbia (2007)	<i>93. cikk</i> Beruházásfejlesztés és -védelem A felek, saját illetékességi területükön belül, együttműködnek a beruházásfejlesztés és -védelem terén azzal a céllal, hogy kedvező légkört teremtsenek mind a belföldi, mind a külföldi magánberuházások számára, ami rendkívül lényeges a szerb gazdaság és ipar újjáélesztése szempontjából. Szerbia számára az együttműködés különös célja a beruházásokat ösztönző és védő jogi keretek fejlesztése.
Bosznia- Hercegovina (2008)	<i>91. cikk</i> Beruházásfejlesztés és -védelem A felek, saját illetékességi területükön belül, együttműködnek a beruházásfejlesztés és -védelem terén azzal a céllal, hogy kedvező légkört teremtsenek mind a belföldi, mind a külföldi magánberuházások számára, amely lényeges Bosznia és Hercegovina gazdaságának és iparjának újjáélesztése szempontjából.
Georgia (2014)	<i>298. cikk</i> Az együttműködés többek között a következő területeket foglalja magában:

	d) vonzó és stabil befektetési környezet kialakítása az intézményi, jogi, pénzügyi és egyéb szempontok kezelésével;
Moldova (2014)	<i>77. cikk</i> Az együttműködés többek között a következő területeket és célkitűzéseket foglalja magában: c) vonzó és stabil befektetési környezet kialakítása az intézményi, jogi, pénzügyi és egyéb szempontok kezelésével;
Ukrajna (2014)	<i>338. cikk</i> A kölcsönös együttműködés többek között a következő területeket foglalja magában: d) versenyképes, átlátható és megkülönböztetéstől mentes energiapiacok kialakítása az uniós szabályokkal és szabványokkal összhangban, jogalkotási reformok útján

PÁZMÁNY

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar

Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

Intézményi azonosító: FI79633
1088 Budapest, Szentkirályi utca 28.

Nyilatkozat

Alulírott dr. Szalai Ildikó, neptun kód: AXB9J8, ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám eredménye. A benne található – másoktól származó – nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti lelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy ebben a doktori értekezésemben mesterséges intelligenciát szinonima szavak, valamint a hazai vagy külföldi szakirodalmi háttér keresésére használtam, de az elemzést és a tanulmány megírását magam végeztem el.

Kijelentem továbbá, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Budapest, 2026. szeptember 10.

.....
aláírás